

495.916

๙ ๙3๒ก

๖.๓

การเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

ปริญญาานิพนธ์

ของ

สิริมาศ อนันตะยา

๖-7 ส.ค. 2549

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

h 292 529

การเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

บทคัดย่อ
ของ
สิริมาส อนันตะยา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2549

สิริมาศ อนันตะยา. (2549). *การเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 : การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. ปริญญาโท กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์อัศรา บุญทิพย์, อาจารย์วินัย ภูระหงษ์

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 ในด้านรูปแบบและแนวคิด โดยวิธีวิจัยเอกสารและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ด้านรูปแบบในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นิยมใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกลอนมากที่สุด เพราะเป็นคำประพันธ์ที่นิยมแต่งกันโดยทั่วไป นอกจากนั้นยังใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ โคลง ร้อยกรองพื้นบ้าน และกลอนเปล่า ส่วนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นิยมใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์มากที่สุด เพราะมีจังหวะและลีลากระชับกว่ากลอน นอกจากนั้นยังใช้คำประพันธ์ประเภท ฉันท์ และกลบท มาแต่งเพื่อแสดงความสามารถของผู้แต่งอีกด้วย ด้านแนวคิดในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 จะเสนอแนวคิดเรื่องความรักของหนุ่มสาวเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ก็จะมีเสนอแนวคิดด้านสังคมและการเมืองมากที่สุด และมีแนวคิดที่หลากหลายกว่าในช่วงยุคแรก โดยมีแนวคิดในเรื่อง บทบาทของนักเขียนและสื่อมวลชน และสตรีไทยเพิ่มขึ้น

THE CHANGES OF THAI POETRY FROM 1957-1977 : AN ANALYTICAL STUDY.

**AN ABSTRACT
BY
SIRIMAS ANANTAYA**

**Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Thai
at Srinakharinwirot University
May 2006**

Sirimas Anuntaya. (2006). *The changes of Thai poetry from 1957-1977 : An Analytical study*. A Master's Thesis (Thai). Bangkok: Graduate School of Srinakharinwirot University.
Advisory Committee: Associate Professor Ackra Boonthip and Vinai PhooraHong.

This thesis aimed to study the development of Thai poetry from 1957 to 1977 in terms of form and subject matter by using the text-analysis approach. The results were presented in an analytical description.

The study showed that *Klon* was the most widely-used form of Thai verse during the period of 1957-1967. Other popular forms at that time were *Kaap*, *Kloong*, Local Verse and Free Verse. From 1958 to 1977, *Kaap* gained the highest popularity among poetic forms for its short rhythmic measure. In addition, the forms of *Chan* and *Kollabot* were also employed to show the poet's talent. During the 1957-1967 period, the subject matter of poetry was largely centered around young people's romance, while in the later period, the themes were more socially and politically oriented, concerning various topics such as the social duty of writers and journalists and the role of women in Thai society.

ปริญญาานิพนธ์
เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

ของ
สิริมาส อนันตะยา

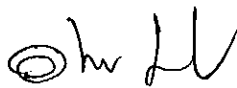
ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

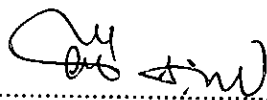
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

วันที่.....19.....เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549

.....ประธานควบคุมปริญญาานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ อัครา บุญทิพย์)

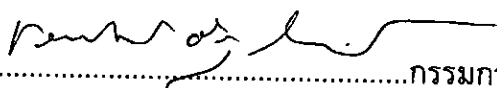

.....กรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์

(อาจารย์ วินัย ภูระหงษ์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิมลศิริ ร่วมสุข)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวนพิศ อิจูรัตน์)

ประกาศคุณประการ

ปริญญาโทสำเร็จได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ อัครา บุญทิพย์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญาโท อาจารย์ วินัย ภูระหงษ์ กรรมการควบคุมปริญญาโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิมลศิริ ร่วมสุข และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวนพิศ อัฐรัตน์ กรรมการสอบปริญญาโท

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการทำงานวิจัย และขอกราบขอบพระคุณกวีเจ้าของบทร้อยกรองที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษา ที่ได้ผลิตบทร้อยกรองที่มีคุณค่า และมีความน่าสนใจ จนเป็นแรงบันดาลใจในการทำงานวิจัยเรื่องนี้ขึ้น

ท้ายสุดผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พ่อ แม่ น้องสาว และเพื่อนๆทุกคนที่ให้ทั้งกำลังใจ และกำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงานวิจัย

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของร้อยกรอง	10
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของร้อยกรอง	13
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของร้อยกรอง	15
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของร้อยกรอง	17
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและการเมืองช่วงปี พ.ศ. 2500-2520	19
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและการเมืองช่วงปี พ.ศ. 2500-2520	20
3 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของร้อยกรองไทยในช่วง พ.ศ. 2500-2520	23
การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของร้อยกรองไทยช่วงปี พ.ศ. 2500-2510	24
กลอน	25
กาพย์	31
กลอนเปล่า	35
โคลง	38
บทร้อยกรองพื้นบ้าน	45
การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของร้อยกรองไทยช่วงปี พ.ศ. 2511-2520	50
กาพย์	53
กลอน	59
โคลง	62
บทร้อยกรองพื้นบ้าน	66
กลอนเปล่า	74
กลบท	76

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ฉันท์	80
4 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของร้อยกรองไทยในช่วง พ.ศ. 2500-2520	83
การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของร้อยกรองช่วงปี พ.ศ. 2500-2510	84
แนวคิดเรื่องความรัก	85
แนวคิดเรื่องธรรมชาติ	92
แนวคิดเรื่องสถาบันการศึกษา	96
แนวคิดเรื่องสถาบันศาสนา	101
แนวคิดเรื่องโลกและชีวิต	105
แนวคิดเรื่องศิลปะและวรรณคดี	109
แนวคิดเรื่องสังคมและการเมือง	114
แนวคิดเรื่องชาตินิยม	126
แนวคิดเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์	129
การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของร้อยกรองช่วงปี พ.ศ. 2511-2520	132
แนวคิดเรื่องสังคมและการเมือง	133
แนวคิดเรื่องสถาบันการศึกษา	160
แนวคิดเรื่องโลกและชีวิต	170
แนวคิดเรื่องชาตินิยม	176
แนวคิดเรื่องบทบาทของนักเขียนและสื่อมวลชน	180
แนวคิดเรื่องสตรีไทย	184
แนวคิดเรื่องความรัก	188
แนวคิดเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์	193
แนวคิดเรื่องสถาบันศาสนา	196
แนวคิดเรื่องธรรมชาติ	198
แนวคิดเรื่องศิลปะและวรรณคดี	200
5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	204
บรรณานุกรม	210
ประวัติย่อผู้วิจัย	217

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ร้อยกรองมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยมานาน โดยบทร้อยกรองมักจะเกี่ยวข้อง อยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งในการกล่อมเด็ก การละเล่นของเด็ก การศึกษา พิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนกิจกรรมบันเทิงของชาวบ้านเมื่อว่างเว้นจากงานอาชีพ เช่น เพลง กล่อมเด็ก การเล่นปริศนาคำทาย การทำขวัญนาค เพลงอีแซว และเพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น คนไทย จึงมีชีวิตผูกพันกับร้อยกรองตลอดมา แม้การใช้ภาษาในชีวิตประจำวันคนไทยก็นิยมพูดคำคล้องจอง ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งแม้ว่าลักษณะการจารึกจะเป็นร้อยแก้ว แต่ก็ยังปรากฏถ้อยคำที่คล้องจองกันเป็นวรรค ๆ แสดงให้เห็นถึงนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอน ของคนไทยได้เป็นอย่างดี เช่น “เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครใคร่จักค้าช้างค้า ใครใคร่จักค้า เรือนค้าทองคำ โพรฟ้าหน้าใส” (2526 : 9) จวบจนปัจจุบันคนไทยยังคงใช้ภาษาในข้อคิด ภาษิต ต่าง ๆ ที่คล้องจองกัน เช่น ไม่เห็นน้ำดัดกระบอกไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้ , ซ้า ๆ ได้พร้าเล่มงาม , ไร่ไม่ดีโทษปีโทษกลอง , เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก , อยู่บ้านเมียก็ดำ ออกมาจำก็จับ ฯลฯ หรือในการตั้งคำขวัญประจำจังหวัดในเมืองไทยปัจจุบันก็มีความคล้องจองกันทั้งสิ้น เช่น คำขวัญ ประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา “เมืองธรรมะ พระศักดิ์สิทธิ์ ชิดเมืองหลวง มะม่วงหวาน ข้าวสารขาว มะพร้าวน้ำหอม” จนมีคำกล่าวว่าคุณคนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน

การร้อยกรองไทยน่าจะมีความมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยในรูปของวรรณกรรมพื้นบ้านที่เป็นมุข ปาฐะ แต่ร้อยกรองที่ปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรพบในสมัยอยุธยาที่เก่าที่สุด ได้แก่ ลิลิตโองการแช่งน้ำ สมัยพระรามาธิบดีที่ 1 และมีหลักฐานวรรณกรรมร้อยกรองอีกหลายเรื่องในแต่ ละยุคสมัย ซึ่งบทร้อยกรองไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านรูปแบบและแนวคิดไป ตามสภาพ สังคมและตามความนิยม

ในสมัยอยุธยาตอนต้นจะปรากฏรูปแบบคำประพันธ์หลากหลาย ดังที่ สุภาพร มากแจ้ง (2535 : 36) ได้กล่าวไว้ว่า วรรณคดีในสมัยนี้จะมีการนำกวีนิพนธ์ต่าง ๆ มาแต่งรวมกัน ได้แก่ ลิลิต ฉันท์ และกาพย์ ที่นิยมแต่งกันมากคือคำประพันธ์ประเภทโคลง เช่น กำสรวลโคลงต้น ลิลิตยวน พ่าย เป็นต้น ทางด้านแนวคิดในสมัยอยุธยาตอนต้นนี้ “มักเป็นวรรณคดีที่เกี่ยวข้องศาสนาและ พระมหากษัตริย์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์สังคมให้มั่นคงในระยะเริ่มต้น” (เปลื้อง ณ นคร และ ปราณี บุญชุ่ม . 2533 : 47) ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลาย นิยมคำประพันธ์ประเภทกาพย์ โคลง และกลอน ปรากฏวรรณกรรมประยุกต์รูปแบบต่าง ๆ เช่น กาพย์เห่เรือเจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศร์ กาพย์ห่อโคลงนิราศพระบาท และมีการใช้กลบทในโคลงและกลอน ทางด้านแนวคิด ในสมัยของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช บ้านเมืองมีศึกสงครามน้อยลงวรรณคดีจึงเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น “เริ่มมี

วรรณคดีที่แต่งขึ้นเพื่อรับใช้อารมณของกวีเกิดขึ้น วรรณคดีที่มีคุณค่าทางอรรถรสเจริญสูงสุด โดยเฉพาะภาพย์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ได้รับการยกย่องว่าดีเยี่ยม และมีการขยายตัวของวรรณคดี การละครอย่างมาก" (เปลื้อง ณ นคร และ ปราณี บุญชุ่ม . 2533 : 116)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ร้อยกรองเฟื่องฟูยิ่งขึ้น ความนิยมร้อยกรองหลากหลาย ได้แก่ ภาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ร่าย แต่คำประพันธ์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดจากกวีในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ กลอน "คำประพันธ์ประเภทกลอนได้รับความนิยมมาก มีการเล่นเพลงยาว แต่งนิราศ และบอกดอกสร้อยสักวาอยู่ทั่วไป กลอนที่ได้รับความนิยมเป็นพิเศษคือกลอนสุภาพและ กลอนบทละคร ซึ่งได้รับความนิยมสนับสนุนตั้งแต่กวีราชสำนักจนถึงกวีชาวบ้านทั่วไป" (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช .2541 : 175) อีกทั้งได้มีการ ปรับปรุงรูปแบบของกลอนให้มี ลักษณะโดดเด่นโดยสุนทรภู่ปรับปรุงและพัฒนากลอนแปดจนเป็นที่นิยมแพร่หลาย ทางด้านแนวคิด "กวีจะนิยมแต่งบทร้อยกรองที่แสดงอารมณ์สะท้อนใจของกวี เช่น นิราศ เพลงยาว โดยกวียังคง นิยมเขียนบทร้อยกรองเพื่อรับใช้สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่เช่นเดิม" (เปลื้อง ณ นคร และ ปราณี บุญชุ่ม . 2533 : 93)

สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยมีการติดต่อกับประเทศตะวันตกมากกว่ารัชกาล ก่อน ๆ ในอดีต ทำให้ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกหลายด้าน อันเป็นเหตุให้ วิธีชีวิต ค่านิยม และโครงสร้างของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในเวลาต่อมา ด้านวรรณกรรมก็ได้รับ อิทธิพลการแต่งคำประพันธ์ชนิดใหม่ ๆ จากตะวันตก เช่น กลอนเปล่า เป็นต้น ร้อยกรองยุคนี้จะมี ขนาดสั้นลง เป็นร้อยกรองที่เน้นในการนำเสนอแนวคิดมากขึ้น "กวีในยุคนี้ก็มีใจอยู่ในราชสำนักซึ่ง เป็นศูนย์กลางของศิลปะขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนสมัยก่อน เพราะเริ่มมีหนังสือพิมพ์ กวีซึ่ง เป็นประชาชนสามัญจึงมีโอกาสแสดงความเห็นต่าง ๆ ทางสังคมและการบ้านการเมืองผ่านทาง หนังสือพิมพ์ได้" (เปลื้อง ณ นคร และ ปราณี บุญชุ่ม . 2533 : 158)

สมัยรัชกาลที่ 6 จนถึง รัชกาลที่ 9 ก่อนปี พ.ศ. 2500 กวียังคงเขียนร้อยกรองโดยยึด รูปแบบตามกรอบของฉันทลักษณ์โบราณอย่างเคร่งครัด แต่ร้อยกรองจะมีขนาดสั้นลง และเปลี่ยน บทบาทจากร้อยกรองที่ให้ความบันเทิง มาเป็นร้อยกรองที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมแทน โดยกวีมัก เขียนร้อยกรองเพื่อตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ หรือนิตยสาร ที่เริ่มพัฒนาขึ้นอย่างมากในช่วงรัชกาล 6 เป็นต้นมา ดังที่ อุดม รุ่งเรืองศรี ได้กล่าวถึงการเขียนร้อยกรองในช่วงนี้ว่า "วรรณกรรมร้อยกรอง เริ่มคึกคัก นิตยสารที่ออกมาประดับวงการวรรณกรรมในยุคนี้มีอยู่หลายฉบับ เช่น อักษรสาสน์ ว วรรณคดี และปาริชาติ เป็นต้น โดยเฉพาะอักษรสาสน์นั้นได้มีผลงานของ นายผี (อัศนี พลจันทร์) นางสาว (เปลื้อง วรรณศรี) ทอยเขียนร้อยกรองออกมาเป็นปากเสียงต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของผู้ ยากไร้" (อุดม รุ่งเรืองศรี . 2522 : 29)

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่าร้อยกรองไทยมีความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปแบบและแนวคิดโดยตลอด ซึ่งมีปัจจัยสำคัญมาจาก สถาบันการปกครอง สภาพสังคม ผู้อ่าน และตัวผู้เขียนเอง เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้กวีนิพนธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้รับความนิยมหรือเสื่อมความนิยมลงไป

ร้อยกรองที่ปรากฏในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 ที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษานี้เป็นช่วงเวลาที่สามารถเห็นความผันแปรไปตามสภาพสังคมของร้อยกรองไทยได้อย่างชัดเจน ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 เป็นช่วงที่วรรณกรรมร้อยกรองแนวพาฝันได้รับความนิยมจากกวีเป็นอย่างมาก ดังที่อุดม รุ่งเรืองศรี กล่าวไว้ว่า

ช่วงนี้มีการเปลี่ยนผู้นำประเทศคนใหม่คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งทำรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2501 รัฐบาลคณะปฏิวัติได้ออกประกาศคณะปฏิวัติหลายฉบับ ในฉบับที่ 17 นั้น ได้จำกัดเสรีภาพในการเขียนหนังสือและด้านการพิมพ์อย่างชัดเจน จึงจัดเป็นยุคมืดแห่งวรรณกรรมขึ้น ในยุคนี้นักเขียนแนวประชาชนได้ถูกจับกุมคุมขังในข้อหากระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ นักเขียนที่มีอยู่จึงได้เปลี่ยนแนวการเขียนตามที่ทำกาการสนับสนุนของรัฐบาล คือเขียนข้อเขียนร้อยกรองเพื่อความบันเทิง (อุดม รุ่งเรืองศรี . 2523 : 35)

ร้อยกรองช่วงนี้จึงเป็นงานร้อยกรองเพื่อมุ่งแสดงอารมณ์ส่วนตัว โดยเฉพาะร้อยกรองประเภทแสดงความรัก หรือตัดพ้อต่อว่าระหว่างหญิงชาย

หลังจาก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม และ จอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา บรรยากาศทางการเมืองก็ลดความตึงเครียดลง รัฐบาลยอมให้นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น"ก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การเคลื่อนไหวของนักเขียนบทร้อยกรองดำเนินไปอย่างตึกคัก ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2511 หนังสือต่าง ๆ โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยตีพิมพ์ออกมาอย่างมากมาย" (ชวน เพชรแก้ว . 2523 : 53) จนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งถือเป็นช่วงที่ถือได้ว่าร้อยกรองทางการเมืองเจริญถึงขีดสุด มีนักกลอนหน้าใหม่เกิดขึ้นมากมาย และเป็นที่มาของวรรณกรรมเพื่อชีวิตเพื่อประชาชน จะเห็นได้ว่าช่วงเวลาที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเป็นช่วงเวลาที่บทร้อยกรองมีการเปลี่ยนแปลง ตามสภาพทางสังคม การเมือง และค่านิยมของของกลุ่มนักเขียนในแต่ละยุคสมัยอย่างน่าสนใจ

การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองร่วมสมัย นอกจากจะได้เรียนรู้พัฒนาการรูปแบบของคำประพันธ์แล้ว ยังได้ศึกษาสภาพสังคม ความคิด ทัศนะของคนในสมัยนั้นๆ ได้อีกด้วย เพราะวรรณกรรมเป็นเหมือนกระจกเงาที่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นความเป็นไปของยุคสมัย รวมทั้งความคิดความนิยมของคนในยุคนั้นผ่านมุมมองของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี เหตุการณ์หลายเหตุการณ์ที่เป็นเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ถูกกวีนำมาถ่ายทอด บันทึกไว้เป็นวรรณกรรมร้อยกรองมากมาย ทำให้บทร้อยกรองสมัยใหม่เปลี่ยนหน้าที่จากวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อความรื่นรมย์ทางอารมณ์ มาเป็นวรรณกรรมที่ใช้เพื่อสะท้อนสภาพปัญหาในสังคม รวมทั้งใช้

เป็นเวทีที่แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ เป็นปากเป็นเสียงแทนประชาชน การปลุกระดมประชาชนให้ลุกขึ้นต่อสู้กับชนชั้นนายทุน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยที่เข้ามามีบทบาทต่อกลไกสังคมมากขึ้น

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมร้อยกรองไทยในช่วงปีพ.ศ. 2500-2520 ในด้านรูปแบบและแนวคิด

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมร้อยกรองไทยทางด้านรูปแบบและแนวคิด ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 ที่ได้จากการศึกษาจะเป็นองค์ความรู้ ข้อมูล ในการศึกษาวิวัฒนาการของร้อยกรองไทยในอดีต และเป็นองค์ความรู้ ข้อมูล ในการวิจัยวรรณกรรมร้อยกรองในช่วงเวลาอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาวิเคราะห์ร้อยกรองไทยร่วมสมัยที่มีการเขียนขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 โดยได้คัดเลือกจากหนังสือร้อยกรองที่รวมเล่มพิมพ์จำหน่าย และถือเอาช่วงปีที่สร้างงานร้อยกรองนั้น ๆ เป็นสำคัญ ซึ่งร้อยกรองดังกล่าวจะเป็นข้อมูลในการศึกษารูปแบบและแนวคิดของร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 โดยหนังสือบางเล่มผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาทั้งเล่ม บางเล่มใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาบางส่วน ทั้งนี้โดยความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ และกรรมการควบคุมปริญญาโท ซึ่งมิใช่ขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

ร้อยกรองไทยช่วงปี พ.ศ. 2500-2510

1. ความใฝ่ฝันอันแสนงาม	จิตร ภูมิศักดิ์	(ทั้งเล่ม)
	เขียน พ.ศ. 2501-2509	พิมพ์ พ.ศ. 2524
2. กวีนิพนธ์	อังคาร กัลยาณพงศ์	(ทั้งเล่ม)
	เขียน พ.ศ. 2501-2507	พิมพ์ พ.ศ. 2529
3. เพลงพร	นิภา บางยี่ขัน	(ทั้งเล่ม)
	เขียน พ.ศ. 2502	พิมพ์ พ.ศ. 2534
4. คำหยาด	เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	(จำนวน 17 ส่วน)
	เขียน พ.ศ. 2502	พิมพ์ พ.ศ. 2543

4.1 สาธุการ

4.2 ดนตรีแห่งอารมณ์

4.3 เสน่หา

- 4.4 น้ำค้าง
- 4.5 น้ำตา
- 4.6 ด้วยความรัก
- 4.7 ลอยกระทง
- 4.8 พิมพ์พญา
- 4.9 อีกฟากหนึ่งของชีวิต
- 4.10 ศิลปกรรม
- 4.11 ร่มอาราม
- 4.12 ลมหนาว และ เจ้าพระยา
- 4.13 ยุงรำแพน
- 4.14 กีบดอกยุงป่า
- 4.15 หวานคมเดียว
- 4.16 แม่ศรี
- 4.17 เพลงขลุ่ยผิว
5. ข้ามขอบฟ้า มานะ ยูเด็น (จำนวน 9 ส่วน)
เขียน พ.ศ. 2503 พิมพ์ พ.ศ. 2541
- 5.1 พุทธทาสัญชลี
- 5.2 ข้ามขอบฟ้า
- 5.3 ผู้ให้ความหมาย
- 5.4 สวนศิลป์
- 5.5 คำชีวิต
- 5.6 มื่อยังมี
- 5.7 แม่
- 5.8 แด่ดอกฟ้า
- 5.9 ศึกษา
6. ดอกไม้ใกล้หมอน นภลัย (ฤกษ์ชนะ)สุวรรณชาติ (จำนวน 32 ส่วน)
เขียน พ.ศ. 2505-2510 พิมพ์ พ.ศ. 2531
- 6.1 ไยรัก
- 6.2 เขา...คนนั้น
- 6.3 คนดี
- 6.4 ความผิดของพ่อ
- 6.5 นะ
- 6.6 ใจโจร
- 6.7 ร้อนกับเย็น

- 6.8 แก้วแก้ว
- 6.9 ดาย
- 6.10 ทางผ่าน
- 6.11 แต่..มาลัย
- 6.12 เจ็บใจ
- 6.13 เสียตาย
- 6.14 หนีโรงเรียน
- 6.15 พิมพ์พ้อ
- 6.16 สมน้ำหน้า
- 6.17 ไม่บ้าก็เมา
- 6.18 เรามีสิทธิ์
- 6.19 เพลงเก่าที่วังตะไคร้
- 6.20 เพราะอารมณ์
- 6.21 ครั้งเดียว
- 6.22 โลกของเรา
- 6.23 แต่งงาน
- 6.24 แม่
- 6.25 ชีวิตหวาน
- 6.26 เพลงชาติ
- 6.27 พรุ่งนี้
- 6.28 อีกสามปี
- 6.29 เพลงชมพู
- 6.30 ผู้หวังดี
- 6.31 บัณฑิต
- 6.32 โลกที่ฉันไม่พบ
7. บทกวีแห่งความรัก   พิบูลย์ศักดิ์ ละครพล   (ทั้งเล่ม)
เขียน พ.ศ. 2507   พิมพ์ พ.ศ. 2522
8. ฟ้ายาแลบแปรลึบเดียว   ขรรคชัย บุนปาน   (จำนวน 24 ส่วน)
เขียน พ.ศ. 2507-2508   พิมพ์ พ.ศ. 2546
- 8.1 นิราศมหาชัย
- 8.2 สงกรานต์บ้านนา
- 8.3 เพลงรักเพลงดาบ
- 8.4 วิตบ่อ
- 8.5 ที่เด็ดพ้อ (ดา)

- 8.6 งานวัด
- 8.7 ความไนใจที่ริมรั้ว
- 8.8 จดหมายถึงพ่อ
- 8.9 ไม้ชะเลือด
- 8.10 เกี่ยวข้าว
- 8.11 เพลงแค้นคนนา
- 8.12 เพื่อน-แพง
- 8.13 ผัดข้าว
- 8.14 จากลูกกำนันถึงลูกสาวผู้ใหญ่บ้าน
- 8.15 สอนอีสาวสักคราวเถอะวะ!
- 8.16 ทางออก!
- 8.17 ธรรมะกับคนป่า
- 8.18 บัวบาป
- 8.19 ศาลเพียงตา
- 8.20 ทางเกวียน
- 8.21 เผื่อไว้
- 8.22 หลวงปู่
- 8.23 ขลุ่ยครวญ
- 8.24 ความลับของลูกทุ่ง
9. ฉันทินิจมาหาความหมาย วิทยากร เชียงกุล (จำนวน 17 ส่วนน)
เขียน พ.ศ. 2508-2510 พิมพ์ พ.ศ. 2541
- 9.1 มหกรรมของสัตว์เมือง
- 9.2 จะอยู่ไยเยียงคนขลาด
- 9.3 ความฝันที่ชนบท
- 9.4 อารมณืทดแทน
- 9.5 อีกวันหนึ่งที่เธอจะได้พบ
- 9.6 ความเป็นไป
- 9.7 ลำน้าแม่แห่งธรรมชาติ
- 9.8 เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน
- 9.9 อาเพศ
- 9.10 ตัวตนกับความโง่เง่า
- 9.11 สิ่งที่ต้องเลือกเอา
- 9.12 ชัยชนะของปีศาจ
- 9.13 ลำธารสายที่ไหลกลับ

- 9.14 เขียนให้เพื่อนที่คณะรัฐศาสตร์
 9.15 เพราะว่าฉันยังอยู่ในสังคมของคนกินคน
 9.16 และนี่คือมหาวิทยาลัย
 9.17 เหตุผลของสงคราม

10. นิราศกรุงเก่า	รวมกวี เขียน พ.ศ. 2510	(ทั้งเล่ม) พิมพ์ พ.ศ. 2528
-------------------	---------------------------	-------------------------------

ร้อยกรองไทยช่วงปี พ.ศ. 2511-2520

1. กูเป็นนิสิตนักศึกษา ซดปากกาพาลุย สุจิตต์ วงษ์เทศ และบรรค์ชัย บุนปาน (ทั้งฉบับ)	เขียน พ.ศ. 2512	พิมพ์ พ.ศ. 2534
2. มิเหมือนแม้อันใดเลย	ชมจันทร์ เขียน พ.ศ. 2513-2516	(ทั้งเล่ม) พิมพ์ พ.ศ. 2533
3. ภาพพจน์ที่ผ่านมา	จำง แซ่ตั้ง เขียน พ.ศ. 2513-2517	(ทั้งเล่ม) พิมพ์ พ.ศ. 2517
4. ไปไม้ที่หายไป	จิรพันธ์ พิตรปรีชา เขียน พ.ศ. 2513-2519	(จำนวน 13 ส่วน) พิมพ์ พ.ศ. 2534
4.1 หวังคำนึง		
4.2 นิยายยาง		
4.3 ปรัชญารাত্রี		
4.4 ว่าง		
4.5 และแล้วก็เลื่อนไป		
4.6 จุดหมาย		
4.7 ดอกไม้จะบาน		
4.8 สุสานทราย		
4.9 บันที่กลับกระบือหนุ่ม		
4.10 ไฟ-วิญญาณ ; งาน-ชีวิต		
4.11 ปณิธานหนุ่มสาว		
4.12 อหังการของดอกไม้		
4.13 ความในใจของภูเขา		
5. ความคิดสีขาว	ไพบูลย์ วงษ์เทศ เขียน พ.ศ. 2515	(ทั้งเล่ม) พิมพ์ พ.ศ. 2515
6. เพียงความเคลื่อนไหว	เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เขียน พ.ศ. 2516-2519	(ทั้งเล่ม) พิมพ์ พ.ศ. 2533
7. อนุทิน 14 ตุลา	เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	(ทั้งเล่ม)

8. เราจะฝ่าข้ามไป	เขียน พ.ศ. 2516 วิสา คัญทัพ	พิมพ์ พ.ศ. 2545 (ทั้งเล่ม)
9. หมายเหตุร่วมสมัย	เขียน พ.ศ. 2517 ไพบุลย์ วงษ์เทศ	พิมพ์ พ.ศ. 2532 (ทั้งเล่ม)
10. นาฏกรรมบนลานกว้าง	เขียน พ.ศ. 2519 คมทวน คันธนู	พิมพ์ พ.ศ. 2521 (ทั้งเล่ม)
	เขียน พ.ศ. 2519	พิมพ์ พ.ศ. 2532

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับร้อยกรองไทย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า
2. ศึกษาสภาพสังคมและการเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาร้อยกรองในขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า
4. วิเคราะห์ร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 โดยศึกษาวิเคราะห์ 2 ด้าน คือ
  - 4.1 ด้านรูปแบบ
  - 4.2 ด้านแนวคิด
5. เสนอผลงานการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้า และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของร้อยกรอง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของร้อยกรอง
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของร้อยกรอง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของร้อยกรอง
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและการเมือง ช่วงปี พ.ศ. 2500-2520
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและการเมือง ช่วงปี พ.ศ. 2500-2520

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของร้อยกรอง

พระยาอุปถัมภ์คิลปสาร (2531 : 350-352) ได้ให้ความหมายของคำว่า ฉันทลักษณ์ ว่าเป็นคำกริยาวิเศษณ์ที่บ่งชี้ลักษณะคำประพันธ์ที่เป็น กลอน กาพย์ โคลง ฉันท์ ต่าง ๆ ซึ่งโบราณเรียกว่า "บทกานท์" หรือ "คำกานท์" คำกานท์ของไทยมีหลายประเภทมีทั้งของเดิม และของที่ปรับปรุงมาจากภาษาอื่น ดังจะนำมาชี้แจงต่อไปนี้

1. ร่าย เป็นคำกานท์โบราณของไทย จะเห็นได้จากคำกานท์ของไทยเหนือ เช่น กาพย์พระ牟尼 เป็นต้น
2. โคลง เป็นคำกานท์โบราณเช่นกัน แต่มักมีเฉพาะวรรณคดีสูง ๆ เพราะแต่งยาก
3. กาพย์ เป็นคำกานท์ที่ไทยเราปรับปรุงขึ้นภายหลัง โดยอาศัยแบบแผนทางบาลีสันสกฤต ปนกับของไทย
4. ฉันท์ เป็นคำกานท์ที่ไทยเราปรับปรุงขึ้นต่อจากกาพย์ลงมา โดยใช้คำราชาศัพท์ที่ชื่อว่า "วุฒโฑทัย" เป็นหลัก
5. กลอน เป็นคำกานท์ที่ปรับปรุงขึ้นภายหลังที่สุด และโดยมากใช้เป็นคำร้องต่าง ๆ เช่น เสภา บทละคร เป็นต้น
6. เพลงต่าง ๆ คำกานท์พวกนี้ไม่มีในหนังสือวรรณคดี แต่ใช้ร้องกันอยู่ทั่วไป

เปลื้อง ณ นคร และ ปราวณี บุญชุ่ม (2533 : 3-4) ได้กล่าวถึงความหมายของบทร้อยกรอง และรูปแบบของบทร้อยกรองไว้ดังนี้ ร้อยกรอง คือ บทประพันธ์ที่แต่งให้มีสัมผัสของคำเชื่อมโยงกัน โดยมีคณะของคำตามหลักที่กำหนดไว้ในฉันทลักษณ์หรือตำรากลอนต่าง ๆ เช่น มีครุ ลหุ เอก โท เป็นต้น รูปแบบของบทร้อยกรองแบ่งได้ ดังนี้

1. คำหลวง เป็นเรื่องที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่ง หรือทรงเกี่ยวข้องในการแต่ง ไม่จำกัดรูปแบบคำประพันธ์ แต่ต้องเป็นเรื่องที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา เช่น มหาชาติคำหลวง เป็นต้น
  2. คำฉันท์ ได้แก่วรรณคดีที่แต่งเป็นฉันท์ชนิดต่าง ๆ มักมีภาพยบางชนิดปนอยู่ด้วย เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ อนิรุทธคำฉันท์ เป็นต้น
  3. คำกลอน วรรณคดีที่แต่งเป็นคำกลอนชนิดต่าง ๆ ได้แก่ กลอนสุภาพ กลอนเสภา กลอนบทละคร กลอนหก เช่น พระอภัยมณี เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นต้น
  4. คำโคลง ได้แก่วรรณคดีที่แต่งเป็นโคลงตันหรือโคลงสี่สุภาพ เช่น โคลงกำสรวล ศรีปราชญ์ โคลงนิราศนรินทร์ เป็นต้น
  5. คำกาพย์ ได้แก่วรรณคดีที่แต่งเป็นกาพย์ยานี กาพย์ฉบัง กาพย์สุรางคนางค์ เช่น กาพย์เรื่องพระสุบิน กาพย์เรื่องพระชัยสุริยา เป็นต้น
  6. ร่ายยาว ได้แก่วรรณคดีที่แต่งเป็นร่ายยาว เช่น กาพย์มหาชาติ ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก เป็นต้น
  7. กาพย์ห่อโคลง กาพย์เห่เรือ ได้แก่วรรณคดีที่แต่งด้วยโคลงและกาพย์ เช่น กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง กาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศร เป็นต้น
  8. ลิลิต ได้แก่วรรณคดีที่แต่งโดยใช้โคลงและร่ายปะปนกัน รับสัมผัสท้ายคำแบบลิลิต เช่น ลิลิตพระลอ ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นต้น
  9. เบ็ดเตล็ด ได้แก่ วรรณคดีที่เขียนเป็นบทสั้น ๆ โดยมากเป็นบทขับร้อง เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงไทยเดิม เพลงสากล เป็นต้น
  10. กวีวิจารณ์ ได้แก่ วรรณคดีที่แต่งด้วยคำประพันธ์หลายชนิดรวมกัน คือ มีทั้ง โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย โดยเลือกตามลีลาของความ เช่น สามกรุง
- สุภาพร มากแจ้ง (2535 : 16) ได้แบ่งความแตกต่างของฉันทลักษณ์ เป็นการแบ่งฉันทลักษณ์อย่างแคบและนิยมใช้อยู่ทั่วไป การแบ่งโดยวิธีนี้จะได้กวีนิพนธ์ 5 ชนิดใหญ่ ๆ และหากรวมคำประพันธ์ท้องถิ่นเข้าไปด้วยก็จะได้กวีนิพนธ์ 10 ชนิด ใหญ่ ๆ ได้แก่

1. โคลง
2. ฉันท์
3. กาพย์
4. กลอน
5. ร่าย
6. กานต์
7. คำว
8. กาพย์ (เหนือ)
9. กาบ (อีสาน)
10. กอน (อีสาน)

คำประพันธ์ทั้ง 10 ชนิดนี้ถ้านำมาแบ่งตามลักษณะบังคับร่วมจะได้เป็น 2 กลุ่มคือ
 กลุ่มที่ 1 ไม่บังคับวรรณยุกต์ ได้แก่ ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และกานต์
 กลุ่มที่ 2 บังคับวรรณยุกต์ ได้แก่ โคลง กอน (อีสาน) กาบ (อีสาน) กาพย์ (เหนือ)

และคำว

กำชัย ทองหล่อ (2547 : 391) ได้อธิบายถึงรูปแบบของคำประพันธ์ว่า คือถ้อยคำที่ได้ร้อยกรองหรือเรียบเรียงขึ้น โดยมีข้อบังคับ จำกัดคำและวรรคตอนให้รับสัมผัสกันไพเราะ ตามกฎเกณฑ์ที่ได้วางฉันทลักษณ์ คำประพันธ์จำแนกออกได้เป็น 7 ชนิด คือ โคลง กาพย์ ร่าย ฉันท์ ลิลิต กล กลอน โดยคำประพันธ์ที่ดีจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ

1. มีข้อความดี
2. มีสัมผัสดี
3. แต่งถูกต้องตามลักษณะบังคับ

วราภรณ์ บำรุงกุล (ม.ป.ป. : 421) ได้ให้ความหมายของร้อยกรองรูปแบบใหม่ว่า ร้อยกรองไทย "รูปแบบใหม่" คือ ร้อยกรองที่ไม่ได้มีลักษณะข้อบังคับเหมือนกับ ร่าย โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน โดยตรง หากแต่เป็นการเขียนเลียนรูปแบบมาจากร้อยกรองประเภทต่าง ๆ นั้น แล้วกำหนดจำนวนคำในวรรค ในบาท ในบท และกำหนดสัมผัสขึ้นใหม่ ร้อยกรองรูปแบบใหม่จึงไม่ใช่ร้อยกรอง (Poetry) และก็ไม่ใช่อ้อยแก้ว (Prose) เช่นกัน

ชวน เพชรแก้ว (2523 : 80-81) ได้อธิบายถึงลักษณะของร้อยกรองสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากร้อยกรองแบบเดิม ดังนี้

1. ร้อยกรองสมัยใหม่มีขนาดสั้นลงและมุ่งเน้นเป็นกาพย์กลอนแห่งความคิด (Poem of ideas) มากกว่าจะเป็นกาพย์กลอนแห่งอารมณ์ (Poem appeals to the senses)

2. ร้อยกรองสมัยใหม่มีการเปลี่ยนแปลงด้านฉันทลักษณ์ และการวางรูป กล่าวคือ นักเขียนร้อยกรองรุ่นใหม่สนใจในเรื่องกำหนดคณะต่าง ๆ น้อยลงกว่าเรื่องความคิด

3. ร้อยกรองสมัยใหม่มีเนื้อเรื่องกว้างขวาง แต่งมักเกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมเป็นส่วนใหญ่

4. ร้อยกรองสมัยใหม่มักจะแสดงความคิด และใช้ถ้อยคำที่รุนแรงก้าวร้าว โดยเฉพาะความคิดที่ปลุกเร้าใจ

5. ร้อยกรองสมัยใหม่ได้รับอิทธิพลจากลักษณะร้อยกรองจากต่างประเทศโดยเฉพาะไฮกุของญี่ปุ่น และกลอนเปล่า (Blank Verse) จากภาษาอังกฤษ

รีนฤทัย สัจพันธ์ (2527 : 500) ได้แบ่งประเภทของการประพันธ์รูปแบบใหม่เป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทประสมประสานลักษณะของร้อยแก้วเข้ากับร้อยกรอง ได้แก่ กลอนเปล่า
2. ประเภทประสานศิลปะการวาดภาพเข้ากับศิลปะการประพันธ์ ได้แก่ วรรณรูป
3. ประเภทประยุกต์ฉันทลักษณ์ขึ้นใหม่ ซึ่งมีการคลี่คลายเป็นร้อยกรองหลายอย่าง

ได้แก่ร้อยกรองไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์แบบแผน ร้อยกรองประยุกต์ฉันทลักษณ์จากรูปแบบเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น เพลงพื้นบ้าน โคลงโบราณ และร้อยกรองประดิษฐ์ฉันทลักษณ์ขึ้นใหม่ ตลอดจนร้อยกรองที่นำเอาฉันทลักษณ์หลายชนิดมาแต่งรวมกัน

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539 : 247) ได้กล่าวถึงลักษณะของรูปแบบของบทร้อยกรอง และวิธีการวิจารณ์ว่า รูปแบบและโครงสร้างของบทร้อยกรองมี 2 ลักษณะ คือ รูปแบบตายตัวและรูปแบบอิสระ รูปแบบตายตัวเป็นรูปแบบที่กำหนดด้วยกฎเกณฑ์ฉันทลักษณ์ที่แน่นอนเป็นแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ส่วนรูปแบบอิสระหรือรูปแบบที่ไม่ยึดถือฉันทลักษณ์ เช่น กลอนเปล่า และกวีนิพนธ์รูปธรรม ในการวิจารณ์บทร้อยกรองที่เขียนตามรูปแบบไม่ตายตัว จะไม่ได้พิจารณาความถูกต้องของฉันทลักษณ์เป็นสำคัญ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของร้อยกรอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทร้อยกรองนี้มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้ามากมาย ดังต่อไปนี้

สุภา ทิวถนอม (2515) ศึกษาเรื่องวิเคราะห์เพลงยาวสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.2199 ถึง พ.ศ. 2310) และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2411) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมาย ประเภท และโอกาสที่ใช้กลอนเพลงยาวในสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นโดยในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะศึกษากลอนเพลงยาวที่อยู่ในช่วงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถึงรัชกาลพระเจ้าเอกทัศ ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ศึกษาตั้งแต่รัชกาลพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพบว่าในด้านฉันทลักษณ์ กลอนเพลงยาว ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจำนวนคำในหนึ่งวรรคมีตั้งแต่ 7-13 คำ แต่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นวรรคหนึ่งมี 7-10 คำ ทางด้านเนื้อหาในสมัยอยุธยาเพลงยาวน่าจะใช้เพื่อเป็นจดหมายรักของชายหญิงที่ลักลอบส่งให้แก่กัน ครั้นมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จุดประสงค์ของการเขียนเพลงยาวเปลี่ยนไป กล่าวคือ ไม่ใช่เป็นจดหมายรักอย่างเดียว แต่เขียนเพื่อบันทึกเหตุการณ์ , สั่งสอน , สรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นต้น และมีมักจะเขียนเพื่ออวดฝีปากในเชิงกลอนกันด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าเพลงยาวไม่ถือว่าเป็นความลับต่อไป

โกชัย สาริกบุตร (2517) ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์กวีในสมัยกรุงอยุธยารัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) โดยศึกษาเพื่อวิเคราะห์กลวิธีในการสร้างกลบทชนิดต่างๆ และวิเคราะห์แนวโน้มการใช้กลวิธีกลบทของกวีแต่ละสมัย หนังสือที่ใช้เป็นหลักฐานในการจัดประเภทและแบบของกลบทคือ หนังสือจินตมณีของพระโหราธิบดี หนังสือกลศิริวิบุลกิตติ์ ของหลวงศรีปริษา (เซ่ง) และหนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการศึกษากลบทพบว่าสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือกลบทที่เพิ่มข้อบังคับมากกว่าปกติ เช่น เพิ่มบังคับสระ เพิ่มบังคับพยัญชนะ และกลบทประเภทซ่อนแบบรูปหรือวิธีอ่าน บางทีเรียกว่า “กลอักษร” กวีทุกสมัยนิยมนำเทคนิคกลบทไปแต่งแทรกไว้ในวรรณคดีเพียงบางตอนเท่านั้น และกลบทที่กวีนิยมมากคือกลบทประเภทที่ 1 แบบเพิ่มบังคับสระ พยัญชนะ การซ้ำ

คำ และการใช้กระทู้ การใช้เทคนิคกลบทของกวีนั้นจะขึ้นอยู่กับว่ากลบทใดเหมาะกับเนื้อความแบบใด เช่น การซ้ำคำและการใช้กระทู้เหมาะแก่เนื้อความที่ต้องการชี้ให้เห็นจริง หรือต้องการสร้างมโนภาพให้ชัดเจน ลึกซึ้ง , การใช้กลบทคำตาย เหมาะแก่การบรรยายเหตุการณ์ที่ดูกะหลุก หรือความตาย เป็นต้น

อวยพร มิลินทางกูร (2519) ศึกษาวิจัยเรื่องลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2547-2501 เป็นงานสำรวจบทร้อยกรองของไทยที่มีลักษณะเป็น "พาหะแห่งความนึกคิด" ระยะเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2547 จนถึงการปฏิวัติ พ.ศ. 2501 บทร้อยกรองดังกล่าวนี้ มีทั้งเป็นบทร้อยกรองก้าวหน้า (Progressive) และบทร้อยกรองพาฝัน (romantic) ซึ่งล้วนมีสัมพันธ์กับสภาพสังคมและการปกครองของไทยอย่างแน่นแฟ้น โดยผลการวิจัยปรากฏว่า นักประพันธ์บทร้อยกรองส่วนมากเคร่งครัดในฉันทลักษณ์ที่มีมาแต่เดิม จึงไม่คิดจะหารูปแบบใหม่ ๆ มาใช้ในการเสนอเนื้อหา ขณะเดียวกันก็มีนักประพันธ์บางคนพยายามสร้างความสัมพันธ์กับผู้อ่านโดยการสร้างลักษณะชาวบ้านในผลงานของเขา นั่นก็คือการริเริ่มนำรูปแบบเพลงพื้นบ้านมาใช้เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองระหว่างผู้ประพันธ์และผู้อ่าน ทำให้การสื่อความคิดเป็นไปได้ง่ายขึ้น นักประพันธ์แนวนี้ได้แก่ ครูเทพ , ผา เฟื่องไทย และจิตร ภูมิศักดิ์ นักประพันธ์บางคนก็พยายามเลียนแบบฉันทลักษณ์โบราณเพื่อช่วยขยายวงการประพันธ์ให้แพร่หลายออกไป อีกทั้งสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้อ่านรุ่นใหญ่กับนักประพันธ์ใหม่ ๆ เหล่านั้น เช่น นายผี และจิตร ภูมิศักดิ์

นัยนา สุทธิธรรม (2521) ศึกษาวิจัยเรื่องฉันทลักษณ์ไทยร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผู้วิจัยศึกษาผลงานของนักเขียนบทร้อยกรอง 4 คน คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ , อุชเชณี , นายผี , สุจิตต์ วงษ์เทศ และศึกษาเฉพาะผลงานที่ดีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2512-2517 จากการศึกษาผลงานร้อยกรองของนักเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัยทั้ง 4 คน สรุปได้ว่านักเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัยมีลักษณะการประพันธ์ ดังนี้

1. ชนิดและรูปแบบของการประพันธ์ จำแนกเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้
  - 1.1 แต่งโดยยึดฉันทลักษณ์โบราณ
  - 1.2 ปรับปรุงฉันทลักษณ์โบราณให้เป็นแบบฉบับของตน
  - 1.3 เปลี่ยนแปลงธรรมเนียมที่นิยมใช้กันอยู่โดยทั่วไป
  - 1.4 ไม่นิยมแต่งคำประพันธ์ยาก ๆ เช่น ฉันท์ ร่าย กลบท ฯลฯ คำประพันธ์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดได้แก่ กลอน กาพย์ และโคลง ตามลำดับ
  - 1.5 นำแบบท่วงทำนองเก่า เช่น เพลงพื้นบ้าน หรือ บทเพลงกล่อมเด็กมาเป็นสื่อในการเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ได้อย่างแนบเนียน

2. รูปแบบการประพันธ์นิยมแต่งเป็นบทพรรณนาสั้น ๆ (Lyric Poetry) ประมาณ 5-10 บทแสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดในด้านต่าง ๆ

3. การใช้คำ พบว่านักเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัยมีศิลปะในการใช้คำให้กระชับอารมณ์และความรู้สึกผู้อ่านได้เป็นอย่างดี มีทั้งที่ใช้คำอย่างประณีตอ่อนหวานและที่ใช้คำรุนแรงก้าวร้าว

4. แนวความคิด ร้อยกรองร่วมสมัยมักจะเน้นการสะท้อนภาพสังคมในแง่มุมต่าง ๆ ที่เป็นจริงเป็นจังกว่าแต่ก่อน

สถาพร นาสารีย์ (2546) ศึกษาวิจัยเรื่องบทร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทางด้านรูปแบบ กลวิธีการประพันธ์ และแนวคิดที่ปรากฏในร้อยกรอง โดยวิธีวิจัยเอกสารและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลจากการศึกษา พบว่า หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ใช้ฉันทลักษณ์รูปแบบเดิม 5 ประเภทคือ

1. กลอน
2. กาพย์
3. โคลง
4. ฉันท์
5. กล

ทางด้านกลวิธีการประพันธ์ ได้แก่ การสรรคำใช้และโวหาร หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เลือกใช้คำง่าย เหมาะด้วยเสียงและความหมาย ใช้โวหารภาพพจน์ประกอบ ทำให้ร้อยกรองมีความเด่น จดจำง่าย

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของร้อยกรอง

ชัยสิริ สมุทวณิช (2524 : 81-83) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวรรณกรรมการเมืองที่เติบโตอย่างรวดเร็วในช่วง 14 ตุลาคม 2516 – 6 ตุลาคม 2519 ไว้ดังนี้

1. โดยแนวคิดของวรรณกรรมการเมืองนั้นจะต้องอาศัยการเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในสังคมโดยตรง อาทิ

- (ก) ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น
- (ข) ความขัดแย้งระหว่างจิตสำนึกหรือค่านิยม

2. วรรณกรรมการเมืองล้วนมีลักษณะที่ต้องชี้้นำ ซึ่งลักษณะชี้้นำนี้ให้เนื้อหาของวรรณกรรมต้องทันสมัยหรือมีการจำลองภาพความขัดแย้งหรือปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

3. วรรณกรรมการเมืองมีลักษณะปลุกเร้า ดังนั้นวรรณกรรมการเมืองจึงเน้นการต่อสู้ที่ขอบธรรม

4. วรรณกรรมการเมืองเป็นวรรณกรรมที่ยืนหยัดเป็นภาคี

5. วรรณกรรมการเมืองเป็นของประชาชนที่ถูกกดขี่ขูดรีด เป็นวรรณกรรมของชนชั้นที่เสียเปรียบ

จิตจรลดา สุวัตติกุล (2526 : 101-108) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการประพันธ์บทร้อยกรองร่วมสมัยว่านักเขียนบทร้อยกรองปัจจุบันเริ่มมองชีวิตในแง่มุมที่ละเอียดมากขึ้น บางคนอาจเขียนด้วยความรู้สึกผลักดันมากเกินไปจนอาจดูราวกับมีปมด้อย (inferiority complex) มากกว่ามีอุดมการณ์เขียนประเภท Realistic โดยเฉพาะกลุ่มที่เน้นการเมือง มักสร้างอารมณ์รุนแรงให้กับผู้อ่าน เช่น

อารมณ์เคียดแค้น พยาบาท เกลียดชัง ฯลฯ บทร้อยกรองแนวนี้จึงขาดศิลปะที่ประณีต ขาดความผสมผสานของการใช้ถ้อยคำ การแสดงทัศนะเกี่ยวกับบ้านเมืองมักเป็นการชี้ปัญหามากกว่าช่วยแก้ปัญหาในทางที่ถูกที่ควร เพราะมุ่งแต่จะแสดงความรู้สึกด้านลบมากกว่า นอกจากนี้บางคนยังได้รับอิทธิพลด้านแนวคิดจากทางตะวันตกอีกด้วย อีกสิ่ง que ควรสังเกตคือ ขนาดของร้อยกรองสมัยใหม่จะมีขนาดสั้นลง ทั้งนี้มีสาเหตุมาจาก

1. กำเนิดของสื่อมวลชนประเภทตีพิมพ์ ซึ่งมักเสนอสาระสำคัญ หรือเนื้อหาของวารสารสิ่งพิมพ์ในรูปย่อแก้ว มีร้อยกรองเป็นเพียงส่วนประกอบ หรือเครื่องประดับเท่านั้น
2. เมื่อคำประพันธ์ร้อยกรองเปลี่ยนเป็นแบบพาหะของความคิดแทนการเล่าเรื่องและบทพรรณนา ความนึกคิดสำหรับเรื่องหนึ่ง ๆ ย่อมอยู่ในวงจำกัด
3. อิทธิพลของต่างประเทศ เนื่องจากนักเขียนไทยที่ไปศึกษาต่างประเทศได้ไปพบเห็นคำประพันธ์ประเภท Lyric ซึ่งเป็นกาพย์กลอนสั้น ๆ แสดงความคิดเห็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ จึงนำมาใช้กับร้อยกรองของไทยบ้าง
4. อาจเป็นเพราะคนไทยคุ้นเคยกับเพลงพื้นบ้านและเพลงยาวของไทยซึ่งเสนอเนื้อหาหนึ่ง ๆ ด้วยความยาวไม่มากนัก
5. ความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ ปัจจุบันโครงสร้างของสังคมเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง เป็นเหตุให้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและต่อสภาพเศรษฐกิจไม่มีเวลาที่จะคิดเขียนร้อยกรองยาว ๆ ได้เช่นเดิม

ชลธิรา สัตยวิวัฒนา (2530 : 1-2) ได้กล่าวถึงหลักของการถ่ายทอดแนวคิดของร้อยกรองว่าแนวคิดในกวีนิพนธ์ไม่จำเป็นต้องเป็นการสอนศีลธรรม หรือการเสียดสีการเมืองเพื่อกระด้างสังคม อาจจะเป็นอะไรก็ได้ที่ผู้แต่งรู้จักมันจริง ๆ ประสบการณ์ที่แท้จริงนับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้เราแต่งได้ดี เพราะอาจมีอารมณ์สะท้อนใจจริง ๆ โดยมีต้องเสแสร้ง นอกจากนี้เราควรตระหนักว่าอารมณ์และภาพที่เราถ่ายทอดออกมานั้นถ้าจะให้สัมฤทธิ์ผลตามความต้องการมักจะมีการแปลความหมายเป็นสัญลักษณ์เสียก่อนมิใช่แสดงออกมาตรง ๆ การแสดงออกอารมณ์หรือสะท้อนภาพตรง ๆ นับว่าทำให้บทประพันธ์ขาดรสความงาม และความลึกซึ้งไปเป็นอย่างมาก สัญลักษณ์นี้จะมีผลสวมรับกับสถานการณ์อื่น ๆ ได้อีกมากมาย และแต่ผู้อ่านจะตีความหมายไปต่าง ๆ ดังที่ยอมรับกันทั่วไปว่า “กวีนิพนธ์เป็นสิ่งที่มีความหมายลึกซึ้งและกว้างขวาง” (Poetry is rich)

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539 : 247) ได้กล่าวถึงลักษณะแนวคิดของบทร้อยกรอง และวิธีการวิจารณ์ว่า แนวคิดในบทร้อยกรองก็เช่นเดียวกับแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยาย กล่าวคือเป็นความคิดอันเป็นศูนย์กลางของเรื่อง ซึ่งผู้เขียนต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่าน โดยผ่านเนื้อหาและเรื่องราวต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ความคิดของบทร้อยกรอง ผู้วิจารณ์จะต้องอ่านบทร้อยกรองนั้น ๆ อย่างละเอียดพิจารณาองค์ประกอบทุกองค์ประกอบ และบางครั้งต้องใช้การตีความประกอบกันด้วย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของร้อยกรอง

บำรุง สุวรรณรัตน์ (2520) ศึกษาวิจัยเรื่องวิเคราะห์การใช้วรรณกรรมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงภายในประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงสภาพทั่วไปของสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และวิเคราะห์ว่าวรรณกรรมในสมัยนั้นมีส่วนช่วยในการส่งเสริมความมั่นคงภายในประเทศด้านใดบ้าง จากการศึกษาพบว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัตินั้น ต้องมีภารกิจอย่างหนักในการฟื้นฟูบูรณะประเทศควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพของชาติและราชบัลลังก์ ตลอดจนความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยปรับปรุงสมรรถภาพของกองทัพกระบวนยุทธธรรม และการปลูกฝังคุณธรรมของคนในชาติ โดยฟื้นฟูบูรณะพระพุทธศาสนา ในทางวรรณกรรมพระองค์ส่งเสริมประสิทธิภาพของทหาร โดยการสอดแทรกยุทธศาสตร์และกลวิธีการรบหรือกลศึก ลงในวรรณกรรม กลศึกที่สอดคล้องกันทั้งตำราพิชัยสงครามและวรรณกรรม ได้แก่ กลลักษณะซ่อนเงื่อน กลเตือนกำบัง กลพวงเรื่องโยง กลโพงน้ำป่อ กลชุพิศม์แผลง กลเฝ้าให้ผอม และกลราชปัญญา ด้านการส่งเสริมความมั่นคงภายในประเทศทางด้านการปกครอง ได้สร้างกฎหมายตราสามดวงขึ้นเป็นหลักในการรักษาความยุติธรรม มีบทบัญญัติว่าด้วยการรักษาความมั่นคงของราชบัลลังก์ การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ความมั่นคงของชาติด้านการทหาร ความมั่นคงของชาติด้านเศรษฐกิจ และการส่งเสริมความมั่นคงภายในประเทศด้านศาสนาสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นหลักของพระพุทธศาสนา ออกพระราชกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติของพระสงฆ์ สอนให้ขุนนางมีความซื่อสัตย์สุจริตจงรักภักดีแต่พระเจ้าอยู่หัวของตน

ปรมาภรณ์ ลิ้มปีเลิศเสถียร (2539) ศึกษาวิจัยเรื่องร้อยกรองของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ : วิจารณ์เกี่ยวกับความคิดของกวีโดยศึกษาจากบทร้อยกรองที่ได้รับการพิพม์รวมเล่มของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ จำนวน 14 เล่ม โดยผู้วิจัยได้แบ่งแนวคิดที่พบในบทร้อยกรองที่ศึกษา ดังนี้

1. ความคิดในด้านความรัก
  - 1.1 ความรักฉันหนุ่มสาว
  - 1.2 ความรักความเมตตาปรานีที่มีต่อสรรพสัตว์
  - 1.3 ความรักความปรารถนาดีที่มีต่อสังคม
2. ความคิดในด้านพระพุทธศาสนา
3. ความคิดในด้านธรรมชาติ
4. ความคิดในด้านสังคม

ทองพูล ทองน้อย (2539) ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์บทบาทของร้อยกรองที่มีต่อสังคมไทย โดยผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์เฉพาะบทร้อยกรองจากนิยายสารมติชนสุดสัปดาห์และสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ที่พิมพ์เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2534-2536 จำนวนทั้งสิ้น 426 สำนวน ผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบบทบาทของร้อยกรองที่มีต่อสังคมไทย ดังนี้

1. บทบาทหรือกรงที่สะท้อนด้านการเมือง บทหรือกรงช่วง พ.ศ. 2534-2536 ได้สะท้อนภาพการเมืองไทยไว้ 8 ประเด็น ดังนี้

- 1.1 การต่อต้านเผด็จการ
- 1.2 การสะท้อนภาพการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
- 1.3 การสะท้อนภาพการเลือกตั้ง
- 1.4 การสะท้อนภาพนักการเมือง
- 1.5 การสะท้อนภาพเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ
- 1.6 การเสียดสีทางการเมือง
- 1.7 การวิจารณ์การปฏิบัติงานของรัฐบาล
- 1.8 การรำลึกถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในประวัติศาสตร์

2. บทบาทหรือกรงที่สะท้อนด้านเศรษฐกิจ บทหรือกรงได้สะท้อนภาพความทุกข์ยากทั่วไป ความทุกข์ยากของชาวนา และสะท้อนภาพกรรมกร ว่าความทุกข์ของประชาชนส่วนใหญ่มาจากทรัพยากรธรรมชาติลดลง และขาดการปรับปรุงแก้ไข

3. บทบาทหรือกรงที่สะท้อนภาพสังคมทั่วไป เนื้อหาที่บทหรือกรงกล่าวถึงคือ การสะท้อนภาพสังคมเมือง การสะท้อนภาพโสเภณี และการสะท้อนภาพป่าไม้ถูกทำลาย

สถาพร นาสารีย์ (2546) ศึกษาวิจัยเรื่องบทหรือกรงของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทางด้านรูปแบบ กลวิธีการประพันธ์ และแนวคิดที่ปรากฏในร้อยกรอง โดยวิธีวิจัยเอกสารและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ ด้านแนวคิดปรากฏด้านการศึกษามีส่วนใหญ่ผู้วิจัยจำแนกแนวคิดตามที่ปรากฏในบทหรือกรงที่ศึกษาได้ดังนี้

1. แนวความคิดด้านการศึกษา
  - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับนียมการศึกษา
  - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษา
  - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการศึกษา
  - 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแต่ละระดับ
  - 1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา
  - 1.6 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครู
2. แนวความคิดทางด้านศิลปวัฒนธรรม
3. แนวความคิดทางด้านสังคม การเมือง การปกครอง
  - 3.1 สถาบันพระมหากษัตริย์
  - 3.2 สถาบันศาสนา
  - 3.3 สถาบันการปกครอง
4. แนวความคิดด้านการดำเนินชีวิต
5. แนวความคิดด้านปัญหาสังคม

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและการเมือง ช่วงปี พ.ศ. 2500-2520

ในการศึกษาวรรณกรรมนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาจะต้องทราบถึงบริบททางสังคมที่ทำให้เกิดวิวัฒนาการของวรรณกรรมและการเมืองในยุคนั้น ๆ เพราะสังคมถือเป็นแรงผลักดันสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนั้น ๆ เพราะสังคมถือเป็นแรงผลักดันสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนั้น ๆ

ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมของตะวันตกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา เป็นผลทำให้ร้อยกรองไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปแบบและแนวคิดด้วยในเวลาต่อมา เอกสารที่กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญในประเทศไทยที่เกิดขึ้นในช่วงที่ไทยได้รับอิทธิพลตะวันตกถึงปัจจุบันที่น่าสนใจ มีดังนี้

ส. ศิวรักษ์ (2526 : 321) ได้วิเคราะห์ว่าสาเหตุที่ประเทศไทยไม่สามารถประคับประคองระบอบประชาธิปไตยที่เรียกครองมาในปี พ.ศ. 2475 ให้ถึงปลายทางได้นั้น เพราะรัฐบาลและข้าราชการสมัยใหม่ของไทยไม่กล้าที่จะ "แตกหัก" อย่างจริงจังกับแนวคิด และแบบแผนทางการเมือง แบบประเพณีของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประการที่สอง การดำรงอยู่โดยตัวของมันเอง ไม่มีทางที่จะจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจภายในให้อยู่ในภาวะสงบสันติได้ด้วยเหตุนี้เองที่ระบอบเผด็จการทหารจึงได้รับการพิจารณาว่า เป็นทางออกที่สร้างสภาวะสงบสุขให้กับสังคม

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2540 : 3-4) ได้กล่าวถึงสภาพของสังคมไทยในช่วงที่ประเทศตะวันตกแผ่ขยายอำนาจเข้ามาในเอเชียว่า ไทยมีความสัมพันธ์กับชาติต่าง ๆ ทางตะวันตกมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง ความสัมพันธ์นี้ได้เจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับในสมัยรัตนโกสินทร์ การติดต่อกับต่างประเทศตะวันตกในระยะนี้เนื่องด้วยนโยบายทางการเมืองและการปกป้องเอกราชของประเทศเป็นสำคัญ ถ้าศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประเทศในเอเชียอาคเนศ ในระยะนี้จะได้เห็นว่าตกอยู่ภายใต้ "ลัทธิล่าเมืองขึ้น" ของประเทศมหาอำนาจทางตะวันตก ตะวันตกมีนโยบายแสวงหาอาณานิคมในทวีปเอเชียและอัฟริกามาตั้งแต่เสร็จสิ้นสงครามนโปเลียนในยุโรป กองทัพเรือของชาวตะวันตกเดินทางมายังตะวันออกเพื่อแสวงหาอยู่ช้ำอยู่หน้าอันสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมายดังปรากฏว่าประเทศต่าง ๆ ที่แวดล้อมไทยอยู่ทั้งใกล้หรือไกล เช่น พม่า อินเดีย เขมร ลาว ญวน และบางส่วนของจีนตกเป็นเมืองขึ้นของตะวันตกไปหมดแล้วในสมัยนั้น พระมหากษัตริย์ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา ได้ทรงเห็นการณ์ไกล คงจะมีพระราชดำริว่าไม่ช้าไม่นานไทยคงจะตกไปอยู่ในสภาพเดียวกัน ฉะนั้นรัชกาลต่อ ๆ มาจึงเห็นว่าการป้องกันตัวของไทยนั้นไม่มีทางใดจะสัมฤทธิ์ผลยิ่งไปกว่าการเปิดประตูรับการติดต่อจากชาวตะวันตกทุกชาติที่ต้องการเข้ามาเป็นไมตรีด้วย เพื่อถ่วงดุลย์อำนาจกันเอง เมื่อมีเรื่องกระทบกระทั่งกัน เราก็ยอมเสียดินแดนส่วนน้อย เพื่อรักษาดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศไว้

นฤมิตร สอดสุข (2543 : 16-22) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ว่าทุกข์ของคน 14 ตุลา เกิดจากสำนักใหม่ในธรรมที่มีผลจากความรุนแรงและการสูญเสียที่ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ ความรู้สึก และความคิดของคนรุ่นนี้เป็นอย่างมาก โดยได้แบ่งกลุ่มคนรุ่นนี้ออกเป็น 3

ประเภทด้วยกัน คือพวกที่มองอดีต มองชีวิตและมองโลกเหมือนการสูญเปล่า ไม่มีแก่นสารไม่มีสาระ พวกที่มองเหตุการณ์ว่าเลวร้ายและมองวิกฤตความรุนแรงเสมือนเป็นสิ่งติดอยู่กับธรรมชาติมนุษย์อย่างเลี่ยงเลี่ยงไม่ได้ และพวกสุดท้ายที่ยังมีความหวังความฝันในลักษณะของการยอมรับความจริงอันเลวร้ายของโลก แต่ยังมีความเชื่อมั่นต่อมนุษย์อยู่ ตัวอย่างจากคนพวกแรกอาจจะทำนองออกมาในรูปของงานศิลปะวรรณกรรมต่าง ๆ ของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นบทกวี วรรณกรรม หรือเพลงเพื่อชีวิต ส่วนพวกที่สองส่วนใหญ่จะเข้าไปทำงานอยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคือความทุกข์ยากของชาวบ้าน และพวกสุดท้าย ก็มีทั้งพวกที่ยอมรับอิทธิพลโลกได้มากบ้างน้อยบ้างต่างกันไป สำหรับคนที่ยอมรับได้มากหน่อยก็มักเข้าสู่ระบบธุรกิจและการเมือง ซึ่งบ้างก็ถูกกลืนหายไปบ้างก็ยืนหยัดอยู่ได้บ้าง ส่วนพวกที่ยอมรับอิทธิพลได้น้อย ก็เข้าไปทำงานด้านความคิดความเห็น ทางด้านหนังสือพิมพ์ งานวิชาการ รวมทั้งด้านศิลปวรรณกรรมด้วย

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและการเมือง ช่วงปี พ.ศ. 2500-2520

ภิรมณ์ แสนอิสระ (2523) ศึกษาวิจัยเรื่องจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบบรัฐสภา พ.ศ. 2501-2506 เพื่อศึกษาถึงลักษณะการเมืองการปกครองของประเทศไทยตั้งแต่มีการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยเน้นบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2501-2506 โดยใช้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เป็นหลัก และอาศัยข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบ จากการค้นคว้าพบว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำประเทศที่ทำรัฐประหารและเข้าควบคุมกลไกการดำเนินงานของรัฐได้อย่างเด็ดขาดและเหนียวแน่นอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย และยังมีอิทธิพลอยู่ในวงการการเมืองการปกครองเป็นระยะเวลาติดต่อกันถึง 4 ปี 10 เดือนอีกด้วย สิ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์สามารถดำรงอำนาจเผด็จการไว้ได้นานจนสิ้นอายุขัย มีดังนี้

1. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองโดยอาศัยบุคลิกภาพ และความสามารถเฉพาะตนเป็นสำคัญ รวมทั้งจังหวะและโอกาสที่ช่วยสนับสนุนด้วย สภาพสังคมไทยในขณะนั้นประชาชนต้องการผู้นำประเทศที่มีบุคลิกภาพเข้มแข็งเด็ดขาด และสามารถเข้าใจถึงจิตใจของประชาชนได้ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จอมพลสฤษดิ์มี จึงได้รับการตอบรับจากประชาชนเป็นอย่างดี แม้ว่าจะขึ้นปกครองแบบเผด็จการก็ตาม

2. ระบอบการปกครองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นเผด็จการที่ถูกต้องตามกฎหมาย และอิงหรืออ้างว่าเป็นระบบรัฐสภา โดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช 2502 เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 ซึ่งมีทั้งหมด 20 มาตรา โดยมาตราที่ 17 จะให้อำนาจแก่ผู้นำประเทศอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน

3. การบริหารราชการแผ่นดินในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ช่วยส่งเสริมให้เกิดผู้นำรุ่นใหม่ทางการเมืองในระบบรัฐสภา และทำให้คณะทหารมีโอกาสผูกขาดอำนาจทางการเมืองในสมัยต่อมา

บุษบา สินสมบุรณ์ (2524) ศึกษาวิจัยเรื่องความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2520-2522) เพื่อให้ทราบถึงอุดมการณ์และความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งถึงสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์อุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2520-2522 โดยดำเนินการวิจัยแบบการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่งคือ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าความคิดเรื่องลัทธิคอมมิวนิสต์เริ่มเผยแพร่เข้ามาในพ.ศ. 2470-2471 ก่อตั้งพรรค เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2485 ความขัดแย้งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีมานานแล้วเป็นการต่อสู้ทางด้านความคิดทางการเมืองภายในพรรคและภายในขบวนการปฏิบัติที่ทำโดยพรรคหลายครั้ง แต่ไม่มีครั้งใดที่ส่งผลกระทบต่อชนชั้นและกว้างขวางเท่ากับการต่อสู้ทางความคิดการเมืองที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520-2522 จุดเริ่มความขัดแย้งของพรรค คือ บรรยากาศความผันผวนของการเมืองไทย การรัฐประหารกรณี 6 ตุลาคม 2519 กับมาตรการกวาดล้างคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงของรัฐบาลธานินทร์ เป็นเหตุให้ปัญญาชนต้องอพยพตัวเองออก "สู้ป่า" ไปเป็นกำลังแก่พรรคคอมมิวนิสต์ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีหลายสาเหตุ คือ ความขัดแย้งในเรื่องทฤษฎีปฏิบัติและแนวทางการปฏิบัติ ความขัดแย้งในอุดมการณ์ ความขัดแย้งในตัวผู้นำกับแนวร่วม ความขัดแย้งในเรื่องระเบียบวินัยของพรรคที่เข้มเกินไป และเหตุผลส่วนตัวที่อยู่ป่าไม่ได้ เช่น ทนความลำบากไม่ได้ การเผชิญกับโรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาครอบครัว แนวร่วมจึงเข้ามาขอตัวต่อทางราชการจำนวนมากภายในปี พ.ศ. 2522

วิทยา สิงหนุต (2535) ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาททางการเมืองของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2513-2524 เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและบทบาททางการเมืองของขบวนการนักศึกษาในสาระการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่าง พ.ศ. 2513-2524 โดยวิธีการวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาวิจัยพบว่า การดำเนินขบวนการศึกษานั้นเป็นผลมาจากความขัดแย้งภายในสังคม โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นหนุ่มสาวที่ปฏิเสธค่านิยมแบบเก่าและต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมใหม่ กับคนรุ่นเก่าที่ไม่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ขบวนการนักศึกษาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองเพื่อเรียกร้องสิทธิหรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากชนชั้นปกครอง คือ จำนวนนักศึกษาซึ่งอยู่รวมกันในสถานศึกษาเดียวกันเป็นจำนวนมาก โดยอาศัยสถานการณ์ที่เป็นปัญหา เช่น ความล้มเหลวในการบริหารของรัฐบาล , การดำเนินนโยบายอันอาจก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ประชาชน และการที่รัฐบาลขาดความชอบธรรมในทางการเมืองเป็นประเด็นจูงใจ ขบวนการนักศึกษาก่อตั้งองค์กรอย่างเป็นทางการครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2513 ในชื่อของ "ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย" และเป็นองค์กรนี้เองที่มีบทบาทสำคัญในการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หลังจากเหตุการณ์นี้นัก-ศึกษาได้ก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่ ในฐานะเป็นความหวังใหม่ของประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมภายหลังนักศึกษาบางส่วนเข้าไปผูกพันกับพรรคคอมมิวนิสต์

แห่งประเทศไทย ทำให้ภาพพจน์ของขบวนการนักศึกษาช่วงนี้มีลักษณะหัวรุนแรงและข้ายจัด ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลในการปราบปรามคอมมิวนิสต์กับนักศึกษามีมากจนถึงจุดรุนแรงสูงสุด เมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ขบวนการนักศึกษาถูกปราบปรามอย่างรุนแรงจนต้องสลายองค์กรและหมดพลังทางการเมืองไป

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้นำมาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 : การศึกษาเชิงวิเคราะห์" ต่อไป

บทที่ 3

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของร้อยกรองไทย ในช่วง พ.ศ. 2500-2520

เปลื้อง ณ นคร และปราณี บุญชุ่ม ได้ให้ความหมายรูปแบบของบทร้อยกรองไว้ว่า “รูปแบบของร้อยกรอง คือ ลักษณะบทประพันธ์ที่แต่งให้มีสัมผัสของคำเชื่อมโยงกัน โดยมีคณะของคำตามหลักที่กำหนดไว้ในฉันทลักษณ์หรือตำรากลอนต่าง ๆ เช่น มีครู ลหุ เอก โท เป็นต้น” (เปลื้อง ณ นคร และปราณี บุญชุ่ม . 2533 : 3)

รูปแบบของร้อยกรองนั้นจะมีความแตกต่างกันไปตามความนิยมและข้อตกลงของกวีแต่ละชาติ “ในชาติตะวันตกรูปแบบของร้อยกรองจะมีจังหวะ (rhythm) มาตรฐานหลักเกณฑ์ (meter) เช่น ในการแบ่งวรรคในแต่ละบรรทัดมีสัมผัส (rhythm) สัมผัสระหว่างบรรทัดหรือการใช้คำให้เกิดจินตภาพ ภาพพจน์ เป็นต้น” (กอบกุล อินคันทานนท์ . ม.ป.ป. : 102) ส่วนรูปแบบของร้อยกรองไทยจะมีลักษณะบังคับที่เรียกว่า “ฉันทลักษณ์” ซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท “ประเภทแรก คือ ลักษณะบังคับทั่วไป ได้แก่ ลักษณะบังคับที่คำประพันธ์ทุกชนิดต้องมี คือ คณะและสัมผัส ประเภทที่สอง คือ ลักษณะบังคับเฉพาะชนิด ได้แก่ ลักษณะพิเศษจำแนกตามชนิดของคำประพันธ์ เช่น คำขึ้นต้น คำเป็น คำตาย วรรณยุกต์ คำครู-ลหุ คำสร้อย ฯลฯ” (สุภาพร มากแจ้ง . 2535 : 3-11)

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 มีรูปแบบของร้อยกรองอยู่หลากหลาย ทั้งที่เป็นร้อยกรองที่ถือแบบฉันทลักษณ์ดั้งเดิมของไทย เช่น กลอน กาพย์ โคลง และร้อยกรองที่ได้รับอิทธิพลจากร้อยกรองต่างประเทศ เช่น กลอนเปล่า รูปแบบต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย โดยมีปัจจัยสำคัญคือตัวผู้เขียน และบรรยากาศทางสังคม การเมือง

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยในช่วง พ.ศ. 2500-2520 ทางด้านรูปแบบนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งร้อยกรองเป็นยุค ๆ ที่มีลักษณะเห็นได้ชัด เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบทร้อยกรองอย่างชัดเจน โดยใช้กรอบฉันทลักษณ์ดั้งเดิมเป็นหลัก และพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบ (ฉันทลักษณ์) กับแนวคิดด้วย เนื่องจากบางครั้งก็อาจไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ด้วยความจริงใจ เพื่อให้เหมาะสมกับแนวคิดที่น่าเสนอ โดยแบ่งยุคในการวิเคราะห์เป็น 2 ยุค ยุคแรกในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 อยู่ในสมัยของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี “จอมพลสฤษดิ์ทำรัฐประหารยึดอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม และใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศปราบปรามผู้ต่อต้านรัฐบาลด้วยกำลังทหารที่เฉียบขาดรุนแรง” (สุมาลี วีระวงศ์; และคนอื่น ๆ . 2544 : 13) จึงเป็นช่วงที่บ้านเมืองตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการ ส่วนยุคหลังในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง คือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 “ในช่วงนี้บอวลไปด้วยบรรยากาศของเสรีภาพ และการเรียกร้อง

ประชาธิปไตย จนมีผู้เรียกว่าเป็นยุค ประชาธิปไตยเบ่งบาน” (สุมาลี วีระวงศ์; และคนอื่น ๆ . 2544 : 17) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งช่วงปี พ.ศ. ของทั้ง 2 ยุค ดังนี้

2. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของร้อยกรองไทยช่วงปี พ.ศ. 2500-2510
3. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของร้อยกรองไทยช่วงปี พ.ศ. 2511-2520

1. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของร้อยกรองไทยช่วงปี พ.ศ. 2500-2510

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นับว่าเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งตนเป็นผู้นำของประเทศอย่างสมบูรณ์ และมีนโยบายทำให้ประเทศไทยในยุคนี้เป็นยุคเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแบบทุนนิยม สังคมเมืองเติบโตเร็ว รายได้ต่อหัวของประชากรสูงขึ้น บ้านเมืองเจริญขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็มีผู้กล่าวว่ายุคนี้เป็นยุคมืดทางปัญญาด้วยเช่นกัน ดังที่สุมาลี วีระวงศ์ ได้ให้เหตุผลไว้ว่า “มีการปราบปรามผู้ที่ต่อต้านรัฐบาลอย่างเฉียบขาด และรุนแรง จำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ และสั่งจับกุมชาวนา กรรมกร นักเขียน นักหนังสือพิมพ์นักการเมืองฝ่ายค้านทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาจำนวนมาก” (2544 : 14) การกวาดล้างจับกุมนี้ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมแนวเพื่อชีวิตอย่างมาก “นักเขียนร้อยกรองบางคนหนีหายไป เช่น นายผี และขณะเดียวกันงานร้อยกรองแนวพาฝันกลับเฟื่องฟูถึงขีดสุด ทั้งนี้เพราะนักเขียนกลุ่มที่แสดงตัวว่าไม่สนใจเกี่ยวกับเรื่องการเมืองมีโอกาสผลิตงานได้กว้างขวาง โดยจัดตั้งชมรมนักกลอนขึ้นทั้งในรูปของชมรมนักกลอนกลุ่มวรรณศิลป์ในมหาวิทยาลัยและกลุ่มอิสระอื่น ๆ “ (สายทิพย์ นุกุลกิจ . 2534 : 67)

การจับกุมนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ ทำให้นักเขียนหัวก้าวหน้าบางส่วนหันไปต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลอย่างเปิดเผย นั่นคือเข้าร่วมกับขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แม้ว่าผลงานของนักเขียนร่วมสมัยนี้ที่ออกสู่สายตาประชาชนจะเป็นร้อยกรองแนวพาฝันตามที่รัฐบาลพยายามให้การสนับสนุน แต่ก็ยังมีนักเขียนบางกลุ่มที่ยังเขียนร้อยกรองในแนวเพื่อชีวิตเพื่อประชาชน โดยผลงานเหล่านี้ได้นำมาเปิดเผยภายหลังการอสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์แล้วเป็นส่วนมาก

จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นเป็นนักเขียนที่สร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อชีวิตในช่วงสังคมนิยมด้วยระบอบเผด็จการของไทย ดังที่ ธีรฤทัย สัจจพันธุ์ กล่าวว่า “จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกจับขังคุกตลอดเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรี ด้วยข้อหาสมคบกระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ และกระทำผิดต่อความมั่นคงของรัฐบาลภายในราชอาณาจักร แต่ในช่วง พ.ศ. 2501-2507 จิตรได้สร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าไว้จำนวนไม่น้อย ช่วงปีสุดท้ายที่จิตรติดคุก จิตรลอกแต่งกวีนิพนธ์จำนวนมากมาลงในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย โดยใช้นามปากกา “กวีศรีสยาม” และ “กวีการเมือง” (2541 : 26-27)

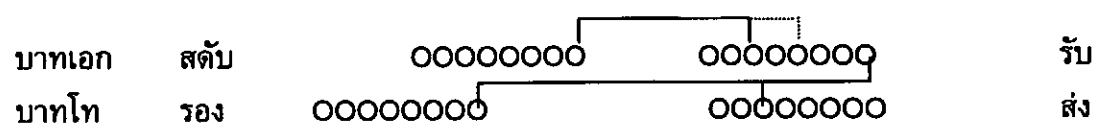
รูปแบบร้อยกรองในช่วง พ.ศ. 2500-2510 ยังยึดหลักของฉันทลักษณ์แบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ อาจมีการพัฒนารูปแบบเพื่อผ่อนคลายความเคร่งครัดของฉันทลักษณ์ลงไปบ้าง ดังผลงานของอังคาร กัลยาณพงศ์ ที่โดดเด่นและได้รับเสียงวิจารณ์มากที่สุดในยุคนั้น วิทยุโณ กงทอง กล่าวถึงการพัฒนาตัวรูปแบบของบทร้อยกรองยุคนี้ว่า "การพยายามพัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาในงานกวีนิพนธ์อาจจะเป็นเพราะการเคร่งครัดฉันทลักษณ์จนเกิดความซ้ำซาก น่าเบื่อหน่าย ทำให้กวีบางคนคิดจะเขียนงานกวีนิพนธ์ในระยะต่อมา คือ การแพร่หลายของกลอนเปล่า กับการไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์" (2544 : 26)

จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองในช่วง พ.ศ.2500-2510 สามารถแยกประเภทของฉันทลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏ โดยเรียงลำดับตามความนิยมในการแต่งบทร้อยกรองดังนี้

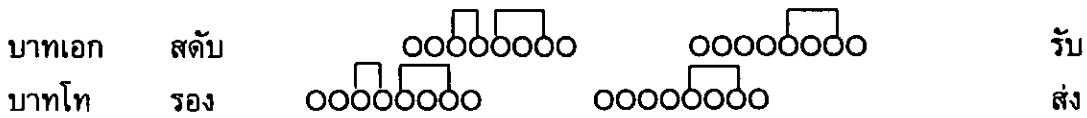
2.4 กลอน

กำชัย ทองหล่อ ได้อธิบายถึงลักษณะของร้อยกรองประเภทกลอน ดังนี้ "กลอน คือ ลักษณะคำประพันธ์ที่เรียบเรียงเข้าเป็นคณะมีสัมผัสกันตามลักษณะบัญญัติเป็นชนิด ๆ แต่ไม่มีบังคับเอกโทและครุหลุ กลอนสุภาพนับว่าเป็นกลอนหลัก เพราะเป็นหลักของบรรดากลอนทุกชนิด ถ้าเข้าใจกลอนสุภาพเป็นอย่างดีแล้ว ก็สามารถเข้าใจกลอนอื่น ๆ ได้โดยง่าย" (กำชัย ทองหล่อ . 2547 : 415)

กลอนสุภาพหรือกลอนแปด มีคณะบังคับบทละ 2 บาท 4 วรรค วรรคละ 8 คำ และมีสัมผัสบังคับคือคำสุดท้ายของวรรคส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 หรือ 5 ของวรรครับคำสุดท้ายของวรรครับส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครอง และคำที่ 3 หรือ 5 ของวรรคส่ง ละคำสุดท้ายของวรรคส่งจะส่งสัมผัสระหว่างบทไปยังคำสุดท้ายของวรรครับในบทถัดไป ดังนี้

นอกจากสัมผัสบังคับแล้ว สัมผัสในของกลอนสุภาพเป็นสิ่งที่กวีนิพนธ์นำมาใช้ในการประพันธ์กลอน เพื่อให้กลอนมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น สุนทรภู่เป็นกวีไทยที่เริ่มใช้สัมผัสใน ในกลอนสุภาพอย่างเป็นระบบจนกลายเป็นธรรมเนียมนิยมในการแต่งกลอนในเวลาต่อมา ดังที่ สุภาพร มากแจ้ง กล่าวไว้ว่า "ผู้ที่พัฒนากลอนแปดให้เป็นที่นิยมแต่งของกวีในสมัยรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน คือ พระสุนทรโวหาร หรือสุนทรภู่ โดยเพิ่มสัมผัสสระอย่างเป็นระบบ ในคำที่ 3-4 กับ 5-7 ในวรรคที่ และคำที่ 5 กับคำที่ 7 ในวรรคคู่" (สุภาพร มากแจ้ง . 2535 : 71) ซึ่งกลายมาเป็นรูปแบบของกลอนที่เป็นที่นิยมแต่งกันมากในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ดังแผนผังนี้

กลอนสุภาพเป็นรูปแบบร้อยกรองที่ได้รับความนิยมที่สุดในยุคนี้ โดยเฉพาะในกลุ่มของนักกลอนพาฝันรุ่นใหม่ที่เป็นนิสิตนักศึกษา ดังที่ สุมาลี วีระวงศ์ (2544 : 14) กล่าวว่า มีกิจกรรมการแข่งขันกลอนสวดระหว่างสถาบันเป็นประจำ มีการรวมกลุ่มนักกลอนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มสหพันธ์นักกลอนบางขุนพรหม ประกอบด้วยนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และศิลปากร ได้แก่ เนาวัฒน์ พงษ์ไพบูลย์ , ทวีสุข ทองถาวร , นิภา บางยี่ขัน , ดวงใจ รวิปริชา , ประสพโชค เย็นแข , สวัสดิ์ ธงศรีเจริญ , สุจิตต์ วงษ์เทศ และชรรค์ชัย บุนปาน

จากความนิยมแข่งขันกลอนสวดระหว่างสถาบันนี้เองทำให้รูปแบบร้อยกรองประเภทกลอนสุภาพเป็นที่นิยมอย่างยิ่งในหมู่นักกลอนในรั้วมหาวิทยาลัย และนักกลอนทั่วไป โดยในยุคนี้คุณค่าของบทร้อยกรองจะพิจารณาที่ความถูกต้องของฉันทลักษณ์เป็นสำคัญ ดังมีผู้กล่าวว่า "หากอยากเป็นกวีต้องแต่งร้อยกรองถูกต้องตามฉันทลักษณ์โดยคนที่ไฝฝั้นจะเป็นกวีย่อมฝึกฝนบังคับตัวเองให้ได้ เพราะนั่นคือบันไดขั้นแรกที่จะก้าวขึ้นไปสู่สรวงสวรรค์ชั้นกวีรุจีรัตน์" (ประยอม ซอมทอง . 2534 : 6) ดังนั้นลักษณะของกลอนสุภาพยุคนี้จึงมีจำนวนคำอยู่ระหว่าง 8-9 คำซึ่งเป็นการกำหนดจำนวนคำในกลอนที่เคร่งครัดตามกฎหมายเกณฑ์ดั้งเดิมที่ไม่นิยมให้กลอนมีจำนวนคำที่มากหรือน้อยกว่า 8 คำมากเกินไป และนิยมใช้สัมผัสที่มีท่วงทำนองตามแบบฉบับของสุนทรภู่ทุกประการ ดังที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ชื่อ "จากสรวงสวรรค์" "ข้ามขอบฟ้า" และ "มหกรรมของสัตว์เมือง" ตามลำดับ ดังนี้

"ในมหาอาณาจักรเคยรักแสน
แปรเป็นแดนซาบสงบเหงา
ทุกแดดร้อนอ่อนแรงแสงซิมเซา
พบเพียงเงาเราเดินเดินคนเดียว"

(นิภา บางยี่ขัน . 2534 : 23)

"ดาวอยู่ห่างต่างหากต่างฟากฟ้า
ยังห่างหาฝ่าห้วงสรวงสวรรค์"

ระบำนิ้วเน้นระบาย ทรายกระซิบ
และทอดแผ่วเพียงประทับ แบนนิ้วนิ้ว"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 195)

จากตัวอย่างข้างต้นจะพบว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พยายามเล่นเสียงสัมผัสในให้แตกต่างออกไปจากจังหวะกลอนของสุนทรภู่ เช่น " ดุ้ยดูยดูย" แต่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ก็ยังใช้สัมผัสสระในวรรคตามแบบของกลอนสุนทรภู่อยู่ คือ ส่งสัมผัสในคำที่ 3-4 และ 5-7 ในวรรคสี่ และส่งสัมผัสในคำที่ 5-7 ในวรรคคู่ เช่น ในวรรคสี่สัมผัสสระคำว่า ห้อย-สร้อย , เศร้า-เข้า และในวรรคคู่สัมผัสสระคำว่า เสียง-เรียง เป็นต้น

แม้ร้อยกรองในยุคนี้จะมีลักษณะอิงต้นแบบฉันทลักษณ์โบราณเป็นส่วนมาก แต่ก็ยังมีนักเขียนบางส่วนที่เขียนบทร้อยกรองที่หลุดพ้นจากกรอบการประพันธ์แบบเดิม ดังเช่นกลอนของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ไม่เคร่งครัดเรื่องข้อกำหนดจำนวนคำในวรรคเท่าใดนัก การที่จิตรเขียนกลอนในรูปแบบเช่นนี้ เมื่อ บ่อยๆ ให้ความเห็นว่า "จิตรคงคิดหารูปแบบที่ง่ายกว่ากลอนแปด และต้องการให้ชาวบ้านอ่านเข้าใจได้ง่ายกว่ากลอนแปดด้วย จึงได้คิดบทกลอนที่มีรูปแบบใหม่เป็นของตัวเองขึ้น" (2524 : 113)

จิตร ภูมิศักดิ์ มักเขียนวรรคระดับของกลอนด้วยการตั้งกระทู้หรือประเด็นของกลอน เพื่อต้องการเน้นถึงแนวคิดสำคัญที่ผู้เขียนต้องการสื่อ ซึ่งปรากฏอยู่ในคำขึ้นต้นของบทกลอน ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "การทำบุญเพื่อตัวกูขอบกล" และ "หิรัณย์กษัตริย์ม้วนแผ่นดิน" ดังนี้

"ทำบุญ

เชิญคุณคุณช่วยกันคิดสักนิตเหนอ
ทำอย่างไรคือทำบุญนะคุณ...เออ
ผมคนเชื่อต้องถามเรื่อยเปื่อยเปื่อยไป"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 123)

"ต่อสู้

ไผลืออยู่อย่างสยบซบกับสัน
ถึงเกือกเหล็กกระทืบทับแทบอับจน
เอาหัวชนฝาสู้อย่างไท
เขาจึงสู้อย่างคนบนผืนดิน
พิทักษ์ถิ่นไว้ด้วยเลือดอันเดือดไหม้

ตายก็ฝังยังก็อยู่ต่อไป
ให้ลือใจคนกล้าทั้งชาติ!"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 222)

กวีในช่วง พ.ศ. 2500-2510 ที่มีความโดดเด่นอย่างมากในการเขียนกลอนที่ไม่เคร่งครัด
ฉันทลักษณ์คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ ซึ่งเป็นกวีที่สร้างความแปลกใหม่ทางรูปแบบให้แก่วงการการ
ประพันธ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากอังคารเป็นผู้ริเริ่มเขียนกลอนแบบที่เป็น "กึ่งกาพย์กึ่งกลอน" คือ
เขียนกลอนที่มีจำนวนคำในวรรคไม่คงที่จนบางครั้งมีจังหวะคล้ายกาพย์ ดังเช่นที่ ปิเตอร์ บี.
กล่าวถึงอังคารว่า "เป็นทั้งจิตรกรและกวี ดังนั้น กวีนิพนธ์จึงเป็นทั้งศิลปะทางภาษาและศิลปะ
ทางการเขียนรูป อังคาร กัลยาณพงศ์ สร้างรูปแบบคำประพันธ์ใหม่โดยละทิ้งประเพณีทางฉันท
ลักษณ์บางประการ" (อ้างอิงจาก พิทยา เจริญสุวรรณ . 2520 : 10) ร้อยกรองรูปแบบใหม่ของ
อังคารนี้ทำให้เกิดความตื่นตัวในวงการวรรณกรรมร้อยกรองเป็นอย่างมาก เพราะได้เกิดการ
วิพากษ์วิจารณ์วิธีการเขียนกลอนของเขาอย่างมากมาย "นักเขียนและนักอ่านบทร้อยกรองรุ่นเก่า
บางคนจะกล่าวว่างกลอนของอังคารผิดฉันทลักษณ์ แต่บางคนกลับกล่าวชมว่าเป็นงานที่เร้าให้ผู้อ่าน
ได้ใช้ทั้งสมองและอารมณ์อันประณีตไปพร้อมกัน ต่างไปจากร้อยกรองไทยเดิมที่เร้าอารมณ์เพียง
อย่างเดียว" (สายทิพย์

นุกุลกิจ . 2534 : 69-70)

นักเขียนในยุคต่อมาที่นิยมแนวเขียนร้อยกรองของ อังคาร กัลยาณพงศ์ บางคนยึดเอา
รูปแบบกลอนของ อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นต้นแบบในการเขียนร้อยกรอง ดังเช่นที่ ส.ศิวัรักษ์
กล่าวถึงอังคารไว้ว่า "กวีนิพนธ์ของเขานั้นมีอรรถรส ไพเราะ ลึกซึ้ง แข็งกร้าว แหวกแนว
เหนือกว่าข้าพเจ้าทุกทาง ยิ่งอ่านงานของเขามากขึ้น และยิ่งรู้จักเขาดีขึ้น ก็ยิ่งเพิ่มความนับถือเขา
และผลงานของเขามากขึ้นทุกที" (2522 : 11) ดังนั้นแนวการเขียนกลอนของอังคารจึงนับเป็นรูปแบบ
ร้อยกรองอีกอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อกวีในยุคต่อมา

กลอนของอังคาร กัลยาณพงศ์ มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองโดดเด่น เพราะผู้แต่งจะไม่ให้
ความสำคัญในการกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคของกลอน ดังนั้นกลอนของอังคารจึงมีจำนวนคำ
ตั้งแต่ 3-8 คำในหนึ่งวรรค แต่ส่วนมากจะมีจำนวนคำในวรรคอยู่ระหว่าง 6-7 คำ จึงมีจังหวะของ
กลอนคล้าย ๆ กาพย์ โดยพิทยา เจริญสุวรรณ เรียกคำประพันธ์ประเภทนี้ว่า "กึ่งกาพย์กึ่งกลอน"
(2520 : 37) ดังจะเห็นได้จากร้อยกรองเรื่อง "โอม" ของผู้แต่ง ดังนี้

"โอม อธิษฐานถึงชาติหน้า ช้าน้อยนี้ขอรักไว้
หนวก บอด ไม้ เป็นตอไม้ไล่เดือนกึ่งก็ไป

อย่ารู้เลยว่าหล้า	และฟ้านั้นงามเพียงไหน
ชื่อโง่บ้างกว่าใครใคร	ดวงใจด้านดั่งแผ่นดิน
ซากจงกลิ้งกลางทราย	กระจุยกระจายหายสิ้น
ให้แรงหมากาบิน	ยินไว้เถิดนะพระเอย"

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 91)

จากบทประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ชัดถึงการใช้จำนวนคำในวรรคของ อังคาร กัลยาณพงศ์ ที่ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ มีเพียงวรรค "ส่ง" ของบทแรกเท่านั้นที่มีจำนวนคำครบ 8 คำตามแบบมาตรฐานของกลอนสุภาพ นอกนั้นล้วนมีจำนวนคำในวรรคเพียง 5-6 คำ จึงทำให้เสียงของกลอนใกล้เคียงกับกาพย์ นอกจากนี้ในวรรครองของบทที่ 1 อังคาร กัลยาณพงศ์ ได้ใช้เพียงคำ 3 คำในวรรค คือ "หนวก บอด ไป" ซึ่งแม้จะมีจำนวนคำน้อยแต่ผู้อ่านก็สามารถอ่านทอดเสียงเพื่อให้ลงกับจังหวะของกลอนสุภาพได้อย่างพอเหมาะ แสดงให้เห็นว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ ยังพยายามรักษาจังหวะของกลอนสุภาพไว้ตามเดิมแม้จะตัดคำในวรรคทิ้งไปก็ตาม

กลอนเป็นบทประพันธ์ที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ ใช้ในการเขียนบทประพันธ์ร้อยกรองมากที่สุด แม้รูปแบบในการนำเสนอของเขาจะไม่หลากหลาย แต่ก็มีความแปลกใหม่กว่ากลอนที่มีอยู่ทั่วไปในขณะนั้น ดังที่ บรรณาธิการสำนักพิมพ์สยามกล่าวว่า "แม้อังคารจะแต่งกลอนยืนพื้นอยู่แบบเดียว แต่กลอนของท่านก็หามาเรื่อยไม่ ต่อคนรุ่นหลังที่คลั่งแต่งตามแต่แบบนั้นจนตายด้านกันไปดอก กลอนตลาดจึงจัดซิดเป็นของตลาดสมชื่อ" (2522 : 19) เหตุที่ว่ากลอนของอังคารไม่น่าเบื่อเพราะกลอนของอังคารแต่งโดยหลุดพ้นจากกฎเกณฑ์สัมผัสในแบบดั้งเดิมของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นรูปแบบกลอนที่นิยมในขณะนั้น แต่กลับสร้างสัมผัสในที่มีลักษณะเป็นของแบบฉบับเฉพาะตัวขึ้นทำให้ได้กลอนที่มีความแตกต่างออกไป ดังเช่นในกลอนชื่อ "เสียเจ้า" บทหนึ่งที่ว่า

"จะเจ็บจำไปถึงปรโลก	ฤาอยโสกรูร้างจางหาย
จะเกิดก็ฟ้ามาตรมตาย	อย่าหมายว่าจะให้หัวใจ"

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 90)

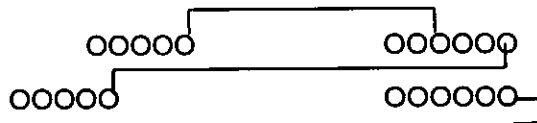
จากบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นได้ว่าบทร้อยกรองของ อังคาร กัลยาณพงศ์ มีเสียงสัมผัสในที่ไพเราะ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นอย่างมาก ดังเช่นในวรรคที่ว่า "อย่าหมายว่าจะให้หัวใจ" ที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ ใช้สัมผัสอักษรในคำว่า ให้-หัวใจ สัมผัสสระในคำว่า อย่า-ว่า , ให้-ใจ ซึ่งสัมผัสใน ในบทร้อยกรองของ อังคาร กัลยาณพงศ์ มักเปลี่ยนแปลงไปตามอารมณ์ของบทร้อยกรอง ไม่ตายตัวอย่างแบบแผนสัมผัสในของสุนทรภู่

1.2 กาพย์

กำชัย ทองหล่อ อธิบายถึงลักษณะของร้อยกรองประเภทกาพย์ ดังนี้ "กาพย์ คือคำประพันธ์ชนิดหนึ่งซึ่งมีกำหนดคณะ พยางค์ และสัมผัส มีลักษณะคล้ายกับฉันท์ แต่ไม่นิยมครุหลุ เหมือนกับฉันท์" (กำชัย ทองหล่อ . 2547 : 440) โดยจากการศึกษาร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 พบว่ากวีใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์อยู่ 2 ชนิด คือกาพย์ยานี 11 และ กาพย์ห่อโคลง ดังนี้

1.2.1 กาพย์ยานี 11

กาพย์ยานี 11 เป็นกาพย์ที่กวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นิยมนำมาใช้ในการนำเสนอ งานร้อยกรองมากที่สุด ลักษณะของกาพย์ยานีคือ "หนึ่งบทมี 2 บาท บาทละ 11 คำ แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคแรก 5 คำ วรรคหลัง 6 คำ บังคับสัมผัสระหว่างวรรคที่ 1 , 2 และ 3 ทั้งสัมผัสวรรคที่ 4 สัมผัสระหว่างบทส่งจากท้ายบทแรกไปยังท้ายบาทแรกของบทต่อไป" (สุภาพร มากแจ้ง . 2535 : 306)

นิภา บางยี่ขัน แต่งกาพย์ถูกต้องตามฉันทลักษณ์เดิมทุกประการ เพื่อรับใช้เนื้อหาใน บทร้อยกรองของผู้แต่งซึ่งมักจะเป็นเรื่องความรักของหนุ่มสาว ซึ่งเป็นที่นิยมอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ดังในบทร้อยกรองเรื่อง "แต่เธอด้วยดวงใจ" ดังนี้

ใจฉันอยู่บนฟ้า
 เมื่อเวลาตาเธอมอง
 บอกว่าฟ้าสีทอง
 ผ่องใสเหลือเพื่อความฝัน
 ใจฉันอยู่ในเดือน
 คอยเป็นเพื่อนทุกคืนวัน
 คืนที่มีพระจันทร์
 ฉันฝากยิ้มริมเดือนใส"

(นิภา บางยี่ขัน . 2534 : 48)

จากบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า นิภา บางยี่ขัน แต่งกาพย์ยานี 11 โดยใช้รูปแบบฉันทลักษณ์เคร่งครัดตามแบบแผนทั้งคณะและสัมผัส โดยผู้แต่งเลือกใช้เสียงสระเสียงยาวเป็นส่วนมาก เช่น “เมื่อเวลาตาเธอมอง” หรือ “ผ่องใสเหลือเพื่อความฝัน” เพื่อให้เสียงของบทร้อยกรองนุ่มนวล เหมาะสมกับเนื้อหาเกี่ยวกับความรักที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ

เมื่อ วิทยากร เชียงกุล นำกาพย์มาใช้ในการเสนอเนื้อหาที่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ซึ่งเสียงของบทร้อยกรองจะเข้มแข็งเหมาะสมกับแนวคิดของบทร้อยกรอง ดังบทร้อยกรองที่ชื่อ “ความเป็นไป” เช่น

เออสิวะ ข้าเห็น	สิ่งที่เป็นความภูมิใจ
พระมิดยิ่งใหญ่	เขาทำไว้รอดปวงชน
ก่อนหินแต่ละแท่ง	แต่ละแห่งที่ต้องชน
เพียงด้วยน้ำมือคน	เข้าบ้านจนมันเกรียงไกร
เออวะ ข้าก็เห็น	สิ่งที่เป็นความเศร้าใจ
พระมิดที่ยิ่งใหญ่	ประดับไปด้วยซากคน
กระตุกแต่ละชั้น	เหวี่ยงเลือดรินดูจสายฝน
ประสานกันเข้าจน	เสร็จเป็นผลงานอำไพ”

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 156)

จากบทร้อยกรองข้างต้น วิทยากร เชียงกุล ใช้คำที่ให้ความรู้สึกแข็งกระด้าง เพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทร้อยกรองที่เป็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์ และช่วยสร้างอารมณ์ร่วมของผู้่านได้เป็นอย่างดี โดยผู้แต่งยังใช้รูปแบบของกาพย์ตามฉันทลักษณ์โบราณอย่างเคร่งครัด

1.2.2 กาพย์เห่เรือ

กวีที่นิยมแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์เห่เรือที่โดดเด่นที่สุดในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ โดยลักษณะสำคัญของกาพย์เห่เรือคือคำประพันธ์ร้อยกรองที่นำเอากาพย์ยานี และโคลงสี่สุภาพมาแต่งสลับกัน โดย วราภรณ์ บำรุงกุล ได้อธิบายถึงลักษณะของกาพย์เห่เรือว่า “เป็นกาพย์ห่อโคลงชนิดหนึ่ง ที่แต่งโคลงบทหนึ่ง แล้วแต่งกาพย์พรรณนาจนสิ้นสุดกระแสความ แต่กาพย์บทแรกจะมีเนื้อหาเหมือนโคลง ลักษณะเช่นนี้นิยมแต่งเป็นกาพย์เห่เรือ จึงไม่มีใครเรียกการแต่งเช่นนี้ว่า กาพย์ห่อโคลงอีก” (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 110)

อังคาร กัลยาณพงศ์ ไม่ได้นำฉันทลักษณ์ของกาพย์เห่เรือมาใช้ในการร้องเห่เรืออย่างในวรรณคดีโบราณ เพียงแต่นำเอารูปแบบของกาพย์เห่เรือมาใช้ในการถ่ายทอดแนวคิดเท่านั้น ดังนั้นนักวิชาการบางคนจึงเรียกกาพย์เห่เรือของ อังคาร กัลยาณพงศ์ ว่ากาพย์ห่อโคลง

พิทยา เหริยญสุวรรณ (2520 : 42) ได้อธิบายไว้ว่า กาพย์ห่อโคลง ตามแบบฉันท-
ลักษณ์โบราณมี 3 แบบ ดังนี้

แบบแรก แต่งกาพย์ยานี 1 บท แล้วแต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บทเนื้อความในโคลงสี่
สุภาพเลียนเนื้อความในกาพย์ยานี

แบบที่สอง แต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานี 1 บท เนื้อความใน
กาพย์ยานีเลียนเนื้อความในโคลงสี่สุภาพ

แบบที่สาม แต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานีโดยพรรณนาความ
เพิ่มเติม มีจำนวนตั้งแต่ 6-13 บท

ในหนังสือเรื่อง "กวีนิพนธ์" ที่ทำการศึกษาวิจัยนี้ อังคาร กัลยาณพงศ์ แต่งกาพย์ห่อ
โคลงในประเภทสุดท้าย คือ แต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานีโดยพรรณนาความเพิ่มเติม
มีจำนวนตั้งแต่ 6-13 บท ดังที่ปรากฏในบทร้อยกรอง เรื่อง "ป่าช้ากระสัน" ดังนี้

"ไอ้คีนี่ป่าช้า	กระสัน
นอนร่านแทะกินจันทร์	แหงงเว้า
กระดุกชั้วกับกัลปี	ผุดตื่น
หิวเห็นหอมกากข้าว	เว้าร้อนรมณีย์
ไอ้ป่าช้ากระสันฝัน	เห็นประการสวรรค์ชั้นฟ้า
แต่หมอกสลัวมัวมา	บดบังดาจิตกาธาร
ดึกตื่นมนहनหวา	หนาวขึ้นธุลีดินหินสะท้อน
หวั่นไหวกลางใจบาดาล	วิญญานหลงหล้าโศกาลัย
การเวกแฝงเมฆสะอื้น	คีนี่ดาร์ระย้าระยับไหว
เหวหุบเขาลำเนาไพร	หลับไหลสนิทนิจนิรันดร์
วนเวียงจักรวาลวิเวก	ชะเลเมฆเมืองแมนแดนสวรรค์
เสียงเทพเจ้ารำพึงรำพัน	สังขวัญลอยหึ่งถึงโลกีย์...."

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 75-76)

พิทยา เหริยญสุวรรณ (2520 : 4) ได้สันนิษฐานถึงการที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ เลือก
แต่งกาพย์ห่อโคลงแบบที่ใช้โคลงสี่สุภาพนำ และตามด้วยกาพย์เป็นจำนวนมากว่า ดังนี้

"การแต่งกาพย์ห่อโคลงแบบที่ใช้โคลงสี่สุภาพนำ และตามด้วยกาพย์เป็นจำนวนมากกว่า เป็นรูป
แบบที่แต่งง่ายที่สุด การแต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท และตามด้วยกาพย์ยานี 1 บทนั้นทำได้ยาก เนื่องจาก
จากโคลงจะมีเนื้อที่ในการบรรจุคำได้มากกว่ากาพย์ การแต่งกาพย์เพียงบทเดียวให้มีเนื้อความสม
บูรณ์เท่าโคลงนั้นนับว่ายากมาก ดังนั้น อังคารจึงนิยมเขียนกาพย์เพื่อเลียนเนื้อหาในโคลงบทแรก

จากบทร้อยกรองข้างต้น อังคาร กัลยาณพงศ์ แต่งภาพยี่ห้อโคลงที่นำด้วยโคลงสี่สุภาพถึง 3 บท และตามด้วยภาพยี่ห้อ 11 อีก 5 บท ซึ่งภาพยี่ห้อโคลงรูปแบบใหม่ ที่ไม่เคยมีกวีคนใดในอดีต แต่งภาพยี่ห้อโคลงในลักษณะนี้มาก่อน

1.3 กลอนเปล่า

เมื่อประเทศไทยเริ่มมีการติดต่อกับชาติตะวันตก กวีก็นิยมแปลวรรณกรรมต่างประเทศ อย่างแพร่หลาย ดังนั้นกวีจึงได้นำเอาบทร้อยกรองของชาวตะวันตกมาแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งจะได้บทร้อยกรองที่ไม่มีลักษณะบังคับใด ๆ คือ "กลอนเปล่า" โดย รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ได้อธิบายถึงร้อยกรองประเภทนี้ว่า "กลอนเปล่า คือคำประพันธ์ที่พัฒนามาจาก แบลงค์ เวอร์ส (Blank Verse) และ ฟรี เวอร์ส (Free Verse) ของตะวันตก โดยมีลักษณะพื้นฐาน คือ เขียนวรรคละหนึ่งบรรทัด และไม่บังคับสัมผัส ใช้กลวิธีการแต่งอย่างอิสระ ซึ่งเป็นรูปแบบงานประพันธ์แบบใหม่ที่เริ่มปรากฏขึ้น และได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว" (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ . 2527 : 507)

"ผู้ที่ริเริ่มแต่งกลอนเปลาคือ รัตนะ ยาวะประภาส (ราช รักรอง) และปรากฏในกวีร่วมสมัยอีกหลายคน เช่น นิตยา นาฎยะสุนทร , เจษฎา เจตนาธรรม" (สุมาลี วีระวงศ์; และคนอื่น ๆ . 2544 : 15) โดย รัตนะ ยาวะประภาส ได้เขียนกลอนเปล่า ชื่อ "แต่ความสวยและสิ่งที่สิ้นไป" ลงพิมพ์ในคอลัมน์ "ขอบกรุง" หนังสือ ชาวกรุง ฉบับเดือน กุมภาพันธ์ 2502 ดังนี้

"สิ่งที่สวยที่สุดในโลกนี้มีอยู่ดาษดื่น
 ทว่าสิ่งที่สถาพรนั้นหาได้ยาก
 ความสวยสุดในวันนี้มิได้หมายถึงความสวยสุดของวันรุ่งขึ้น
 เมื่อนาทีใหม่มาถึง นาทีที่เราอยู่ก็ผ่านไป
 เมื่อชั่วโมงใหม่มาถึง ชั่วโมงที่เรากำลังทุกข์ทรมานกระวายก็หมดไป
 เมื่อวันใหม่มาถึง วันซึ่งเราเกษมสำราญก็หมดไป
 สิ่งที่ไม่สิ้นสุดแลไม่สุดนั้นคือโลกอันสถาพร"

(อ้างอิงจาก สายทิพย์ นุกูลกิจ . 2539 : 55)

หลังจากนั้นกลอนเปลาก็เป็นคำประพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่กวีนิพนธ์นำมาใช้ในการแต่งคำประพันธ์เนื่องจากสามารถแสดงความคิดของตนได้อย่างอิสระ และสละไหลโดยที่ไม่ต้องกังวลกับฉันทลักษณ์ที่มาบังคับ

กลอนเปล่าเริ่มมีปรากฏให้เห็นแล้วในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 และเป็นรูปแบบหนึ่งที่เป็นที่นิยมพอสมควรในกลุ่มนักเขียนรุ่นใหม่ที่ต้องการหนีกรอบอันจำเจของการเสนอรูปแบบของบทร้อยกรองด้วยกลอนสุภาพ จากบทร้อยกรองที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจำนวน 10 เล่ม พบว่ามีหนังสือที่ปรากฏ

รูปแบบกลอนเปล่าอยู่ 2 เล่ม คือ บทกวีแห่งความรัก ของ พิบูลศักดิ์ ละครพล และฉันทนิจมาหา ความหมาย ของ วิทยากร เชียงกุล ลักษณะของกลอนเปล่าจะมีรูปแบบที่ไม่แน่นอน มีลักษณะ พื้นฐานคือ "เขียนวรรคละหนึ่งบรรทัด และไม่บังคับสัมผัส" (สุภาพร มากแจ้ง . 2535 : 117) ดังนั้น กวีจะสามารถกำหนดจำนวนคำในวรรคและสัมผัสระหว่างวรรคได้อย่างอิสระมาก ดังเช่นในเรื่องเรื่อง "ความรักจะอยู่กับเรา" ดังนี้

"ความรักจะอยู่กับเรา

เขาบอกฉันเช่นนั้น

มันจะอยู่ทุกหนทุกแห่ง

ซึมแทรกซุกซ่อนตัวอยู่ในอนุของอากาศ

โรยกลีบกุหลาบลงบนสายแดดสีขา

โปรยปรายแววามะวามะวับของเพชร

ลงแต่งแต้มดวงตาของหนุ่มสาว

เคลือบสีชมพูอ่อนหวานลงไปบนริมฝีปาก

และปิดรอยยิ้มของเยาว์วัย

สยายเส้นผมดำขลับของมันลาดไหล่ของราตรี

และย่ำเสียงระฆังกังวานแว่วในยามเช้าตรู่"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล . 2522 : 9)

จากบทร้อยกรองข้างต้น พิบูลศักดิ์ ละครพล ใช้จำนวนคำในวรรคเป็นจำนวนมาก เช่น "ซึมแทรกซุกซ่อนตัวอยู่ในอนุของอากาศ" หรือ "สยายเส้นผมดำขลับของมันลาดไหล่ของราตรี" เพื่อที่จะพรรณนาถึงความสำคัญของความรักอย่างละเอียดลออและเห็นภาพได้อย่างลึกซึ้ง แต่ในบางครั้ง พิบูลศักดิ์ ละครพล ก็เขียนกลอนเปล่าด้วยคำหรือวลีสั้น ๆ แทนการบรรยายภาพอย่างละเอียด เพื่อให้ผู้อ่านจินตนาการสิ่งที่เขาต้องการบอกจากการร้อยเรียงคำเหล่านั้นเอง ซึ่งนับเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของบทกลอนที่ช่วยสร้างจินตนาการ และยังช่วยสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านได้ดีอีกด้วย ดังเช่น บทกลอนจากเรื่อง "วันสุดท้ายสำหรับดอกกุหลาบ" ดังนี้

"ถนน

สีขาว

โค้งสู่

สู่สายรุ้ง

ผีเสื้อ

หลายตัว
 ผละจาก
 กลีบกุหลาบ
 บินไปตามถนน
     เด็กน้อย
 ขอเธอ
 นำข่าว
 ไปบอกหญิงคนรัก
 ฉันจะบินไปตามถนน
 สีขาว
 ช่วยฝากคำอำลาส่งไปทางหน้าต่าง
 และบอกกับเธอว่า
 ปิดประตูห้องส่วนตัวให้มิดชิด
 เป็นวันสุดท้ายแล้ว
 สำหรับ
 ดอกกุหลาบ”

(พิบูลศักดิ์ ละครพล . 2522 : 61-62)

จะเห็นได้ว่ากลอนเปล่าของ พิบูลศักดิ์ ละครพล จะมีจำนวนของคำในวรรคมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับเรื่องราวที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ และสร้างเสียงไพเราะในบทร้อยกรองด้วยสัมผัสในมากกว่าสัมผัสระหว่างวรรค ตัวอย่างเช่น สัมผัสอักษรคือ สู่-สาย , กลีบ-กุ และสัมผัสสระคือ คำ-อำ , ทาง-ต่าง , มิด-ชิด เป็นต้น ในขณะที่ วิทยากร เชียงกุล นิยมเขียนกลอนเปล่าที่มีจำนวนคำแตกต่างกันมากในแต่ละวรรค ดังบทร้อยกรองจากเรื่อง "สิ่งที่ต้องเลือกเอา" ดังนี้

“ที่นี้

ฉันมองเห็นแต่ท้องทุ่งซึ่งห่างออกไปด้วยดินที่แตกกระแหง
 ตะวันแสดแสงกล้า น้ำในคูสะท้อนแดดบาดลูกตา
 ไม่มีจิ้งหรีด กบเขียด หรือสัตว์ชนิดใดร้อง
 เราไม่ได้ขี่ม้าออกไปขายทุ่งแล้วยืมให้แก่กัน
 เพราะเราไม่มีม้าขี่ เพราะเราไม่มีแม่แต่ข้าวจะกิน
 กลิ่นสาบจากปลักโคลน
 เอื่อมระอาต่อธรรมชาติอันไม่เคยเปลี่ยนแปลง

สายลมกรรโชกพัด หอบเอาความร้อนจากไอแดดมาด้วย
 เรายังจากคนในเมืองเป็นบ้าเป็นหลัง
 เธอชอบบทไหนเล่า?"

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 163)

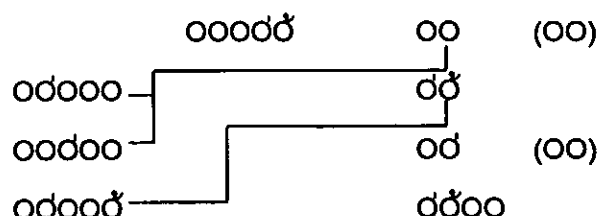
จะเห็นได้ว่ากลอนเปล่าของ วิทยากร เชียงกุล มีจำนวนคำในวรรคไม่สม่ำเสมอเหมือนกลอนเปล่าของ พิบูลศักดิ์ ละครพล คือในบางวรรคก็ใช้คำน้อยเพียง 2 คำ เช่น "ที่นี่" บางวรรคก็ใช้คำมากถึง 12 คำ เช่น "สายลมกรรโชกพัด หอบเอาความร้อนจากไอแดดมาด้วย" และ วิทยากร เชียงกุล ได้ใช้สัมผัสระหว่างวรรคในการสร้างจังหวะในกลอนเปล่า เช่น แหง-แสง , กิ่ง-กลิ้ง เป็นต้น เพื่อสร้างความไพเราะให้แก่บทร้อยกรองมากยิ่งขึ้น

1.4 โคลง

กำชัย ทองหล่อ ได้อธิบายถึงลักษณะของคำประพันธ์ประเภท โคลง ดังนี้ "โคลง คือคำประพันธ์ชนิดหนึ่งซึ่งมีวิธีเรียบเรียงถ้อยคำเข้าคณะ มีกำหนดเอกโทและสัมผัส แต่มิได้บังคับครุหลุ" (กำชัย ทองหล่อ . 2547 : 396) จากการศึกษาบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 พบว่าโคลงที่ปรากฏในยุคนี้มี 3 ชนิด คือ โคลงสี่สุภาพ โคลงกระทู้ และโคลงห้า ดังนี้

1.4.1 โคลงสี่สุภาพ

โคลงที่กวีในช่วง พ.ศ. 2500-2510 นิยมแต่งมากที่สุดคือ โคลงสี่สุภาพ อาจเป็นเพราะโคลงชนิดนี้เป็นโคลงที่สามารถบรรจุคำลงในบทได้มากกว่าโคลงชนิดอื่น และเป็นโคลงชนิดที่ได้รับความนิยมจากกวีมาตั้งแต่อดีต ลักษณะบังคับสำคัญของโคลงสี่สุภาพคือ บังคับคณะ ใน 1 บท มี 4 บาท ใน 1 บาทมี 2 วรรค วรรคแรกมี 5 คำ วรรคที่สองมี 2 คำ ยกเว้นวรรคที่สองของบาทสุดท้าย มี 4 คำ สามารถมีสร้อยคำได้ในบาทที่ 1 และ 3 และบังคับวรรณยุกต์เอก 7 แห่ง วรรณยุกต์โท 4 แห่ง ดังแผนผัง

ผู้ที่นิยมใช้รูปแบบร้อยกรองแบบโคลงสี่สุภาพที่โดดเด่นที่สุดของยุคนี้ คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ โคลงสี่สุภาพของอังการนั้นจะมีสัมผัสบังคับ และบังคับเอกโทเป็นไปตามฉันทลักษณ์ดั้งเดิม ดังในบทร้อยกรองชื่อ “แล้งวรรณคดี” และ “กระบวนเรือ” เช่น

“ถึงปุนดาวคู่ฟ้า	เดือนปี ก็ดี
วารหนึ่งจะเป็นผี	หุงได้
อย่าดูหมิ่นปัฐวี	เหยียบยา
लगแห่งชอนเพชรไว้	คำล้ำภายหลัง
น้ำเนาขังท่อข้าง	ถนน
มันยอมเป็นเมฆฝน	แห่งฟ้า
ถึงดำแต่หมายผล	เลอเลิศ
เพียรเป็รื่องปราชญ์มิช้า	ช่วยขึ้นมิตติสว่างฯ”
พลีดวงใจหนึ่งซึ่ง	เกษมสันดี
เขียนกาพย์กลอนโคลงฉันท	ดับร้อน
แรงใจไผ่แสงสวรรค์	ถวายโลก
หอมโคกสุขทุกข์สะท้อน	คำแท้มนุษย์ขลังฯ”

(อังการ กัลยาณพงศ์ . 2522 : 36)

“ฤดูนี้เมฆย้อยจาก	เวียงบน
สายสุหร่ายทิพย์ฝอยฝน	สั่งฟ้า
ช่อมทุกแหล่งแห่งหน	น้ำเจิ่ง
ทิวทุ่งเขียวข้าวกล้า	อิมอะคร้าวใจเมือง”

(อังการ กัลยาณพงศ์ . 2522 : 48)

จากบทร้อยกรองข้างต้น ความโดดเด่นในโคลงสี่สุภาพของ อังคาร กัลยาณพงศ์ คือ ผู้แต่งจะนิยมใช้เสียงของคำเกินจำนวนที่กำหนดในแบบฉันทลักษณ์ แต่เสียงที่เกินมานั้นมักจะเป็นเสียงครึ่งสระในอักษรนำ หรือเป็นคำที่เป็นเสียงหนักและเบาอย่างละเสียง จึงสามารถอ่านบทร้อยกรองให้รวมเป็น 1 เสียงได้

1.4.3 โคลงห้า

รูปแบบคำประพันธ์ประเภทโคลงห้า ปรากฏครั้งแรกในวรรณคดีเรื่อง ประกาศแช่งน้ำ โคลงห้า ซึ่งมีผู้พยายามอธิบายฉันทลักษณ์ของโคลงห้าไว้หลายคนด้วยกัน โดย "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชนี้ (พ.ณ. ประมวลมารค) อธิบายในทำนองเดียวกันว่า โคลงห้าเป็นลักษณะของโคลงจัตวาหรือโคลงสี่ด้นบาทกฤษร" (สุภาพร มากแจ้ง . 2535 : 253) โดยสามารถนำโคลงห้ามาเรียงเป็นโคลงสี่ด้นบาทกฤษรได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

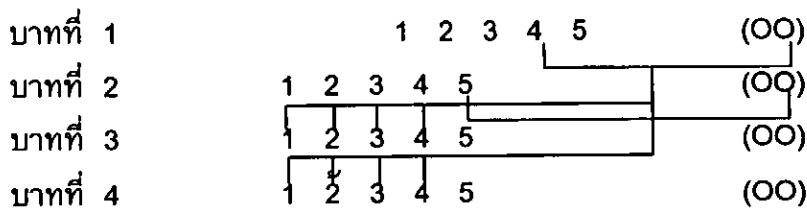
ประกาศแช่งน้ำโคลงห้า :

"กล่าวถึงน้ำฟาดฟองหา	ดับแดโชฉ่าหล้า
ปลาตินดาวเดือนแอน	ลมกล้าป่วนไปมา ฯ
แลเป็นแผ่นเมืองอินทร์	เมืองชาดาแรกตั้ง
ขุนแผนแรกเอาดินคูที่	ทุกยังฟ้าก่อคิน ฯ
เลงเป็นสี่ปวงดิน	เป็นเขาทรงห้าหล้า
เป็นเรือนอินทรธาเทือก	เป็นสร้อยฟ้าจึงบาน ฯ"

เรียงเป็นโคลงสี่ด้นบาทกฤษร :

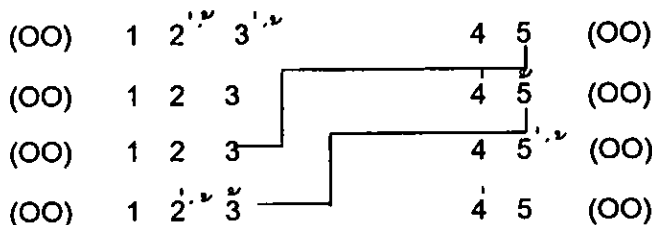
"กล่าวถึงน้ำฟ้าฟาด	ฟองหา
ฟองหาดับเดโช	ฉ่าหล้า
ฉ่าหล้าปลาตินดาว	เดือนแอน
เดือนแอนลมกล้าป่วน	ไปมา ฯ
ไปมาแลเป็นแผ่น	เมืองอินทร์
เมืองอินทร์เมืองชาดา	แรกตั้ง
ขุนแผนแรกเอาดิน	คูที่
คูที่ทุกยังฟ้า	ก่อคิน ฯ
ก่อคินเลงเป็นสี่	ปวงดิน
ปวงดินเป็นเขายืน	ทรงห้าหล้า
ทรงห้าหล้าเป็นเรือนอินทร	ธาเทือก
ธาเทือกเป็นสร้อยฟ้า	จึงบาน ฯ"

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2531 : 412-413) อธิบายว่า โคลงห้า คือ โคลงโบราณชื่อมณฑกคติ คณะกำหนดให้บาทหนึ่ง ๆ มี 5 คำ และมี 4 บาทเป็น 1 บท ในแต่ละบาทเต็มสร้อยได้ 2 คำ ทั้ง 4 บาท และคำสร้อยนั้นไม่ต้องลงท้ายว่า แล แส นา ฯลฯ สัมผัสส่งสัมผัสเหมือนโคลงต้นบาทกฤษร ส่วนเอกโทนั้น บังคับแต่โทอยู่ที่ท้ายบาท 2 ถ้ามีสร้อยก็อยู่สร้อยและสัมผัสที่รับที่ต้นบาท 4 ได้ทั้งสี่คำ ดังแผนผัง และตัวอย่างคำประพันธ์ ต่อไปนี้

“กล่าวถึงน้ำฟ้าฟาด ฟองหา
 ดับเดโชเจ้าหล้า
 ปลาตินดาวเดือนแอน
 ลมกล้าป่วนไปมา
 แลเป็นแผ่นเมืองอินทร์
 เมืองธาตาแรกตั้ง
 ขุนแผนแรกเอาดิน ดูที่
 ทุกยังฟ้าก่อคิน
 แลเป็นสี่ปวงดิน
 เป็นเขายืนทรงเจ้าหล้า
 เป็นเรืออินทราเทือก
 เป็นสร้อยฟ้าจึงบาน

นอกจากข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับโคลงห้าดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กวีคนหนึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ได้อธิบายถึงลักษณะคำประพันธ์ประเภทนี้ไว้คือ จิตร ภูมิศักดิ์ โดยอธิบายว่า “โคลง 5 เป็นโคลงต้นชนิดหนึ่ง ที่มีบาทละ 5 คำ นิยมแต่งกันในอาณาจักรลาวล้านช้างยุคโบราณ เช่นที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีล้านช้างเรื่อง “ท้าวฮุ่ง หรือ ท้าวเจือง” ส่งสัมผัสแบบบาทกฤษร และอาจเพิ่มคำต้นบาทและมีคำสร้อยได้ทุกบาท” (สุภาพร มากแจ้ง . 2535 : 204) ดังแผนผัง

โดยในหนังสือชื่อ “ความใฝ่ฝันอันแสนงาม” จิตร ภูมิศักดิ์ ได้แต่งโคลงสี่สุภาพที่ชื่อ “สหายเอยหวังอย่าท้อ ทลายสลาย” เพื่ออธิบายถึงการตัดโคลงสี่สุภาพเป็นโคลงห้า ดังนี้

โคลงสี่สุภาพ :

“สหายเอยหวังอย่าท้อ	ทลายสลาย
หวังตราดินปกราย	กลบหน้า
คงอรุณเบิกฟ้าพราย	พรายพราง ดอกสา
สหายอย่าว่างใจว่า	ทอดท้อความหวัง”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 151)

ตัดเป็นโคลงห้า :

“ดินปกราย	กลบหน้า
สหายอย่าว่างใจว่า	ทอดท้อความหวัง”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 152)

ในการตัดโคลงสี่สุภาพเป็นโคลงห้าใช้นี้ใช้วิธีการตัดเอาเพียงบาท 2 และบาท 4 ไว้ แล้วต่อจากนั้น ก็ตัดบาทสองเสียอีกสองคำหน้าให้คงเหลือในบาทสองแค่ห้าคำ อย่โคลงห้า โดย จิตร ภูมิศักดิ์ ได้อธิบายถึงวิธีการตัดโคลงไว้ดังนี้

อีกข้อหนึ่งที่จะต้องสังเกตคือการตัดโคลง โคลงห้าในโครงการแข่งน้ำ ใช้วิธีการตัดแบบเดียวกับ โคลงลาว-ไตลื้อ ซึ่งวิธีนี้เราไม่พบเลยในวรรณคดีอื่นของอยุธยา ทางอยุธยาตัดโคลงด้วยวิธี แปลกออกไป ลาวและไตลื้อใช้วิธีตัดโคลงอย่างง่าย ๆ ถ้าต้องการให้เพียงสองบาทก็ตัดออกไปเสีย สอง จะตัดสองบาทแรกหรือสองบาทหลังก็ได้ ตามความต้องการ และถ้าจะใช้เพียงสามบาท ก็มักจะตัดบาทที่สามออกไปเสียบาทหนึ่ง ไม่ต้องทำอะไรอีก เป็นใช้ได้ ถ้าเหมาะใจขึ้นมา ก็ใช้เพียง บาทเดียวคือบาทสุดท้ายก็ได้ (จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 151)

จากการศึกษาเรื่องการตัดโคลงของไทยอยุธยาของ จิตร ภูมิศักดิ์ นี้ แสดงให้เห็นว่า จิตรเป็นกวีที่มีความสนใจในฉันทลักษณ์ของวรรณคดีโบราณมากจนสามารถศึกษา และวิเคราะห์ถึงที่มาของโครงสร้างร้อยกรองได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

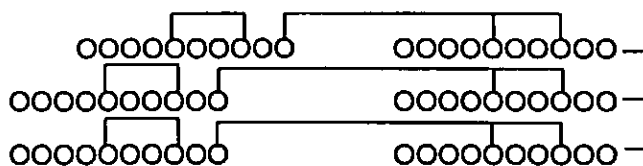
1.5 บทร้อยกรองพื้นบ้าน

บทร้อยกรองพื้นบ้านเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่เกิดจากร้อยกรองมุขปาฐะที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นเพื่อสร้างความบันเทิงในท้องถิ่น เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงชาวบ้าน พังเพยภายิต และปริศนาคำทาย เป็นต้น โดย สุภาพร มากแจ้ง ได้อธิบายถึงลักษณะของบทร้อยกรองพื้นบ้านไว้ดังนี้ "บทร้อยกรองพื้นบ้าน คือกวีนิพนธ์พื้นบ้านภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ทั้งที่เป็นกวีนิพนธ์ลายลักษณ์ และกวีนิพนธ์มุขปาฐะที่มีฉันทลักษณ์เฉพาะตัวตามท้องถิ่น ต่างจากฉันทลักษณ์แบบฉบับของ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และใช้ภาษาถิ่นในการประพันธ์" (สุภาพร มากแจ้ง . 2536 : 109)

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 กวีที่หยิบยกเอารูปแบบของร้อยกรองท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน เพราะต้องการสร้างความแปลกใหม่ทางด้านรูปแบบ และเพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้อ่านที่เป็นชาวบ้าน หรือ ชนชั้นล่างของสังคมได้ง่ายขึ้น โดยผู้ที่ริเริ่มใช้รูปแบบของบทร้อยกรองท้องถิ่นอย่างจริงจังในยุคนี้ คือ จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งวิธีการใช้ร้อยกรองพื้นบ้านในการถ่ายทอดความคิดและเรื่องราวของ จิตร ภูมิศักดิ์ นี้ มีอิทธิพลอย่างมากต่อนักเขียนรุ่นต่อมา โดยสามารถแบ่งประเภทบทร้อยกรองท้องถิ่นที่ปรากฏในยุคได้ ดังนี้

0.4.0 เพลงลิเก

เพลงลิเกต่างจากเพลงพื้นบ้านชนิดอื่นตรงที่ เป็นการร้องและแสดงประกอบเรื่องราว โดยเล่นเรื่องที่อาจนำมาจากชาดก นิทาน หรือเรื่องแต่งขึ้นเอง "ใช้กลอนหัวเดียว การสัมผัสเหมือนเพลงชาวบ้านทั่วไป บทหนึ่งยาวเท่าไรก็ได้แล้วแต่เนื้อความ วรรคหนึ่งใช้คำได้ตั้งแต่ 4-12 คำ" (วราภรณ์ บำรุงกุล . 2542 : 178)

๔๗๔

เพลงลิเกที่ จิตร ภูมิศักดิ์ นำมาใช้นั้นก็ได้แก่บทร้อยกรอง ชื่อ "จันทโครบ" ซึ่งมีเนื้อหาปลุกกระตมให้ชนชั้นล่างของสังคมลุกขึ้นมาปฏิวัติเพื่อหาสิทธิอันชอบธรรมของตัวเอง ดังนี้

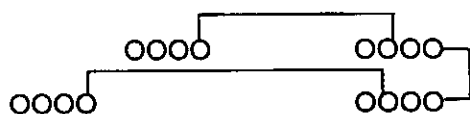
“สวัสดิ์ปีใหม่ที่น้องที่ใจต้องสู้ ร่วมฟันฟาดศัตรูร่วมกันทั้งเป็นทั้งตาย เราสามัคคีร่วมต่อสู้กับพวกศัตรูด้วยกัน ต่อสู้ไหนเอานั่นร่วมกันไม่เหนงไม่หน่าย ไอ้สามัคคีแต่ปากนั้นผมไม่อยากเอาด้วย สามัคคีแบบเฮงช่วยตีหน้ากันเมื่อยแทบตาย”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 146)

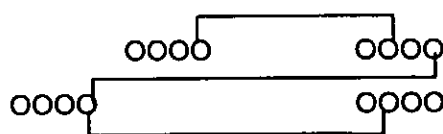
จากบทร้อยกรองข้างต้น จิตร ภูมิศักดิ์ นำเพลงลิเกเรื่องจันทโครบมาแต่งใหม่ โดยมีเนื้อหาล้อเลียนการเมือง ซึ่งทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจในสารที่ผู้แต่งต้องการสื่อได้ง่ายขึ้น

1.5.2 เพลงกลองยาว

เพลงกลองยาวเป็นเพลงที่ใช้ประกอบการเล่นกลองยาว นิยมเล่นทั่วไปในจังหวัดภาคกลางในเทศกาลต่าง ๆ มีเนื้อร้องสั้น ๆ ใจความมักเป็นการยั่วเย้าล้อเลียนกันระหว่างหนุ่มสาวเพื่อความสนุกสนาน “มีลักษณะบังคับคือ บทหนึ่งมี 2-4 คำกลอน กลอนละ 2 วรรค วรรคละ 3-4 คำ มีการส่งสัมผัส 2 แบบ คือแบบกลอนชาวบ้าน และ แบบกลอนสุภาพ” (วิมานะ บุญจับ . 2544 : 159) ดังแผนผัง

หรือ

เพลงกลองยาวที่ปรากฏในบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 คือ บทร้อยกรองเรื่อง “หนุมานอมพลับพลา” ที่ จิตร ภูมิศักดิ์ นำเอาเพลงกลองยาวมาใช้ในการถ่ายทอดความคิดได้อย่างลงตัว ดังนี้

เพลงกลองยาว :

“บ๊อง บ๊อง บ๊อง

เอ้ามาละโหวย เอ้ามาละวา เจ้าพญาสิงสม ไม่ยกกะอมพลับพลา

หนุมานยุคใหม่ ยุคไทยพัฒนา ตะละล่า

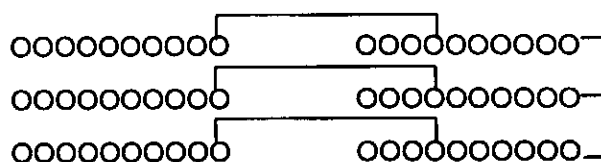
เอ้ามีอำนาจ ก็เที่ยวกวาดแผ่นดิน ไม่ต้องทำกิน ก็รวยขึ้นมา ตะละล้า
เอ้ากินโขมก เอ้าโกงขม้า ยงโยยงหยก ก็เลยหกคะม้า ทั่วทั้งเมืองไทย
เขาเห็นได้ดำดำ หุยฮา ! ฮา !!”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 225)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จิตร ภูมิศักดิ์ ใช้รูปแบบเพลงลิเกที่มีสัมผัสบังคับตาม
แผนผังที่ 2 คือเป็นแบบกลอน โดยผู้แต่งนำรูปแบบของเพลงกลอนยาวที่ปกติจะมีเนื้อหาสนุกสนาน
มาใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์นายทุนที่ใช้เงินกว้านซื้อที่ดินในเมืองไทยได้อย่างกลมกลืน

1.5.3 เพลงฉ่อย

เพลงฉ่อยเป็นเพลงที่นิยมร้องเล่นในงานเทศกาลหรืองานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ โดยมีการ
แบ่งฝ่ายคนร้องออกเป็น ฝ่ายชาย และ ฝ่ายหญิง ใช้การตบมือเป็นการให้จังหวะในการร้อง “บังคับ
ของเพลงฉ่อย 1 กลอนมี 2 วรรค วรรคละ 6-10 คำ สัมผัสแบบกลอนสุภาพหรือกลอนหัวเดียว ไม่
จำกัดความยาว และจะมีลูกคู่รับท้ายวรรคว่า ฉะฉะฉ่า และรับท้ายบทว่า เอ้อชา เอ้อชา ซาฉ่าซา
นอยแม่” (สุภาพร มากแจ้ง . 2536 : 170) ดังแผนผัง

ฯลฯ

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นี้ กวีที่นิยมแต่งบทร้อยกรองพื้นบ้าน และได้้นำเพลงฉ่อย
มาใช้ในการถ่ายทอดแนวคิด คือ จิตร ภูมิศักดิ์ จากบทร้อยกรองเรื่อง “หนุมานอมพลับพลา” ดังนี้

กลอนเพลงฉ่อย :

“โอ...งงโหงย

ฉ้อราษฎ์บังหลวงตักดวงมือเดิบ

ฉวยใช้เดิบเดิบฉาวฉ่า

กองสลากกินแบ่งเพื่อนก็แกวงตีนกวาด

คุมเสรีเจ็ดชาติ “ของข้า”

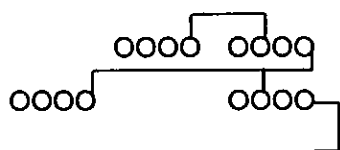
ไอ้เงินรัฐโหลงรีบไปงับเงินงายงาย
ไปกินแบ่งกันสบายจริงบา"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 225-226)

จากบทร้อยกรอง จิตร ภูมิศักดิ์ นำรูปแบบของเพลงน้อยมาใช้ในการถ่ายทอดแนวคิดวิพากษ์วิจารณ์เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองที่ทุจริตต่อหน้าที่

1.5.4 กลอนสี่

กวีที่สนใจนำเสนอเนื้อหาบทร้อยกรองของเขาผ่านคำประพันธ์ประเภทเพลงที่ใช้ร้องเล่นประกอบประเพณีประจำท้องถิ่นต่าง ๆ อีกคน คือ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ โดยผู้แต่งได้แต่งกลอนสี่ ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ "บังคับบทละ 2 บาท 4 วรรค วรรคละ 4 คำ บังคับสัมผัสแบบกลอนสุภาพพบมากใน บทแหล่กลอนเทศน์มหาชาติ บทพากย์หนังตลุง เพลงกล่อมเด็ก และกลอนบทละครในสมัยอยุธยา ในกลอนบทละครส่วนใหญ่ใช้แสดงบทโกรธ" (สุภาพร มากแจ้ง . 2535 : 64) ดังแผนผัง

กลอนสี่ เป็นกลอนชาวบ้านที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในเพลงร้องเล่นพื้นบ้านภาคต่าง ๆ ดังบทร้อยกรอง ชื่อ "สามเอยสามสาย" ดังนี้

“สามเอยสามสาย	รินร้ายรรรเรียง
ประพรมพรเพียง	ประเอยองค์อินทร์
ดูริยประณีต	สังคีตประคิน
กรุนผกามาลิน	กลิ่นทิพย์เทวี
เห่เอยเห่ข้า	หลับตาตราบทิพย์
กฤตกากะพริบ	ระยิบแสงสี
ชื่นชื่นมาใกล้	ไอราชาวดี
มิ่งมนต์ดนตรี	กรองกวีบูชา”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 2)

จากบทร้อยกรองจะพบว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ จะนำเอารูปแบบเพลงพื้นบ้านมาใช้เมื่อการบอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทยหรือความเป็นพื้นบ้าน เพื่อให้รูปแบบที่นำเสนอสอดคล้องกับเนื้อหา ดังเช่นที่ผู้แต่งใช้กลอนสี่ในการพรรณนาในความไพเราะของเสียงซอสามสาย และดนตรีไทย

1.5.5 เพลงแม่ศรี

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ยังได้นำเพลงพื้นบ้านประจำภาคกลางนั่นคือ "เพลงแม่ศรี" มาใช้ประกอบในบทร้อยกรองในบทร้อยกรอง "เพลงแม่ศรีนี้เป็นเพลงที่ใช้ในการประกอบการละเล่นของภาคกลาง มี 2 ส่วน คือ แม่ศรีสาละ และ แม่ศรีสาคร" (กุหลาบ มัลลิกะมาส . 2516 : 28) มีเนื้อความดังนี้

แม่ศรีสาละ :

"แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาละ	ยกมือไหว้พระ
จะมีคนชม	ชนคิ้วเจ้าต่อ	คอเจ้าก็กลม
ชักผ้าเปิดนม	ชมแม่ศรี เอ๋ย"	

แม่ศรีสาคร :

"แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาคร	นมยานหน้าอ่อน
ผ้าร้างเจ้าไว้	อีกสองสามปี	เจ้าจะมีผ้าไหม
เห็นใจเจ้าแล้ว	แม่ทองศรีเอ๋ย"	

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นำเอาเนื้อร้องเพลงแม่ศรีมาดัดแปลงในมีความนุ่มนวลสุภาพมากขึ้น และนำมาประกอบกับบทร้อยกรองที่แต่งเป็นกลอนสุภาพของผู้แต่ง ดังนี้

เพลงแม่ศรี :

"แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสวยสะ ยกมือไหว้พระ นะแม่ศรีสม ชนคิ้วเจ้าต่อ ทั้งคอเจ้ากลม
ชักผ้าขึ้นชม ชมแม่ศรีเอ๋ย

เชิญมาล้อมวงทรงแม่ศรี
แม่อย่ามีหม่นหมองเลยน้องเอ๋ย

ที่จะร้องรับขวัญัญญูเชย
ให้เหมือนเคยแต่ครั้งเจ้ายังเยาว์"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2534 : 169)

จะเห็นได้ว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นำเอาบทร้อยกรองท้องถิ่นมาใช้ในการประกอบการแต่งกลอน ซึ่งเข้ากับเนื้อหาที่กล่าวถึงสังคมชนบทได้เป็นอย่างดี

วิธีการนำเอาฉันทลักษณ์พื้นบ้านมาใช้ในการถ่ายทอดความคิดของ จิตร ภูมิศักดิ์ และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อนักเขียนยุคต่อมา ดังจะเห็นได้จากผลงานของ สุจิตต์ วงษ์เทศ และชรรค์ชัย บุนปาน ที่นิยมใช้ร้อยกรองพื้นบ้านในการถ่ายทอดเรื่องราว เช่นเดียวกัน

จากการศึกษารูปแบบของบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 พบว่ารูปแบบทางด้านฉันทลักษณ์ในยุคนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากฉันทลักษณ์โบราณมากนัก มีเพียงบทร้อยกรองของอังคาร กัลยาณพงศ์ ที่ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ โดยเขียนกลอนที่มีจำนวนคำในวรรคเพียง 3-6 คำ ทำให้กลอนของ อังคาร กัลยาณพงศ์ มีลักษณะคล้ายกาพย์ นอกจากนี้ยังพบว่ากวีในยุคนี้เริ่มนำบทร้อยกรองพื้นบ้านมาใช้ในการเขียนกวีนิพนธ์ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดและสะท้อนสังคมมากขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของร้อยกรองไทยช่วงปี พ.ศ. 2511-2520

หลังจากที่บทร้อยกรอง ชื่อ "เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน" ของ วิทยากร เชียงกุล ถูกตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2510 และได้รับความนิยมนอย่างแพร่หลายทำให้บรรดานิสิตนักศึกษาหันกลับมาพิจารณาบทบาทของตนเองที่มีต่อสังคมมากขึ้น "นักศึกษาหันมามีกิจกรรมที่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองสูง กิจกรรมที่ฟุ่มเฟือยไร้สาระต่าง ๆ ได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว กิจกรรมส่วนใหญ่ของนักศึกษามุ่งให้ความสนใจในการร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคม และได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจังในระยะนับตั้งแต่ พ.ศ. 2511 เป็นต้นมา" (สุจิตต์ บุญบงการ 2542 : 194) ซึ่งการรวมตัวอันเป็นปีกแผ่นของนิสิตนักศึกษาครั้งนี้เองทำให้นักศึกษาเป็นกำลังสำคัญในการต่อต้านอำนาจเผด็จการของรัฐบาลในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ในเวลาต่อมา

ภายหลังจากที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม จอมพลถนอม กิตติขจร ก็ขึ้นรักษาการแทน เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ระยะหนึ่ง จนกระทั่ง "จอมพลถนอม กิตติขจร จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นหลังจากตัดสินใจประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 เนื่องจากมีความเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการใช้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง" (ชลวิ ขอลสิงห์ . 2537 : 61) จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งโดยใช้คณะรัฐมนตรีชุดเดิมเหมือนครั้งที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เคยมีอำนาจ แต่การปกครองแบบประชาธิปไตยก็ดำรงอยู่ได้ในเวลาอันสั้น เมื่อการบริหารประเทศในรัฐบาลชุดนี้มีปัญหาเรื้อรังมากขึ้น "จอมพลถนอม กิตติขจร ก็ทำ

การปฏิวัติตนเองในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 ล้มล้าง รัฐธรรมนูญ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี พรรคการเมือง รวมทั้งจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน หันกลับมาใช้อำนาจการปกครองระบบเผด็จการภายใต้สภามหาวิทยาลัย (ซิลวี ฮองลิงกา . 2537 : 63)

ระบบการปกครองแบบเผด็จการทหาร โดยผู้นำ 2 คน คือ จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ยังคงดำเนินต่อไปท่ามกลางความไม่พอใจของประชาชน และบรรดานิสิตนักศึกษา “นักศึกษาเริ่มทำกิจกรรมทางสังคมทั้งภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยสูงขึ้น จนขยายตัวจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2516” (สุมาลี วีระวงศ์ ; และคนอื่นๆ . 2544: 16) จนความขัดแย้งครั้งใหญ่ของรัฐบาลกับนักศึกษาได้เริ่มขึ้นเมื่อ “นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงจำนวน 9 คนถูกอุทธรณ์ฟ้องออกจากสถานภาพความเป็นนักศึกษา ฐานออกหนังสือชมรมคนรุ่นใหม่ชื่อ “มหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีคำตอบ” มีข้อความถ้อยคำเสียดสีกรณีทุ่งใหญ่นเรศวร และการต่ออายุราชการของจอมพลประภาส จารุเสถียร” (ซิลวี ฮองลิงกา . 2537 : 66) เหตุการณ์ครั้งนี้นำมาซึ่งการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจนบานปลายกลายเป็นเหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในเวลาต่อมา

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ซึ่งนิสิตนักศึกษาและประชาชนเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ประชาชนจึงมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงมาก มีการเดินขบวนประท้วงเรียกร้องสิ่งที่ต้องการมากมายเกินกว่าที่รัฐจะแก้ไขได้หมด โดย มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้แสดงความเห็นลงในหนังสือพิมพ์สยามรัฐเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2517 โดยวิจารณ์ว่า “บ้านเมืองต้องมีชื่อมีแป การใช้อำนาจหน้าที่ต้องเป็นไปตามตัวบทกฎหมาย และตั้งคำถามว่า ใครไปยกบ้านยกเมืองเราให้ศูนย์นิสิตนักศึกษา” (2537 : 75)

ความตึงเครียดระหว่างรัฐบาล และนิสิตนักศึกษามีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้น “โดยมีสาเหตุสืบเนื่องจากจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งบวชเป็นสามเณรที่ประเทศสิงคโปร์ ได้ลี้ภัยเดินทางมาอุปสมบท ณ. วัดบวรนิเวศฯ” (ไพศาล วิสาโล และส. ศิวรักษ์ . 2539 :19) ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาจึงได้จัดให้มีการประชุมประท้วงเพื่อขับไล่ จอมพลถนอม กิตติขจร ออกนอกประเทศ โดยครั้งนี้ทหารและตำรวจได้บุกเข้าปราบปรามการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างเด็ดขาด ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม “ได้มีการยึดอำนาจการเมืองขึ้น นำโดยหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินซึ่งมี พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้า มีประกาศเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 การยุบเลิกรัฐสภา พรรคการเมือง และมีการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีพลเรือนขึ้นมาบริหารประเทศ คือ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร” (ลิขิต วีระเวทิน . 2547 : 210) ซึ่งทำให้บ้านเมืองกลับมาปกครองด้วยระบอบเผด็จการอีกครั้ง

จะเห็นได้ว่าสภาพสังคมและการเมืองไทยใน พ.ศ. 2511-2520 นี้เป็นยุคที่ระบอบประชาธิปไตยของเมืองไทยมีความเจริญสูงสุด และก็กลับล่มสลายลงไปสู่รูปแบบเดิมในระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี ความแปรผันอันรวดเร็วของบริบททางสังคมในยุคนี้เอง ทำให้กวีซึ่งโดยมากเป็นนักศึกษาที่มีบทบาททางการเมืองมากในยุคนั้น หันมาใช้ร้อยกรองเป็นสื่อนำความคิดเห็นทางการเมืองอย่างกว้างขวาง บทร้อยกรองประเภทพาฝันลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว รูปแบบบทร้อยกรองมักเป็นกาพย์หรือ กลอน ที่ง่ายต่อการแต่งและการสื่อสาร

ทางด้านฉันทลักษณ์เห็นได้ชัดว่ากวีได้ใช้รูปแบบทางฉันทลักษณ์หลากหลายในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 อาจเป็นเพราะเสรีภาพในการนำเสนอผลงานมีมากกว่าในยุคแรก และกวีเริ่มเบื่อหน่ายต่อการใช้กรอบฉันทลักษณ์แบบดั้งเดิมที่เคยนิยมเขียนกันมา แม้ว่ายุคนี้จะมีการใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ที่หลากหลายมากขึ้นก็ตามแต่ผู้วิจัยก็พบว่าความประณีตในการคัดสรรถ้อยคำและการใช้โวหารที่ไพเราะงดงามในบทร้อยกรองที่เคยมีมาในยุคแรกนั้นได้ลดความสำคัญลง นั่นเป็นเพราะกวีในยุคนี้ให้ความสำคัญกับแนวคิด มากกว่ารูปแบบและกลวิธีการนำเสนอตนเอง

ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 พบว่าฉันทลักษณ์ในยุคนี้มีความหลากหลายมากขึ้นกว่าบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ที่กวีส่วนมากจะนิยมแต่งบทร้อยกรองด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอน ในยุคนี้มีการใช้รูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท หรือกลบท ซึ่งไม่มีปรากฏในบทร้อยกรองยุคแรก แสดงให้เห็นว่ากวีมีความพยายามที่จะนำรูปแบบฉันทลักษณ์โบราณที่มีคุณค่ากลับมาใช้อีกครั้ง แต่ร้อยกรองที่แต่งด้วยรูปแบบอันซับซ้อนนี้ก็ปรากฏเป็นส่วนน้อยเท่านั้น กาพย์ และกลอนซึ่งสามารถแต่งได้ง่ายและรวดเร็วยังได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องมาจากช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 อาจเพราะเป็นรูปแบบที่ไม่ต้องเสียเวลาในการสร้างสรรค์ผลงานมากในภาวะที่บ้านเมืองวุ่นวาย และมีสงครามกลางเมืองถึง 2 ครั้ง อีกทั้งยังสามารถสื่อสารแนวคิดให้คนทั่วไปเข้าใจได้ง่ายกว่าอีกด้วย

รูปแบบร้อยกรองพื้นบ้านได้รับความนิยมมากขึ้นเนื่องจาก“อิทธิพลของ จิตร ภูมิศักดิ์ มีผลอย่างมหาศาลต่อนักคิดนักเขียนในช่วงสมัยหลัง 14 ตุลาคม และเป็นบ่อเกิดให้วรรณกรรมการเมืองไทยมีแนวทางที่ชัดเจนขึ้น” (ชัยสิริ สมุทวนิช . 2524 : 31) นักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520จึงนิยมใช้รูปแบบเพลงพื้นบ้านตามแนวทางของ จิตร ภูมิศักดิ์ ดังนั้นร้อยกรองพื้นบ้านจึงกลับมาได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในยุคนี้

จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองในช่วง พ.ศ.2511-2520 สามารถแยกประเภทของฉันทลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏโดยเรียงลำดับตามความนิยมในการแต่งบทร้อยกรอง ดังนี้

2.1 กาพย์

ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2511-2520 เป็นยุคที่กาพย์รุ่งเรืองที่สุด และได้รับความนิยมจากกวีมากขึ้น แทนกลอนสุภาพที่เคยรุ่งเรืองอย่างมากในยุคของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยุคนี้เป็นยุคที่กวีร่วมสมัย ซึ่งโดยส่วนมากเป็นนักศึกษาเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตัวเอง คือ "ทำกิจกรรมทางสังคมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยมากขึ้น จนขยายตัวจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2516 และมีกิจกรรมทางการเมืองที่มีเป้าหมายชัดเจนขึ้น" (สุมาลี วีรวงศ์; และคนอื่น ๆ . 2544 : 16) ดังนั้นกวียุคนี้ จึงใช้เวลาหมดไปกับกิจกรรมต่าง ๆ จนมีเวลาในการสร้างสรรค์บทร้อยกรองน้อยลง จึงมักเขียนร้อยกรองที่มุ่งเน้นในการเสนอทัศนะ "บทร้อยกรองส่วนใหญ่จะดีเด่นในด้านเนื้อหา แต่ไม่ให้ความสำคัญกับรูปแบบเท่าไรนัก" (ชวนเพชรแก้ว . 2523 : 62)

กาพย์เป็นคำประพันธ์ที่ได้รับความนิยมจากกวีในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 มากที่สุด เพราะกาพย์เป็นคำประพันธ์ที่มีรูปแบบไม่ซับซ้อนและแต่งได้รวดเร็ว จึงเหมาะกับช่วงที่บ้านเมืองมีสงครามกลางเมืองอย่างช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลา และ 6 ตุลา ซึ่งกวีต้องทำกิจกรรมทางการเมืองไปพร้อมกับไปพร้อมกับการสร้างสรรค์บทร้อยกรอง ดังนั้นกวีจึงต้องการฉันทลักษณ์ที่เรียบง่ายในการเสนอแนวคิด โดยสามารถแยกประเภทของกาพย์ที่พบได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1.1 กาพย์ยานี 11

กวีในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นำ กาพย์ยานี 11 มาใช้เป็นรูปแบบหลักในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพบ้านเมืองในยุคนั้น ๆ มากกว่าที่จะนำกาพย์มาใช้กล่าวถึงเรื่องราวความรักหนุ่มสาวอย่างในยุคที่ผ่านมามา ดังเช่นที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พูดถึงสังคมเมืองที่บุกรุกเข้าไปในสังคมชนบท ในเรื่อง "ดากับยาย" , คมทวน คันธนู พูดถึงบทบาทของสตรียุคใหม่ ในเรื่อง "มีแต่แรงเข้าไปรื้อด้วยมือเรา" และวิสา คัญทัพ พูดถึงชนชั้นกรรมมาชีพที่ถูกกดขี่โดยนายทุน ในเรื่อง "กรรมกร" ดังตัวอย่างดังนี้

"เรื่องจริงไม่อิงนิยาย	ดากับยายอยู่ชายป่า
ทำไร่และไถนา	ตามประสาอยู่อย่างไทย
ตายายไม่มีลูก	แกปลูกเรือนหลังไม่ใหญ่
ชายป่านั้นมีไม้	แกเลื่อยมาทำฝากระดาน
ปลูกข้าวพอได้ข้าว	ถั่วฝักยาวเลื่อยบนร้าน
ดอกบวบชะอวบบาน	สุขสบายสองยายดา
อยู่มาไม่ช้านาน	เกิดเหตุการณ์ธรรมดา
รถยนต์พาคนมา	ตัดต้นไม้เข้าในเมือง"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2533 : 70)

"ความงามเหนือความงาม แม่เอยที่มีเอิน ไกวเปลแห่ล้อมลูก ไกวงานจนเหงือคา	คือฝ่าข้ามทุกข์ล้ำเคียด คือมืออันโอฬารตา และไกวหูอยู่นั้นฮา ทั้งไกวดาบโดยอาจอง"
--	--

(คมทวน คันธนู . 2532 : 77)

"อุราระอุไฟ ชีวิตจึงเกิดมา แรงงานคือการเงิน ทุกเวลามันทหารุณ	อนาถใจกระไรหนา เป็นขี้ข้าพวกนายทุน เหงื่อที่เกินมันคอยขุน ใจคุกรุ่นด้วยเปลวไฟ"
---	---

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 61)

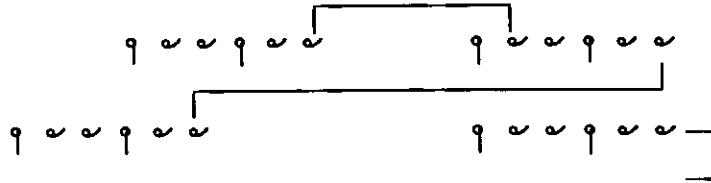
ภาพยี่ในยุคนี้กวีมักจะลดความเคร่งครัดตามฉันทลักษณ์ตามแบบดั้งเดิมลง และให้ความสำคัญด้านการแสดงออกทางความคิดมากกว่าฉันทลักษณ์ โดยมากนักเขียนจะยังคงรูปแบบของสัมผัสบังคับไว้ แต่จะไม่เคร่งครัดในเรื่องจำนวนคำในวรรค โดยกวีจะเพิ่มหรือลดจำนวนคำในวรรค ตามที่กวีเห็นว่าสามารถรับใช้แนวคิดได้ชัดเจน และสะท้อนอารมณ์ผู้อ่านได้มากยิ่งขึ้น ดังตอนหนึ่งในบทรื่องกรอง ชื่อ "ผยอง" ของสุจิตต์ วงษ์เทศ ดังนี้

"หัวใจจะวาย รอเวลาปรานี อันอกคิดถึง ไฉนเล่าจะมา	เสียให้ได้ทุกนาที โลกนี้เหมือนไร้เวลา เพชรน้ำหนึ่งในโลกา บิตเบือนหัวใจกัน"
--	---

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 15)

ภาพยี่ในบทที่ 2 จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่ากวีใช้คำที่มีจำนวนน้อยกว่าจำนวนบังคับคำในภาพยี่ยานี 11 โดยทั่วไปที่วรรคแรกของบาทจะมี 5 คำ แต่ในวรรคที่ว่า "อันอกคิดถึง" มีจำนวนคำในวรรคเพียง 4 คำ และในวรรคที่ 2 ของบาทจะมี 6 คำ แต่ในวรรคที่ว่า "บิตเบือนหัวใจกัน" มีจำนวนคำในวรรคเพียง 5 คำ

ในการแต่งกาพย์ยานี 11 ของนักเขียนบางคนได้ตั้งใจเขียนให้มีท่วงทำนองไพเราะ คล้ายคลึงกับฉันทลักษณ์ เช่นบทร้อยกรองของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่เขียนให้มีจังหวะหนักเบาสลับกัน จนมีท่วงทำนองคล้าย "ภุชงคปยาดฉันทลักษณ์ 12" โดย สุภาพร มากแจ้ง ได้อธิบายถึงลักษณะของฉันทลักษณ์นี้ว่า "หนึ่งบทมี 2 บาท บาทละ 12 พยางค์ แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคละ 6 พยางค์ มีการส่งสัมผัสแบบกาพย์" (สุภาพร มากแจ้ง . 2536 : 26) โดยบังคับ ครุ-ลหุ ดังแผนผัง

ในบทร้อยกรอง เรื่อง "ประจักษ์ทุกข" เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้แต่งกาพย์ยานี 11 ที่มีเสียงของบทร้อยกรองคล้ายคลึงกับ ภุชงคปยาดฉันทลักษณ์ 12 มาก ดังนี้

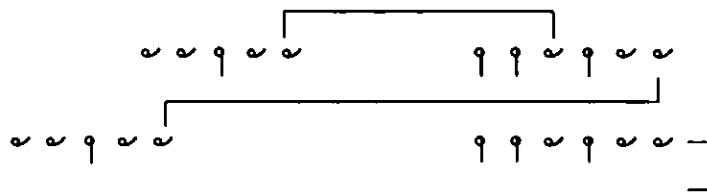
“ตะวันเฉียงลงชายเขา   และลมเป่ามาแผ่วพาน
กระหืดหอบแห่งลมปราน   ประหนึ่งราวจะสิ้นลม”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2533 : 68)

จากบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พยายามเลือกใช้คำที่มีเสียงเบา 1 เสียง และเสียงหนัก 2 เสียงสลับกันไป จนมีท่วงทำนองคล้ายคลึงกับ ภุชงคปยาดฉันทลักษณ์ 12 ดังในวรรคที่ว่า “ตะวันเฉียงลงชายเขา” จะเห็นได้ว่าในคำที่ 4 ที่ตามฉันทลักษณ์ต้องบังคับคำ ลหุ ผู้แต่งได้ใช้คำว่า “ลง” ซึ่งเป็นคำ ครุ ที่ประสมด้วยสระเสียงสั้น ซึ่งทำให้เสียงของคำนี้เบาจนคล้ายคลึงกับคำ ลหุ ได้

นอกจากนี้ ชมจันทร์ ได้เขียนบทร้อยกรองให้มีท่วงทำนองละม้าย “อินทรวีเชียรฉันทลักษณ์ 11” โดย สุภาพร มากแจ้ง ได้อธิบายถึงลักษณะของฉันทลักษณ์นี้ว่า “หนึ่งบทมี 2 บาท บาทละ 11 พยางค์ แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคแรก 5 พยางค์ วรรคหลัง 6 พยางค์ ส่งสัมผัสแบบกาพย์” (สุภาพร มากแจ้ง . 2536 : 20) โดยบังคับ ครุ-ลหุ ดังแผนผัง

โดย ชมจันทร์ ได้นำเอาเสียงหนักเบาใน อินทรวีเชียรฉันท์ 11 มาทำให้เกิดจังหวะ ทำนองที่ไพเราะขึ้นในกาพย์ยานี 11 แต่ก็ไม่ได้ใช้ ครุ-ลหุ เครื่องครัดจนกลายเป็นฉันท์ที่สมบูรณ์ จึง มีลักษณะเป็นกาพย์กึ่งฉันท์ ดังในบทร้อยกรองเรื่อง “ขุดตอ” ดังนี้

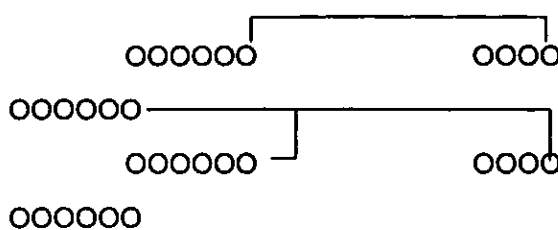
“มันดำทะมึนมา เหยียบย่ำลงกลางใจ	มีรูปร่างคืออะไร แห่งความรักของครอบครัว”
------------------------------------	---

(ชมจันทร์ . 2533 : 79)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการสร้างจังหวะภายในวรรคของบทร้อยกรอง ด้วยเสียงหนักเบา ที่ใกล้เคียงกับการบังคับ ครุ-ลหุ ในอินทรวีเชียรฉันท์มาก ดังในวรรคแรกของตัวอย่าง คือ “มันดำทะมึนมา” ที่ผู้แต่งใช้คำหนักเบาเหมือนบังคับในอินทรวีเชียรฉันท์ทุกประการ ซึ่งการใช้เสียงหนักเบาในกาพย์ยานี 11 นี้ช่วยให้บทร้อยกรองเกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น

2.1.2 กาพย์ฉับ 16

ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้มีกวีคนเดียวที่แต่งร้อยกรองด้วยกาพย์ฉับ 16 คือ คมทวน คันทนู ที่นิยมแต่งบทร้อยกรองด้วยรูปแบบที่หลากหลาย จึงได้นำกาพย์ฉับมาใช้ในการ นำเสนอร้อยกรองด้วย โดย กำชัย ทองหล่อ ได้อธิบายถึงลักษณะของกาพย์ฉับ 16 ดังนี้ “บทหนึ่ง มี 3 วรรค วรรคที่ 1 และ 3 มีวรรคละ 6 คำ วรรคที่ 2 มี 4 คำ สัมผัสให้คำสุดท้ายของวรรคแรก สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ถ้าจะแต่งบทต่อไปต้องให้คำสุดท้ายของบทต้นสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 ของบทต่อไป” (กำชัย ทองหล่อ . 2547 : 44)

โดย คมทวน คันชนู ได้นำเอกภาพยฉบั้งมาใช้ในเสนาอบทร้อยกรอง เรื่อง "แสดง : แสบสันต์ในพันธุ์แสบ" ดังนี้

"ราชสีห์ลีลากล้าไกร	อันสัตว์อาศัย-
สิ้นป่าเจ้าป่าอาสัญ	
ซึ่งห้วยเวหนลันบรร-	ณาการเนืองนันต์
ขาดดินก็ดินแดโดย	
ผู้นำนั่งขมลมโซย	ขาดชนชาติโอย
ทั้งวงศ์จรงเวีย-เยียไฉน?	
สั่งสมสายสนกลใน	ปฏิสนธิ์กลไก
เพื่อเป็นปีกป้องครองนาน	
อะหา ! ขำราชการ	สายโยไพศาล
กลับแผ่กระหวัดรัดคอ	
สืบพันธุ์สันดานดังทร-	พีไฉนโลดรอ
โตขึ้นเพื่อฆ่าผู้ขุน"	

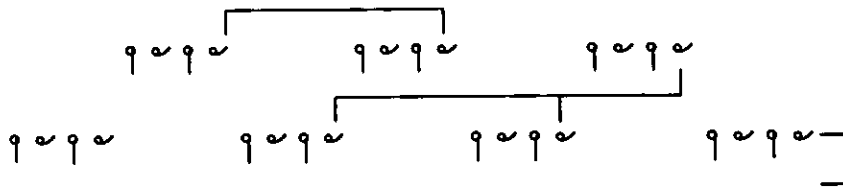
(คมทวน คันชนู . 2532 : 140-141)

จากบทร้อยกรองข้างต้น คมทวน คันชนู ได้แต่งกาพย์ฉบั้ง 16 อย่างถูกต้องตามฉันทลักษณ์ทุกประการ โดยมีการเพิ่มสัมผัสใน และใส่คำตายในบางที่ของบทร้อยกรอง เพื่อให้เกิดความไพเราะมากขึ้น ดังที่ กำชัย ทองหล่อ อธิบายว่า "ความไพเราะของกาพย์อยู่ที่การใช้คำ เช่น ให้คำที่ 5 และ 6 ของวรรคแรกเล่นอักษรกัน หรือ ให้คำที่ 1 และ 2 ของวรรคที่ 3 เป็นคำตาย" ซึ่ง คมทวน คันชนู ได้เล่นสัมผัสอักษรในวรรคแรก คือคำว่า "กล้า-ไกร" และใช้คำตายในวรรคที่ 3 คือ คำว่า "ขาด" และ "กลับ" เป็นต้น นอกจากนี้คมทวนยังใช้เครื่องหมายวรรคตอนในบทร้อยกรอง คือ เครื่องหมาย ยติภังค์ ปรศนี และอัศเจรีย์ มาใช้ในบทร้อยกรองเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย

2.1.3 กาพย์สุรางคนางค์พิเศษ

กาพย์สุรางคนางค์พิเศษนี้มีบังคับฉันทลักษณ์ทั้ง คณะ และ สัมผัส เหมือนกาพย์สุรางคนางค์ทุกประการ แต่จะมีการเพิ่มบังคับ ครุ-ลหุ เข้าไปด้วย โดย พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้ อธิบายถึง กาพย์ชนิดนี้ว่า "กาพย์สุรางคนางค์ที่บังคับครุ-ลหุ นี้ในกัมภีร์กาพย์สารวิลาสินี ซึ่งท่านแต่งไว้เป็นบาลี มีบังคับ ครุ ลหุ ด้วย คือมี ลหุ และครุ สลับกันไปทุกวรรคจนจบบท กาพย์นี้ท่านให้

ชื่อว่า กากคติ (ทางเดินของกา แต่ในภาษาไทยท่านก็เรียกสุรางคนางค์เช่นกัน)" (พระยาอุปกิตศิลปสาร . 2531 : 441) โดยมีสัมผัสดังแผนผัง

ซึ่ง คมทวน คันธนู ได้นำกาพย์สุรางคนางค์พิเศษนี้มาแต่งได้อย่างถูกต้องตรงตามฉันทลักษณ์ดั้งเดิมทุกประการ ทั้งบังคับ ครุ - ลหุ และการส่งสัมผัสบังคับระหว่างวรรค จากบทร้อยกรอง เรื่อง "แถวเทือกในเทือกทิว" ดังนี้

"อุบัติอุบาทว์	แขยงขยาด
ทวาทวี	เพราะทูนนิยม
อุดมและมี	พลังลี
มหันตราย	
อสรพิษ	อะอำมหิต
ก็กล่นก็กราย	ระบระบัด
ชนัดขยาย	กระเหิมกระหาย
กระเหียนกระหือ	
และเลือดก็พลัน	ชะหน้าชะมัน
สมองและมี	เงงธนบัตร
ลือดตะปือ	วณิษกระพือ
กระเพื่อมสยาม"	

(คมทวน คันธนู . 2532 : 143)

จากบทร้อยกรองข้างต้น คมทวน คันธนู ได้ใช้กาพย์สุรางคนางค์พิเศษในการดำเนินพ้อค่านายทูนที่คิดแต่หาผลประโยชน์ จนทำให้คนประเทศเดือดร้อน โดยการที่ คมทวน คันธนู ใช้กาพย์สุรางคนางค์พิเศษที่วิรูจน์ใหม่ไม่นิยมนำมาใช้ในการเขียนบทร้อยกรองนี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสนใจในรูปแบบฉันทลักษณ์โบราณของผู้แต่งได้เป็นอย่างดี

2.2 กลอน

ความนิยมในการใช้กลอนในการนำเสนอหรือกรอกร้อยยังอยู่ในระดับสูง เพราะกลอนมีวิธีการแต่งที่ง่าย และสามารถสื่อสารความคิดของกวีได้อย่างรวดเร็ว แต่กลอนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น และมีความเคร่งครัดในฉันทลักษณ์ดั้งเดิมน้อยกว่าในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ที่มีกวีติดต่อกันทำนองของกลอนตามแบบสุนทรภู่เป็นส่วนใหญ่

2.2.1 กลอนสุภาพ

กลอนสุภาพบางส่วนในยุคนี้ยังเขียนโดยยึดรูปแบบของฉันทลักษณ์ดั้งเดิม และเขียนกลอนโดยใช้สัมผัสในตามแบบของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นแนวการเขียนที่นิยมต่อเนื่องมาจากช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 โดยส่วนมากนักเขียนที่เขียนกลอนแบบเคร่งครัด ก็คือนักเขียนที่มีชื่อเสียงต่อเนื่องมาจากยุคที่แล้วนั่นเอง กวีเหล่านี้จึงยังเขียนกลอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักหนุ่มสาวแบบที่เคยนิยมมาจากยุคที่แล้ว และยึดฉันทลักษณ์อย่างเคร่งครัด เช่นที่ ชมจันทร์ เขียนบทร้อยกรอง ชื่อ "สงสาร" ดังนี้

"ตาแวบฉายประกายหวามความรู้สึก ทำซึ่มซึ่มเหน้อยท้อวันต่อวัน ดอกสงสารบานในใจนับไม่ถ้วน อยากจะเป็นคนซึ่งเธอซึ่งใจ	คนไม่นึกเริ่มสงสัยและไหวหวั่น มีจุดฝันทอคว้าแล้วจางไป เคยตีรวนกลับไม่กล้าเพราะตาไหว เพื่อจะให้คำปลอบขวัญสรรประจง"
---	--

(ชมจันทร์ . 2533 : 12)

นักเขียนบางคนก็เปลี่ยนแนวคิดของตนให้ทันตามยุคสมัย ในขณะที่ยังยึดถือการใช้ฉันทลักษณ์แบบดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่น ดังเช่น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึ่งได้ชื่อว่า "เป็นผู้ชำนาญในเรื่องฉันทลักษณ์ที่ยึดถือกันมาเป็นแบบแผนและรูปแบบพื้นเมือง แต่ขณะเดียวกันก็ล้วนประจักษ์ด้วยสารทางการเมือง และสังคมที่แรงระเบิดทีเดียว" (จินดา ดวงจินดา . 2533 : 30) ดังบทร้อยกรองเรื่อง "พ่อแก้วแม่แก้ว" ในหนังสือชุดเพียงความเคลื่อนไหว ดังนี้

"แดงดอกจานจัดจ้กกลางนาโน้น ลมหัวกุดกวัดหมุนจนฝุ่นฟุ้ง	เขาหัวโล้นรำไรที่ชายทุ่ง ตะวันรุ่งร้อนเปรี้ยงเพียงเปลวไฟ"
--	--

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2533 : 100)

กลอนสุภาพที่ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์มีจำนวนเพิ่มขึ้นในยุคนี้ เพราะบ้านเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ประชาชนคนไทยรวมทั้งตัวกวีเองจึงมีความรู้สึกเป็นอิสระมากยิ่งขึ้นจึง

อยากสร้างสรรค์ผลงานของตนให้หลุดพ้นจากขนบของการแต่งคำประพันธ์แบบเดิม ๆ ที่กวีนิยมทำกันมากคือ การตัดจำนวนคำในกลอนให้น้อยลง ซึ่งทำให้เสียงของกลอนซึ่งปกติจะให้ความรู้สึกที่อ่อนหวาน เปลี่ยนเป็น สั้น ห้วน และมีเสียงกลอนที่เข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นความตั้งใจของกวีที่ตัดคำออกเพื่อท่วงทำนองของกลอนเหมาะกับเนื้อหาที่ต้องการจะนำเสนอเรื่องการเมือง เช่น กลอนที่ชื่อ "บวงสรวงวีรชน" ที่ไพบุลย์ วงษ์เทศ นำเสนอไว้ ดังนี้

“เดือนด่ำดาวตกนกร้องไห้   ดอกไม้ใบไม้ร่วงหล่น
โคมมพยับดับแสงสุริยน   หมอกเมฆมืดมนมัววาท”

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 3)

กลอนสุภาพของ ไพบุลย์ วงษ์เทศ จะมีจำนวนคำในวรรคเพียง 6-7 คำเท่านั้น ดังเช่นในวรรคที่ว่า "ดอกไม้ใบไม้ร่วงหล่น" ที่มีคำในวรรคเพียง 6 คำ ซึ่งทำให้ในบางครั้งกลอนของเขาก็มีเสียงคล้ายกาพย์ การเขียนคำประพันธ์ที่มีจำนวนคำเป็นแบบกลอนกึ่งกาพย์นี้เป็นอิทธิพลที่มาจากกวีในปลายของยุคที่แล้ว คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ นั่นเอง นอกจากกลอนของไพบุลย์แล้ว จิรพันธ์ พิตรปรีชา ยังเป็นกวีอีกผู้หนึ่งที่ใช้จำนวนคำในวรรคกลอนแบบไม่สม่ำเสมอคือในบางวรรคก็มีคำน้อยเพียง 5 คำ แต่ในบางวรรคก็อาจมีคำมากถึง 9-10 คำ ดังในบทร้อยกรองชื่อ "ปณิธานหนุ่มสาว" ดังนี้

“เบื้องหน้าคือหญิงสาว
พลัวอารมณ์เสียว ไร้เตียงสา
มีดวงดาววาวใสในแววตา
ไปรยประกายปรารถนาเป็นดอกไม้
เธออ่านนิยายใฝ่ฝัน
สงสัยค่ายุติธรรมหายไปไหน
การต่อสู้เพื่อสิ่งนี้จะมีใคร
เธอก้าวไปค้นความจริง(อิงนิยาย)”

(จิรพันธ์ พิตรปรีชา . 2534 : 26)

จากบทร้อยกรองข้างต้นแสดงให้เห็นว่า จิรพันธ์ พิตรปรีชา นิยมเขียนกลอนที่มีจำนวนคำในวรรคแตกต่างกัน คือ บางวรรคก็ใช้คำน้อยเพียง 5 คำ เช่น “เบื้องหน้าคือหญิงสาว”

หรือ “เธออ่านนิยายไฝฝืน” เป็นต้น และบ้างวรรคก็ใช้คำมากถึง 9 คำ เช่น “เธอก้าวไปค้นความจริง (อิงนิยาย) เป็นต้น

2.2.2 กลอนบทละคร

กลอนบทละคร คือ กลอนสุภาพที่มีจำนวนคำ วรรคละ 6-7 คำ มีคำขึ้นต้น ไม่จำกัดความยาว โดยแต่งขึ้นเพื่อใช้การการเล่นละคร เพื่อความบันเทิงเป็นหลัก ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เนื้อหาของกลอนบทละครเปลี่ยนจากการให้ความบันเทิง มาเป็นพาหะในการแสดงความคิดของกวีการเมือง ที่ต้องการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ในสังคม โดยถ่ายทอดผ่านเรื่องราวและตัวละคร

สุภาพร มากแจ้ง ได้กล่าวถึงข้อบังคับของกลอนบทละครว่า “มีบังคับละ 2 บาท 4 วรรค และบังคับสัมผัสแบบกลอนสุภาพ จำนวนคำในวรรคกำหนดโดยประมาณระหว่าง 6-8 คำ แต่ส่วนใหญ่มักเป็นวรรคละ 7 คำ มีบังคับพิเศษ คือเป็นกลอนชนิดบังคับคำขึ้นต้นในวรรคแรกของแต่ละตอนตั้งแต่ 2-4 คำ” (2535 : 73)

จิรพันธ์ พิตรปรีชา เป็นนักเขียนเพียงคนเดียวจากนักเขียนทุกคนที่ทำการศึกษาวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ที่ใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทนี้ โดยนำเอารูปแบบของการใช้คณะ สัมผัส และธรรมเนียมของคำขึ้นต้นมาใช้ บทร้อยกรองของ จิรพันธ์ พิตรปรีชา ขึ้นต้นบทร้อยกรองด้วยกลุ่มคำที่ว่า “มาจะกล่าวบทไป” ตามความนิยมของกลอนบทละคร ซึ่งมักจะใช้ขึ้นต้นเมื่อผู้แต่งต้องการแนะนำตัวละครใหม่ หรือต้องการกล่าวถึงเรื่องราวทั่ว ๆ ไป จากเรื่อง “บันทึกลับกระป๋องหนุ่ม” ดังนี้

“มาจะกล่าวบทไป
ถึงกระป๋องใหญ่อนาคต
ถูกขังคอกแคบคับอঁปรา
จนตายด้านชินชามานักแล้ว
เขาให้กินเศษกากซากเน่า
ตำว่าโง่งงทั้งเถาเถว
หลอกล่อลวงใช้ไม่รู้แกว
สี่ขาดาแป้วไว้ไถนา
มีควายมีคนบนหลังควาย
เดี่ยวเข็ญเป็นนายควายเบ็งบ้า
เขาทวงคุณขุนเลี้ยงอย่างเลี้ยงนา
ตัวไหนกล่าปฏิวัติ-ชดด้วยปืน
ถูกก็เป็นควาย...
งมฉายตามประสาหน้าต้องฝัน

แต่เลือดกุหลายหยดเคยรดพื้น
 เพราะมันขึ้นตัดจืดจะขวิดคน
 วันนี้กูเบื้อ
 ไม่อยากเชื่องเชื่อเมื่อเขาพน
 แยกหนักขึ้นทุกวันมันเกินทน
 เกลียดสายสนตะพายอยากคลายทิ้ง
 เขาแหลมหรือจะสู้ปลายดาบปืน
 กูยีนฟังคำกล้ำนั่ง
 ทางเดียวหรือที่มีจริง
 จับกูฟังยิงเป้าให้พ้นเวร”

(จिरันท์ พิตรปรีชา . 2534 : 23)

จะเห็นว่า จิรันท์ พิตรปรีชา นำแต่เพียงรูปแบบของกลอนบทละครมาเท่านั้น แต่ไม่ได้แต่งกลอนให้มีเนื้อเรื่องยาวเป็นละครตามแบบของกลอนบทละครในอดีตที่มักมีความยาวพอสมควร แต่ผู้แต่งจงใจใช้รูปแบบกลอนบทละครเพื่อต้องการให้ผู้อ่านติดตามชีวิตของ “กระบือหนุ่ม” ในฐานะตัวละครที่มีชีวิตจิตใจเพื่อจะให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงความรู้สึกที่คับแค้น และถูกกดขี่ของชนชั้นกรรมมาชีพได้อย่างลึกซึ้ง

ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้กวีมีอิสระในการสร้างสรรค์ผลงานมากขึ้น ดังนั้น กวีจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของกลอนให้แปลกใหม่ออกไปจากขนบเดิมที่ตนเคยยึดถือมาได้ ทั้งในเรื่องของการใช้จำนวนคำที่ไม่แน่นอนในวรรค และการส่งสัมผัสในที่มีจังหวะกลอนที่หลากหลายมากขึ้น

2.3 โคลง

คำประพันธ์ประเภทโคลงในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้ไม่ใช่คำประพันธ์ที่ได้รับความนิยมเท่าใดนัก หากเทียบกับคำประพันธ์ประเภทกาพย์หรือกลอน แต่นับว่าได้รับความนิยมมากกว่าในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 เพราะกวีในยุคนี้นิยมใช้ลักษณะคำประพันธ์ที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น โดยในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้ปรากฏประประพันธ์ประเภทโคลงในบทร้อยกรอง 3 ชนิด ดังนี้

2.3.1 โคลงสี่สุภาพ

โคลงที่ปรากฏในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 เป็นโคลงสี่สุภาพเป็นส่วนมาก โดยมีลักษณะเด่น คือ ผู้แต่งมักเขียนโคลงด้วยท่วงทำนองห้วน ไม่นิยมมีคำสร้อยในบาทที่ 1 และบาทที่ 3 ตามกฎของฉันทลักษณ์ดั้งเดิมของโคลงสี่สุภาพ จึงทำให้จังหวะของท้ายโคลงมีความโดดเด่นมากขึ้น สอดรับกับเนื้อหาที่ผู้แต่งต้องการวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างรุนแรง ดังที่คมทวนได้เขียนโคลงกล่าว

เปรียบเทียบพฤติกรรมของหญิงในยุคใหม่ 2 ประเภท ในบทร้อยกรอง ชื่อ “มีแต่แรงเข้าไปรื้อด้วยมือเรา” ดังนี้

“ปัจจุบันจักแบ่งได้	โดยนัย
หญิงท้าวอยากเป็นไท	ทุกบ้าน
ความเจียบตั้งน้ำไหล	ชิมลึก
แลเริ่มทะลักด้าน	ต่อถ้อยถ้อยตริง
หญิงหนึ่งคือส่วนน้อย	นอนแผละ
อสิ่งจึ่งจมปลักแฉะ	เฉอะกลั้ว
ยอมเป็นดอกไม้แม่	บานกลีบ
ส่งกลิ่นคาวเลียบรั้ว	ไปรั้งแลเห็น”

(คมทวน คันชนู . 2532 : 75)

ในโคลงสี่สุภาพของ สุจิตต์ วงษ์เทศ กวีร่วมสมัยของยุคนี้มักมีจำนวนคำในโคลงไม่เคร่งครัด โดยมักใช้คำมากกว่าจำนวนคำที่บังคับต่อหนึ่งวรรคในโคลงสี่สุภาพทั่วไป ดังตอนหนึ่งของบทร้อยกรอง ชื่อ “สวนลุมพินี” ดังนี้

“ใจหายเพราะห้วงห้วง	ปฐพี
จักเปลี่ยนกลายเป็นศรี	อยุธยา
ไอ้ ท่านบักเตวี	ของอดีต
กรุงเทพฯ น้อย่าทุเรศ	อีกเลย เจ้าประคุณเอ๋ย”

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 18)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเสียงพยางค์ในวรรคท้ายของบาทจะมีจำนวนมากเกินข้อบังคับของโคลงสี่สุภาพ เช่น “ปฐพี” “อยุธยา” “ของอดีต” และ “อีกเลยเจ้าประคุณเอ๋ย และผู้แต่งยังใช้คำในวรรคหลังของบาทที่มีความหมายทั้ง 2 คำ เช่น “ของอดีต” ซึ่งผิดไปจากธรรมเนียมนิยมของการแต่งโคลงที่จะใช้คำที่มีความหมายเพียงคำเดียว และจะต่อด้วยคำอุทานเสริมบท เช่น แล นาฮา เป็นต้น

2.3.2 โคลงต้นบาทกฤษร

โคลงต้นบาทกฤษรเป็นโคลงที่มีลักษณะการแต่งที่ซับซ้อน กวีในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จึงไม่นิยมนำมาใช้ในการแต่งบทร้อยกรองนัก มีเพียง คมทวน คันชนู ซึ่งเป็นกวีที่นิยมใช้คำ

ขึ้น อีกทั้งในวรรณคดีหลายเล่มก็มีเสียงเกินกว่าเสียงบังคับ คือคำว่า สะดวกตาย และ ทาสสลอน แต่ผู้แต่งใช้คำที่มีพยางค์ ลหุ-ครุ คู่กันนับรวมเป็นเสียงเดียวแทนในวรรณคดีหลาย

2.3.3 โคลงกระทู้

ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 กวีนิยมใช้โคลงกระทู้มากขึ้น ดังเช่น สุจิตต์ วงษ์เทศ ที่ใช้โคลงกระทู้ 1 คำในตอนท้ายของบทร้อยกรองเพื่อบอกชื่อของบทร้อยกรองนี้ไว้ กระทู้ที่ใช้คือ “เห่ กล่อมลูกทุ่ง” ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจาก อังคาร กัลยาณพงศ์ ในยุคที่แล้วที่นิยมใช้ลักษณะคำประพันธ์เป็นโคลงกระทู้เช่นเดียวกัน จากเรื่อง “เห่ลูกทุ่ง” ดังนี้

	“เห่ โห้โอ้เห่ซ้ำ	พนมไพร
กล่อม	ขับผรุสวาทไป	ทุกบ้าน
ลูก	ใครวะลูกใคร	มาทุ่ง ไว่นี้
ทุ่ง	ทำนี้มีไช่ยาน	ทุ่งท้องมิ่งหนา”

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 56)

โคลงกระทู้ที่ได้รับอิทธิพลจาก อังคาร กัลยาณพงศ์ อย่างชัดเจนคือ บทร้อยกรองของ ไพบุลย์ วงษ์เทศ ที่เขียนโคลงกระทู้เดี่ยวตามต้นแบบโคลงกระทู้โบราณที่ไม่มี ความหมาย ชุดหนึ่งจะมีโคลงสี่สุภาพ 5 บท มีความในกระทู้คือ ทะลุ่มปุมปู ทูสมุดุ อุสานารี โกวาปาเปิด และ จกจีรีไร ซึ่งเป็นกระทู้ที่อังการนิยมใช้อย่างมากในบทร้อยกรองประเภทโคลงของเขาโดยไพบุลย์ วงษ์เทศได้นำรูปแบบนี้มานำเสนอในบทร้อยกรองชื่อ “กระทู้ไทยแลนด์” ดังนี้

	“ทะ แกล้วทวยหาญโห่กล้า กินเมือง	
ลุ่ม	เลือดนักเลงเคือง	ขุนแก่น
ปุม	ประหลาดเปลาเปลิอง	กรุงเทพ
ปู	เสื่อนั่งยิ้มแป้น	ปดโป้ประชาชี
	ทุ จรিতทั่วทั้ง	ปริมณ จลเอย
สุ	จริตทุกระทมทน	แดกซี่
มุ	ทะลุมะสิ่งฉล	ฉ้อรำ รวยนา
ดุ	เดียดนักยุคนี่	กอบได้โกยเอาช
	อุ เหม่ เหม่ ชั่วซ้ำ	นักสาว
สา	ธิตผลิตน้ำกาว	กลั่นคลั่ง

นา	งแบบระบาตราว	มินิ สะเกิร์ตแม่
ริ	รีกระหรีฟุ้ง	เฟื่องทังนกรินทร์ฯ
	โก ลาหลตื้นเต้น	นาคร สนุกเฮย
วา	ทะเปิดงานบอลล์	เรียมเร้
ปา	ระเปิดไฟฟอน	จำหลัก ละลายแล
เปิด	กรุเก็บใส่เป้	หมดลีนสุโขทัยฯ
	จก เล่นกินต่างข้าว	ขาวขาว
จี	เพชรพะพรายพราว	ถง้อ
รี	พลเกลื่อนกล่นควาว	เลือดท่วม
ไร	หรีงเรไรเพ้อ	ล่อมแล้วไทแลนด์ฯ"

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 66-67)

หากเปรียบเทียบโคลงกระทู้ของไพบุลย์ วงษ์เทศ กับโคลงกระทู้ต้นแบบของอังคาร กัลยาณพงศ์ แล้วจะพบว่า โคลงกระทู้ของ ไพบุลย์ วงษ์เทศ เครื่องคิดทางฉันทลักษณ์น้อยกว่า เช่นการใช้บังคับคำกระทู้ก็ใช้การแยกส่วนประกอบของคำออกแทนที่จะหาคำที่เหมาะสมคล้องจองกระทู้ที่บังคับ ดังในวรรคที่ว่า "นา งแบบระบาตราว มินิ สะเกิร์ตแม่" กวีใช้วิธีแยกคำว่า "นาง" ออกจากกันเพื่อให้ได้คำว่า "นา" ตามบังคับของกระทู้ นอกจากนี้ ไพบุลย์ยังนิยมใช้คำสร้อยที่จำนวนคำมากกว่า 2 คำ ตามจำนวนบังคับของฉันทลักษณ์อีกด้วย เช่น สะเกิร์ตแม่ ละลายแล เป็นต้น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่ากวีในยุคนี้ให้ความสำคัญในเรื่องความเคร่งครัดในฉันทลักษณ์ดั้งเดิมลดน้อยลง

2.4 บทร้อยกรองพื้นบ้าน

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นกวีหันมาสนใจใช้รูปแบบของร้อยกรองพื้นบ้านและมีผลงานที่สร้างสรรค์โดยใช้รูปแบบของร้อยกรองพื้นบ้านมากมายจนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 กระแสความนิยมในแนวความคิดและความกล้าหาญของ จิตร ภูมิศักดิ์ จึงมีมากขึ้นอย่างมากมาย กวีนิพนธ์ และงานเขียนต่าง ๆ ของเขาได้รับการนำมาตีพิมพ์ใหม่เป็นจำนวนมาก

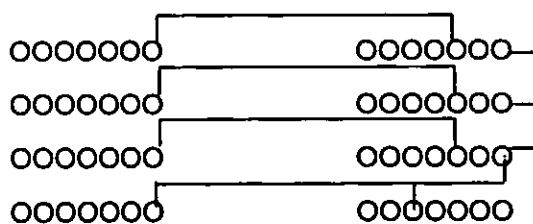
ชัยสิริ สมุทวณิช (2524 : 53-54) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของจิตร ภูมิศักดิ์ที่มีต่อนักเขียนรุ่นใหม่ว่า "ในช่วง 14 ตุลาคม - 6 ตุลาคม 3 ปี จากพ.ศ. 2516-2520 นี้อิทธิพลของจิตร และผลงานของจิตรมีผลกระทบต่อวงการต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งทางวิชาการและในหมู่นักเขียนวรรณกรรม การเมืองในช่วงแรก ๆ อาจชี้ลงไปได้ว่าผู้รับอิทธิพลของจิตรอยู่ในยุคนี้มีทั้ง เสกสรรค์ ประเสริฐกุล , วีโดมพระจันทร์ และคนอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

โยธิน มหายุทธนา ได้กล่าวถึงสาเหตุที่กวียุคนี้ชอบใช้เพลงพื้นบ้านในบทร้อยกรองว่า "ดนตรีพื้นบ้านที่กวีนำมาแสดงมีลักษณะง่าย ๆ ที่ว่าง่ายนั้นมิได้หมายถึง ง่ายแบบขลุ่ยส่ง หรือ สุกเอาเผากิน หากหมายถึงเข้าใจได้ง่ายไม่ซับซ้อน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะประชาชนมีชีวิตที่แร้นแค้น ต้องทำมาหากินจึงไม่มีเวลาแต่งเพลงให้ยุ่งยากซับซ้อน" (โยธิน มหายุทธนา . 2517 : 62-63) ดังนั้นการที่กวีเลือกใช้เพลงพื้นบ้านเป็นการแสดงตนว่าเป็นพวกเดียวกับชาวบ้าน และเข้าใจถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

นักเขียนรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลการใช้บทร้อยกรองท้องถิ่นจากจิตร ภูมิศักดิ์ มาอย่างเห็นได้ชัด คือ สุจิตต์ วงษ์เทศ และ ชรรค์ชัย บุนปาน ที่นิยมสร้างงานจากบทร้อยกรองพื้นบ้าน ซึ่งอาจเป็นเพราะทั้งคู่มีพื้นเพเป็นคนต่างจังหวัดอยู่เดิม จึงมีความคุ้นเคยกับฉันทลักษณ์ของร้อยกรองพื้นบ้านดี ดังที่ เสถียร จันทิมาธร กล่าวถึงงานเขียนของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า "สุจิตต์ วงษ์เทศ แนบแน่นเป็นอย่างยิ่งกับสำนวนแฝงกลืนอายุของเพลงพื้นบ้าน และหวนกลับสู่ชนบทอันร่มเย็น" (2514 : 19)

2.4.1 เพลงเรือ

เพลงเรือเป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันในฤดูน้ำหลาก โดยร้องเล่นกันในเรือแบ่งผู้ร้องออกเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิงร้องเพลงแก่กันเพื่อความสนุกสนานในท้องถิ่น กำชัย ทองหล่อ ได้อธิบายถึงลักษณะของเพลงเรือ ดังนี้ "วรรคหนึ่งใช้คำตั้งแต่ 5 ถึง 10 คำ คำสุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสกับคำที่ 4 หรือ 5 ของวรรคหลัง หรือสังเกตง่าย ๆ ก็คือให้คำสุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสกับคำที่ 3 นับถอยหลังจากคำสุดท้ายของวรรค" (กำชัย ทองหล่อ . 2547 : 427) ดังแผนผัง

สุจิตต์ วงษ์เทศ ใช้รูปแบบที่ปรากฏในหนังสือร้อยกรองชุด "กูเป็นนิสิตนักศึกษา" นี้ มักเป็นร้อยกรองท้องถิ่นของภาคกลาง ได้แก่ เพลงเรือ จากเรื่อง "เพลงคลองหลอด" ดังนี้

เพลงเรือ :

“เดือนสิบเอ็ดน้ำนอง	เดือนสิบสองน้ำทรง
กูจะขึ้นเรือลง	คลองมอญ

รุ่งเช้ากะกรรเข้า
กะเตงลงนาวา

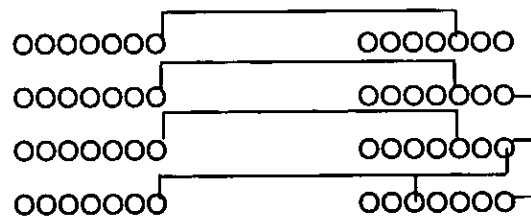
เมื่ออ้อมข้าวอ้อมปลา
ล้างามอน"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 19)

โดยปกติเนื้อหาในเพลงเรือจะเป็นบทซึ่งผู้เกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาว แต่ สุจิตต์ วงษ์เทศ นำเพลงเรือมาใช้แต่งในการสะท้อนภาพสังคมเมืองที่มีการหลายบริการทางเพศในเรื่องตามคลองต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ซึ่งถือได้ว่าผู้เขียนสามารถเลือกลักษณะคำประพันธ์ได้สอดคล้องกับเนื้อหาได้เป็นอย่างดี

2.4.2 เพลงแหล่

นอกจากนี้ สุจิตต์ วงษ์เทศ ยังได้ใช้คำประพันธ์พื้นบ้านประเภทเพลงแหล่เพื่อถ่ายทอดความคิดด้วย ลักษณะของเพลงแหล่มีลักษณะบังคับเหมือนเพลงพื้นบ้านทั่วไป คือ วรรคหนึ่งใช้คำตั้งแต่ 5 ถึง 10 คำ คำสุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสกับคำที่ 4 หรือ 5 ของวรรคหลัง ดังแผนผัง

“แหล่ มักใช้ในการแทรกเนื้อความบางตอนในการเทศน์เพื่อเพิ่มความบันเทิง และสรุปใจความเป็นการกระตุ้นความสนใจผู้ฟัง หรืออาจแหล่เดี่ยว ๆ เป็นเรื่องราวจากชาดก หรือนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งเล่าสู่กันฟัง” (สุภาพร มากแจ้ง . 2536 : 149) ดังในบทร้อยกรองที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ นำมาถ่ายทอด เรื่อง “แหล่พระรถ (เครื่องเล่นมหาราช)” ดังนี้

เพลงแหล่ :

“บายศรีขันตัน
แกะเป็นพระรถเมื่อบजर
ถวายสารของพระฤาษี
มิ่งเมรีปริดาตาล

เลิศล้นอลงกรณ์
ถึงนครเมืองมาร
ที่ได้แปลงพระราชสาร
ด้วยกระสันชาน้ำพระทัย

ต้อนรับขับสู้
ทั้งม้ามิ่งอาชาไนย

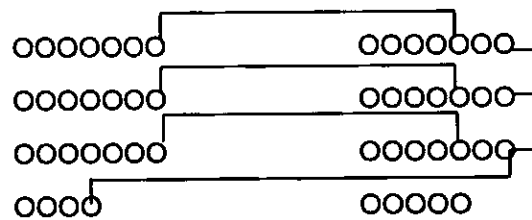
สู่พระราชฐานชัย
นางมิให้อนาทร"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 25)

จะเห็นได้ว่า สุจิตต์ วงษ์เทศ ใช้รูปแบบการนำเสนอเพื่อให้เข้ากับแนวคิดในบทประพันธ์ โดยใช้เพลงแหล่ในการเล่าเรื่อง พระรถ-เมรี ที่มีลักษณะเป็นเรื่องราวนิทานจึงเหมาะแก่การใช้เพลงแหล่ในการถ่าย

2.4.3 เพลงอีแซว

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นกวีอีกคนหนึ่งที่ยอมรับร้อยกรองพื้นบ้านในการถ่ายทอดความคิด "เนื่องจาก เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เกิดมาในสภาพแวดล้อมของบ้านนอก จึงคุ้นเคยกับบรรยากาศพื้นบ้าน เพลงพื้นเมือง ลิเก ท้องไร่ท้องนาอันเป็นถิ่นฐานลานตอนผ่อนพ้านัก ซึ่งเป็นทรัพยากรในการรจนาบทกวีกาพย์ของเขาในกาลต่อมา" (จินดา ดวงจินดา . 2533 : 21) โดยเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้นำเพลงอีแซวมาใช้ในบทร้อยกรอง กำชัย ทองหล่อ ได้อธิบายถึงลักษณะของเพลงอีแซวว่า "วรรคหนึ่งใช้คำได้ตั้งแต่ 4-8 คำ ใช้ 4 คำกลอนเป็นหนึ่งบท ในคำกลอนที่ 4 นิยมใช้คำน้อยกว่ากลอนข้างต้น คือวรรคหน้าใช้ 4 คำ วรรคหลังใช้ 5 คำ และในคำที่ 5 ต้องเป็น "เอย" เมื่อร้องจบแล้ว ลูกคู่ต้องรับเต็มทั้งคำกลอน" (กำชัย ทองหล่อ . 2547 : 437) ดังแผนผัง

วิฉนะ บุญจับ ได้อธิบายลักษณะของเพลงอีแซวไว้ดังนี้ "เพลงอีแซวเล่นกันมาในแถบจังหวัดสุพรรณบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง อุทัยธานี และพระนครศรีอยุธยา นิยมเล่นในงานเทศกาล และงานนักขัตฤกษ์" (2544 : 172) โดยในหนังสือร้อยกรองชุด "เพียงความเคลื่อนไหว" เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้นำเอาเพลงอีแซวมาใช้ในการสะท้อนภาพของชาวนา ที่หนุ่มสาวจะร้องเพลงอีแซวเกี่ยวพาราสีกัน จากบทร้อยกรอง ชื่อ "เพลงลาน" ดังนี้

"พี่แบกเสียมด้ามสั้นออกจากบ้านเดินบ่น

ว่าหากนเพาะคนยังไม่ได้

มาปะน้องกลางนาแม่ขวัญตาข้างตก

เดินย่ำซังเหวือชกกระเซ็นไหล
 แม่นาค่าน้ำดีน้ำยังมีหมาดหมาด
 ถ้ำลงแขกไถคราดคองคล่องไถ
 ขอเป็นคู่ขาขอเป็นปลาร่วมปลัก
 ขอเป็นเพ็ญร่วมพักอย่าผลักไส
 ขอแม่ตอบคำโต้ให้ตาลโต้หายเดียว
 เหมือนรวงข้าวรับเคียวหนอยปะไร"

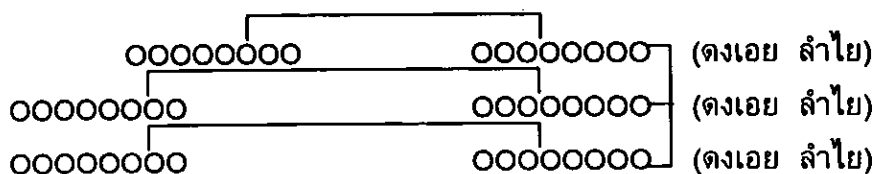
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2533 : 88)

จากบทร้อยกรองจะเห็นได้ว่า นอกจาก เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แต่งเพลงอีแซวตามตามฉันทลักษณ์ของร้อยกรองพื้นบ้านแล้ว ยังใช้แนวคิดตามแนวคิดดั้งเดิมเพลงอีแซวอย่างแท้จริง คือ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว ซึ่งจะผิดจากกวีคนอื่นในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ที่จะนำเอาเพลงพื้นบ้านมาดัดแปลงเพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเมือง

2.4.4 เพลงข้าเจ้าหงส์

คมทวน คันธนู ได้นำเอาเพลงพื้นบ้านทางภาคอีสานชนิดต่างๆ มาแต่งสลับกับกลอนสุภาพโดยสอดแทรกสลับกับทศนะส่วนตัวที่เป็นกลอนสุภาพ เพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตของหนุ่มสาวทางภาคอีสานที่ต้องมาดิ้นรนทำมาหากินในเมืองหลวง โดยมีการใช้ "เพลงข้าเจ้าหงส์" ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านทางภาคอีสานมาประกอบด้วย โดย วัณณะ บุญจับ (2544 : 178) ได้อธิบายถึงลักษณะของเพลงข้าเจ้าหงส์ว่า "เป็นเพลงที่นิยมเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ การเล่นมี 2 แบบ คือ ร้องโต้ตอบเกี่ยวพาราสีกัน กับเล่นจับเรื่อง เช่น พระรถเมรี พระสุธน อินทรปัตตา ฯลฯ วิธีเล่นขึ้นต้นด้วยสร้อยเพลง และมีลูกคู่รับท้ายคำกลอน และท้ายบทความยาวของแต่ละบทไม่จำกัด" ดังตัวอย่างแผนผัง

(สร้อย) ข้า เจ้าหงส์เอ๋ย ข้า เจ้าหงส์เอ๋ย แขนอ่อนจะร่อนลง เข้าในดงลำไย ปีกเจ้าถลาลง
 เข้าในดงลำไย

ฯลฯ

คมทวน คันธนู ได้นำเพลงข้าเจ้าหงส์มาเรียบเรียงบทร้อยกรองเป็นเรื่องราวแบบ
บันเทิงคดีประเภทละครในบทร้อยกรองเรื่อง “นาฏกรรมบนลานกว้าง” ดังนี้

เพลงข้าเจ้าหงส์ :

“(ลูกคู่) ข้าเจ้าหงส์เอย เอยนา-เอยข้าเจ้าหงส์เอยแขนอ่อน จะร่อนลงเอย-เข้าดงลำไย ปีก
เจ้าล้าถลาลง-เอย เข้าในดงลำไย

(หนุ่ม)

“แรกพี่เห็นเจ้าอยากเข้าไปทัก แหวกอกบอกรัก ลันใน
แขนแมนกลมกลิ้งเนื้อตึงตาคม กลิ่นหอมลอยลม ชื่นใจ
เป็นบุญของข้าหนุ่มนาตัวดำ ได้มาพบงามข้า บ้านใกล้
รับรักพี่เกิดประเสริฐนักหนา ตอบเกิดขวัญตา เร็วไว
ข้าเป็นคนขยันบ่ย้งงานหนัก พอให้เจ้ารัก ได้ไหม
อย่ามัวเฉยมัวช้าตอบมาเกิดเจ้า พี่จะพาเข้าดงต้นปอ

(ลูกคู่) ดงเอย-ดงปอ หอมหวานจริงหนอดงปอเอย ดงเอยดงปอหอมหวานจริงหนอดงเอย”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 106)

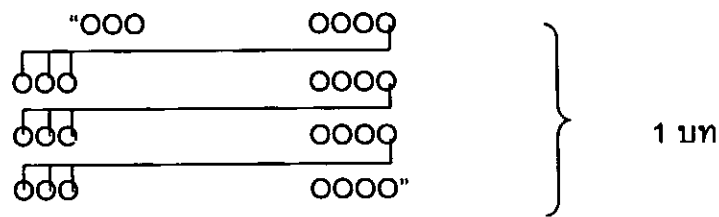
จากบทร้อยกรองข้างต้น คมทวน คันธนู นำเพลงข้าเจ้าหงส์มาที่มีเนื้อหาเกี่ยวพาราสิ
ของหนุ่มสาวมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนภาคอีสาน โดยผู้แต่งได้
สอดแทรกความโหดร้ายของการใช้ชีวิตในเมืองที่คนต่างจังหวัดได้รับสลับกับร้อยกรองพื้นบ้านหลาย
ชนิดได้อย่างเห็นภาพสมจริง

2.4.5 กลอนลำอีसान

เพลงพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมร้องกันมากในภาคอีสานอีกชนิดหนึ่งคือ “กลอนลำอีसान”

คมทวน คันธนู ได้นำเอารูปแบบของกลอนลำอีसानมาสอดแทรกไว้ในบทร้อยกรองด้วย โดย
สุภาพร มากแจ้ง ได้อธิบายถึงลักษณะของกลอนลำอีसानว่า “กลอนลำอีसानมี 2 ชนิดด้วยกัน คือ
กลอนลำแบบวชิรบัณฑิต และกลอนลำแบบวิชชุมาลี กลอนลำอีसानที่คมทวนนำมาใช้ในบทร้อยกรอง
ของเค้าเป็นกลอนลำแบบวชิรบัณฑิต ได้รับอิทธิพลจากกาพย์ มีลักษณะบังคับเช่นเดียวกับกาพย์
เพียงแต่เพิ่มคำบุพบทขึ้นมาที่ต้นบาทเท่านั้น และไม่บังคับเอก-โท” (สุภาพร มากแจ้ง . 2536 :
115) ดังแผนผัง

จากบทร้อยกรองเรื่อง “นาฏกรรมบนลานกว้าง” คมทวน คັນธนู ได้นำเอาเพลงกลอนลำอีसान มาถ่ายทอดชีวิตของคนภาคอีสานไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

กลอนลำอีसान :

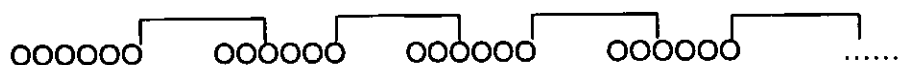
“ผู้หนุ่ม	คืนแรม	นอนหลับปลง
	ตาพี่ดง	เบิ่งค้างหาจันทร์
	ทุกทุกวัน	อยากเห็นหน้าเจ้า
อกเอย	ได้แต่เฝ้า	เหมือนข้าวอยากฝน
ตัวพี่	เป็นคนจน	บ่รู้จักเจียม
ดั่งหนึ่ง	กาไปเทียม	บินเทียบนกเหยี่ยว
	ยิ่งข้าวเหยี่ยว	เฉาแห้งคาดิน
	ยิ่งถวิล	ถึงวันเจ้าจาก
พี่คิด	จะบ้ายบาก	ไปตามหาน้อง
	เมื่อพบพ้อง	จะได้บอกเจ้า
	ถึงผู้เฒ่า	ที่บ้านเป็นหยัง
คิดแล้ว	รวมกำลัง	เข้าไปไหว้ลา
จึงพ่อ	กลั่นน้ำตา	ลูบหน้าลูบไหล่
จึงแม่	น้ำตาไหล	ลูบไหล่ลูบหน้า
จึงท่าน	ทั้งสองว่า	ไปแล้วจงกลับ
จึงท่าน	ข้าไกล่ดับ	สิ้นลมแล้วหนอ
	พอเจ้าพอ	เก็บทองเก็บเงิน
	กลับมาเห็น	ยังบ้านของเขา
	กลับมาเห็น	ยังบ้านของเขา
	กลับมาเห็น	ยังบ้านของเขา”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 114)

คมทวน คันธนู ใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ตามแบบเพลงพื้นบ้านทุกประการ โดยเพิ่มคำสร้อยที่วรรคหน้าบางวรรค ตามธรรมเนียมนิยมในการร้องเพลงกลอนลำอีสาน ผู้แต่งนำเพลงกลอนลำอีสานมาใช้สะท้อนภาพของคนอีสานที่ต้องจากถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อมาหางานทำในเมืองได้อย่างเหมาะสม

2.4.6 โสลก 6

ร้อยกรองพื้นบ้านอีกชนิดที่ คมทวน คันธนู สนใจนำมาใช้ในการถ่ายทอดแนวคิดคือ "โสลก 6" ซึ่งเป็นร้อยกรองพื้นบ้านของภาคอีสานชนิดหนึ่ง สุภาพร มากแจ้ง ได้อธิบายถึงคำประพันธ์ประเภทโสลกหรือโสลก ว่า "เป็นคำประพันธ์ที่ไม่จำกัดความยาวใน 1 บท บังคับสัมผัสให้มีผลต่อเนื่องกันไปทุกวรรคจนจบ คำประพันธ์ประเภทโสลกจะจำกัดจำนวนคำในวรรคตั้งแต่ 2 คำ จนกระทั่งถึง 7 คำ มีชื่อเรียกต่างกันตามจำนวนคำ" (2536 : 116) ดังแผนผัง

จากบทร้อยกรองเรื่อง "นาฏกรรมบนลานกว้าง" คมทวน คันธนู ได้นำเอาโสลก 6 มาถ่ายทอดชีวิตของคนภาคอีสานไว้ ดังนี้

โสลก 6:

“ดอก	ไม้กลิ่นหอม	คือเขา
เอ๋ย	หนุ่มสาวเอา	การงาน
เจ้า	จากอีสาน	นานแสน
ดอก	กูนเสียงแคน	ยังคอย
พะยอม	ทุ่งกลิ่นลอย	เดือนแล้ว
อย่า	ทิ้งพ่อแม่	เหมือนหาย
ยอม	ทุกข์ยากหลาย	แลกเงิน
ให้	พวกส่วนเกิน	ขูดกิน
ใคร	ใจมันหิน	จงเห็น
เผา	ความคิดเป็น	เบี้ยเขา
ผลาญ	หัวใจเขา	เสียใหม่
คน	เมืองต่ำได้	รังแก
เอ๋ย	อย่าไปแพ้	พ่ายมัน

ผู้	ไฉ่ฮู้กัน	ฮีบเกิน
คน	ต่อคนอื่น	ให้เอา
อีสาน	ของบ้านเรา	รวมหมู่
สร้าง	วิญญานสู้	กล้าหาญ
ดำ	รวงทหารพาล	อย่ากลัว
นาน	วันความชั่ว	จักเผยแพร่
ผอง	พวกมันเคย	ซีกัด
เฮา	ต้องขบถ	คนทราม
เอย	นี่คือความ	งามดี"

(คมทวน คันธนู . 2532 : 120-121)

จากบทร้อยกรองข้างต้น คมทวน คันธนู เลือกใช้โคลก 6 ซึ่งมีเสียงคล้ายกาพย์ กำหนดให้กำหนดให้ 1 บทมี 11 วรรค โดยคมทวนได้เพิ่มความอยากในการแต่งโดยใส่กระทู้ 1 คำ ที่หน้าวรรคทั้ง 2 บท คือ "ดอกเอยเจ้าดอกพยอมอย่ายอมให้ใครเผาผลาญ" และ "คนเอยผู้คนอีสาน สร้างตำนานผองเฮาเอย" ซึ่งกระทู้นี้ช่วยบอกแนวคิดสำคัญของผู้แต่งที่ต้องการปลุกกระตมในผู้คน อีสานที่ถูกทางการเอาเปรียบ ลุกขึ้นมาเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับตัวเอง

ร้อยกรองท้องถิ่นที่ คมทวน คันธนู ใช้เป็นร้อยกรองท้องถิ่นอีสานทั้งหมด เพราะ คมทวน คันธนู ต้องการที่จะสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ต่ำต้อยในสังคมของคนในท้องถิ่นนี้เป็นพิเศษ คมทวน คันธนู ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ชอบใช้ฉันทลักษณ์ท้องถิ่นโบราณไว้ว่า "ข้าพเจ้ารัก รูปแบบกวีท้องถิ่นโบราณ เพราะข้าพเจ้าเล็งเห็นว่าของบางอย่างเมื่อวางไว้ในจังหวัดที่ถูกต้องบน ช่วงเวลาที่เหมาะสมของสิ่งนั้นย่อมกลับคืนคุณค่าได้" (คมทวน คันธนู . 2532 : 11)

2.5 กลอนเปล่า

ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้ ได้มีนักเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตเพื่อประชาชนบางคนที่ นำเอากลอนเปล่ามาใช้เป็นสื่อในการวิพากษ์วิจารณ์บ้านเมืองและรัฐบาล บทบาทของกลอนเปล่าในยุคนี้จึงเปลี่ยนไปอย่างชัดเจน เพราะกลอนเปล่าในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 กวีมักเขียนกลอนเปล่า เพื่อรองรับอารมณ์ต่าง ๆ ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์รัก หลง หรือโกรธ แต่ในยุคนี้กลอนเปล่ากลับเปลี่ยนหน้าที่มารับใช้สังคมแทน

จำง แซ่ตั้ง และวิสา ทัศนัทพ์ คือกวีที่มีผลงานประเภทกลอนเปล่าโดดเด่น ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ที่ใช้กลอนเปล่าในงานเขียนของพวกเขา เพื่อถ่ายทอดถึงสภาพชีวิต และสังคมในยุค นั้นได้อย่างเข้าถึงอารมณ์ของผู้อ่าน

วิสา คัญทัพ มักเขียนกลอนเปล่าโดยใช้คำในแต่ละวรรคเป็นจำนวนมาก จนมีลักษณะเกือบเป็นร้อยแก้ว และมักใช้การซ้ำคำในระหว่างวรรคในการสร้างสัมผัส เพื่อให้เกิดจังหวะจะโคนในบทร้อยกรอง และทำให้บทร้อยกรองที่มีจำนวนคำมาก ๆ มีลักษณะเป็นกลอนแทนที่จะกลายเป็นร้อยแก้วไป ดังในบทร้อยกรองชื่อ “สงคราม” ดังนี้

“ฉันเพิ่งกลับมาจากการตักเลือดตามท้องถนน

ฉันทำมันจนชำนาญอย่างที่สุด

ฉันรู้วิธีแยกเลือดกรุปต่าง ๆ ออกจากกัน

ฉันถูกจ้างมาให้ตักเลือดในสงคราม

ที่ทำงานของฉัน มีอุปกรณ์ในการแยกเลือดของเผ่าพันธุ์

เผ่าพันธุ์ของมนุษยชาติที่ถูกสร้างมาให้ฆ่ากัน

เขาจะฆ่ากันจนกว่าจะพบคนที่ไม่มียีนเลือดสีแดง

ฉันอยากให้เลือดของแต่ละฝ่ายที่เป็นคู่สงครามเป็นคนละสี

ในคนละสีแยกออกเป็นคนละกรุป

ในคนละกรุปแยกออกเป็นคนละความหนาแน่น

ฉันจะผสมสีเลือดให้เข้ากัน”

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 23)

ในขณะที่กลอนเปล่าของ จ่าง แซ่ตั้ง จะมีจำนวนคำในวรรคน้อยกว่าของ วิสา คัญทัพ แต่จะใช้วิธีการสร้างสัมผัสในวรรคโดยการซ้ำคำเช่นเดียวกัน ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “โลกบ้า” ดังนี้

ซ้ำคำหน้าวรรค :

“ฉันทำให้กลางวันร้องไห้

ฉันนั้นยิ่งใหญ่หรือเปล่าดูเอาเอง

ฉันจะทำให้ดวงอาทิตย์ร้องไห้

ฉันนั้นต้องยิ่งใหญ่

ฉันจะทำให้ผลไม้เน่าทุกผล

ฉันจะเอาทุกอย่างในโลกเป็นของฉัน
ฉันจะทำให้ทุกคนในโลก อุดอยาก ทุกข์ยาก"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2517 : 118)

ซ้ำคำหลังวรรค :

"ฉันนั้นฝากความหวังกับรอยยิ้ม

รอยยิ้มไม่มี มีแต่น้ำตา
พื้นดินก็ทำด้วยน้ำตา
ท้องฟ้าก็ทำด้วยน้ำตา
ชีวิตทุกคนทำด้วยน้ำตา
ทุกทุกสิ่งทำด้วยน้ำตา
หลุมฝังศพก็ทำด้วยน้ำตา
ความเจ็บเหงาจึงทำด้วยน้ำตา
มือที่จับกับมือก็ทำด้วยน้ำตา
ความอบอุ่นของทุกวันนี้ทำด้วยน้ำตา
ดอกไม้ที่สวนดอกไม้ก็ทำด้วยน้ำตา
คนยากจนทุกวันนี้จึงทำด้วยน้ำตา"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2517 : 117)

ทั้ง วิสา คัญทัพ และ จ่าง แซ่ตั้ง สร้างจังหวะในกลอนเปล่าด้วยวิธีการซ้ำคำเหมือนกัน ต่างกันที่กลอนเปล่าของจ่างจะมีการซ้ำคำที่ต้นวรรค หรือท้ายวรรคอย่างสม่ำเสมอและเป็นระเบียบ ในขณะที่กลอนเปล่าของ วิสา คัญทัพ จะซ้ำคำระหว่างวรรคอย่างกระจัดกระจาย ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน

2.6 กลบท

การแต่งกลบทเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่มีข้อบังคับที่ซับซ้อนขึ้นจากข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ปกติ ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้ก็วิพากษ์เอากลบทมาใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงแนวคิดของกวีเป็นหลัก โดย อุทัย สินธุสารได้อธิบายถึงลักษณะของกลบทว่า "กลบท คือการประดิษฐ์คิดแต่งคำประพันธ์ให้มีลักษณะแปลกไปจากเดิม โดยลักษณะบังคับเดิมของคำประพันธ์นั้น

ยังคงใช้อยู่ครบถ้วน แต่แต่งเพิ่มขึ้นให้ต้องตามลักษณะของกล คำประพันธ์ที่แต่งเป็นกลได้มีทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย" (อุทัย สิทธิสาร . 2516 : 81)

ลักษณะคำประพันธ์ประเภทนี้ กวีในสมัยโบราณมักประดิษฐ์ขึ้นเพื่อแสดงความสามารถเฉพาะตัวของกวี มากกว่าที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดเห็น แต่ คมทวน คันธนู นั้นสามารถแสดงทั้งฝีมือในการแต่งคำประพันธ์และแสดงความคิดเห็นลงไปด้วยในคราวเดียว คมทวน คันธนู ถือเป็นกวีคนเดียวในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ที่แต่งบทร้อยกรองประเภทกลบท และนิยมแต่งคำประพันธ์ที่มีลักษณะสลับซับซ้อนอยู่เสมอ

คมทวน คันธนู ได้อธิบายถึงความชอบในการแต่งบทร้อยกรองของเขาว่า

"มีกระแสเสียงกล่าวว่า ข้าพเจ้าชอบใช้คำยาก ชอบใช้รูปแบบคำประพันธ์ยาก ๆ ทำให้สื่อสารลำบาก เข้าใจไม่ขอบุญ เพราะข้าพเจ้ามีวัตถุประสงค์ 2-3 ประการ คือ

ก. ข้าพเจ้าต้องการซ่อนคำซ่อนความให้คนได้ขบคิด เพื่อที่จะได้มีผู้ใส่ใจอย่างจริงจัง คุณภาพย่อมดีกว่าปริมาณ

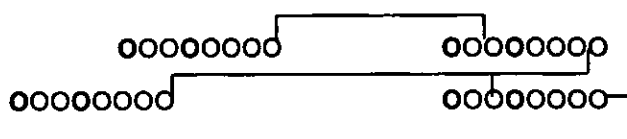
ข. ข้าพเจ้าจำเป็นต้องปกปิดความคิดทางการเมืองด้วยศัพท์แสง และรูปแบบ

ค. ข้าพเจ้ารักรูปแบบกวีโบราณ ของบางอย่างเมื่อวางไว้ถูกจังหวะที่ถูกที่เหมาะสมของสิ่งนั้นก็ย่อมคืนคุณค่าได้" (คมทวน คันธนู . 2523 : 11)

กลบทที่ปรากฏในร้อยกรองไทยนั้น จะมีทั้งประเภทที่ต้องรู้วิธีการอ่านและถอดความจึงจะสามารถเข้าใจสารนั้น ๆ ได้ และประเภทที่เพิ่มบังคับเสียงสัมผัสต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเสียงในบทร้อยกรองที่แปลกออกไปเพียงอย่างเดียว กลบทที่ คมทวน คันธนู เลือกใช้คือ กลบทคมในฝัก และกลบทเสื่อซ่อนเล็บ ซึ่งแยกอธิบายได้ดังนี้

2.6.1 กลบทคมในฝัก

กลบทคมในฝัก มีลักษณะบังคับดังนี้ "มีการบังคับคำ และสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพทุกประการ แต่เพิ่มบังคับซ้ำคำที่ 1 กับคำที่ 4 ทุกวรรค" (สุภาพร มากแจ้ง . 2536 : 293)" ดังแผนผัง

ตัวอย่างกลบทคมในฝักมีปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่อง "กลบทศิริวิบูลย์กิตติ์" ดังนี้

“ข้างที่นั่งข้างทรงลงกรณ์   งวงงามองนางงามิพุดผ่อง
 ม้าที่นั่งม้าหยศพลบอง   ว่องทำนองว่องไวพิชัยยุทธ์

รถที่นั่งรถทรงม้าทรงรถ
จตุรงค์จัดด้วยกระบวยบุษย์

สดสีสังข์สดรำเรียงสุด
สุดแสนงามสุดกระบวยตาม"

(อ้างอิงจาก วัฒนธรรม บุญจับ . 2544 : 414)

กลบทคมในฝักที่ คมทวน คันธนู แต่งมีปรากฏอยู่ในบทร้อยกรอง ชื่อ "ขอทาน
บรรดาศักดิ์" ดังนี้

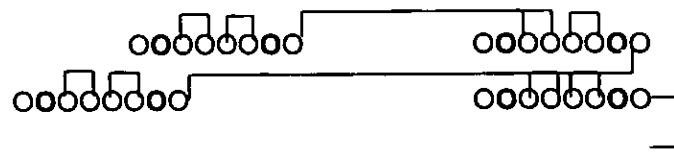
"หน้าเขาหนาหน้าเขาด้านมานานัก
งานเขาเหนื่องานเขาหนัก (หนักฉิบหา-)
ถือคันไถถือเตารีดเดินกรีดทราย
บารมี! บา! กระจายครอบคลุมเมือง
ใครคัดค้านใครเก่งกล้าก็ฆ่าเสีย
เขาขุน (เห้-) เขาฝึกหัดเป็นสัตว์เชื่อง
เขาผลัดขึ้นเขาผลัดเข้าข้าเราเราข้าเลื่อง
เขากระเดื่องเขาอยากดังไปทั้งฟ้า"

(คมทวน คันธนู . 2532 : 36)

จากบทร้อยกรองข้างต้นจะพบว่ากลบทคมในฝักของ คมทวน คันธนู จะใช้คำในวรรค
เกิน 8 คำทุกวรรค เป็นวรรคละ 9 คำ เช่น "หน้าเขาหนาหน้าเขาด้านมานานัก" ซึ่งการเพิ่มคำใน
วรรคนี้ทำให้ผู้แต่งสามารถใส่คำลงไปใบบทร้อยกรองได้มากขึ้น คมทวน คันธนู นำกลบทคมในฝัก
มาใช้ในการเสนอแนวคิดวิพากษ์วิจารณ์ข้าราชการและนักการเมือง โดยใช้ชื่อของกลบท "คมในฝัก"
สื่อถึงพฤติกรรมด้นมิชอบของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองด้วย

2.6.2 กลบทเสื่อช้อนเล็บ

คมทวน คันธนู นิยมใช้กลบทที่มีบังคับในเรื่องการซ้ำคำ อาจเป็นเพราะให้ท่วงทำนอง
ที่ไพเราะ และมีวิธีการแต่งที่ไม่ซับซ้อนมากนัก ดังนั้น คมทวน คันธนู จึงเลือกใช้กลบทเสื่อช้อน
เล็บในบทร้อยกรองซึ่งบังคับในเรื่องการซ้ำคำ ดังที่ วัฒนธรรม บุญจับ ได้อธิบายถึงลักษณะของกลบท
เสื่อช้อนเล็บว่า "บังคับคำที่ 2 กับคำที่ 7 ให้เหมือนกัน และซ้ำเสียงสระคู่ในคำที่ 3-4 และ 5-6 ทุก
วรรค" (วัฒนธรรม บุญจับ . 2544 : 413) ดังแผนผัง

ตัวอย่างกลบทเสื่อ. ซ่อนเล็บมีปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่อง "กลบทศิริวิบุลย์กิตติ์" ดังนี้

“ตัวเราคิดพิสมัยใจเราหาย   เอาจิตรกายบ้าย บ ลากหากจิตรถลึง
แทนคุณ ข สมองจ้องคุณเจิง   เราผู้เริ่งเชิงอาจชาติผู้ชาย”

(อ้างอิงจาก วัณณะ บุญจับ . 2544 : 414)

กลบทเสื่อซ่อนเล็บที่ คมทวน คันธนู แต่งมีปรากฏอยู่ในบทร้อยกรอง ชื่อ “ขอทานบรรดาศักดิ์” ดังนี้

“เมื่อสิ้นคำขอกินคือสิ้นเกียรติ
คล้ายชยะเขาเหยียดชยะแขง
พอสิ้นคำขอกินแทบสิ้นแรง
เสียดท้องเหมือนมีดแทงเข้าท้องน้อย
ลูกโหยหิวให้ร้องโหยหวน
แท้ท้อครวญครางขอจนท้อถอย
น้ำตาเอ่อเหม่อหาเงินตาลอย
ทีละภาพคือร่วงผล็อยทีละคน”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 36)

จากบทร้อยกรองข้างต้นจะพบว่า คมทวน คันธนู ไม่ได้เคร่งครัดในข้อบังคับของกลบทเท่าใดนัก เพราะผู้แต่งนำบังคับของกลบทเสื่อซ่อนเล็บมาใช้แต่ในเรื่องการซ้ำคำในคำที่ 2 และคำที่ 7 ของวรรคเท่านั้น แต่ผู้แต่งไม่ได้ซ้ำเสียงสระคู่ในคำที่ 3-4 และ 5-6 ในทุกวรรคตามแบบบังคับเดิม และหากสังเกตดูเนื้อหาที่ คมทวน คันธนู เขียนถึงพฤติกรรมของผู้มีอำนาจและผู้มีเกียรติในสังคม แต่แอบกระทำการด้นปิดบังซ่อนเร้นในทางทุจริตแล้วจะพบว่า สอดคล้องกับชื่อของกลบทที่คมทวนเลือกมาใช้อย่างมาก คือ “เสื่อซ่อนเล็บ” และ “คมในฝัก” ซึ่งอาจมีความหมายเป็น

นัยหมายถึงบุคคลที่มีพิษสงมากกว่าที่เราคาดไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คมทวน คันธนู ได้ใช้ชื่อของกลบตบในการสื่อแนวคิดสำคัญของบทร้อยกรองด้วย จึงนับว่าการใช้กลบตบของคมทวนได้ประโยชน์ทั้งสองทาง คือเกิดเสียงอันไพเราะ และช่วยสื่อความหมายอันเป็นแนวคิดสำคัญที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ

2.8 ฉันท

ตามที่ผู้วิจัยได้เคยกล่าวมาแล้วว่าในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เริ่มมีการใช้บทร้อยกรองที่หลากหลายมากขึ้น และเป็นบทร้อยกรองที่มีข้อบังคับในการแต่งที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงมีกวีในยุคนี้หันมาสนใจใช้รูปแบบของ “ฉันท” ซึ่งมีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ค่อนข้างซับซ้อน ดังที่ กำชัย ทองหล่อ ได้อธิบายถึงลักษณะของฉันทไว้ว่า “ฉันท คือลักษณะถ้อยคำที่กวีได้ร้อยกรองขึ้นให้เกิดความไพเราะซาบซึ้ง โดยกำหนด คณะ ครุ หลุ และสัมผัสไว้เป็นมาตรฐาน” (กำชัย ทองหล่อ . 2547 : 451)

ช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เป็นช่วงที่บ้านเมืองยังมีเหตุการณ์ไม่สงบจากการประท้วงของบรรดานักศึกษา และการปราบปรามของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง แต่ก็มีบางช่วงเวลาที่บ้านเมืองอยู่ในความสงบ โดยเฉพาะช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นช่วงที่ประชาชนได้รับอิสระเสรีภาพอย่างเต็มที่หลังจากบ้านเมืองต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการมานาน พระราชดำรัสในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรีศถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคมว่า “เป็นวันมหาปิติ ซึ่งหมายถึงการเสียดลของวีรชนวัยหนุ่มสาว ในวันดังกล่าวได้บันดาลให้เกิดสิ่งที่ดีงามขึ้นมาประการหนึ่งในหลายประ-

การนั้นคือการล้มอำนาจเผด็จการที่ยึดครองแผ่นดินมายาวนานลงไปได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนร่วมปิติยินดี” (อ้างอิงจาก ชิลวี ฮอลลิ้งก์ . 2537 : 75) ความปิติยินดีในชัยชนะของประชาชนนี้เองทำให้นักเขียนสร้างสรรค์ผลงานออกมามากมาย และด้วยอิสรภาพที่รัฐบาลชุดใหม่มีให้นักเขียนกว้างขวางมากขึ้น นักเขียนจึงเริ่มใช้รูปแบบ และแนวคิดที่หลากหลายมากขึ้นด้วย

ฉันทที่ปรากฏในบทร้อยกรองช่วง พ.ศ. 2511 –2520 นี้เป็นฉันทที่แต่งโดยกวีคนเดียว คือ คมทวน คันธนู ทั้งนี้ เพราะคมทวนมีความตั้งใจที่จะนำเสนอรูปแบบของการแต่งร้อยกรองที่หลากหลาย และซับซ้อน เป็นความชอบส่วนตัว ดังที่ คมทวน คันธนู เคยกล่าวไว้ว่า

คนรุ่นหลังมักติดอยู่กับกรอบตราประทับที่อุปโลกนขึ้น เช่นปรมาจารย์วรรณคดียกย่องว่า นายนิรันดร์ธิเบศร์ ยอดเยี่ยมเชิงโคลงสี่ กรมพระปรมาวุธจิโนรส ยอดเยี่ยมทางฉันททำให้กวีชั้นหลังไม่กล้าแต่งคำประพันธ์ในด้านนั้น ๆ ขึ้นมาสู้ วงกวีวรรณของเราในระยะต่อมาจึงเริ่มหยุดนิ่ง จนปัจจุบันแทบจะนับตัวคนที่ทำงานด้านนี้ได้ ผมสนใจด้านโคลงและฉันทเป็นพิเศษ เพราะความที่ชอบลีลาของมัน ซึ่งทุกวันนี้คำประพันธ์ทั้ง 2 ประเภทเกือบจะไม่มีใครใส่ใจเท่าไร

(คมทวน คันธนู . 2532 : 7)

การที่คหทวนเลือกใช้คำประพันธ์ที่มีท่วงทำนองตรงกันข้ามกับเนื้อหา อาจเพื่อเป็นการจูงใจสร้างความขัดแย้งในบทประพันธ์ การใช้รูปแบบที่สูงส่งแต่ใช้คำค่อนข้างกระด้าง อาจเปรียบได้กับคนชนชั้นสูงในสังคมที่สร้างภาพตนเองให้ดูดี แต่เบื้องหลังก็เป็นคนชั่วที่โกงกินบ้านเมือง ดังนั้นนอกจากที่คหทวนจะใช้เนื้อหาในการสื่อสารแล้ว ยังนำเอาลักษณะคำประพันธ์มาเป็นตัวสื่อสารถึงผู้อ่านทางอ้อมอีกด้วย

รูปแบบของบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะนิยมฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์มากที่สุด และกวีได้คลายความเคร่งครัดในการใช้ฉันทลักษณ์ในการแต่งร้อยกรองลง โดยตัดคำในวรรคให้น้อยลงกว่าบังคับฉันทลักษณ์ดั้งเดิม ทำให้เสียงของร้อยกรองกระชับและเข้มแข็งเหมาะสมกับแนวคิดด้านสังคมและการเมืองที่กวีในยุคนี้นิยมนำเสนอ นอกจากนี้กวีก็ยังนิยมแต่งคำประพันธ์ที่มีฉันทลักษณ์ซับซ้อนมากขึ้น เช่น กลบท ฉันท์ เป็นต้น

จากการศึกษารูปแบบของร้อยกรองทั้ง 2 ช่วงยุค จะเห็นว่ากวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 จะเลือกใช้รูปแบบต่าง ๆ ในร้อยกรอง เพื่อช่วยสร้างจังหวะและความไพเราะให้แก่ร้อยกรองเป็นหลัก และใช้รูปแบบของร้อยกรองที่นิยมแต่งกันโดยทั่วไป เช่น กลอน กาพย์ โคลง เป็นต้น ส่วนกวีในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะนิยมนำรูปแบบของร้อยกรองมารับใช้แนวคิด เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจถึงอารมณ์และความคิดของผู้แต่งได้มากขึ้น และใช้รูปแบบที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยกวีเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภท กลบทและฉันท์ เพื่อแสดงถึงความสามารถของกวีอีกด้วย

บทที่ 4

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของร้อยกรองไทย ในช่วง พ.ศ. 2500-2520

แนวคิดนักเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของร้อยกรอง เพราะเป็นส่วนที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความรู้สึกและความคิดที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ ทัศนญา สังขพันธานนท์ ได้ให้ความหมายของคำว่าแนวคิดไว้ดังนี้ “แนวคิดของบทร้อยกรอง คือความคิดอันเป็นศูนย์กลางของเรื่อง ซึ่งผู้เขียนต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่าน โดยผ่านเนื้อหาเรื่องราวต่าง ๆ” (ทัศนญา สังขพันธานนท์ . 2539 : 247)

แนวคิดที่ปรากฏในร้อยกรองไทยนั้นมักจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความคิด หรือค่านิยมของคนในยุคสมัยนั้น ๆ เช่นวรรณคดี เรื่อง “ขุนช้างขุนแผน” ตอนที่ว่า

“เมื่อจะเอาโทษทัณฑ์ฉันใด
ได้ถือน้ำพิพัฒน์สัจจา
ถือตามคำโบราณท่านว่ามา
จะยากง่ายตายเป็นประการใด

ก็ตามใจด้วยเรานี้เป็นข้า
จะหลบลี้หนีหน้าไปทำไม
ว่าว่าน้ำเข้าหาจะเข้ใหญ่
ให้เป็นไปตามกรรมที่ทำมา”

(ขุนช้างขุนแผน . 2540 : 218)

จากบทร้อยกรองข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของกวีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่จะมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างมากเหตุผลเพราะในสมัยนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องกรรมเก่า ซึ่งความเชื่อในเรื่องนี้สามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของกวีร่วมสมัยได้อย่างชัดเจน เมื่อสภาพบ้านเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ และระบบการปกครองเปลี่ยนไปความคิดของกวีก็จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดไปตามบริบทของสังคมด้วย เช่นในบทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่แสดงถึงความคิดที่ไม่เชื่อเรื่องการกลับมาเกิด หรือนรก-สวรรค์ ดังนี้

“อนิจจน่าหัวเราะเยาะจริงเหว
หวังชาติหน้าชาตินี้มีที่ไหนกัน

เพราะเหตุผลที่คุณเผยมันน่าขัน
หวังสวรรค์ที่ว่างโหวงโแดงแดงลอย”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 114)

ดังนั้นจะเห็นว่ายุคสมัยและสถานการณ์บ้านเมืองมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางความคิดของกวีเป็นอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันความคิดเห็นหรือแนวคิดส่วนบุคคลของกวีก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้แนวคิดของบทร้อยกรองในยุคเดียวกันมีความแตกต่างหลากหลายออกไป

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 กวีพยายามเสนอแนวคิดที่แปลกใหม่อยู่เสมอ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดอยู่ตลอดเวลาตามสถานการณ์บ้านเมืองในยุคนั้นโดย สุภาพร มากแจ้ง กล่าวว่

แนวคิดของกวีนิพนธ์ปัจจุบันมี 2 แนวใหญ่ ๆ คือ การแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ในสังคม กับแนวความสะท้อนอารมณ์โดยมีข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ทั้งส่วนบุคคลและสังคม ทั้งระดับประเทศและระดับโลก จุดมุ่งหมายส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อกระตุ้นผู้อ่านให้ตระหนักถึงความเป็นจริง ความรับผิดชอบ ตลอดจนหน้าที่ที่ควรปฏิบัติ และการแก้ปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (สุภาพร มากแจ้ง . 2535 : 39)

ในขณะที่ชัชฎญา สังขพันธานนท์ กล่าวว่ “บทร้อยกรองอาจมีเนื้อหาเกี่ยวกับอะไรก็ได้ เช่น กวีอาจเขียนถึงดอกไม้ ความทรงจำเกี่ยวกับวัยเยาว์ ครอบครัว ความยุติธรรมของสังคม วิจารณ์การเมือง หรือเสนอเนื้อหาแนวปรัชญา” (2539 : 251) ซึ่งแสดงให้เห็นว่หากไม่มีข้อจำกัดทางการเมือง หรือข้อบังคับจากจิตสำนึกของตัวเองแล้ว กวีจะไม่มีข้อจำกัดในการเสนอเนื้อหาหรือแนวคิด การเสนอวรรณกรรมร้อยกรองที่มีแนวคิดอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นจึงขึ้นอยู่กับตัวนักเขียนและบรรยากาศทางการเมืองเป็นสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งช่วงในการวิเคราะห์รูปแบบออกเป็น 2 ยุค เพื่อสามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดในแต่ละช่วงยุคได้อย่างชัดเจน และสามารถเปรียบเทียบเพื่อหาตัวแปรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นได้อย่างสะดวก โดยจะแยกการวิเคราะห์ออกเป็นช่วงยุคต่าง ๆ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของร้อยกรองช่วงปี พ.ศ. 2500-2510
2. การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของร้อยกรองช่วงปี พ.ศ. 2511-2520

1. การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของร้อยกรองช่วงปี พ.ศ. 2500-2510

การพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิดของบทร้อยกรองในช่วง พ.ศ. 2500-2510 มีค่อนข้างน้อย เพราะการเมืองการปกครองในสมัยที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำประเทศไม่ให้อิสระกวีได้แสดงความคิดอย่างเสรี เพราะหลังจากที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการปกครองประเทศก็ได้มีการจำกัดเสรีภาพทางด้านกาเขียนและการพิมพ์อย่างชัดเจน “นักเขียนงานร้อยกรองหลายคนถูกคุมขัง เช่น จิตร ภูมิศักดิ์, เปลื้อง วรรณศรี, ทวีปวร และนักเขียนบางคนหนีหายไป เช่น นายผี ส่วนอุษเชนี ก็ไม่มีผลงานใหม่ ๆ ปรากฏในช่วงนี้” (จิตรลดา สุวัตติกุล . 2526 : 93) ระยะเวลาจึงมีงานวรรณกรรมประเภทวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิด

เกี่ยวกับสังคมและการเมืองเห็นน้อยลง และแนวคิดของร้อยกรองในยุคนี้จึงเน้นไปทางด้านพาฝัน มีเรื่องราวที่พูดถึงธรรมชาติ ความรัก ร้อยกรองในสถาบันการศึกษาเคลื่อนไหวอย่างเต็มที่ “มีการรวบรวมกลุ่มนักกลอนจัดตั้งชมรมวรรณศิลป์ ออกหนังสือของชมรมเพื่อสนับสนุนการเขียนของนิสิตนักศึกษา มีการแข่งขันการแต่งบทร้อยกรองทั้งในสถานบันเดียวกัน และต่างสถานบัน” (จิตรลดา สุวัตติกุล . 2526 : 93)

อย่างไรก็ตาม ในระยะนี้ก็มียกเขียนบางคนที่ยกเขียนบทร้อยกรองสะท้อนสภาพสังคมบ้าง แต่ไม่ลึกซึ้งมากนัก และหลีกเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลโดยตรง

โดยจากการศึกษาวิเคราะห์หนังสือร้อยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ผู้วิจัยสามารถแยกประเภทของแนวคิดในบทร้อยกรองเป็นประเภทต่าง ๆ โดยเรียงลำดับตามความนิยมในการแต่งบทร้อยกรองได้ดังนี้

1.1 แนวคิดเรื่องความรัก

แนวคิดเรื่องความรัก ถือเป็นแนวคิดที่โดดเด่นที่สุด และเป็นเหมือนตัวแทนแห่งยุคนี้ เนื่องจากยุคนี้เป็นยุคที่กลอนรักหรือกลอนพาฝันกำลังเฟื่องฟูถึงขีดสุด นักเขียนส่วนใหญ่ในยุคนี้เขียนกลอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ดังที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวถึงความนิยมในการเขียนกลอนรักของกวียุคนี้ว่า

ใครที่เป็นนักกลอนสมัยนั้น เขาก็แต่งกลอนรักกันทั้งนั้นที่ไหน ๆ ก็มีแต่กลอนรัก ไม่ว่าจะหน้าหนังสือทั่ว ๆ ไปหรือทางสถานีวิทยุ ตลอดจนโทรทัศน์ ก็นิยมแต่งกลอนแนวนี้กันทั้งสิ้น แล้วอย่านี้จะให้ผมบ้าไปแต่งกลอนแนวอื่นได้อย่างไร ด้วยเหตุผลว่า ไม่มีคนนิยมอ่านกลอนอย่างอื่น กอปรกับอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองก็เพิ่งจะรุ่งกระทงเป็นหนุ่มแตกพานว่าจันเกิด เห็นผู้หญิงสวยไปหมด หัวใจก็ร่าเรียกหาแต่ใครคนหนึ่ง...ซึ่งไม่มี กอปรกับยุคสมัยนั้นวรรณกรรมก็ยืนพื้นอยู่แต่เรื่องรักจีหวานจ้อยทั้งสิ้น จะแหวกออกไปบ้างก็เป็นเรื่องบู้ล้างผลาญ หนังสือก็มีแต่ มิตร เพชรา สุรูปแล้วสภาพแวดล้อมของยุคสมัยที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายของความเฟื่องฝันเป็นเงื่อนไขบังคับให้คิดและเขียนวนเวียนอยู่ในความรักความหวังหวานนั่นเอง (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2532 ? : 118)

มีเพียงนักเขียน 2 คนจากนักเขียนร้อยกรองทั้งหมดที่ทำการศึกษาในยุคนี้ที่ไม่เขียนบทร้อยกรองเกี่ยวกับความรัก คนแรก คือ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ถือได้ว่ามีบุคลิกลักษณะส่วนตัวที่จริงจัง และมีความคิดว่บทร้อยกรองที่ดีควรรับใช้สังคมและประชาชน มากกว่ารับใช้อารมณ์ส่วนตัว

ส่วน วิทยากร เชียงกุล ซึ่งเป็นนักเขียนที่มีผลงานบทร้อยกรองปรากฏออกมาหลังจากที่บทร้อยกรองพาฝันรุ่งเรืองถึงขีดสุดไปแล้ว จึงไม่ได้รับอิทธิพลจากกระแสความนิยมในการเขียนกลอนรักมากนัก แม้ว่าบ้านเมืองยังคงตกอยู่ภายใต้อำนาจของเผด็จการ แต่ก็นับว่า จอมพลถนอม กิตติขจร ให้อิสระในการแสดงความคิดกับนักเขียนมากกว่าเมื่อครั้งที่อยู่ภายใต้การปกครองของจอม

พลสุษดี ชนะรัชต์ ดังนั้นนักเขียนในยุคนี้จึงหันมาเขียนเรื่องราววิพากษ์วิจารณ์สังคม หรือเรื่องเกี่ยวกับการปกครองมากยิ่งขึ้น ทำให้ความนิยมในการเขียนกวีเกี่ยวกับความรักค่อย ๆ ลดลงไป

กวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 มักแต่งร้อยกรองเกี่ยวกับความรักตามกระแสนิยมและการสนับสนุนของรัฐบาล กวียุคนี้จึงมักเป็นกวีที่เกิดขึ้นจากการทำหนังสือ หรือประชันกลอนสดในรั้วมหาวิทยาลัย ดังที่ อุดม รุ่งเรืองศรี ได้กล่าวถึงบทร้อยกรองที่นิยมแต่งในรั้วมหาวิทยาลัยในยุคนี้ว่า "เป็นงานร้อยกรองเพื่อมุ่งแสดงอารมณ์ส่วนตัว โดยเฉพาะกลอนรัก ๆ ไคร่ ๆ ดัดพ้อต่อว่าระหว่างหญิงชาย" (2523 : 35) ที่กล่าวเช่นนี้เพราะนักกลอนในมหาวิทยาลัยมักเป็นคนวัยหนุ่มสาวที่อยู่ในวัยรัก จึงมองความรักในแง่ดี และยังมีประสบการณ์ชีวิตทางด้านความรักที่เจ็บปวดน้อยอยู่ ดังนั้นจึงเขียนถึงความรักในทางบวก โดยมองว่าความรักเป็นสิ่งสำคัญ และเชื่อว่าความรักเป็นพลังอันสำคัญของคนหนุ่มสาวทุกคน ดังในบทร้อยกรองชื่อ "ทราย" "ข้ามขอบฟ้า" "ดนตรีแห่งอารมณ์" และ "ดาวเหนือ" ตามลำดับ ดังนี้

"เธอสู้ร้อยถ้อยคำหวานล้ำค่า
ว่านัยน์ดาฉันงามแววมฉาย
เธอแอบจ้องมองแววซึ่งซึ่งประกาย
เหมือนเนตรทรายบริสุทธิ์หุุดใจเธอ
ที่เคยต้อตั้งต้นก็ปลันอ่อน
ที่เคยร้อนก็เปลี่ยนเป็นเย็นเสมอ
เพียงสบสองเนตรจ่าน้ำปริ่มเปรอ
ส่อเสนอน้ำใจจากนัยนา"

(นิภา บางยี่ขัน . 2534 : 25)

"โลกมนุษย์ดุจฐลีไว้สีแสง
ยังรับแรงรักหวงแห่งห้วงหา
พลังฟ้าค่าทิพย์ระยิบพราว
จึงสกาวิสุกไสวเพียงไพลิน"

(มะเนาะ ยูเด็น . 2541 :3)

"บทเพลงแห่งความรักจักเจือยแจ้ว

อบอุ่นแผ้วพานภาพสพรหรรษา
 มวลมนุษย์หยุดสติบรับลีลา
 ลอยสู่อณาจักรรักนิรันดร์
 โลกสวยงามเพราะความรัก
 สาดแสงศักดิ์สิทธิ์สว่างสร้างสรรค์
 ผাগสำน่าน้ำใจให้แก่กัน
 กล่อมโลกฝันอันร่ามเพื่อความรัก"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 27)

"ความรัก

เพียงดวงตาเธอฉายแสง
 ส่องวิถีมรรคาให้แก่ฉัน
 ประหนึ่งดาวเหนือที่สุกใส
 ส่องทางให้แก่ผู้ที่สัญจรที่หลงทางในฤดูหนาว
 ในคำคืนที่มีดมิด
 สว่างและอบอุ่นเสมอ
 นิรันดร์"

(พิบูลย์ศักดิ์ ละครพล . 2522 : 15)

กวีมักเขียนถึงภาพความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาวที่เข้มแข็ง และกล่าวพรัมาถึงความในใจที่ตนเองมีต่อคนรัก ท่วงทำนองของกลอนประเภทนี้จะอ่อนหวาน และมีเสียงกลอนที่พลิ้วไหวมาก ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงเป็นความรักที่เต็มไปด้วยอารมณ์ฝันแบบหนุ่มสาวมากกว่าจะเป็นความรักที่มั่นคงอย่างแท้จริง เช่น ในบทร้อยกรองเรื่อง "เสน่ห์หา" และ "วันเกิดของเธอ" ดังนี้

"อารมณ์เอยัญจวนลวนลามนัก

เร่งแต่รัก รัก รัก เสียหนักหนา
 ความคิดถึงรึ้งรุกทุกเวลา
 ทั้งใบหน้าคิ้วคางต่างมาเตือน
 ใจจะขาดสวาทหิวละลิวลิป
 ลมกระซิบเสียงสำเนียงเหมือน

จะหันห่างอย่างนี้กี่ปีเดือน
หรือจะเลื่อนลอยร้างไปอย่างเคย”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 34)

“เราจะไปทานอาหารด้วยกัน

ดูหนัง
หรือนั่งกันเจิบ ๆ ในห้อง
นอนหนุนแขนซึ่งกันและกัน
นับดาวที่ทะเล
แนบร่างกันกลางทราย
และร่วมรักกันแผ่วเบา”

(พิบูลย์ศักดิ์ ละครพล . 2522 : 76)

แม้ว่าบางครั้งความรักจะนำมาซึ่งความผิดหวัง แต่กวีก็จะกล่าวถึงความผิดหวังในความรักว่า ความผิดหวังในความรักเป็นบทเรียนที่ดีที่ทำให้ตนมีความเข้มแข็งมากขึ้น และพร้อมที่จะมีความรักที่มั่นคงในครั้งต่อไป ดั่งบทร้อยกรองเรื่อง “น้ำตา” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ดังนี้

“ขอบคุณ

แต่น้ำตาปร่าปวดรวดร้าวนี้
และโศกที่สะเทือนใจได้ประจักษ์
รสอารมณ์ขมหวานที่พานพัก
เพิ่มแรงผลักดันกลอนขจรขจาย
น้ำตาหยดหนึ่งนี้มีค่ามาก
ประมวลมาเหมือนฝักมากความหมาย
เดือนให้ลูกปลุกให้สู้อย่างผู้ชาย
และระบายเลงแถมแก้แค้นเวลา”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 62)

จากบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าแม้ผู้แต่งจะต้องผิดหวังในเรื่องความรักแต่ก็ยังมียุติคุณคติที่ดีกับความรักอยู่ และผู้แต่งยังได้กล่าวขอบคุณน้ำตาที่เกิดจากความผิดหวังในความรัก เพราะเป็น

แรงบันดาลใจในการแต่งบทร้อยกรอง ดังในวรรคที่ว่า "เพิ่มแรงผลักดันกลอนขจรขยาย" ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมองความรักในแง่ดีเสมอแม้ว่าจะผิดหวังในเรื่องความรักก็ตาม

กวีในช่วงปลายยุคที่เริ่มมีความคิดผิดแผกไปจากในช่วงต้นยุคอย่างมาก และเริ่มเขียนกลอนรักโดยใช้ถ้อยคำที่แข็งกระด้างขึ้น กวีเหล่านี้มักถ่ายทอดประสบการณ์ผิดหวังเรื่องความรัก และมักจะแสดงออกทางความรักอย่างรุนแรง และไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตาอย่างกลอนรักในช่วงต้นของยุค ดังที่ ขรรค์ชัย บุนปาน ได้เขียนถึงความคิดของเขาว่าเขาจะจุดหากผู้หญิงที่เขารักไม่รับรักเขา ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "เพลงรักเพลงดาบ" ดังนี้

“ถ้ารักใครไม่ได้ก็ไม่รัก

แต่กูจักชกดาบเข้าฉาบจุด
ทั้งพ่อตาแม่ยายอย่าหมายจุด
ดาบจะกุดหัวให้ชีพวยวาง
ต่อข้ามนาแดนนี้อีกสี่เท่า
ร้อยลูกของกูเขาคอยเข้าขวาง
ด้วยฤทธิ์รักจักดันดันหนทาง
ตามเอานางมาอยู่เป็นคู่ครอง”

(ขรรค์ชัย บุนปาน . 2546 : 18)

ส่วนมากสาเหตุแห่งความทุกข์จากรักที่กวีชายได้รับมักเป็นเรื่องฐานะที่ชายด้อยต่ำกว่าผู้หญิงที่ตนหมายปอง หรือฝ่ายหญิงไปมีคนรักใหม่ที่มีฐานะดีกว่าตน ดังในบทร้อยกรองเรื่อง “แต่ดอกฟ้า” และ “ศาลเพียงตา” เช่น

“จะหมายมั่นฝันใฝ่ก็ไกลลิบ

มณฑาทิพย์คู่แค้นแดนสรวง
ควรเทพเสพสมชมดวง
ไขปวงชาวหล้ามาทะยาน
กุศลสร้างมาเพียงชมกลิ่น
รวรินจากทิพย์พิมานสถาน
ชื่นชมเพียงลมรำเพยพาน
ก็แสนหวานชานชาบอาบใจ”

(มะเนาะ ยูเด็น . 2541 : 57)

“เมื่อเห็นดาเคยช็อกกลับตี้อัน

ยิ่งเชื่อมั่นแนใจเอ็งหมายหลู่
 น้ำตาแค้นตกในรินไหลพรู
 อุตส่าห์สู้ห้วงหวงเท่าดวงใจ
 ลิ่นเอ็งแล้วข้าก็พร้อมจะยอมบ้า
 ฆ่าเอ็งก็เหมือนฆ่าหน้าผู้ใหญ่
 ลูกกำนันบุญน้อยขอคล้ายไกล
 ข้าไม่ใช่ลูกชายนายอำเภอ!”

(ขรรค์ชัย บุนปาน . 2546 : 43)

จากบทร้อยกรองข้างต้นกวีจะกล่าวถึงความทุกข์ทรมานที่ตนได้รับจากความผิดหวังจากความรักด้วยอารมณ์ที่พรั่งพรู และมักตำหนิตัวเองที่มีคุณสมบัติไม่ดีพอที่จะให้ใครมารัก พร้อมทั้งโทษฝ่ายตรงข้ามด้วยความเจ็บแค้น กวีที่เขียนกลอนในลักษณะนี้ได้เป็นที่เลื่องลือ และโดดเด่นที่สุดคือ อังคาร กัลยาณพงศ์

ความรักของ อังคาร กัลยาณพงศ์ มักจะเป็นความรักที่ไม่สมหวัง ผู้แต่งจึงได้ถ่ายทอดอารมณ์ผิดหวังและชอกช้ำในความรักลงในบทร้อยกรองเสมอ และ อังคาร กัลยาณพงศ์ มักจะกล่าวโทษตัวเอง ถึงความด้อยต่ำในฐานะของคนที่ทำให้ผู้แต่งต้องผิดหวังในความรักในบทร้อยกรองเรื่อง “โถมจะหาย” หรือในบทร้อยกรองชื่อ “เสียเจ้า” ที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ผิดหวังเสียใจในความรักอย่างมาก จนกวีตั้งใจว่าจะไม่พบกับคนรักอีกไม่ว่าจะเกิดมาในภพชาติใด และจะจำความเจ็บช้ำเนื่องจากความรักนี้ตลอดไป ดังนี้

“หวังถนอมนวลชวนเราร้อน ให้เทพเจ้าค้อนทุกสรวงสวรรค์
 พี่จะพลีชีวิตกำนัล แด่น้องนั้นชั่วกาลนาน
 แต่เขาเห็นเราเป็นเส้นหญ้า อนิจจามาเหยียบเสียสะพาน
 จนใจแตกยับอัประมาณ มีขอทานรักนั้นจนวันตาย”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 89)

“เสียเจ้าราวรั้วมณีรุ่ง มุ่งปรารถนาอะไรในหล้า
 มิหวังกระทั่งฟากฟ้า ขบหน้าติดดินกินทราย
 จะเจ็บจำไปถึงปรโลก ฤตรอยไต่กรูร้างจางหาย
 จะเกิดก็ฟ้ามาตรมตาย อย่าหมายว่าจะให้หัวใจ

ถ้าเจ้าอุบตีบนสรวงสวรรค์	ข้าขอลงโลกกันต์หม่นไหม้
สุเป็นไฟเราเป็นไม้	ให้ทำลายสิ้นถึงวิญญาณ
แม่แต่ฐลิมิอาลัย	ลิมเจ้าไซรัชัวกัลปาวสาน
ถ้าชาติไหนเกิดไปพบพาน	จะทรมานควักทึงทั้งแก้วตา
ตายไปอยู่ไ้ร่อยเท้า	ให้เจ้าเหยียบเล่นเหมือนเส้นหญ้า
เพื่อจดจำพิษข้านานา	ไปชั่วฟ้าชั่วดินสิ้นเอย"

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 90)

อีกสาเหตุหนึ่งที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ ถือเป็นสาเหตุให้ตนพลาดหวังจากรักนั้นคือรูปร่างหน้าตา ดังที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ เขียนกลอนตำหนิรูปโฉมของตนเอง โดยเปรียบเทียบว่าตนเองมีรูปร่างซีเหี่ยวกว่าหนอนและจรรกตัวละครรูปชั่วในวรรณคดีเรื่องอิเหนา จากเรื่อง "ตึกตื่นแล้ว" ว่า

เราซีริ้วจริงยิ่งกว่าหนอน	เจาะบ่อนจรรกามีดีกว่าหรือ
ใจแบกะดินจนเส้าลือ	แถมเปล่าคือหมากมีกิน"

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 209)

นอกจากอังคารจะโทษตัวเองว่าเป็นสาเหตุให้ต้องผิดหวังในความรักแล้ว อังคาร กัลยาณพงศ์ ยังกล่าวโทษฝ่ายหญิงด้วย ดังที่บรรณาธิการสำนักพิมพ์ศยามกลกล่าวว่า "ผู้เขียนคนนี้ออกจะบริภาษสตรีมากอยู่สักหน่อย ทั้งนี้เพราะจินตนาการตั้งอยู่ที่นางในอุดมคติยิ่งกว่านางที่เป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญนั่นเอง แม้ในชีวิตจริงก็ดูเหมือนอังคารจะเกณฑ์คนจริง ๆ เป็นคนในอุดมคติเช่นตนเองไปเสียทั้งนั้น" (2534 : 15) ร้อยกรองของอังคารจึงมีบทต่อว่าฝ่ายหญิงอย่างรุนแรงว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชายต้องเจ็บช้ำในความรัก เพราะผู้หญิงเป็นคนใจดำและมีจริตมารยาดีมาก ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "สี่ซัง" ดังนี้

"ปรารถนาข้ามมหาสมุทร	สุดอจินไตยไหลลึกล้ำ
คือห้วงน้ำใจดำ	ของงามฆ่าจำหนไป
คลื่นจริตแรงมารยา	ซัดเกตราเสียหัวนไหว
รอวันล่มจมใน	ทะเลน้ำตาอำลาตาย"

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 137)

จากบทร้อยกรองอาจสันนิษฐานได้ว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ น่าจะมีประสบการณ์ผิดพลาดในเรื่องความรักเสมอ ดังกลอนในตอนหนึ่งที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ เปรียบเทียบว่าการมีความรักนั้นเปรียบเหมือนการถูกจองจำด้วยข้อคา ดังในบทร้อยกรองเรื่อง “บุพเพสันนิวาส” ดังนี้

“นานช้ากว่าชีวิต	น้อยนิดถ่านาหลงไหล
รู้กระนั้นห้ามใจ	ไฉนไปได้ให้เด็ดขาด
เสมอข้อคาจองจำ	ซ้ำชีวกว่าทุรทาส
วันว่าอาถรรพ์สวาท	อาจร้อยโกฏิชั่วววนปี”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 63)

จะเห็นว่าร้อยกรองที่กล่าวถึงความรักของ อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นกลอนที่เต็มไปด้วยความรู้สึกที่มากมาย จนสามารถกล่าวได้ว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ เขียนกลอนเหล่านี้ด้วยอารมณ์ความรู้สึกเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้เองร้อยกรองของ อังคาร กัลยาณพงศ์ จึงมีพลังอย่างยิ่งในการสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมกันของผู้อ่าน

1.2 แนวคิดเรื่องธรรมชาติ

แนวคิดในการชื่นชมธรรมชาติเป็นที่นิยมของกวีมาตั้งแต่สมัยโบราณ สังเกตได้จากวรรณคดีไทยโดยมากมักจะมีการบรรยายถึงความงามของธรรมชาติแทรกอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติที่ให้อภัยความริษยาและชีวิต กวีในทุกยุคทุกสมัยจึงมักกล่าวถึงธรรมชาติมาถ่ายทอดเป็นบทร้อยกรอง ดังเช่น อังคาร กัลยาณพงศ์ ที่ถ่ายทอดบทร้อยกรองที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติอยู่เสมอ เนื่องจากผู้แต่งเติบโตมาอย่างใกล้ชิดธรรมชาติตั้งแต่เด็ก “มีระยะหนึ่งที่อังคารไปอยู่ที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ณ ที่นี้มีภูเขาอยู่ใกล้บ้านบริเวณเชิงเขาจึงเป็นที่เขาชอบวิ่งเล่นเสมอ และมีโอกาสได้เห็นต้นไม้ดอกไม้และสัตว์จริง ๆ” (พิทยา เจริญสุวรรณ . 2520 : 25) เหตุที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ เติบโตมากับธรรมชาตินี้เองทำให้ อังคาร กัลยาณพงศ์ มีแรงบันดาลใจในการเขียนร้อยกรองเกี่ยวกับธรรมชาติได้อย่างเห็นภาพและงดงามยิ่ง บทร้อยกรองของ อังคาร กัลยาณพงศ์ มักเป็นภาพธรรมชาติที่บรรยายอย่างเหนือจริงตามแนวคิดของกวี ดังบทร้อยกรองเรื่อง “ธรรมชาติ” ดังนี้

“เดือนคล้อยทะเลเมฆ	เสนาะการเวกสวรรค์
น้ำค้างเยะเยือกพลัน	เผาะเผาะย้อยระยับประกาย

ลมไชยบุหงาหอม
ดาวแววพะแพ้วพราย

บริสุทธิ์จรรยา
วรเพชรมณีอนันต์"

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 86)

นอกจาก อังคาร กัลยาณพงศ์ แล้วนักเขียนหลายคนในยุคนี้ก็นิยมถ่ายทอดภาพความสวยงามของธรรมชาติมาพรรณนาไว้ในบทร้อยกรอง โดยกวีจะกล่าวถึงความงามของธรรมชาติด้วยความชื่นชม และรู้สึกสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติที่ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิต และช่วยรังสรรค์ความงามให้มนุษย์ได้ชื่นชม ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "เพลงเก่าที่วังตะไคร้" "แต่ป่าเขาลำเนาไพร" และ "ลมหนาวและเจ้าพระยา" ตามลำดับ ดังนี้

"เนินเขากว้างสุดตาหญ้านุ่มนุ่ม
อยากจะทุ่มร่างเกลือกไม่เลือกส่ง
ซ่อนตามองท้องฟ้าพางง
หัวใจหลงลอยคว้างอยู่กลางฟ้า
ฟ้าคืนแรมแซมดาวพราวกระพริบ
ดาวระยิบอยู่ในน้ำงามนักษณา

อยากหลับในสายน้ำจำชีวา
เงาดาราล้อมร่างสว่างแพรว"

(นภลัย สุวรรณธาดา . 2531 : 20)

"ดวงตะวันโผล่ขึ้นทักกับฟากฟ้า
แล้วดอกหญ้าก็ยิ้มรับกับลมหวิว
หมอกเกลือกตัวตรงใบไม้ไหวพลิกพลิว
รุ่งทอริ้วร่างโยงคาดโค้งฟ้า
นกเอี้ยงคอส่งคู่เสียงจู้จี้
กลอดดนตรีสายไหวของใบหญ้า
เพื่อรับขวัญวันใหม่ในชีวา
เป็นสัญญาณว่าจะอยู่สู้กับงาน"

(นิภา บางยี่ขัน . 2534 : 103)

“แม่ปิง วัง ยม น่าน ผสานสาย
 ระลอกร้ายคล้ายเพลงบรรเลงหล้า
 ค่อยไหลหลากจากเมืองเอื้องจำปา
 จนผ่านหน้าทำนาร่มจำปี
 บทเพลงแห่งสะพานลำธารทิพย์
 เย็นกระซิบสองฝั่งรำสังศรี
 เอื้อความหมายมิตรตอบมอบไมตรี
 ชุบชีวิตวิญญาณ ณ ย่านเยือน”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 . 147)

จากบทร้อยกรองข้างต้นกวีได้พรรณนาถึงความงามของธรรมชาติทั้งพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ ได้อย่างเห็นภาพชัดเจน และในบทร้อยกรองสุดท้ายเรื่อง “ลมหนาวและเจ้าพระยา” กวียังได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของธรรมชาติในวรรคที่ว่า “ชุบชีวิตวิญญาณ ณ ย่านเยือน” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิต

กวีมักแสดงแนวคิดในบทร้อยกรองเพื่อแสดงถึงความสำคัญของธรรมชาติ และอิทธิพลของธรรมชาติ ดังเช่นที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างยกย่อง โดยเชื่อว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกรวมทั้งมนุษย์เกิดจากธรรมชาติ ดังที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ควรให้ธรรมชาติเป็นนายเราเพราะธรรมชาติมีแต่ให้โดยไม่หวังผลตอบแทน” (อ้างอิงจาก พิทยา เจริญสุวรรณ . 2520 : 27) ดังที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ ได้แสดงทัศนะไว้ในร้อยกรองชื่อ “ธรรมชาติ” ดังนี้

“วงทองละอองทิพย์	วรุ้งวิเศษสะอาด
ปกป้อง ณ โลกธาตุ	ชิวะถ้วนสถิตเสถียร”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 87)

นอกจากธรรมชาติจะสร้างสิ่งมีชีวิตแล้ว ธรรมชาติยังมีความสำคัญในฐานะเป็นผู้กำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของทุกชีวิตในโลกอีกด้วย ดังที่วิทยากร เชียงกุล ได้กล่าวถึงอิทธิพลของธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานในอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพสำคัญหลักของคนไทย ซึ่งช่วยแสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติทางดินฟ้าอากาศมีความสำคัญ กับชีวิตความเป็นอยู่ของประเทศเกษตรกรรมอย่างประเทศไทยมากเพียงใด ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “อาเพศ” ดังนี้

<p>“ด้วยมือสองของฉันนี้ รวงข้าวจะเกี่ยวกออ้อยส้อยกัน นาอย่างนี้มิใครที่ไหนสู้ กับที่เกิดมาเป็นควายรับใช้สังคม ไทหวานเสร็จแล้วหนาไม่ช้านัก กระดิกตีนรอน้ำฝนจนเมฆอาย ไอรุกขเทวดาเจ้าข้าเอ๋ย มิหยดน้ำมาสักหยาดแทบขาดใจ</p>	<p>ปรูพือร่วมด้วยความฝัน รอคินวันเก็บเกี่ยวด้วยเกี่ยวคม ควายทั้งคู่ของฉันช่างงามสม คอยระดมแรงงานเจือจานนาย เราก็จักได้สมอารมณ์หมาย ใครจะย้ายไปเมืองบ้างก็ช่างใคร กระไรเลยปล่อยความฝันฉันหม่นไหม้ เมฆลอยไปแต่ใจฉันไม่ลอยมา”</p>
--	---

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 159)

นอกจากนักเขียนจะตระหนักในความงามและคุณค่าของธรรมชาติแล้ว ยังเรียกร้องให้ผู้อ่านช่วยกันหันมาตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ และช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปอีกด้วย ดังเช่นที่ มะเนาะ ยูเด็น เขียนไว้ในบทร้อยกรองเรื่อง “แม่” ดังนี้

“คืนดีกหนดาวเด่นเย็นเยียบ

เสียงความเจี๊ยบเสียดแทงในแห่งหิน
 ล้อแห่งกาลผ่านเลื่อนเหมือนโบยบิน
 เสียงแม่ดินรินรำคำห้วงโย
 แม่โอบเอื้อเผื่อแผ่แก่ลูกสิ้น
 ออกแม่ดินตระหนี่เคยมีไหม
 หากลูกรักรักคืนแม่ชื่นใจ
 แม่ลูกไหนไม่รักไม่หักราน
 ในรวงข้าวแม่ผสมนมอร่อย
 ในลำอ้อยแม่ผสมน้ำนมหวาน
 กลีบดอกเอื้องแม่แต่งสีเป้งบาน
 ชูช่อก้านคลี่พวงยวงระย้า
 เรียวลำไผ่แม่สอนให้อ่อนพลิ้ว
 ขับเพลงผิวแผ่วกล่อมถนอมป่า
 หยาดน้ำค้างพรางแพรวนาวนา
 คือน้ำตาเต็มตื่นแม่ชื่นชม
 ขอลูกผองของแม่แผ่ความรัก
 ร่วมทอดักแทนแพรให้แม่หม

คุ้มแรงร้อนผ่อนแสงรอนแรงลม
หยุดเคืองข่มองแฉ่งแฉกกัน"

(มะเนาะ ยูเด็น . 2541 : 52-53)

มะเนาะ ยูเด็น ได้เปรียบเทียบว่าแผ่นดินมีคุณค่าต่อมนุษย์มากมาย เป็นผู้ให้ที่ยิ่งใหญ่เหมือนแม่ ดังนั้นมนุษย์จึงควรตอบแทนคุณของแผ่นดิน ด้วยการไม่ทำลายป่าซึ่งเป็นดังผ้าห่มที่จะคอยปกคลุมดินให้อุดมสมบูรณ์ตลอดไป

1.3 แนวคิดเรื่องสถาบันการศึกษา

เนื่องจากยุคนี้เป็นยุคเฟื่องฟูแห่งกลอนในสถาบันการศึกษา กวีหลายคนในช่วง พ.ศ. 2500-2510 มีชื่อเสียงจากการประชันบทร้อยกรองในสถาบันการศึกษา เช่น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ , นิภา บางยี่ขัน , มะเนาะ ยูเด็น , นภลัย สุวรรณธาดา ดังนั้นจึงเป็นเรื่องธรรมดาอยู่เองที่กวีมักจะถ่ายทอดความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจ ที่กวีมีต่อสถาบันการศึกษาลงในบทร้อยกรอง กวีในช่วงนี้จึงมีแนวคิดในเชิงสถาบันนิยม โดยการกล่าวถึงสถาบันของตนเองอย่างยกย่อง หรือใช้สัญลักษณ์ประจำสถาบันต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นหมู่พวกของชาวสถาบันเดียวกันแทรกลงในบทร้อยกรอง เช่น สีหรือต้นไม้ประจำสถาบัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากวีในยุคนี้มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันการศึกษาที่ตนศึกษาอยู่เป็นอย่างยิ่ง ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "นิราศกรุงเก่า" "อีกสามปี" และ "ยุงรำแพน" ตามลำดับ ดังนี้

"โอ้ "ยุงทอง" ค่าแพงเหลือองแดงเด่น

ผ่านมาเห็นใจก็หายอับอายเพื่อน
ลมกวักโบไกวกิ่งคล้ายดิ่งเดือน
ยิ่งสะเทือนทรวงสะท้อนอวรณ์วัย
ร่วม "จำปี" จะจำปีที่เคยอยู่
ได้เรียนรู้สารพัดตัดนิสัย
จำปีเอยอย่าเอ่ยถามความมีชัย
ทั้งสองนัยน์นี้จะฉำด้วยน้ำตา
ชื่อ "ชงโค" สีม่วงร่วงกลีบกรอบ
ใจบางบอบจะรำให้อาลัยหา

เราจำจรชอนกายห่างชายคา
ไปปวดร้าวหนาวอุราหนาวอารมณ์"

(กฤษทรัพย์ รุ่งฤดี; และคนอื่น ๆ . 2528 : 127)

"กลับคิดถึงจุฬาเมื่อฟ้าพลบ
อยากจะหลบคนมองมาร้องไห้
เบื่อโลกเหลือเบื่อตัวเบื่อหัวใจ
เสียดายวัยและวันอันลับตา
เมื่อยังอยู่จุฬาวินชา่มาก
ครั้นไกลจากเหมือนวันสิ้นนกหนา
ช่วงชีวิตสนิทใจในจุฬา
สิ้นเกินคว้าเอาไว้แนบใจเรา
คิดถึงมวลมิ่งมิตรเคยขีดใกล้
ถึงเพื่อนใหม่หรือจะเหมือนกับเพื่อนเก่า
ถึงร่มอื่นร่มร่มย้อมร่มเงา
หรือจะเท่าร่มงามจามจรี"

(นภลัย สุวรรณธาดา . 2531 : 29)

"เราทอดร่างหว่างร่มบนพรมหญ้า

ช้อนสายตามองตามเหมือนความฝัน
เมื่อผีเสื้อปีกสวยโฉบฉวยกัน
เหนือซอซันซ์ชวาลานยุงทอง
เราเฝ้าคอยคืนวันเช่นวันนี้
ด้วยใจที่ถวิลเร้าแห่งเราสอง
จนดอกสวยสดสะพรั่งเริ่มรังรอง
ละเมอมองเหม่อยิ้มอ้อมใจรอ
ระดาดดอกเหลืองแดงแต่งประดับ
เหมือนจะรับขวัญรู้ที่อยู่ห้องหอ
อัญเชิญมิ่งมยุรามาเคียงคลอ
พริ้มพะนอกนอมเชิญเจริญวัย
อวดใบอ่อนอ่อนแอน้ำแค้นรำแพนดอก

ระบัดบอกเบื่องจิตพิสมัย
 แววิเชียรเช่นชวชแห่งฉัตรชัย
 รินน้ำใจไมตรีเปรมปรีดิ์เปรอ
 ไอ้ ลานร่มพรหมทองรองลาดพื้น
 หน้าวันขึ้นชูแฉล้มแยมเหยอ
 ยามจากไกลใจเดือนเหมือนละเมอ
 เราชักเธอ รักเธอ นะยุงทอง”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 152-153)

จากบทร้อยกรองข้างต้น กวีใช้ต้นไม้ประจำสถาบันมาเป็นสัญลักษณ์ แทนตัวสถาบันการศึกษา เช่น ต้นหางนกยูง แทน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ต้นจามจุรี แทน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งการใช้สัญลักษณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันที่กวีมีต่อสถาบันการศึกษาได้อย่างดียิ่ง

ในช่วงปลายของยุคนี้ คือ หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หมดอำนาจลง ความนิยมในการประชันกลอนตามสถาบันต่าง ๆ ตามนโยบายที่รัฐบาลเก่าเคยสนับสนุนก็หมดตามลงไปด้วย แม้ว่าในสมัยรัฐบาล จอมพลถนอม กิตติขจร รัฐบาลชุดต่อมา จะยังคงปกครองด้วยระบอบเผด็จการเช่นเดียวกับเมื่อสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ความเข้มงวดนั้นเริ่มเบาบางลง นักเขียนจึงมีอิสระทางความคิดมากขึ้น และความมีอิสระทางความคิดนี้เอง ทำให้เหล่านิสิตนักศึกษาเริ่มมีมุมมองทางความคิดที่เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น และเริ่มตั้งคำถามว่าการศึกษาที่ตนได้รับจากสถาบันการศึกษานั้นมีประโยชน์จริงหรือไม่ ดังที่ สุมาลี วีระวงศ์ (2544 : 16) ได้อธิบายถึงความคิดที่เปลี่ยนแปลงของนักศึกษาในยุคนี้ว่า ดังนี้

ประเด็นที่น่าเสนอผ่านร้อยกรองในช่วงนี้มักจะเป็นเรื่องการต่อต้านระบบการศึกษาการตั้งคำถามกับบทบาททางปัญญาของทางมหาวิทยาลัย บทกลอนที่มีพลังสูงคือ “เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน” ของ วิทยากร เชียงกูล ซึ่งก่อให้เกิดวรรคทองที่จดจำกันขึ้นใจในหมู่นักศึกษาต่อมาอีกหลายรุ่น และมีการเรียกขานช่วงพัฒนาการวรรณกรรมยุคนี้ว่า “ยุคแสวงหา”

จึงเห็นได้ว่าปลายยุคนี้กวีมีทัศนะด้านการศึกษาต่างกับต้นยุคอย่างชัดเจน ดังที่ปรากฏในบทร้อยกรอง เรื่อง เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน ของ วิทยากร เชียงกูล ดังนี้

“ดอกหางนกยูงสีแดงฉาน	บานอยู่เต็มฟากสวรรค์
คนเดินผ่านไปมากัน	เขาดันค้นหาสิ่งใด
ปัญญามีชายที่นี้หรือ	จะแย่งซื้อได้ที่ไหน

อย่างทีไ้ท้หุหรราราคาเท่าใด	จะให้พ่อขายนามาแลกเอา
ฉันมาฉันเห็นฉันแพ้	ยินแต่เสียงด่าว่าโง่เขลา
เพลงที่นี้ไม่หวานเหมือนบ้านเรา	ใครไม่เข้าถึงพอเขาเยาะเย้ย
นี้จะให้อะไรกันบ้างไหม	มหาวิทยาลัยใหญ่โตเหว
แม้ท่านมีอาจให้อะไรเลย	วานนิ่งเฉยอย่าบ่นอย่าไวยวาย
ฉันเยาว์ฉันเขลาฉันทิ้ง	ฉันจึงมาหาความหมาย
ฉันหวังเก็บอะไรไปมากมาย	สุดท้ายให้กระดาษฉันแผ่นเดียว
มีดจริงหนอสถาบันอันกว้างขวาง	ปล่อยฉันอ้างว้างขับเคี่ยว
เดินหาซื้อปัญญาจนหน้าเขียว	เที่ยวมาเที่ยวไปไม่รู้วัน
ดอกหางนกยูงสีแดงฉาน	บานอยู่เต็มฟากสวรรค์
เกินพอให้เจ้าแบ่งปัน	จงเก็บกันอย่าเดินผ่านเลยไป!"

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 158)

วิทยากร เชียงกุล ได้แสดงความผิดหวังกับระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยว่าไม่สามารถให้ความรู้อันแท้จริงที่เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงนอกรั้วมหาวิทยาลัยของนักศึกษาได้ นักศึกษาจึงไม่ได้อะไรจากมหาวิทยาลัยเลยนอกจากใบปริญญาบัตรแผ่นเดียว นอกจากนี้ วิทยากร เชียงกุล ยังได้สะท้อนถึงพฤติกรรมอันไร้สาระของนักศึกษา ที่หลงใหลในเครื่องแบบและความเป็นผู้ทรงภูมิของตน เรียนด้วยวิธีการท่องจำ ทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความบันเทิงของตนเอง จนลืมนึกถึงการสละชีวิตและนำความรู้ที่ตนเรียนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อมวลชนที่ทุกข์ยากไป ในบทร้อยกรอง ชื่อ "และนี่คือมหาวิทยาลัย" ดังนี้

“เด็กหนุ่มผู้กระตือรือร้นคนหนึ่งถามฉันว่า
มหาวิทยาลัยคือที่ที่เขาน่าจะไปสู่มากไหม?

ฉันตอบว่า

นั่นแล้วแต่ว่าเธอต้องการอะไรจากมัน
ถ้าเธอต้องการจะเข้ามาอยู่ได้เครื่องแบบ
และสัญลักษณ์ที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย

เข้ามาเดินแถว แหกปากร้องเพลง เขียนไทยตามอาจารย์บอก
เข้ามานั่งเล่น เข้ามาหลับนอน และ “ใช้วัยชีวาสำราญเริงว่าทุกวัน”

เหมือนดังปรากฏอยู่ในเพลงประจำมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง
เพื่อที่จะโชคตีบางปี

เธอจะได้รับแผ่นกระดาษรับรองเกียรติไว้รอดชาวบ้าน

ไปใส่กรอบไว้รอดชาวบ้าน
 เธอก็จงเข้ามา
 จงท่องหนังสือเท่าที่นกแก้วตัวโต ๆ อย่างเธอจะท่องได้
 จงโกงถ้ามีโอกาส
 จงใช้อิทธิพลถ้าเธอหรือพ่อเธอมีมันอยู่
 เพื่อแย่งชิงกันเข้ามา"

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 171)

นอกจากนี้ มะเนาะ ยูเด็น ได้ตั้งข้อสังเกตถึงผลในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยว่ามีเด็กที่สอบเทียบมัธยมศึกษาตอนปลาย และอ่านหนังสือเองสอบได้คะแนนสูงเป็นอันดับหนึ่ง ดังในบทร้อยกรองเรื่อง "ศึกษา" ดังนี้

“ผลเอนทรานส์อ่านแล้วให้แนวเปรียบเทียบ
 เด็กสอบเทียบทำดีหลายทีหนึ่ง
 นักปราชญ์ด้านการศึกษาน่าจะซึ่ง
 เล็งเห็นถึงปัญหาศึกษาไทย
 เราเคยทำกรรมร้ายทำลายชาติ
 คนฉลาดลบลายหลายสมัย
 ใครแหลมหลักสักหนอยอย่าปล่อยไป
 กตเอาไว้วัยโตก็โง่งง
 ผลร้ายลึกศึกษามาสะสม
 คนงายมโง่งตามความประสงค์
 จนแล้วโง่งแล้วจนเวียนวนวง
 กราบคนทรงเช่นผีทุกวี่วัน”

(มะเนาะ ยูเด็น . 2541 : 68)

ผลการสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่พบว่า เด็กที่อ่านหนังสือสอบเองได้คะแนนสูงกว่าเด็กที่เรียนในระบบการศึกษานั้นเป็นตัวชี้ว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นไม่สามารถสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้กับนักเรียนได้อย่างแท้จริง และยังแสดงถึงผลพวงของปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไทยที่ไม่ได้มาตรฐานด้วยว่าจะทำให้คนโง่งมงามและมีฐานะยากจน

1.4 แนวคิดเรื่องสถาบันศาสนา

กวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ได้รับอิทธิพลแนวความคิดของกวีในยุคโบราณมาเป็นอันมาก คือมีความเชื่อความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ และติงามของพระพุทธรูปศาสนา โดยได้สะท้อนออกมาในบทร้อยกรองของกวีร่วมสมัยหลายคนด้วยกัน ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "สาธุการ" , "นिरาคกรุงเก่า" และ "พุทธทาสัญชลี" ตามลำดับ ดังนี้

"พระเอยพระมิ่งแก้ว	มรกต
เมืองร่วมพระธรรมรส	ยิ่งแล้ว
ถวิลทิพย์ทิพย์กำหนด	ดุริยศัพท์
รีนรีนรินกลั่นแก้ว	กรุ่นถ้อยไทยกถา"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 2)

"ถึงหน้าวัดอรุณเขอรุณแอร่ม

ช่างเจิมแจ่มจรัสประภัสสร
 พุทธปรางค์อร่ามล้ำธรรมสุนทร
 พุทธพรพรหมพิสุทธ์พุทธชน
 น้อมมนัสศรัทธาสาธุสะ
 เคารพ"พระธรรมิตราช"ประสาทผล
 พระประธาน ณ โบสถ์โปรดปวงชน
 ให้รู้ผลทุกข์สุขยุคกลี"

(กุลทรัพย์ รุ่งฤดี; และคนอื่น ๆ . 2528 : 16)

อัญชลีชินบุตรพุทธทาส

ปราชญ์แห่งปราชญ์ปราชญ์หลักฝ่ายทักษิณ
 ประกาศธรรมล้ำกาลผ่านแผ่นดิน
 ให้โลกยินเญยธรรมอันสัมมา
 จำแนกธรรมเทียบวิธีสารีบุตร
 จำแนกอรุณทัตพระพุทโฆษา

เช่นนาคเสนเจนจัดวิไล
ยิ่งปัญญาเยี่ยงพระนาคารชุน"

(มะเนาะ ยูเด็น . 2541 : 1)

จากตัวอย่างจะพบว่ากวีแสดงความชื่นชมและศรัทธาในพระพุทธศาสนาครบทั้งพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งแสดงความผูกพันเกี่ยวกับความคิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งก็มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางบทร้อยกรองของกวีได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าแนวความคิดของกวีส่วนมากจะมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ความเลื่อมถอยของพระพุทธศาสนาในหลาย ๆ ด้านที่เกิดขึ้นในยุคนั้นก็เป็นที่สังเกตเห็นของกวี และกวีก็ได้หยิบยกเอาความห่อหุ้มในการปฏิบัติธรรมของสงฆ์ หรือความไม่เข้าใจในแก่นแท้ของการประเพณีธรรมของพุทธศาสนิกชนมาวิพากษ์วิจารณ์ในบทร้อยกรองด้วยเช่นเดียวกัน

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ตั้งข้อสังเกตบางประการในบทร้อยกรอง เพื่อให้ผู้คนหันมาเข้าใจถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนามากขึ้น แทนที่จะมองเพียงแต่สิ่งที่เป็นรูปแบบของศาสนาอย่างเดียว ดังในร้อยกรองเรื่อง "การทำบุญเพื่อตัวกูขอบกล" ที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ตั้งข้อสังเกตว่าผู้คนมองประเพณีการทำบุญเป็นรูปแบบเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งลาภผลส่วนตัว มิใช่ทำบุญเพื่อต้องการสละสิ่งของเป็นทานอย่างบริสุทธิ์ใจ ดังนี้

“สร้างบ่อน้ำสร้างสะพานการกุศล
สร้างถนนบำรุงด้านการศึกษา
เพื่อมวลชนทั่วทั่วไปได้พึ่งพา
จักได้บุญเสียยิ่งกว่าพร่ำสวดมนต์
การสร้างพระสร้างเจดีย์ที่โตใหญ่
เห็นจะพอแล้วมองไทยพึ่งเหตุผล
เรามีวัดกันจนเกินเดินแทบชน
พระภิกษุสมถนแล้วทั่วกัน
มาเถิดมาทำบุญสุนทรทาน
ช่วยพยุงชีพชาวบ้านในสุขสันต์
เขายังทุกข์มิใช่เหนื่อยนักร้อยพัน
เป็นภาระที่สำคัญกว่าเจดีย์”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 124)

ในตอนท้าย จิตร ภูมิศักดิ์ ยังเขียนเตือนใจไปยังเหล่าพุทธศาสนิกชนด้วยว่าให้ช่วยเหลือคนยากคนจนที่ยังมีอยู่อีกมากมายทั่วประเทศดีกว่าการมาสร้างโบสถ์ วิหาร เพื่อเอาหน้า เพราะวัดในเมืองไทยมีจำนวนมากเพียงพอแล้ว

นอกจาก จิตร ภูมิศักดิ์ จะวิพากษ์วิจารณ์พุทธศาสนิกชนในการปฏิบัติธรรมแล้ว ยังได้วิพากษ์วิจารณ์พระสงฆ์ไว้ด้วย ในเรื่อง "เพลงเย่เก จันทโครบ" ดังนี้

"ฝ่ายองค์พระเจ้าตา หากินบอกหวย จนกระทั่งร่ำรวย เป็นเศรษฐีเมืองไทย เงินทองมีอยู่ ก็เอาให้กุ้เก็บดอก ยิ่งให้กุ้ก็ยิ่งงอก จนนับไม่หวาดไม่ไหว ไร่ที่เช่าข้างวัดก็จัดเป็นแปลง เรียกแป๊ะเจี๊ยะใบแดง ๆ กินเสียสบายใจ พวกสีกาสาวสวย ทั้งร่ำรวยเนื้อเหลือง ยังเป็นแม่หม้ายทรงเครื่อง โอ๊ย สับหลักไม้ไหว เจอเหมาะ ๆ ก็คิดจะสีก หลวงตายงึ๊ก ๆ อยู่ในใจ (ไอ้จันทโครบ เคยต้มข้าวต้มมาถวายหลวงดาต่อนค่า ๆ ทำไมยังไม่มาหว่า หรือไปสูบเฮโรอินที่ไหนไอ้จิกโก่เดี๋ยวนีไ้ใจไม่ได้เลย)"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 146)

บทกวีนี้มาจากเรื่องจันทโครบที่ จิตร ภูมิศักดิ์ แต่งดัดแปลงขึ้นใหม่ ในตอนหนึ่งที่พระเจ้าตาแนะนำตัวจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า จิตร ภูมิศักดิ์ ต้องการแสดงให้เห็นถึงการกระทำที่หย่อนยานลงของนักบวชผ่านพฤติกรรมของพระเจ้าตา เช่น การบอกไม้หวย ปล่อยเงินกุ้ แบ่งที่ในวัดให้เช่า มีความสัมพันธ์กับสีกา และฉันอาหารในเวลาหลังเพล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องวัดได้เป็นอย่างดีว่าศาสนาไทยกำลังเสื่อมถอยลงไปอย่างไร

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้แสดงมุมมองด้านพระพุทธานาที่น่าสนใจโดยเขียนบทร้อยกรองเพื่อเตือนจิตใจของพุทธศาสนิกชนไม่ให้หลงมัวเมาไปในวัตถุ เช่น พระเครื่อง เพราะเห็นเป็นเรื่องงมงาย และไม่ใช่ว่าสิ่งที่จะนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง และเตือนสติว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้คนเราพบกับสิ่งดีหรือไม่ดี คือจิต ไม่ใช่พระเครื่อง ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "พิมพ์พญา" ดังนี้

"เขาแช่มชื่นคืนวันเพราะมันนั๊ก

พระ พิทักษ์ที่เขาเพราะผ่องใส

สมาคมสมทำทุกคราไป

พาที่ใดได้เด่นเป็นผลดี

เหมือนเส้นผมพิศดูบังภูเขา

เหมือนโง่เง่างมงายน่าหน่ายหนี

มนต์วิเศษเวทย์ไสยที่ไหนมี

จิตเรานี้ก็เห็นหากเป็นเอง

พระ เป็นแต่เดือนให้ถึง ไตรรัตน์
 เหตุขจัดจอมชั้วมัวข่มเหง
 แทนนามธรรมนำจิตคิดตามเพรง
 ใอันำเกรง พระผี ที่ครองคน"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 97)

นอกจากแนวคิดที่สะท้อนความหย่อนยานในการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนและพระสงฆ์แล้ว ขรรค์ชัย บุนปาน ได้ตั้งข้อสังเกตถึงข้อเสียของการเคร่งครัดในพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามากเกินไป ดังปรากฏในเรื่อง "ธรรมะกับคนป่า" ดังนี้

"ธรรมทั้งหลายทั้งปวงแห่งห้วงภพ
 เมื่อเจนนจงบงประพุดิอ้ายึดมั่น
 ศาสดาโตเน้นดรัสเช่นนั้น
 กุฝากอัญชูลีด้วยปรีดา"

(ขรรค์ชัย บุนปาน . 2546 : 49)

ขรรค์ชัย บุนปาน ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับความประพุดิของชาวพุทธบางคน ที่แม้จะแตกฉานในข้อธรรมะ และประพุดิปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่บางครั้งก็หลงยึดติดเคร่งครัดกับข้อบาลีมากเกินไปจนกลายเป็นความยึดมั่นถือมั่นซึ่งถือเป็นกิเลสอย่างหนึ่ง

1.5 แนวคิดเรื่องโลกและชีวิต

แนวคิดในเรื่องโลกและชีวิตของกวีไทยมักหนีไม่พ้นที่จะมีความเชื่อในเรื่องคติธรรมทางพุทธศาสนาที่ฝังรากอยู่ในความคิดของคนไทยมาช้านานมากล่าวในบทร้อยกรองเพื่อแสดงหลักในการดำเนินชีวิต โดยหลักธรรมะที่กวีพูดถึงมากที่สุดในยุคนั้นคือหลัก "อนิจจัง" เป็นเพราะสภาพบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาในขณะนั้น ทั้งผู้นำประเทศและนโยบายในการบริหารประเทศในยุคนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในระยะเวลาอันสั้นแค่ชั่วข้ามปี

ความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองที่มีมากมาย ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกสับสน และรู้สึกถึงความไม่แน่นอนของชีวิต ดังนั้นกวีจึงเสนอหลักธรรมะที่ประชาชนทุกคนควรต้องตระหนักถึงในสภาวะการณ์เช่นนี้ นั่นคือหลักอนิจจัง ซึ่งจะช่วยให้คนไทยทุกคนสามารถเผชิญกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงไปของบ้านเมืองได้อย่างเข้าใจ ดังบทร้อยกรองที่ชื่อ "ผีพุ่งไต้" และ "ผู้ให้ความหมาย" ดังนี้

“ในป่าช้าของเทพเจ้า	กลางดวงดาวบนสรวงสวรรค์
วิญญาณหนึ่งรำพึงรำพัน	ไผ่ผืนถึงหล้าพะว้าพะวัง
เราเอาฟ้าเป็นผ้าห่ม	เอาลมมากินสิ้นหวัง
ระหกระเหินร่อนแร่เซซัง	ไปถึงฝั่งโลกหน้าทิพารมณ
หลงลืมกายไว้ใต้หล้า	นานช้าจนเปื่อยทุกเส้นผม
แหวดาก็ไหลไปปนดม	เลนถมจมดินสิ้นเป็นดินดาน”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 61)

“แม่เลี้ยงดูชูช่อแต่อ่อนอ้อม

พ่อถนอมกล่อมเห่เสนาห์หา
 ค่อยตำรงงหยัดวิวัฒนา
 เน้นนานช้าจนแม่เริ่มแก่กาย
 ฉันทเหตุเสื่อมเหตุสร้างเป็นอย่างยิ่ง
 ให้สรรพสิ่งสวยงามทรงความหมาย
 ฉันทเดียวแท้แม่ลูกถูกทำลาย
 หรือสืบสายแม่พ่อต่อต่อไป”

(มะเนาะ ยูเด็น . 2541 : 15)

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 กวีแต่ละคนมีมองโลกและชีวิตแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ชีวิตที่ตนเองได้รับมา โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มมองโลกในแง่ดี และกลุ่มมองโลกในแง่ร้าย ดังนี้

1.5.1 กลุ่มที่มองโลกในแง่ดี

นักเขียนส่วนมากของยุค มักเขียนร้อยกรองที่มีลักษณะมองโลกในแง่ดี และสอนให้มนุษย์มีความอดทน และเข้าใจการใช้ชีวิตมากขึ้นโดยมักมีเนื้อหาให้กำลังใจเพื่อนมนุษย์ให้มีความหวังในการสู้ชีวิตต่อไปโดยกวีกลุ่มที่มองโลกในแง่ดีได้แก่ นิภา บางยี่ขัน , มะเนาะ ยูเด็น และเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ดังในบทร้อยกรองเรื่อง “แต่...ป่าเขาลำเนาไพร” “ค่าชีวิต” และ “มือยังมี” ตามลำดับ ดังนี้

“ดวงตะวันโผล่ขึ้นทักกับฟากฟ้า
 แล้วดอกหญ้าก็ยิ้มรับกับลมหิว
 หมอกเกลือกตัวตรงไปไม้ไหวพลิกพลั่ว

รุ่งทอด้วร้างโยงคาคคังฟ้า
 นกเอี้ยงคอสคู่เสียงจู้จี้
 คลอดนตรีสายไหวของโบหญ้า
 เพื่อรับขวัญวันใหม่ในชีวา
 เป็นสัญญาว่าจะอยู่สู้กับงาน"

(นิภา บางยี่ขัน . 2543 : 103)

"ชีวิต

แม้ร้อยนิตในกาลอันนานแสน
 ก็บรรเจิดเลิศค่าอย่าดูแคลน
 พิภพแผ่นอำไพในผลงาน
 มิลบเลือนเหมือนน้ำค้างอย่างสายฟ้า
 ส่องแสงจ้าจวบกาลปาวสาน
 อำนวยผลชนชุกอยู่กับกาล
 ทุกดวงมานมั่นบุชาค่าชีวิต"

(มะเนาะ ยูเด็น . 2541 : 31)

"สมควรรคิดชีวิตคนนั้นล้นค่า

ยากจะหาน่าจะแหนแสนจะหวง
 ออย่ายอมแหลกลาญลุ่มด้วยลมลวง
 ควรบัดบวงไปปดให้หมดไป
 สู้กับโลกโตกก็ลองเป็นของเล่น
 ออย่าขามเข็ญขัดข้องต้องแก้ไข
 เรื่องยุ่งยากออย่าย่อท้อมันไย
 ลองสู้ใหม่สักมื่อมือยังมี"

(มะเนาะ ยูเด็น . 2541 : 48)

จะเห็นได้ว่ากวีส่วนมากยังมองการใช้ชีวิตในสังคมเป็นสิ่งสวยงาม และพยายาม
 กระตุ้นให้มนุษย์มีความหวังที่จะหาความสำเร็จในชีวิต เพราะกวีมักมีความเชื่อมั่นในความสามารถ

ของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนเองให้พบกับความสำเร็จที่แต่ละบุคคลต้องการได้ โดยกวีได้เสนอถึงแนวทางของการของการดำเนินชีวิตเพื่อไปสู่พันทุกซ์ให้แก่ผู้อ่านด้วย ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "อีกฟากหนึ่งของชีวิต" ดังนี้

“จงปล่อยเกิดปล่อยวางทางข้างหน้า
ปล่อยเกิดหนาปล่อยวางทางข้างหลัง
ปล่อยเสียเกิดท่ามกลางวางระวัง
ถึงเสียเกิดถึงยังฝั่งของภพ”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 127)

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้แนะวิธีการที่จะเข้าถึงนิพานว่า ให้มีสติล่วงรู้เท่าทันในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และใช้ชีวิตท่ามกลางความไม่ประมาท จึงจะสามารถไปถึงทางแห่งการพ้นทุกซ์ได้

1.5.2 กลุ่มมองโลกในแง่ร้าย

กวีที่มีแนวคิดมองโลกในแง่ร้ายโดดเด่นในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นี้คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ ที่มักจะได้รับคำสาบยากแค้นในการดำเนินชีวิตเสมอ พิทยา เจริญสุวรรณ กล่าวว่า "ในสมัยสงครามอังการมีชีวิตลำบาก และอดอยากเหมือนคนทั่ว ๆ ไป เขาอยู่อย่างลำบาก และโดดเดี่ยว เป็นผลให้คิดมากจะพยายามหาทางออก เช่น ในเวลากลางวันขณะที่เพื่อนรับประทานอาหาร เขาจะเลี้ยงไปเขียนรูปหรือบทกวีแทน" (2520 : 15) จากความลำบากที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ ได้รับนี้เองทำให้อังการมีแนวคิดมองโลกในแง่ร้ายและมองว่าการมีชีวิตอยู่เป็นเรื่องทุกข์ทรมาน ดังเช่นที่เขาเสนอความคิดไว้ในบทร้อยกรองเรื่อง "ตึกดินแล้ว" ดังนี้

“ลองเจียรไนในความทุกข์	ความสุขมีบ้างไหมในฝัน
ดินอ้างว้างว่างเปล่าทั้งนั้น	ชั่วชีวิตเปล่าว่างร้างรา
จึงน้อมถามน้ำค้างเปลวไฟ	ซ่อนไว้บ้างไหมพิษเสนาหา
ทั้งสองยโสได้ตอบมา	มรณาเถอะจะเจอความจริง

(อังการ กัลยาณพงศ์ . 2522 : 210)

จากบทร้อยกรองข้างต้น อังคาร กัลยาณพงศ์ มองเห็นการมีชีวิตอยู่เป็นสิ่งลวงและว่างเปล่า ไม่มีความทุกข์หรือความสุขที่แท้จริงในโลกแห่งการมีชีวิตอยู่ และยังคงกล่าวไว้ในตอนท้ายของบทร้อยกรองว่าความตายเป็นสิ่งเที่ยงแท้ ดังนั้น อังคาร กัลยาณพงศ์ จึงเขียนถึงความตายใน

บทร้อยกรองของเขาในแง่บวกเสมอ ดังที่ปรากฏในบทร้อยกรอง ชื่อ “ยายกะดาตำข้าว” และ “ฝันสีทอง” ดังนี้

“นกแสบแหวกอากาศ ข้าน้อยขอพลอยไป ลาภูผาปากกว้าง สู่แดนดาวรุ่งเรืองรอง	นำมัจจุราชจู่ภพโชน หาแม่ในเสี้ยวเดือนทอง น้ำค้างเส้นหญ้าทั้งผอง จับจองชั้นฟ้าทิพาลัย”
---	--

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 78)

“ปล่อยขวัญโบยบินไป นำเวทนาจาบัลย์	ในไตรตรึงษาสวรรค์ เล่าลั่นชั้นฟ้าเฮฮาเออย”
--------------------------------------	---

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 80)

เมื่ออังคาร กัลยาณพงศ์ มีทัศนะว่าการมีชีวิตอยู่เป็นเรื่องเลวร้าย ผู้แต่งจึงหันมาชื่นชมความตาย เชื่อว่าความตายคือหนทางแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานในการใช้ชีวิตของมนุษย์ และเชื่อว่าชีวิตหลังความตายจะดีกว่าชีวิตที่เป็นอยู่ในโลกมนุษย์

1.6 แนวคิดเรื่องศิลปะและวรรณคดี

กวีไทยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 โดยมากมีความรักความเชิดชูต่อศิลปะและวรรณคดีไทยอย่างลึกซึ้งจนนำมาถ่ายทอดออกเป็นบทร้อยกรองมากมาย จากการศึกษาสามารถแบ่งแนวคิดเรื่องศิลปะและวรรณคดีได้เป็น 2 ประเภท คือ แนวคิดเรื่องศิลปะ และแนวคิดเรื่องวรรณคดี ดังนี้

1.6.1 แนวคิดเรื่องศิลปะ

อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นกวีคนหนึ่งในยุคนี้ที่มีความรักความผูกพันต่อศิลปะไทยอย่างยิ่ง จึงมักเขียนบทร้อยกรองที่กล่าวชื่นชมศิลปะวัฒนธรรมไทย และเสียดายที่ของล้ำค่าเช่นนั้นต้องมาเสียหายไป เพราะการสงครามระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่าในอดีต เช่นเรื่อง ศิลปะอยุธยา ศรีสังฆนาลัย และสุโขทัย เป็นต้น ทุกเรื่องล้วนเป็นการรำพึงรำพันถึงศิลปะอันสูงค่าของชาติไทยที่ต้องสูญสลายไปเพราะการสงครามทั้งสิ้น เหตุที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ มีความสนใจในศิลปะของไทยอย่างมากมายนั้น พิทยา เจริญสุวรรณ ได้กล่าวว่า “อังคารสนใจและมีโอกาสศึกษาศิลปะไทยอย่างถึงแก่น เขาได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความชัดเจนในศิลปะไทยมากที่สุดผู้หนึ่ง ศิลปะอยุธยาเป็น

ศิลปะที่เขาชื่นชมเป็นพิเศษ อังคารมักจะได้รับเชิญจากนักศึกษาวิชาศิลปะ และกรมการศาสนาให้
เป็นผู้นำชมศิลปะไทยโบราณอยู่เสมอ” (2520 : 20) ดังจะเห็นได้จากบทร้อยกรองเรื่อง
“ศิลปะอยุธยา” ตอนหนึ่งว่า

“ศิลปกรรมอันล้ำค่า	ดิรัจฉานบำมาทลายทิ้ง
บัญชาชั้นฐานสิงห์	สรรพสิ่งสมบัติชาติวินาศ
ปราสาททองเจดีย์ชัย	สุบรรณใหญ่ยุคนาคราช
กนกแก้วเครือวัลย์มาศ	หยาดฟ้าทำจำหลักทิพย์
ร้อยรสสุคันธมาลัย	บุหงาสวรรค์หวานทั้งทิศสิบ
สระแก้วสวนหลวงลิบ	ลับแล้งหมดอดสูนั้ก
หวั่นถวิลแต่ศิลปะ	อารยะธรรมซึ่งสูงศักดิ์
แหลกแล้วอาณาจักร	จากปู่ไทยเสียดายจริง”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 46-47)

จะเห็นได้ว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ ให้ความสำคัญกับศิลปะไทยอย่างมาก เช่น ความ
งามของบ้านเรือน วัด โบสถ์ วิหาร ฯลฯ ดังนั้นเมื่อศิลปะเหล่านี้ต้องมาถูกทำลายเพราะกองทัพ
พม่าเมื่อครั้งที่อยุธยาเสียกรุงครั้งที่สอง อังคาร กัลยาณพงศ์ จึงรู้สึกเสียดายและโกรธแค้น จนได้
เขียนโคลงต่อว่าบรรพบุรุษว่าไร้ความสามารถที่จะรักษาศิลปะอยุธยาไว้อีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า
อังคารมีความรักในงานศิลปะโบราณอย่างยิ่ง และมองศิลปะเป็นสิ่งที่สูงค่าเหนือสิ่งอื่นใด ดังในบท
ร้อยกรองเรื่อง “อยุธยา” เช่น

“ถากรุงเกลี้ยงทะเลแล้ว	ไกรหาญ
โอ้อยุธาปาน	ป่าช้า
ไอศูรย์มหาศาล	เหลือซาก
เลือดมนุษย์แล้งหล้า	ลึกซึ่งบัดสี”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 43)

ก็อีกคนหนึ่งที่สำคัญกับศิลปะไทยคือ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่บรรยายถึง
ความงดงามของศิลปะไทยที่ปรากฏอยู่สถานที่ต่าง ๆ ซึ่งจากบทร้อยกรองเรื่อง “ร่มอาราม” นี้แสดง
ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าแรงบันดาลใจอันสำคัญที่ศิลปินไทยสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอันล้ำค่านั้นมีที่มา
จากความศรัทธาในพระพุทธศาสนานั้นเอง ดังนี้

“องค์เจดีย์สีทองมองเปล่งปลั่ง

คอรระฆังบัลลังก์เลิศเจดเจดเณลา
 ปล้องไฉนเม็ดน้ำค้างปลีบางเบา
 ยิ่งยวนเย้าเย็นอุราอารามรัตน์
 บุญสยามยิ่งแล้วพระแก้วสาม
 รมอารามงามบุรีศรีกษัตริย์
 ธรรมรสเรืองรองผ่องประกายศรี
 เป็นมิ่งจักรสุขสันต์นิรันดร
 ศิลปะพระเพณีย์ใจชาติ
 ความสามารถอันละเอียดละเอียดอ่อน
 คือเครื่องหมายเมตตาธรรมถาวร
 ทรงนุสรณ์ศรัทธาประชาไทย”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 133)

ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประเทศไทยประกาศเป็นพันธมิตรกับชาติอเมริกาอย่างเปิดเผย ไทยจึงรับเอาศิลปะวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามา ทำให้กวีบางคนแสดงความผิดหวังที่ศิลปะอันดีงามของไทยถูกแทนที่ด้วยศิลปะที่ใช้สนองกิเลสตัณหาของมนุษย์ เช่น ศิลปะการถ่ายภาพเปลือย ที่เริ่มเป็นนิยมแพร่หลายในขณะนั้น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ผู้ถึงอาชีพการถ่ายเปลือยท่อนบนหรือที่เรียกว่า “ทอปเลส” ด้วยน้ำเสียงตำหนิ ดังในบทร้อยกรองเรื่อง “ดาวกลางคืน” ดังนี้

“ทอปเลสวิเศษ...โอ้	(โอ๊ยกู !)
“หนูจะอวดดอกหนู...”	(โลกเว้ย-ย-ย-ย !)
ดาวยั่วประกาศชู	คางเซ็ด
“หนูไม่เห็นยี่เจ้ย...”	จัดมัย...โอเค !”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 260)

จากบทร้อยกรองข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคนไทยเริ่มรับเอาอิทธิพลศิลปะของตะวันตกเข้ามาในประเทศ เช่น ศิลปะการถ่ายภาพเปลือย โดย จิตร ภูมิศักดิ์ ได้กล่าวถึงหญิงไทยที่เป็นนางแบบถ่ายรูปเปลือยท่อนบนด้วยน้ำเสียงตำหนิว่ารับเอาอิทธิพลวัฒนธรรมของตะวันตกมามากจนทำให้ลี้มวัฒนธรรมอันดีงามของไทย

1.6.2 แนวคิดเรื่องวรรณคดี

ด้านแนวคิดของกวีที่มีต่อวรรณคดีนั้นนับว่าเด่นชัดมากในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 เพราะยุคนี้เป็นยุคที่นักเขียนนิยมยกย่องวรรณคดีโบราณ และดำเนินรอยตามธรรมเนียมการแต่ง ร้อยกรองแบบดั้งเดิมอยู่เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นกวีในยุคนี้จึงแสดงแนวคิดในทางยกย่องเชิดชูวรรณคดี และแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณคดี และความรักความหวงแหนที่กวีมีต่อวรรณคดีไทย ดังบท ร้อยกรอง "สวนศิลป์" และ "ศิลปกรรม" เช่น

“ที่กลางสวนนวนางในร่างทิพย์

จากสรวงลิปสูล้ำสูงราศี
สง่างามนามขนานกานท์เทวี
น้ำเสียงมีมนต์ซึ่งประหนึ่งพร
จึงชนหลากหลายมวลสู่สวนศิลป์
หวังถวิลยินดีพิภพแห่งอัปสร
บุของคั่นงคราญด้วยกานท์กลอน
เป็นอมรมหึ่นกับมิลับไป”

(มะเนาะ ยูเต็น . 2541 : 22-23)

“เขารักโลกรักเสรีรักชีวิต

รักความคิดอิสระที่จะฝัน
ธรรมชาติवादจากหลายหลากกัน
เขารักมันจึงหมั่นเพียร เฝ้าเขียนกลอน
รัก ขุนช้างขุนแผน แสนเสน่ห์
รัก กาพย์เห่เรือหงส์ ทรงนุสรณ์
รัก นิราศนรินทร์ ยินขจร
รัก สุนทรวาทีที่เป็นไทย
วรรณคดีบริสุทธิ์อันสุดผาด
บรรยากาศกวีวรรณอันสดใส
กลิ่นกระแจะจันทร์จุนละมุนละไม
เขาสอดใส่สรรผสมอารมณ์ลง”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 130-131)

โ้แม่พันธุรัตน์ร้อง	เรียกสังข์ทองที่หน้าผา
พุ่มฟายสายน้ำตา	ตั้งชารามาจากใจ
พ่อเอยเสียแรงรัก	เพียงจกควักแก้วตาให้
ขาดเจ้าแม่มีดไว้	ขอลูกได้สมเพชเวทนา
วาระนี้จะสิ้นลม	ลูกแก้วสุดแสนเสนาหา
ฤเจ้าปรารถนาชีวา	แม่จะวางไว้กลางดิน
เกือกแก้วรูปเงาะไม้เท้า	แม่ประสิทธิ์แต่เจ้าทั้งสิ้น
จุงรุ่งบุญฤทธิ์ไ้ร่มลทิน	เป็นปิ่นเกล้าเจ้าปฐพี
เขียนให้แล้วบนแผ่นผา	ชื่อมหาจินตามนตร์วิสุทธิศรี
เจ้ารู้ไว้คุ้มชีวี	เวลามีสรรพันตราย
ป่าวเรียกครุฑเทวราช	สิงห์สัตว์จัตุบาททั้งหลาย
จะปรารถนาใ้ตายตาย	มอบไว้แทนแม่ที่มรณา
ชาตินี้ระวางแห่งวายุักษ์	รอรักเจ้าใหม่ชาติหน้า
เจ็บรักหนักแค้นแน่นอุรา	พิชชาโยชาติขึ้นดีใจ

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 181-182)

จากบทร้อยกรองข้างต้น อังคาร กัลยาณพงศ์ นำเอาแนวคิดที่ได้รับจากละครนอก เรื่อง "สังข์ทอง" ตอนที่นางยักษ์พันธุรัตน์คร่ำครวญ เมื่อพระสังข์ทราบความจริงว่าตนเองเป็นยักษ์ และจะหนีไป มาแต่งใหม่เป็นกาพย์ห่อโคลงโดยเน้นให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก แม้ว่าพระสังข์จะไม่ใช่ลูกที่แท้จริงของนางยักษ์ แต่นางยักษ์ก็เฝ้าเลี้ยงดูอย่างดี ประสิทธิ์ประสาทศรัทธา และหมอบขอวิเศษให้ ดังนั้นนางยักษ์จึงเสียใจมากเมื่อรู้ว่าพระสังข์จะหนีไป ซึ่ง อังคาร กัลยาณพงศ์ แต่งได้ลึกซึ้งกินใจอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ อังคาร กัลยาณพงศ์ ยังได้แต่งบทร้อยกรองโดยได้รับแนวคิดจากวรรณคดี เรื่อง "กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวาน" บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยในพระราชนิพนธ์ได้บรรยายถึงอาหารไทยชนิดต่าง ๆ ทั้งคาวหวานไว้มากมาย ซึ่งพระองค์ท่านตั้งใจพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อชื่นชมในฝีมือการทำอาหารของพระมเหสี เช่น

“แกงไก่มีสหมันเนื้อ	นพคุณ พี่เอย
หอมยี่ห่วยรสจุน	เฉียบร้อน
ชายโฉบโรกกุญช์	พิศวาส หวังนา
แรงอยากยอหัตถ์ข้อง	อกให้หวานแสวง

มัสมั่นแกงแก้วดา   หอมยี่หระรสร้อนแรง
 ชายใดได้กลิ่นแกง   แรงอยากให้ไผ่ผันทา"

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย . ม.ป.ป. : 19)

จากบทร้อยกรองต้นแบบ ผู้แต่งได้รับอิทธิพลในการแต่งกาพย์ชมอาหารเช่นนี้มา ด้วยเช่นกัน โดยแต่งกาพย์ชมเครื่องคาวหวาน ในบทร้อยกรอง เรื่อง "ไอ้มัสมั่น" ดังนี้

“ไอ้หอมมัสมั่นแกง	สันสาว
ยี่หระแรงฉุนฉาว	รำฟ้า
ข้าวไร่ใหม่หุงราว	รสกษัตริย์
ซึ่งเล่าห์ตริงลิ้นหล้า	อิมลัมละเมอฝัน
มัสมั่นสันแกงสาว	ยี่หระเราใจไผ่ผันทา
หอมแกงแห่งสวรรค์พลัน	สันลิ้นโลกโชคดีจริง"

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 218)

จะเห็นได้ว่ากับข้าวที่ผู้แต่งบรรยายในร้อยกรองข้างต้นจะบรรยายถึงอาหารป่าหรืออาหารที่มีรสจัดทั้งสิ้น เช่น มัสมั่นแกง พะแนงดับย่าง หมูป่าแกงคั่วส้มหอย นางรมพล่า เป็นต้น อาหารเหล่านี้เป็นอาหารที่เหมาะสมจะเป็นกับแก้มแล้มเสียมากกว่าที่จะรับประทานกับข้าว ซึ่งแสดงถึงอุปนิสัยของอังคารที่เป็นคอสุราได้เป็นอย่างดี ดังที่ พิทยา เหริยญสุวรรณ ได้กล่าวถึงประวัติในช่วงชีวิตหนึ่งของ อังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า “เวลาอังคารมีเงินเขาจะซื้อเสื้อฝ้ายราคาแพง กินเหล้า สก๊อตไม่แตะต้องแม่โขงเพื่อนเก่าอีกต่อไป และเลี้ยงดูเพื่อนฝูงอย่างไม้อั้น เพราะเขาได้รับรู้รสชาติของความจนมาดีพอ” (พิทยา เหริยญสุวรรณ . 2520 : 21)

1.7 แนวคิดเรื่องสังคมและการเมือง

ช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองแบบเผด็จการทั้งสมัย โดยตอนต้นยุคอยู่ภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นผู้นำเผด็จการของประเทศไทยที่อยู่ในอำนาจได้ยาวนาน โดยใช้มาตรการที่เข้มแข็งเด็ดขาดในการปกครองประเทศ และปราบปรามผู้ขัดขืนต่อนโยบายของรัฐบาล ตามบุคลิกของผู้นำประเทศ ดังที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แถลงในโอกาสที่ตัดสินประหารชีวิตผู้ต้องหาที่วางเพลิง ดังนี้ “ข้าพเจ้าขอเรียนต่อพี่น้องชาวไทยทั้งหลายอีกครั้งหนึ่งว่า ความเฉียบขาดเท่านั้น ที่จะเป็นเครื่องจรรโลงให้ประเทศรุ่งเรือง การจะควรหรือไม่ประการใดข้าพเจ้าไม่คำนึง” (อ้างอิงจาก ภิรมณ์ แสนอิสระ . 2523 : 304)

ภายใต้การปกครองของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถือเป็นยุคที่ปิดกั้นการแสดงออกทางความคิดของนักเขียน และห้ามนักเขียนวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล ดังนั้นบทร้อยกรองที่เป็นแนวการเมืองจึงมีน้อย เพราะนักเขียนต่างก็เกรงกลัวต่อนโยบายอันเด็ดขาดของรัฐบาล “จอมพล

สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่สามารถสั่งลงโทษผู้กระทำผิดได้โดยไม่ต้องผ่านขบวนการยุติธรรม โดยตรากฎหมายพิเศษของคณะปฏิวัติขึ้น คือมาตรา 17 ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ ในทางการเมือง ทำให้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลายเป็นนายกรัฐมนตรีที่มีอำนาจเด็ดขาดในลักษณะที่ไม่มีผู้นำใดเสมอเหมือนหรือเคยมีมาก่อน” (ภิรมณ์ แสนอิสระ . 2523 : 304)

จิตร ภูมิศักดิ์ คือนักเขียนที่เขียนผลงานบทร้อยกรองต่อต้านรัฐบาลท่ามกลางการจับกุมนักเขียนหรือนักหนังสือพิมพ์ที่รัฐบาลเชื่อว่าเป็นผู้ก่อความไม่สงบภายในประเทศ หรือเป็นคอมมิวนิสต์ จิตร ภูมิศักดิ์ มีความรู้สึกไม่พอใจต่อการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และได้แสดงให้เห็นถึงความ

รุนแรงป่าเถื่อนของรัฐบาลที่ปฏิบัติต่อประชาชนไว้ในร้อยกรอง ชื่อ “โคลงสรรเสริญเกียรติกรุงเทพมหานคร” ดังนี้

“อำนาจบาทใหญ่เหี้ยม	โหดหิน
ย่ำระบอบยุติธรรมย็น	เหยียบเหย้า
ป็นคือกฎหมาย...ป็น	ประกาศิต
“ผิดชอบอ้วเองเว้ย”	“ชาตินั่นคือกู”
ถือ ม. สิบบเจ็ดไซ้	ประหารชน
เหมือนหนึ่งหมาบนถนน	หนักหล้า
เห็นคนบ่เป็นคน...	ควายโง่ (โอยพ่อ !)
กดบ่ให้เงยหน้า	“นั่งโวย...ม่ายตาย”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 215-216)

จิตร ภูมิศักดิ์ ไม่พอใจในวิธีการปกครองประเทศแบบเผด็จการ และทำที่อันแข็งกร้าวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาตลอด และมักเขียนวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เสมอ โดยได้ตำหนิระบบการปกครองบ้านเมืองแบบเผด็จการและการใช้กฎหมายมาตราที่ 17 ที่ให้อิสระแก่ข้าราชการในการเข่นฆ่าประชาชนได้ตามอำเภอใจ จึงได้กล่าวว่า “ป็นคือกฎหมาย” และจิตรยังยกคำพูดที่เป็นประโยคติดปากของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาล้อเลียน คือ “ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว”

นอกจากนี้ จิตร ภูมิศักดิ์ ยังได้ตำหนิ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเรื่องการมีภรรยามาก ซึ่งถึงแม้จะเป็นเรื่องส่วนตัว แต่ผู้แต่งและคนทั่วไปในสังคมก็เห็นว่าเป็นการไม่สมควรที่ผู้นำของประเทศที่หล่มหลงในกามคุณ ดังนั้นเมื่อ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว สื่อมวลชนต่างก็ขุดคุ้ยเรื่องอนุภรรยา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนเป็นข่าวใหญ่ โดย จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เขียนถึงนิสัยเจ้าชู้ของท่านผู้นำคนนี้ได้อย่างรุนแรง ในบทร้อยกรอง ชื่อ “คาวกลางคืน” ดังนี้

“พาร์ทเนอร์ปีกอกอ้าง	อ.ส.
แพชั่น ป.ก.ม.	คลังโคล้
อินเดียนดูเผ่าขอ	ก็ ชอบ
เปรี้ยวปากราคร่านไส้	สุดซี้ด...ออสอ !”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 258)

จิตร ภูมิศักดิ์ ใช้คำย่อในบทร้อยกรองค่อนข้างมากเมื่อต้องการเขียนถึงตัวของท่านผู้นำโดยตรง คำว่า “อ.ส.” ย่อมาจาก อนุสฤษดิ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า จอมพลสฤษดิ์มีรสนิยมชอบเที่ยวเตร่และเอาพวกผู้หญิงกลางคืนอย่างพาร์ทเนอร์มาเป็นภรรยาน้อย โดยผู้เขียนบอกวิธีการแต่งงานไว้ด้วยคือ “ป.ก.ม. เป็นสแลงย่อมาจาก เป้ากระหม่อม อันเป็นพิธีแต่งงานฉบับประหยัดเวลา แต่ไม่ประหยัดเงินแบบล่าสุดของเมืองไทย” (จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 258) จิตร ภูมิศักดิ์ ยังได้ตำหนิการกระทำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไว้เป็นคำผวน ว่าเป็นพวก “ชอกี้” ซึ่งผวนแล้วจะได้คำว่า ช็อก ซึ่งหมายถึงคนสูงอายุที่มีพฤติกรรมเจ้าชู้ จะสังเกตได้ว่า จิตร ภูมิศักดิ์ จะเสนอผลงานร้อยกรองโดยใช้อักษรย่อและคำผวน แทนการกล่าวถึงตัว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยตรง

จิตร ภูมิศักดิ์ ก็เหมือนกับปัญญาชนหนุ่มสาวทั่วไปในยุคหนึ่งที่ทำให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับระบบสังคมนิยม ซึ่งเป็นระบบการปกครองที่มีอิทธิพลแผ่ปกคลุมอยู่ทั่วโลกในขณะนั้น และด้วยนิสัยของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่เป็นผู้เห็นใจคนยากจน และมีความคิดต่อต้านผู้ที่เหยียบย่ำคนที่อยู่ในชนชั้นที่ต่ำกว่า ดังจะเห็นได้จากข้อความหนึ่งที่จิตรเขียนในสมุดบันทึกของเขาว่า “ความจริงชีวิตฉันมีทุกอย่าง รวยที่สุด จนที่สุด สบายที่สุด ลำบากที่สุด จนกระทั่งเกือบจะตาย ฉันผ่านมาแล้ว ฉันเคยรวยแต่ไม่เคยถูกใคร ฉันจนไม่ยอมให้ใครดูถูก ฉันสบายไม่ยอมให้ใครเยินยอ ฉันลำบากหรือตายไม่ยอมให้มีใครเยาะ” (จิตร ภูมิศักดิ์ . 2546 : 41) จากข้อความที่ จิตร ภูมิศักดิ์ เขียนแสดงให้เห็นถึงบุคลิกส่วนตัวที่มีความรักในศักดิ์ศรีและยิ่งทรนงในตัวเองเป็นอย่างมาก จิตรจึงรังเกียจและต่อต้านการกฏขี่ทางชนชั้นอย่างรุนแรง

เมื่อ จิตร ภูมิศักดิ์ พยายามจะทำหนังสือของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ให้มีรูปแบบและเนื้อหาแปลกไปจากธรรมเนียมของการทำหนังสือเดิม ทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ ถูกสงสัยว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ จนกระทั่งถูกสั่งพักการเรียน และต้องติดคุกในฐานะนักโทษการเมืองในเวลาต่อมา

โดยที่ตอนนั้น จิตร ภูมิศักดิ์ เองนั้นยังไม่มีเจตนาที่จะเข้าร่วมกับองค์กรของพรรคคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด ดังที่ จิตร ภูมิศักดิ์ (2544 : 56) เขียนไว้ในคำให้การ ดังนี้

หลังจากที่ข้าพเจ้าถูกโยนบกแล้ว ข้าพเจ้าไม่ค่อยได้ไปโรงเรียนโดยพักรักษาตัวอยู่กับบ้านในปี 2496 การสอบมิดเยียร์ซึ่งมีในราวกลางเดือนตุลาคม ข้าพเจ้าก็ไม่ได้สอบ เพราะหมกหมุ่นอยู่กับการทำหนังสือเพื่อให้ทันตามกำหนด นอกจากนี้ ข้าพเจ้าทราบจากข่าวลือภายในมหาวิทยาลัยว่า ข้าพเจ้าได้รับทุนจากองค์การคอมมิวนิสต์หลายล้านบาทจึงลงทุนทำหนังสือถึงกับไม่สอบมิดเยียร์ นอกจากนี้ก็ไม่มีเหตุการณ์อะไรอีก

หลังจาก จิตร ภูมิศักดิ์ มีอิสระจากคุกกลางยาเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2507 เขาก็พยายามจะกลับมาทำงาน แต่ก็มีอุปสรรคมากมาย “ข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์กลายเป็นมลทินในชีวิตของเขา และประวัติที่เคยติดคุกมาก่อนกลายเป็นอุปสรรคต่อการกู้ชื่อเสียงที่ดีกลับคืนมา” (เคิร์ก เจ. เรย์โนลด์ส . 2534 : 73) สังคมผลักดันเขาให้เข้าสู่ป่า และร่วมกระบวนการคอมมิวนิสต์อย่างสมบูรณ์ในตอนนี้เอง ในเวลาที่อยู่ในป่าจิตรได้ตั้งบทร้อยกรองเพื่อปลุกใจชาวบ้านอยู่เสมอ ซึ่งมักประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ดังที่ สุวิทย์ ทหารของพรรคคอมมิวนิสต์คนหนึ่งที่เคยทำงานร่วมกับจิตรได้กล่าวถึงจิตรว่า “ความอ่อนน้อมต่อมดตัวนี้ละ เป็นเสน่ห์ในตัวเขาที่ทำให้สหายชาวรักเขามาก เขาเป็นคนชอบพูดชอบคุย ไม่เคยเบื่อหน่ายที่จะชี้แจงเรื่องราวแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้สหายชาวนาได้เข้าใจ โดยเฉพาะวิทยาการใหม่ ๆ นั่นก็คุยนอนก็คุย” (แคน สาริกา . 2544 : 87-88)

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้สอดแทรกแนวคิดของลัทธิมาร์กซ์เข้าไปในบทร้อยกรอง ของเขาเป็นจำนวนมาก โดยสามารถแบ่งแนวคิดของเขาเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์หรือสังคมนิยมได้เป็นข้อย่อย ๆ ดังนี้

1.7.1 ความเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์

แนวคิดของบทร้อยกรองกลุ่มนี้จะกล่าวถึงความศรัทธาในความมุ่งมั่นและพยายามในตัวของมนุษย์ โดยเชื่อว่าหากมนุษย์มีความพยายามก็จะสามารถกระทำทุกอย่างได้สำเร็จ ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่ยากเย็นเพียงใด ซึ่งตรงกับหลักการของมาร์กซ์ที่จะสอนให้มนุษย์เลิกดูถูกตัวเอง มองเห็นคุณค่าของตัวเอง เพื่อจะได้หันกลับมาเรียกร้องสิทธิให้ตัวเองแทนที่จะก้มหน้ารับใช้ชนชั้นสูงของสังคม ดังเพลง “แสงดาวแห่งศรัทธา” ที่ว่า

“พรางพรายแสง ดวงดาวน้อยสกา
ส่องฟากฟ้าเด่นพราวไกลพราวไกลแสนไกล
ดังโคมทอง ผ่องเรืองรุ่งในหทัย
เหมือนธงชัย ส่องนำจากห้วงทุกข์ทน
พายุฟ้า ครินข่มคุกคาม
เดือนลับยาม แผ่นดินมืดมน
ดาวศรัทธา ยังส่องแสงเบื่องบน
ปลุกหัวใจปลุกคนอยู่มิวาย

ขอเยาะเย้ยทุกข์ยากขวากหนามลำเค็ญ
 คนยังคง ยืนเด่นโดยทำทนาย
 แม้นฝันฟ้า มีดดับ เดือนลับละลาย
 ดาวยังพราย ศรัทธาเย้ยฟ้าดิน
 ดาวยังพรายอยู่จนฟ้ารุ่งราง

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 181)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เสนอแนวคิดตามแนวคิดของลัทธิมาร์กซ์ คือ คุณค่าของมนุษย์คือการทำงานมิใช่ที่ยศศักดิ์ หรือทรัพย์สินดังที่ ประวุฒิ ศรีมันตะ เพื่อนร่วมเรียนร่วมรบของ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้กล่าวไว้ว่า “ปัจจัยที่ทำให้มนุษย์วานรพัฒนามาเป็นมนุษย์ เช่น ปัจจุบันก็คือการมีชีวิตรวมหมู่และการใช้แรงงานร่วมกันการเริ่มรู้จักประดิษฐ์เครื่องมือ การใช้แรงงานร่วมกัน” (ประวุฒิ ศรีมันตะ . 2545 : 51) ร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ก็กล่าวถึงความสามารถในการทำงานของมนุษย์ไว้หลายบทหลายตอนด้วยกัน ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “งานทำให้คนมีค่าว่าเป็นคน” เช่น

“งานคือเกียรติ อันยิ่งใหญ่ เลอหาพูน
 งานทำให้คนมีค่า ว่าเป็นคน
 งานสิ่งเดียว ทำให้ชน ควรเอ่ยนาม
 ผมพอใจ ทำนา มา...มาดูซิ
 ไถตะยังจี่ ไถแปรอย่างงั้น ว่ากันเป็นพันพันหน
 แต่ข้อเดียว เจียวผมท้อ เพราะรอกหน
 ทรอฝน ฝนไม่ยักตกชกกะที”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 111)

นอกจากนี้จิตรยังมีน้ำเสียงคำหึงพวคนายทุน ที่มักไม่ค่อยทำงาน แต่มีวิวิหาเงินโดยเอาเปรียบจากกำไรของผลผลิตจากน้ำพักน้ำแรงของชนชั้นกรรมาชีพไว้ในเพลงละครเรื่อง “มนต์รักจากเสียงกระดิ่ง” ว่าเกียจคร้านเหมือนหมู คือ

“แม่จำแม่ ข้อยชอบใจแท้ที่หวังดี
 แต่ตัวลูกนี่ เป็น...เป็นคนมีกรรม

ลูกชอบทำงาน ชอบคนขยันตราครดร้า
เพราะคนไม่ทำ ก็เหมือนกับหมู น้าอายุ!"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 137)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จะเห็นได้ว่า จิตร ภูมิศักดิ์ รังเกียจบุคคลที่ไม่ทำงาน แต่มีฐานะดีขึ้นมาจากรางานของคนชนชั้นล่าง และยกย่องบุคคลที่ขยันทำงานหนัก โดยพยายามชี้้นำให้ผู้อ่านเห็นว่าค่าของคนอยู่ที่การทำงาน ไม่ใช่ที่อำนาจหรือเงินทอง

1.7.2 ยกย่องความสำคัญของชนชั้นกรรมมาชีพ

กวีที่มีแนวคิดสังคมนิยมจะเขียนบทร้อยกรองที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของชนชั้นกรรมมาชีพว่าเป็นผู้มีบุญคุณต่อคนในสังคม โดยเฉพาะมีบุญคุณต่อนายทุนที่อาศัยหยาดเหงื่อแรงงานของผู้ใช้แรงงานเพื่อแสวงหาผลกำไร ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "มนต์รักเสียงกระดิ่ง" ดังนี้

"ใครหนอพยายามหมั่นงานว่าแสนทรมาน

มองเห็นเงินรุ่งอร่ามเลอพิไลเลิศ

แต่เงินนั้นมาจากคน จากงานน้ำแรงเหลือไคล

เมื่อเงินเปื้อนเหงื่อแล้วโยใช้หมิ่นหัวใจของคนรักงาน

คนใช้แรงแม้หมดจากโลกนี้ไป

มีผู้ใดหาญแบกภาระของงาน

จะมีผู้ใดสร้างเงิน ให้ตนชื่นชมเบิกบาน

โลกนี้ที่สุขสำราญ ล้วนแต่ผลงานคนยากจน"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 138-139)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าผู้แต่งมีแนวคิดเห็นพ้องกับความคิดหลักของลัทธิมาร์กซ์ ที่เชื่อว่ากลไกที่สำคัญที่สุดในสังคมคือชนชั้นแรงงาน เพราะคนเหล่านี้เป็นผู้เสียสละแรงงานมากมาย จนเกิดเป็นผลิตผลต่าง ๆ ให้ผู้คนในสังคมได้บริโภค ซึ่งชนชั้นแรงงานผู้เสียสละตนเองนี้ต้องตกอยู่ภายใต้การเอารัดเอาเปรียบของนายทุนอย่างน่าเห็นใจ

1.7.3 ต่อต้านชนชั้นศักดินา

บทร้อยกรองที่มีแนวความคิดต่อต้านชนชั้นศักดินาจะมุ่งเสนอความคิดว่าผู้ที่อยู่ในชนชั้นสูงหรือพวกนายทุนนั้นคือกาฝากของสังคม ที่ไม่ยอมทำงานและนั่งเสพสุขอยู่บนทรัพย์สินที่ได้มาจากแรงงานของคน ซึ่งเป็นความคิดเดียวกับแนวคิดของสังคมนิยมที่ต่อต้านพวกนายทุนอย่างเห็นได้ชัด ดังร้อยกรอง เรื่อง "เทอดสิทธิมนุษยชน" ที่ว่า

"ศักดิ์นา ทำนา บนหลังเรานี้
 ลูกขึ้นเถิด มวลพี่น้องไทย
 ชูโคมไฟ สัจธรรม ลัทธิสากล
 เกิดทุน สิทธิมนุษยชน"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 169)

ผู้แต่งมีความคิดที่เข้ากับหลักการของลัทธิสังคมนิยมที่ว่า "แรงงานของกรรมกรกลายเป็นสินค้าในกำมือของเจ้าของกิจการ เป็นเพียงแรงงานที่ตายเป็นสมบัติและความมั่งคั่ง นอกจากนั้น ยิ่งแรงงานกลายเป็นสมบัติของนายทุนมากเพียงใด กรรมกรก็ยิ่งยากจนลง" (ริอูส . ม.ป.ป. : 81) พฤติกรรมของชนชั้นศักดิ์นาในเมืองไทยที่เอารัดเอาเปรียบคนชนชั้นล่างนี้ ทำให้ จิตร ภูมิศักดิ์ มีท่าทีในการต่อต้านชนชั้นศักดิ์นาอย่างชัดเจน

1.7.4 ความพยายามที่จะอธิบายให้ประชาชนเข้าใจถึงสถานภาพของตน บทร้อยกรองที่มีแนวความคิดเป็นสังคมนิยมจะต้องทำหน้าที่อธิบายให้ประชาชน เข้าใจว่าประชาชนกำลังตกอยู่สภาพถูกเอาเปรียบ และทุกคนควรที่จะลุกขึ้นมาร้องเรียกสิทธิที่พึงได้รับจากพวกนายทุน ตามหลักการของลัทธิมาร์กซอธิบายได้ ดังนี้

"ทุนนิยมเป็นรูปแบบการขูดรีดประชาชนที่ใหม่และแฝงเล่ห์เพทุบายกว่าระบบทาสในสมัยโบราณ ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปจะไม่รู้สึกว่ามันตนเองโดนกดขี่จากนายทุน เพราะคิดว่าตนยังได้ค่าจ้างเป็นการตอบแทนจากแรงงานที่สูญเสีย กรรมกรไม่รู้ตัวว่าตนเองถูกเอาเปรียบจากนายทุน ยิ่งเขาสร้างผลผลิตได้มากเท่าไร ตัวเขาเองก็ยังมีค่าน้อยลงเท่านั้น" (ริอูส . ม.ป.ป. : 75)

ซึ่ง จิตร ภูมิศักดิ์ พยายามที่จะเขียนบทร้อยกรองเพื่อเตือนสติบุคคลที่ประกอบอาชีพ ใช้แรงงานว่าอย่าตกเป็นเครื่องมือของนายทุน ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "สร้างสรรค์ขึ้นที่ในโลกด้วยมือ" ดังนี้

"เขาโกหกโกไห้วเราทั้งนั้น
 ให้เรามัวหวังสวรรค์อันสดศรี
 ยอมอดอยากโหยหิวไปโดยดี
 ในชาติหน้าอาจจะมีสุขกระมัง
 เราก็มัว หวัง หวังกันไป
 เขาก็รีด รีด รีดไถจนมั่งคั่ง
 เรายิ่งหลงเขายิ่งขูดดูดประดัง"

เราติดตั้งเหมือนติดฝืนสิ้นปัญญา
 ได้แต่ทอดถอนใจไปวันวัน
 เมื่อไหร่หนอสวรรค์จะโปรดข้า
 นั่งอดตีนงอมมือ...เออเน่หรือโชคชะตา
 เขาก็นอนหัวร่อว่า...พวกอ้วมฉาวสนาดี!"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 116)

จากร้อยกรองข้างต้น จิตร ภูมิศักดิ์ ต้องการอธิบายให้ประชาชนเข้าใจว่านโยบายของผู้ปกครองในขณะนั้นเป็นเพียงโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อหลอกใช้แรงงานของประชาชนชนชั้นล่าง และหากประชาชนยังยินยอมให้นายทุนเอาเปรียบต่อไป ประชาชนก็ต้องตกเป็นเครื่องมือของนายทุน และมีชีวิตที่ยากลำบาก ในขณะที่นายทุนจะก็มีฐานะร่ำรวยมีทรัพย์สินมากมายที่ไม่ได้ใช้แรงงานของตนเองแลงมา

1.7.5 ปลุกเร้าให้ประชาชนล้มระบบทุนนิยม

ความเบื่อหน่ายต่อระบอบการปกครองแบบเดิม และความต้องการการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้กวีเสนาบทร้อยกรองที่มีแนวคิดปลุกกระดมชนชั้นกรรมาชีพให้ลุกขึ้นมาโค่นล้มรัฐบาลหรือนายทุนที่เอารัดเอาเปรียบและโกงกินมาช้านาน ซึ่งตรงกับหลักการของโลกสังคมนิยม ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาในแถลงการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ 1848 ตอนหนึ่งว่า "การต่อสู้ระหว่างชนชั้นกรรมากรรมกับชนชั้นนายทุนปัจจุบันจะพัฒนาไปสู่การต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งเนื้อหาของมันก็คือการยึดอำนาจรัฐ การใช้อำนาจที่เป็นเผด็จการไปเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมขวางความก้าวหน้าของพลังการผลิต" (ประวิทย์ ศรีมันตะ . 2545 : 116)

บทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นี้จะมีลักษณะปลุกใจประชาชนให้ลุกขึ้นต่อสู้และโค่นล้มระบบทุนนิยมแบบเก่า เพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมกันในสังคม ดังที่ปรากฏในบทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ เรื่อง "มาร์ชชานาไทย" ดังนี้

"ตื่นเถิดต่อสู้โค่นล้มผู้ขูดรีดเรา
 ร่วมพลังเร็วมา สามัคคีร่วมใจ
 มือที่เคยไถ เกี้ยวขวานนี้ไซ้ พลังเกรียงไกร...ใครจักทาน
 เดียวควาวววม ไถที่เราชาญชัย
 เกี้ยวศัตรุไป พลิกแผ่นดินไทย สร้างชีวิตใหม่...ให้สุขสานต์

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 167)

หรือในตอนหนึ่งของเพลงวีรชนปฏิวัติที่ปลุกเร้าให้ประชาชนมีความกล้าหาญที่จะต่อสู้กับอำนาจรัฐ เพื่อปลดแอกตัวเอง ใน "มาร์ชชาวนาไทย" ดังนี้

"ดินเกิดลูกไทย จงเหมือนไฟที่ราดน้ำมัน
 โลดถลาห้าห้าสนุนและจักรพรรดินิยม
 เลือดศัตรูต้องหลัง ด้วยแรงพลังลูกไทยระดม
 เมืองไทยต้องเป็นของไทย ประชาไทยต้องมีเสรี
 เลือดเนื้อวีรชนเร้าใจเพิ่มขึ้นแค้นทับถม
 เพื่อนทรูตเรายังไม่ล้ม จะล้างผู้ข่มขี่ไทยสืบแทน"

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 203)

นอกจาก จิตร ภูมิศักดิ์ แล้วก็ไม่มีนักเขียนคนใดกล่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลยุคนี้อย่างเปิดเผยอีก และยังมีนักเขียนจำนวนมากที่หันไปเขียนกลอนเพื่อความบันเทิงโดยไม่กล่าวถึงการเมืองตามการสนับสนุนของรัฐบาล และนักเขียนบางคนก็ยังมีความคิดด้านการเมืองต่างไปจาก จิตร ภูมิศักดิ์ คือเป็นไปในทางเดียวกันกับรัฐบาล สนับสนุนนโยบายของรัฐที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ เพราะมองว่าพวกคอมมิวนิสต์ลัทธิที่มาบ่อนทำลายชาติ ดังที่ปรากฏในเรื่อง "นิราศกรุงเก่า" ดังนี้

"บ้านเราเอ๋ยเคยแหลกรื้อด้วยมือพม่า
 แต่ศรัทธาธรรมไทยเขาไม่ผลาญ
 คอมมิวนิสต์คิดบุกรุกราน
 มันจะหาญล้างศาสตร์ , ชาติ , เสรี
 ทั้งเหนือเกล้าเจ้าฟ้ามหากษัตริย์
 เศวตฉัตรสูงสง่าเลิศราศี
 ทั้งวัดวาอารามคุณความดี
 จะไม่มีสถิตค่าควรนาคร"

(กุลทรัพย์ รุ่งฤดี; และคนอื่น ๆ . 2528 : 69)

"ทุกวันนี้ที่เห็นเป็นเรื่องเศร้า
 เพื่อนบ้านเราต่างตระหนกจนอกสั่น
 ลัทธิร้ายค่ายนรกมันดกมัน
 บ้าปลุกปั้นยุแยกแตกทำลาย"

ขอบประเทศเขตไทยไม่มีสุข
 "แดง"มันบุกรุกหวั่นขวัญสลาย
 ต่างหลบหลีกหนีพลัดกระจัดกระจาย
 พ่อแม่หายลูกห่างไฟล้างเรือน
 แผ่นดินเดือดเลือดหลังตั้งรินลาด
 ความพินาศครั้งใดก็ไม่เหมือน
 สนั่นเสียงระเบิดลั่นสะท้านสะเทือน
 มุ่งเชือดเฉือนล้างบรรลัยลาญ"

(กุลทรัพย์ รุ่งฤดี; และคนอื่น ๆ . 2528 : 73)

จากความเห็นนี้ได้สะท้อนความคิดของประชาชนทั่วไปในสมัยนั้น ที่มองผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ว่าเลวร้ายเหมือนยักษ์มารมากกว่าที่จะเป็นคน ตามคำประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลที่พยายามปลุกใจให้ประชาชนรักหวงแหนชาติ และหันมาต่อต้านคอมมิวนิสต์ผู้คิดจะมาปอนทำลายชาติให้ย่อยยับลงไป

กระแสการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองการปกครองมีมากขึ้นหลังจากที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม บรรดาหนังสือพิมพ์ทั้งหลายต่างขุดคุ้ยเรื่องราวที่จอมพลสฤษดิ์การทุจริตคดโกง และเปิดโปงระบบการบริหารประเทศที่ล้มเหลวของจอมพลสฤษดิ์อย่างมากมาย ในขณะเดียวกัน "จอมพลถนอม กิตติขจร ใช้อำนาจที่มีอยู่โดยเด็ดขาดสั่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนเพื่อพิจารณาความผิดและยึดทรัพย์สินของจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่โด่งดังและอื้อฉาวมากในขณะนั้น ทำให้ภาพพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ซึ่งเคยได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างกว้างขวางถูกมองว่าเป็นผู้โกงกินทำลายชาติ" (วิทยา สุจริตชนารักษ์ . 2540 : 533)

นักเขียนร้อยกรองในช่วงนี้ก็กล้าที่จะนำเสนอทัศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองในช่วงที่ผ่านมามากขึ้น และกล่าววิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมอันโกงกินบ้านเมืองของอดีตผู้นำตามกระแสนิยมดังเช่นที่ขรรค์ชัย บุนปาน ได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเรื่องโกงกินบ้านเมือง และเป็นคนเจ้าชู้ไว้ ในเรื่อง "นิราศมหาชัย" ดังนี้

“ความเป็นหนุ่มกับความใคร่มันไม่แปลก

ความใคร่แทรกเป็นความรักก็หักหาย
 แต่วัวแก่เทียมเกวียนแก่เจียนตาย
 ยังมันหมายหมายอ้อนป้อนปรนปรือ
 เมืองไทยเรามีข่าวออกฉาวฉ่า
 ไซ้เรื่องบ้ากามมัดสีนี้ดอกหรือ

"ประดักเงื่อฟ้าดลงฉาดฉะ
 มันเถไปไถมาน่าลัมพับ
 ใ้อ้าวอกของควายใครจะเห็น
 ถูกใช้งานเรื่อยไปไม่เคยได้พัก
 แต่เข้าสายบ้ายเย็นก็เช่นเก่า
 ไถแต่นามามากเหลือคองเมื่อระยำ
 ทั้งอาหารการกินถิ่นที่อยู่
 เขาคงแค่คิดกันว่านั้นคือควาย
 เขาจึงทำอย่างไรก็ได้ทุกอย่าง
 ไหนจะต้องแข่งขันกับเครื่องกล
 ถ้าสมอมันดีพอที่จะคิด
 ควายคงตั้งกระทู้กว่าไป

ไม่ลดละการขู่เชิญเคียวเค้นขับ
 ทำขยับซาก้าวปวดร้าวหนัก
 มันเป็นเพียงผู้แบกแอกหน่วงหนัก
 ไรสิทธิ์ทักท้วงดิ่งสิ่งชอบธรรม
 มันต้องเฝ้าทนฝืนสูกลับกล้ำ
 ยังมีหน้าโดนตะคอกออกทำนาย
 ขาดการดูแลเลี้ยงเพียงใจหมาย
 มีเพียงกายไรจิตคิดเยี่ยงคน
 มันหมดทางต่อสู้อยู่ทุกหน
 ควายจะทนไปเช่นนั้นถึงวันใด
 ทักท้วงสิทธิ์แข็งข้อต่อคนได้
 ท่านถูกใครทำเอาก่อนจึงย้อนเรา"

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 154)

อิทธิพลทางความคิดเกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยมของ จิตร ภูมิศักดิ์ มีอิทธิพลต่อการแสดงความคิดเห็นผ่านบทร้อยกรองของ วิทยากร เชียงกุล เป็นอย่างมาก แม้ว่าตัวของ วิทยากร เชียงกุล เองจะไม่ได้เข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์อย่างเต็มตัวเช่นเดียวกับ จิตร ภูมิศักดิ์ แต่เนื้อหาของร้อยกรองของเขาก็บ่งบอกได้ถึงแนวความคิดที่ "เอียงซ้าย" ดังบทร้อยกรองตอนหนึ่งที่วิทยากรเขียนโจมตีชนชั้นสูงของสังคมที่ใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย โดยไม่เอื้อเพื่อให้ผู้คนที่ยากจนที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศ และเรียกร้องความเสมอภาคในสิทธิต่าง ๆ ของคนในประเทศซึ่งเป็นหลักการของลัทธิสังคมนิยม ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "ความเป็นไป" และ "สำเนาแม่แห่งธรรมชาติ" ดังนี้

<p>"เออสิวะ ข้าเห็น พี่ระมิดยิ่งใหญ่ ก้อนหินแต่ละแห่ง เพียงด้วยน้ำมือคน เออวะ ข้าก็เห็น พี่ระมิดที่ยิ่งใหญ่ กระดุกแต่ละชิ้น ประสานกันเข้าจน</p>	<p>สิ่งที่เป็นความภูมิใจ เขาทำไว้รอดปวงชน แต่ละแห่งที่ต้องชน เข้าบ้านจนมันเกรียงไกร สิ่งที่เป็นความเศร้าใจ ประดับไปด้วยซากคน เหยื่อเลือดรินดูสายฝน เสร็จเป็นผลงานอำไพ"</p>
--	---

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 156)

<p>“วาดหวังอะไรในหล้า บรรดาผลไม้ทั้งหลายนั้น โลกมิใช่ของคนทั้งโลกหรือ วันนี้อาภัพอัปจน เศรษฐกิจมีจริงหรือไหน หวังแต่สมบัติศฤงคาร ยากขออะไรในโลก มีแขนมีขามาท่าไม</p>	<p>ขออย่าหลงติดยึดมั่น อาจปันให้ได้ทั่วคน จึงต้องยื้อชิงดีกันปีป่วน อดทนเข้าไว้ไม่นาน ทำไมเขาไม่สนุกสนาน สงสาร , เขาคงจนที่หัวใจ ความโศกความเศร้าเอาใหม่ ไม่ใช่ป้ายปิ่นมัวกินแรง”</p>
--	---

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 157)

การที่นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2500-2510 นี้หันมาให้ความสนใจในลัทธิสังคมนิยมมากขึ้นคงเป็นเพราะนักเขียนมีความเบื่อหน่ายต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ล้มเหลวซ้ำแล้วซ้ำเล่า และการปกครองในระบอบเผด็จการทหารอันยาวนานของรัฐบาลไทย ที่ริบรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนตลอดมา นักเขียนที่เขียนบทร้อยกรองในแนวสังคมนิยมและการเมืองในยุคนี้มีจำนวนน้อย เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้นไม่ให้เสรีภาพในการเขียนแก่นักเขียนอย่างเต็มที่ นักเขียนโดยมากมักเสี่ยงจากการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองการปกครองหรือผู้นำของประเทศ ซึ่งเป็นหัวข้อต้องห้ามของนักเขียนในตอนนั้น และหันมาเขียนบรรยายถึงสภาพสังคมโดยทั่ว ๆ ไปแทน

1.8 แนวคิดเรื่องชาตินิยม

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 รัฐบาลยังอนุญาตให้นายทุนต่างประเทศเข้ามาลงทุนทำธุรกิจภายในประเทศได้อย่างเสรี “ในปี 2503 รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนโดยเน้นการให้สิทธิพิเศษแก่นักลงทุนจากต่างประเทศ เช่น ลดภาษีนำเข้าวัตถุดิบ ลดภาษีส่งออก” (ลิขิต ธีรเวคิน . 2547 : 174) ซึ่งผลดีที่ตามมาคือธุรกิจการค้าภายในประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และการที่ประเทศเป็นพันธมิตรกับอเมริกา ทำให้วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแพร่ขยายจนรูปแบบการใช้ชีวิตของประชาชนชาวไทยในยุคนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นักเขียนบางคนที่มีความคิดชาตินิยมจึงออกมาแสดงความไม่เห็นด้วยที่รัฐบาลจะเป็นมิตรกับชาติตะวันตก เพราะกลัวว่าประเทศไทยจะถูกกลืนชาติ และกลายเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกไปในที่สุด

จิตร ภูมิศักดิ์ คือนักเขียนที่แสดงออกชัดเจนถึงความเห็นชาตินิยมในตัวเอง เนื่องจากมีอุปนิสัยรักชาติอย่างมากมาตั้งแต่วัยเยาว์ เห็นได้จากคราวที่ จิตร ภูมิศักดิ์ เรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร และนำนักเรียนประท้วงไม่ยอมซื้อของชาวจีน โดย วิชัย นภารัศมี (2546 : 48) ได้อธิบายถึงเหตุการณ์นี้ว่า

เพราะมีอาจารย์ผู้หนึ่งเขียนบทความเรื่อง “เมื่อข้าพเจ้าเป็นจีนแสร้งเรียนจีน” มาติดกระดานในห้องสมุด ประกอบกับสภาพการณ์ทั่วไปของโลก ซึ่งอยู่ในช่วงหลังสงครามโลกใหม่ ๆ มีชาวจีนหลายหมื่นในประเทศไทยที่ได้เรียกร้องความเป็นมาของชาติตนในการระงับสงครามโลกด้วยการบีบบังคับรัฐบาลไทยด้วยวิธีต่าง ๆ ตลอดจนก่อความวุ่นวายในพระนคร

จากเหตุการณ์นี้จึงเกิดความไม่พอใจในบทความที่อาจารย์เขียนเหมือนนิยมชมชอบชาวจีน ซึ่งเป็นการแสดงออกในลักษณะชาตินิยมโดยแท้ ในระหว่าง พ.ศ. 2499-2500 จักรวรรดินิยมได้เข้ามาแทรกแซงประเทศไทยในทุก ๆ ทางทำให้ชาวไทยถูกครอบงำด้วยนโยบายของพวกจักรวรรดินิยมมากมาย ๆ

ลีซิด ซีเรเวดิน (2547 : 174) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมว่า ผู้ช่วยพัฒนาความทันสมัยในยุค จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือประเทศสหรัฐอเมริกา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีความสัมพันธ์กับไทยอย่างใกล้ชิด ความสัมพันธ์นี้แนบแน่นขึ้นเมื่อประเทศสหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนการปฏิวัติของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกระบวนการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณและบุคลากรทางเทคนิคจำนวนมาก ทำให้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือและแหล่งเงินกู้จากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับประเทศสหรัฐอเมริกา คือการต่อต้านอิทธิพลของฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์

จิตร ภูมิศักดิ์ พยายามปลุกเร้าให้ชาวไทยตื่นตัวขึ้นเพื่อรับรู้ถึงภัยของจักรวรรดินิยม ที่เข้ามาครอบงำกลไกทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย รวมทั้งปลุกเร้าให้คนไทยช่วยกันต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมนี้ให้หมดไปจากประเทศไทย จึงได้แต่ง “มาร์ชแอนตี้จักรวรรดินิยม” ขึ้นโดยมีเนื้อหาดอนหนึ่ง ดังนี้

“มวลพี่น้องชาวไทย เร่งสำนึกระงับภัย ศัตรูร้ายหมายรุกราน มุ่งรังควาญไทย
ประเทศมหาอำนาจชาติจักรวรรดินิยม เข้าย่ำยีและขี้นมอชิปไคย บีบบังคับเศรษฐกิจ
สิทธิเสรี เอกราชไทยไม่มีบริบูรณ์ เราชาวไทยต้องอาดูรยิ่งเพิ่มพูนความยากไร้ เพราะ
ประชาธิปไตยไม่สมบูรณ์”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 164)

นอกจากนี้ จิตร ภูมิศักดิ์ ยังต่อต้านวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งหลังไหลเข้ามาพร้อมลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งผู้แต่งมีความเห็นว่าวิถีทางแบบตะวันตกนี้จะมอมเมาให้ประชาชนหลงอยู่ในกามและมีชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อ อันจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศเสื่อมถอยลง ดังในตอนหนึ่งของบทร้อยกรอง เรื่อง “คาวกลางคืน” ที่ จิตร ภูมิศักดิ์ แสดงความเห็นตำหนิผู้ที่นิยมวัฒนธรรมตะวันตกว่า

“พวกคลังฝรั่งบ้า
คือใจผู้ปลั่งใจ

เอากามทาชะโลมไทย
ให้ชิตซาทั้งชั่วชน”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 261)

อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกนี้แพร่ระบาดเข้าไปในกลุ่มวัยรุ่นอย่างรวดเร็ว วัยรุ่นไทยในยุคนั้นหันมานิยมฟังเพลงสากลที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องรักใคร่มากกว่าเพลงไทย นิยมตั้งชื่อเล่นเป็นภาษาอังกฤษ และแต่งกายเลียนหนักเลงกวนเมืองที่มีชื่อเสียงโด่งดังในยุคนั้น เช่น แดง ไบเล่ , จี๊ดเฮาดี เป็นต้น ซึ่งจิตรได้พูดถึงวัยรุ่นไทยยุคนี้นี้ด้วยน้ำเสียงตำหนิติเตียนไว้ในบทร้อยกรอง ชื่อ “จิ้งเหลนกรุง” ดังนี้

“กรุงสยามยุคใหม่ไอ้
ยามค้ำค่างเวียงสุวรรณค์
เพลงฝรั่งแหวะกามคัน
ทึนเองฟังเป็นบ้า
โก้ก็เกลื่อนกลุ่ม
ทึนเองจับแกงค์ถลน
สูบแค้ปจับคู่ปรน
ระเบิดขวด...ยะยะย่า
นิคเนมเขาไซ้ไม้
สาวรุ่นเดาะชื่อ ‘ พรรณ
เด็กหนุ่ม...นี่เว้ย ‘ นันด์
แพ่ชั้นยุคเฮาดี

อัครจารย์
แหวกฟ้า
คะยิกยั่ว
บิตเบี้ยวตัวเกร็ง
กรายถนน
เกลือกบ้า
เปรอสวาท กั้นแฮ
ยุคน้ำอัดลม
‘ มริกัน (ไอ้เยี๋ยห์ !)
พริตตี้
ไบเล่ย์
เด็ดสะดั่งจริงหนอ”

(จิตร ภูมิศักดิ์ . 2524 : 234)

นอกจากนักเขียนจะสะท้อนให้เห็นถึงฐานะอันเลียมเปรียบของประเทศไทยที่ต้องตกเป็นเบี้ยล่างของชาวต่างชาติที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันแล้ว ยังได้มีการเขียนถึงเหตุการณ์ที่ประเทศไทยเคยเพลี่ยงพล้ำต่อชาวต่างชาติในอดีตด้วย ดังเช่นที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ เขียนบทร้อยกรองขึ้นเพื่อไว้อาลัยแก่ศิลปะโบราณอันล้ำค่าของไทยที่สูญหายไป และมักจะมีข้อความที่แสดงถึงความไม่พอใจประเทศพม่า ซึ่งเป็นประเทศคู่สงครามกับไทยอยู่เสมอในอดีต ผลแห่งสงครามสร้างความเสียหายให้กับศิลปะอันล้ำค่าของไทยเป็นอย่างมาก การแสดงออกของกวีผ่านบทร้อยกรองนี้จึงแสดงให้เห็น

ถึงความหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมไทย และความเป็นชาตินิยมที่มีอยู่ในตัวของ อังคาร กัลยาณพงศ์ ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “อยุธยา” ดังนี้

“ไอ้อยุรยายังฟ้า	มหาสถาน
มาล่มมหาทกล้ำทหาญ	ล่าแล้ง
เสียแรงช่างเชี่ยวชาญ	นฤมิต
แสนสัตว์ป่ามาแก้ง	ปนเกลี้ยงมไหศวรรย์”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 43)

อังคาร กัลยาณพงศ์ ได้แสดงความไม่พอใจชาวพม่าที่มาทำลายศิลปปะของชาติ โดยการต่อว่ากรกระทำของพม่าว่าเป็นการกระทำเยี่ยง “สัตว์ป่า” และยังถึงกับขอให้พระอินทร์และพระนารายณ์สาปแช่งแผ่นดินพม่าให้มีแต่เรื่องต้องทนทุกข์เพราะเวรกรรมที่ได้เคยทำเอาไว้กับแผ่นดินไทย ในบทร้อยกรองเรื่อง “กระทูพม่า” ดังนี้

“โก สีย์ทรงเป่าซิ่ง	สังข์ทิพย์
วา ระนารายณ์หยิบ	จักรร้าย
ปา ไปลิวลิลิบ	ทุกแห่ง
เปิด แผ่นดินพม่าให้	ท่วมทันเวรกรรม”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ . 2522 : 41)

การที่กวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 แต่งบทร้อยกรองที่มีเนื้อหาแสดงความรักความหวงแหนในความเป็นชาติไทย และต่อต้านการเข้ามามีอิทธิพลของชาวต่างชาติทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง และความคิด นี้สามารถแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาตินิยมในตัวของกวีในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

1.9 แนวคิดเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์

วรรณคดีส่วนมากในอดีตมักเขียนขึ้นเพื่อส่งเสริมสถาบันพระมหากษัตริย์ให้ยิ่งใหญ่มั่นคง “เป็นภาพสะท้อนของสังคมที่มีรูปเศรษฐกิจการปกครองแบบศักดินา งานเขียนส่วนมากจึงล้วนแต่รับใช้ชนชั้นศักดินาในแบบ “ถวายบำเรอท้าวไท้ราชาผู้มีบุญ” ทั้งสิ้น” (กลุ่มนวัตกรรณ . 2521 : 85) และแม้ว่าระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่สถาบันพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดจะถูกล้มล้างไปแล้ว

แต่ในจิตสำนึกของคนไทย พระมหากษัตริย์ยังเป็นสถาบันที่เป็นที่เคารพเทิดทูนอยู่เสมอตราบนาน
ปัจจุบัน

งานเขียนใน พ.ศ. 2500-2510 นี้ได้รับค่านิยมในการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์จาก
วรรณคดีในยุคก่อนมาอย่างเต็มที่ รวมถึงความจงรักภักดีที่กวีทุกคนมีให้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ดังเช่นพสกนิกรทั่วประเทศ ทำให้นักเขียนยุคนี้จึงเขียนร้อยกรองที่มีเนื้อหา
ในทางยกย่องเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ออกมามากมาย ดังเช่นในบทร้อยกรองเรื่อง "ส. ราชนิ"
"พระเจ้าอยู่หัว" และ "ดอกยุงป่า" ตามลำดับ ดังนี้

"ศัพท์แซ่แตร์สังข์ชรวง	ฉันทพากย์ฟ้องประสานเสียง
อักษรารรรรเรียง	อำพระอรเอียงจะอวยชัย
โยมศรีเสาวลักษณราช	ราชนินาถนิรามัย
ศุภวารเวียนพานวย	น่านนภาลัยประเทืองทอง
บายศรีเบิกศรีกรอง	คลังพระขวัญมิ่งมเหสี
เพ็ญโสมพิศแสงพ่าย	โฉม ฐ เกิดทนายธเรศตรี
โฉมคู่ภูบดี	ถิรพัทธ์พร้อมเลงวาว
เพ็ญยศภิญโญพิศ	กอบรรวากิจกิดาการ
เชลงขวัญเชิญขวัญ ทิ	หมายโกโหด มาตา
เมืองเมรุเวนมิ่งมา	มอบพระแม่ไท้ไพทเทอญฯ"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 4)

"แม่จำทำไมเล่าพระเจ้าอยู่หัว

ท่านลดตัวลงนั่งข้างถนน
ฟังความทุกข์ทั้งผองของผู้คน
ท่านต้องทนเหนื่อยยากมากทำไม
ลูกเอ๋ยบุญของเราชาวไทยแล้ว
มีพระร่มโพธิ์แก้วประเสริฐใส
ท่านทรงเหนื่อยยากสิ้นเพื่อคนไทย
ลูกจงน้อมกายใจถวายพระพร"

(นิภา บางยี่ขัน . 2534 : 127)

"ฉันยังจำได้

สมเด็จพระทรงสีอะไรวันให้เฝ้า
ที่ประทับอีกสี่ซึ่งซึ่งใจเรา
เหลืองแดงเข้าประกอบเข้มงามเต็มงาม
สวนอัมพรสถานวันแรกนั้น
สมเด็จพระผันพระพักตร์ทรงทักถาม
ฉันเงอะงะตอบง่ายงายไม่ได้ความ
ยังวาทความภูมิใจไปหลายปี
ทุกปีในวันนั้นวันเข้าเฝ้า
นั่งแต่เข้าจนบ้ายไม่เปลี่ยนที่
เสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี
พันวันนี้ฉันก็พร้อมแม้อยอมตาย
พระบรมราโชวาทตรัสทุกครั้ง
พร้อมกระแสน้ำสั่งอย่างง่ายงาย
ยังจำได้แม้กระทั่งเฝ้าครั้งท้าย
เมื่อครุ่ยสายเฉพาพักตร์แล้วจากมา
ไม่มีที่ที่ใดในโลกนี้
จะเป็นที่ปลอดภัยไปยิ่งกว่า
ที่ตรงนี้ที่เข้าเฝ้าเจ้าชีวา
พระวงศาคณานับเหมือนภาพพิมพ์
ไกลจากอาณาจักรที่รักยิ่ง
ร่างฉันอิงเอนทาบกับดินนี้ม
หรือตาเล่นล้อดาวที่พราวพริ้ม
แล้วแอบยิ้มอ้อมผันวันเล่านี้"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2543 : 157-158)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการเขียนบทร้อยกรองที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์นั้นมีสองแนว แนวคิดแรกก็แต่งโดยใช้รูปแบบและแนวคิดตามแบบวรรณคดีโบราณ คือจะกล่าวสรรเสริญพระบารมีพระมหากษัตริย์ในฐานะที่มีความสำคัญเหนือคนทั่วไป เป็นบุคคลที่สมบูรณ์พร้อม หรือเป็นสมมุติเทพ ดังเช่นตัวอย่าง กาพย์เรื่องแรก ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่ยกมาชื่อเรื่องว่า "ส ราชนี" ที่ผู้แต่งได้กล่าวสดุดีพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี-

นาค ว่าทรงมีความงามและความดีพร้อมอย่างหาที่เปรียบมิได้ จนเป็นบุคคลในอุดมคติ และใช้ถ้อยคำที่เป็นคำบาลี-สันสกฤต และใช้คำราชาศัพท์เป็นจำนวนมาก

แนวคิดที่สอง จะสามารถมองเห็นความเปลี่ยนแปลงในการแต่งบทร้อยกรองประเภทเฉลิมพระเกียรติที่แตกต่างจากวรรณคดีโบราณได้อย่างชัดเจน โดยในบทร้อยกรอง 2 ตัวอย่างหลังจะแสดงภาพ พระมหากษัตริย์ และพระบรมราชินีนาถ อย่างบุคคลธรรมดาที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป เช่น ภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเสด็จไปในถิ่นทุรกันดารเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่เดือนร้อน หรือภาพสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร โดยกวีได้หยิบยกเอาแง่มุมที่น่าประทับใจจากภาพที่ได้พบเห็นถ่ายทอดออกมาเป็นบทร้อยกรอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าร้อยกรองที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในยุคนี้จะเสนอภาพของพระกษัตริย์ที่เป็นมนุษย์ธรรมดา และให้ความรู้สึกว่พระมหากษัตริย์อยู่ใกล้ตัวผู้อ่านมากยิ่งขึ้น และมีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายกว่าวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในอดีต

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 แนวคิดในร้อยกรองที่เกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกของกวีจะโดดเด่นอย่างมาก เช่น แนวคิดเรื่องความรัก แนวคิดเรื่องธรรมชาติ โดยกวีในยุคนี้จะกล่าวถึงสังคมรอบตัว และการเมืองการปกครองน้อย เพราะประเทศไทยอยู่ในช่วงที่รัฐบาลไม่ให้อิสระแก่นักเขียนในการแสดงความคิดเห็น และกวีส่วนมากในยุคนี้มักกล่าวถึงสังคมและสถาบันต่าง ๆ ในเชิงบวก

2. การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของร้อยกรองช่วงปี พ.ศ. 2511 – 2520

การเปลี่ยนแปลงแนวคิดในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นับว่ามีพัฒนาการอย่างรวดเร็วมาก หากเทียบจากยุคที่แล้ว ในยุคก่อน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำประเทศที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จและเข้าควบคุมเสรีภาพด้านการแสดงความคิดเห็นของนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ ดังนั้นแนวคิดที่เด่นที่สุดในยุคนี้จึงเป็นแนวพาฝัน ที่พูดถึงเรื่องความรักของหนุ่มสาว ซึ่งเป็นบทร้อยกรองที่มุ่งรับใช้อารมณ์ส่วนตัวของกวีมากกว่าที่จะมุ่งรับใช้สังคม เพราะในขณะนั้นไม่มีกวีคนใดกล้าเขียนวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลและสภาพที่แท้จริงของสังคม จนเมื่อ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม จึงเริ่มมีนักเขียนเสนอผลงานที่มีการวิจารณ์รัฐบาลของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และของ จอมพลถนอม กิตติขจร มากขึ้น เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ , อังคาร กัลยาณพงศ์ , วิทยากร เชียงกุล และขรรค์ชัย บุนปาน เป็นต้น กวีเหล่านี้นับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของงานเขียนแนวเพื่อชีวิตเพื่อประชาชนที่เฟื่องฟูในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520

วรรณกรรมเพื่อชีวิตและวรรณกรรมการเมืองของไทยมีการพัฒนาทั้งในด้านแนวความคิดและปริมาณอย่างรวดเร็วในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้ นักเขียนส่วนมากในยุคมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้กับความไม่ยุติธรรมในสังคม และโจมตีนักการเมืองและข้าราชการที่ทุจริตในหน้าที่ ดังนั้นบทร้อยกรองของกวียุคนี้จึงเขียนขึ้นด้วยใจสำนึกของคนที่รักประเทศชาติ และต้องการใช้งานเขียน

เพื่อรับใช้สังคม ดังที่ สิริชัย สมุทวณิช (2524 : 37) ได้กล่าวถึงบทบาทของวรรณกรรมในช่วงนี้ว่า

ระหว่างปลายปี 2515-ต้นปี2516 กระแสคลื่นทางการเมืองมีส่วนผลักดันอย่างใหญ่หลวงให้วรรณกรรมการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อต้านอำนาจเผด็จการ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นเปิดหน้าพิเศษสำหรับบทกวีการเมือง หรือบทกวีที่รับใช้สังคม เช่น มหาราษฎร์ รายสัปดาห์ ประชาธิปไตย เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของบทร้อยกรองที่เห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้คือ เมื่อนักเขียนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมมากขึ้น บทร้อยกรองจึงหันมารับใช้สังคมและการเมืองมากกว่าบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ซึ่งจะนิยมเขียนบทร้อยกรองเพื่อรับใช้อารมณ์ของกวีเป็นส่วนมาก

โดยจากการศึกษาวิเคราะห์หนังสือร้อยกรองข้างต้น ผู้วิจัยสามารถแยกประเภทของแนวคิดในบทร้อยกรองช่วงปี พ.ศ.2511-2520 ได้เป็นประเภทต่าง ๆ โดยเรียงลำดับตามความนิยมในการแต่งบทร้อยกรอง ดังนี้

2.1 แนวคิดเรื่องสังคมและการเมือง

แนวคิดในเรื่องสังคมและการเมืองการปกครอง ถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการนำเสนอสูงสุดในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้ เพราะประชาชนในประเทศมีความตื่นตัวในการทำกิจกรรมทางการเมืองสูงมาก "วรรณกรรมจึงเสมือนเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้ทางความคิด และเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง ดังนั้น ในช่วงระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม 2516-24 ตุลาคม 2518 พบว่ามีหนังสือเกี่ยวกับการเมืองตีพิมพ์ถึง 335 เล่ม" (สุมาลี วีระวงศ์; และคนอื่น ๆ . 2544 : 18)

เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 คือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 แม้ทั้ง 2 เหตุการณ์นี้จะมีช่วงระยะเวลาสั้นเพียง 3 ปี แต่เป็นช่วงเวลาที่มีการสร้างสรรค์วรรณกรรมทางการเมืองเป็นจำนวนมาก โดยมีบรรยากาศแวดล้อมทางสังคมการเมือง และจิตสำนึกขบถของนักเขียนหนุ่มสาวเป็นปัจจัยสำคัญ โดยสามารถแบ่งแนวคิดเรื่องสังคมและการเมืองเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1.1 แนวคิดต่อผู้นำประเทศ

ภายหลังการอสัญกรรมของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กวีซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ผู้นำของประเทศได้โดยอิสระ จึงเริ่มเขียนบทร้อยกรองต่อว่าผู้นำคนก่อน โดยกวีกล่าวถึงความอดอยากของประชาชนที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในยุคข้าวยากหมากแพง และยุคที่มีมิฉฉาชีพเกิดขึ้นมากมาย รวมทั้งได้กล่าวถึงผู้นำประเทศที่ร่ำรวยด้วยการคดโกงประชาชน เนื้อหา

ที่กวีได้นำเสนอนั้นล้วนแสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำของคนในยุคนี้ได้อย่างชัดเจน ดังในบท ร้อยกรอง เรื่อง "วิปลาสนำ" เช่น

“ซึ่มมยซึ่มมยมีหลายหมื่น
ซึ่มมยโบสถ์พราหมณ์มะขามแห้ง
ซึ่มมยนั่งรถราคาแพง
ตายโหงลงแดงแล้ว 1 คน”

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 73)

จากร้อยกรองข้างต้น ไพบุลย์ วงษ์เทศ ได้กล่าวเสียคนผู้นำคนเก่าที่เสียชีวิตไปแล้ว ด้วย นั่นคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เข้ามาปกครองประเทศให้อยู่ในระบอบเผด็จการมายาวนาน จนทำให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยเติบโตอย่างเชื่องช้า

จอมพลถนอม กิตติขจร และ จอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นผู้นำประเทศต่อจากสมัยของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยยังคงปกครองประเทศด้วยระบอบเผด็จการเช่นเดิม ในขณะที่ประชาชนมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง และออกมาเรียกร้องประชาธิปไตยกันมากขึ้น จึงทำให้ประชาชนไม่พอใจในตัวผู้นำใหม่ พฤติกรรมการโกงกินของราชการทำให้ประชาชนเบื่อหน่าย และรู้สึกไม่พอใจในตัวผู้นำประเทศมากขึ้น “ทั้งจอมพลถนอมและประภาส ต่างก็ไม่มีบารมีเท่ากับ จอมพลสฤษดิ์ ซึ่งในวัฒนธรรมทางการเมืองไทยนั้นเชื่อว่าบารมีเป็นสิ่งสำคัญ เพราะบารมีจะนำมาซึ่งความชอบธรรมในการมีตำแหน่งสูงมีอำนาจในการปกครอง” (ลิขิต ธีรเวคิน . 2547 : 197) กวีได้สะท้อนความไม่พอใจผู้นำประเทศไว้ด้วยเช่นกัน ดังที่ไพบุลย์ วงษ์เทศ ได้เขียนบทร้อยกรองว่าหนึ่งในผู้นำประเทศในขณะนั้น ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “พิโรชวาทัง” และ “เพลงกลอนกล่อมเพื่อน” ดังนี้

“พรรณรายพิลาสล้ำ	ไพจิตร
พังกุรายพินาศพิศ	พินิจถ้วน
เอกราชเอกลักษณรีด	รอนเรื่อย รอนรา
ปุดแต่ปากไอ้อ้วน	หนดน้อยต้อยหอย”

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 32)

“พุงก็ป่องท้องก็ปลั่งหนังก็ปลิ้น
หนดก็ตกเนื้อก็ตื้นหน้าก็ด้าน

รักสันโดษ, (ขอโทษ) คอร์ปชันเป็นสันดาน
นี้แหละหนออันธพาลชั้นพญาฯ"

(ไพบูลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 123)

จากบทร้อยกรองข้างต้นผู้นำที่ ไพบูลย์ วงษ์เทศ กล่าวถึงคือ จอมพลประภาส จารุเสถียร ว่าชอบทุจริตและเก่งแต่ปาก โดยที่ ไพบูลย์ วงษ์เทศ เลียงที่จะกล่าวถึงชื่อของ จอมพลประภาส จารุเสถียร โดยตรง แต่บรรยายลักษณะว่า อ้วนลงพุงและไว้หนวด ซึ่งทำให้ผู้อ่านจะสามารถเข้าใจได้ว่าผู้เขียนต้องการกล่าวถึงใคร

เหตุการณ์รุนแรงในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 จอมพลถนอม กิตติขจร นำเอากฎหมายมาตราที่ 17 ที่ให้อำนาจสูงสุดแก่ฝ่ายบริหารที่เคยใช้มาแล้วในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาใช้อีกครั้ง "รัฐบาลออกประกาศทางวิทยุ และโทรทัศน์ให้ใช้มาตรา 17 ในการกักขังตัวผู้ต้องหาคดีดังกล่าวเพื่อสอบสวนต่อไปจนกว่าจะเสร็จ" (ซิลวี ฮองลิ่งก้า . 2537 : 69) การที่รัฐบาลนำอำนาจที่ตนมีมาใช้ในการสลายผู้ชุมนุมด้วยความเด็ดขาด ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ผู้ชุมนุมและประชาชนในประเทศในขณะนั้นอย่างมาก ทำให้ภาพพจน์ของผู้นำประเทศ และรัฐบาลในยุคนั้นจึงเลวร้ายขึ้น กวีร่วมสมัยในยุค 14 ตุลา ต่างแสดงความไม่พอใจต่อผู้นำของประเทศที่ใช้กำลังในการตัดสินปัญหาตั้งในบทร้อยกรอง เรื่อง "จิตใจของฉัน" และ "ความสูญเสียบ" ดังนี้

"จิตใจของฉันไม่ได้อยู่ที่นี้

จิตใจของฉันอยู่ที่สนามรบ

จิตใจของฉันอยู่ที่ความดังของเสียงระเบิด

จิตใจของฉันอยู่ที่ความเร็วของเสียงปืน

จิตใจของฉันอยู่ที่การฆ่าคนให้ตาย

จิตใจของฉันอยู่ที่ศพเน่าเหม็นกองนั้น

มาที่นี้เกิด มาที่นี้ ที่สนามรบระหว่างชาติ

ที่นี้คือที่แสดงเกียรติภูมิของแต่ละประเทศ

ไม่ว่าที่นี้จะอันตรายถึงตายอย่างไร

เช่นฆ่ากันด้วยวิธีการอย่างไร

ที่นี้ก็เป็นที่ยึดไม่ได้

มาพบกันที่สนามรบ

มาพบกับที่สนามฆ่าคน

มาพบกับที่มีกลิ่นศพวันปืน

มาพบกันที่สายเลือดไหลท่วมสนามรบ

จิตใจของฉันไม่ได้อยู่ที่นี้
 จิตใจของฉันอยู่ที่สนามรบ
 จิตใจของฉันอยู่ที่ความคิดฆ่าคน
 จิตใจของฉันอยู่ที่กลิ่นเน่าของซากศพ
 ที่ทำให้ใบไม้ดอกไม้พलयมีกลิ่นเน่าเหม็นไปด้วย
 ฉันทันมีหน้าที่เป็นผู้บงการของประเทศ
 แต่ฉันนั่งอยู่บนโต๊ะทำงาน
 จิตใจของฉันสร้างสรรค์ความฝันให้กับตัวเอง
 จิตใจของฉันสร้างสรรค์ความฝันให้กับตัวเอง”

(จำง แซ่ตั้ง . 2513 : 25-26)

“ฉันทำงานที่นี้มายี่สิบปี
 ยังคงเป็นคนที่ถูกเหยียดหยามเหมือนเดิม
 ในปีที่ยี่สิบเอ็ด
 ฉันอายุสี่สิบกว่า
 ไม่รู้สึกว่าจะนอนอยู่ที่นี้
 เขาแบ่งแยกและประกาศห้ามเข้า
 ฉันคิดเช่นนั้น
 เหนื่อยเพื่อแลกกับค่าตอบแทนน้อยนิด
 การกดขี่ ขูดรีดเกิดขึ้นเรื่อย ๆ
 และกลายเป็นความชาชิน
 ในบรรดาเกียรติยศ
 ฉันได้รับมากที่สุด
 ได้มาง่ายง่าย
 เหมือนควายชอบหญ้า
 เขาให้เพราะฉันฆ่าคนได้มาก
 เขาว่าพวกนั้นเป็นคนไม่ดี
 หลังจากที่ฉันตาย
 ครอบครัวจะเป็นสุขและอีกหลายอย่าง
 ฉันตกลงแลกสิ่งเหล่านั้น
 เพียงเพื่อสิ่งเหล่านี้!

ฉันไม่เคยตอบคำถามนี้ได้
 ฉันมาทำไมที่นี่
 วันนี้ฉันฆ่าคนได้สิบคน
 บางทีพรุ่งนี้คงได้มากกว่า
 และสักวันหนึ่ง
 ฉันคงกลายเป็นศพที่สิบ
 ที่นี้ฉันไม่ใช่ผู้ฆ่าเท่านั้น
 แต่ต้องถูกฆ่าด้วย"

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 19-20)

จากบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า จ่าง แซ่ตั้ง ดำเนินผู้นำที่หมกหมุ่นอยู่ในเรื่องการทำสงครามเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจของตน ในขณะที่ วิสา คัญทัพ ได้กล่าวถึงทหารที่ฆ่าประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โดยผู้แต่งคิดว่าทหารเหล่านั้นฆ่าตามหน้าที่ดังนั้น คนที่ผิดมากที่สุดคือผู้นำของประเทศที่เป็นผู้นำประเทศ เป็นผู้ออกคำสั่งให้ทหารชั้นผู้น้อยฆ่าผู้บริสุทธิ์อย่างเลือดเย็น

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ประชาชนก็ได้เกิดความหวังใหม่ที่จะให้ประเทศไทยมีระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อีกครั้ง "เมื่อประกาศรัฐธรรมนูญฉบับปี 2517 แล้ว ก็มีการเลือกตั้งเดือนมกราคม 2518 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่เป็นรัฐบาลผสม ซึ่งต่อมา ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช พี่ชาย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี จนเกิดการนองเลือด และรัฐประหาร เมื่อ 6 ตุลาคม 2519" (ลิขิต วีรเวศิน . 2547 : 205) แม้ประชาชนจะได้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอย่างที่ฝันไว้ แต่รัฐบาลทั้ง 2 ชุดก็ยังไม่สามารถทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความตื่นตัวทางการเมืองสูงในช่วงนี้ได้ การที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้นี้เองทำให้ประชาชนพากันผิดหวังในการทำงานของผู้นำใหม่ ดังที่ จิรนนท์ พิศรปรีชา สะท้อนในบทร้อยกรอง ชื่อ "สุสานทราย" ดังนี้

"ตรงรอยต่อสี่ขาเส้นยาวเยียด
 ทรายละเอียดพบสายแดดแผดรังสี
 ระยับไหวในละอองทองชาติรี
 ลามสุรีย์สุดระยะทะเลทราย
 คนสัญจรอ่อนล้า กร้านกว่ากร้าน
 เดินโดยสารเวลาหาจุดหมาย
 ความหวังตรงเส้นขาว ยาว , ทำทาย

อาจละลายหลอมร้อนก่อนถึงมัน
 แล้วสี่เขี้ยวแสลงนยามร้อนจัด
 ปรากภูษัต , ธารใสเหมือนในฝัน
 คนใกล้ตายตะกายวิ่งหาสิ่งนั้น
 ภาพอาถรรพ์พลันดับไปกับตา
 ทะเลทรายรูปขวานกร้านลมแดด
 วนในแวงดวงเก่า – เวลา , ไร้ค่า
 ผู้แสวงหวั่นไหวไกลเกินคว้า
 มีแต่ล้ารอดตายรอสายธาร”

(จirnันท์ พิตรปรีชา . 2534 : 21)

จirnันท์ พิตรปรีชา เปรียบเทียบเหตุการณ์ 14 ตุลา ที่ผ่านมาเหมือนการเดินทางต่อสู้
 ไปในทะเลทรายที่แห้งแล้งซึ่งต้องใช้ความเข้มแข็งอดทนเป็นอย่างมาก เพื่อจะไปให้ถึงบ่อน้ำที่หวัง
 ไว้ ซึ่งบ่อน้ำนี้เป็นสัญลักษณ์แทนระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ โดยผู้เขียนได้สรุปในตอนท้ายของ
 บทร้อยกรองด้วยความผิดหวังว่า บ่อน้ำนั้นไม่มีอยู่จริงใน “ทะเลทรายรูปขวาน” ซึ่งก็หมายถึง
 ประเทศไทย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดหวังต่อรัฐบาลชุดใหม่ที่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่
 มีมาก่อน 14 ตุลา ให้ดีขึ้นได้

นอกจากนี้ คมทวน คันธนู ได้เขียนบทร้อยกรองเดือนผู้นำประเทศให้สนใจ
 ประชาชนที่ยากจน และอย่าได้เอาวัดเอาเปรียบกับคนยากจน ดังบทร้อยกรอง ชื่อ “แต่เธอผู้ได้
 ขุนเขา”
 ที่ว่า

“เธอจะดักดวงสุขซึ่งทุกข้มหันต์
 บนยอดภูที่พุ่งแลสูงชัน
 หรือจะเดินตม้ต้นบนดินแดน
 ก้าวต่อไปเท่าที่เธอมีสิทธิ์
 คิดต่อไปตราบชีวิตยังโลดแล่น
 ขอจำเพียงยังมีมากคนซึ่งขันแค้น
 มิเคยเห็นดาวบนเขาเลย”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 30)

จะเห็นได้ว่าในช่วง พ.ศ. 2511-2520 นี้มีการเปลี่ยนผู้นำประเทศบ่อยครั้ง จนผู้นำขาดเสถียรภาพในการปกครอง การที่ผู้นำประเทศไม่สามารถควบคุมการทุจริตของข้าราชการและนักการเมืองได้ ทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาในตัวผู้นำ อีกทั้งการที่ผู้นำได้ใช้ความรุนแรงกับประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ยิ่งทำให้ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อผู้นำประเทศเลวร้ายลง

2.1.2 แนวคิดต่อรัฐบาลและข้าราชการ

กวีในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 มักเขียนบทร้อยกรองกล่าวถึงความทุจริตของรัฐบาลและข้าราชการ ภายใต้การปกครองของ จอมพลถนอม กิตติขจร ดังเช่นที่ ไพบูลย์ วงษ์เทศ ได้เขียนโคลงกระทู้ถึงความฉ้อโกงของข้าราชการที่กอบโกยผลประโยชน์สุดตน จนประชาชนต้องเดือดร้อนและมีฐานะที่ยากจนดังในบทร้อยกรอง เรื่อง “กระทู้ไทยแลนด์” ดังนี้

	“ทุ จริตทั่วทั้ง	ปริมณ ทลเอย
สุ	จริตทุกขระทมทน	แดกซี่
มุ	ทะลุทะลิ่งฉล	ฉ้อรำ รยนา
ตุ	เดือดนั้กยุคนี่	กอบได้โกยเอาฯ”

(ไพบูลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 67)

จากบทร้อยกรองข้างต้นกวีได้แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมไทยที่มีแต่ข้าราชการที่ทุจริตจนมีฐานะร่ำรวย ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังมีฐานะยากจนเช่นเดิม

ภายหลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ความมีเสรีทางความคิดของสื่อมวลชนที่เพิ่มมากขึ้น และบทบาททางการเมืองของนักศึกษาที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ทำให้เกิดการแตกแยกทางความคิดของคนในชาติอย่างรุนแรง “เกิดการแตกแยกในทางความคิดการเมืองของคนไทย ที่แตกแยกเป็นสุดโต่ง 2 ขั้ว และมีลักษณะประจันหน้า การแตกแยกดังกล่าวคือ การแตกแยกเป็นกลุ่มขวาจัดและซ้ายจัด” (ลิขิต ธีรเวคิน . 2547 : 206) ซึ่งคนที่อยู่ฝ่ายขวาจัดก็จะมองดูฝ่ายซ้ายว่าเป็นกลุ่มที่เป็นภัยต่อสังคม เป็นคอมมิวนิสต์ที่มุ่งทำลาย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ส่วนกลุ่มซ้ายจัดจะมองดูกลุ่มขวาจัดเป็นพวกอนุรักษนิยม ที่ไม่พยายามยอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ควรจะเกิดขึ้น ปรากฏการณ์แตกแยกนี้เองที่เป็นชนวนสำคัญในการเกิดเหตุการณ์นองเลือดเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519

ความขัดแย้งนี้ทำให้พวกฝ่ายซ้ายพากันตีพิมพ์วรรณกรรมหัวก้าวหน้าออกมา
มากมายทั้งงานเขียนและงานแปล ดังนั้นจึงมีบทร้อยกรองที่ฝ่ายซ้ายเขียนขึ้นเพื่อปกป้องถึงความไม่
พอใจการทำงานของรัฐบาลซึ่งถือเป็นฝ่ายขวาในขณะนั้นเป็นจำนวนมาก ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง
“เวียง” ดังนี้

“เจ้าพระยาလာโหมโลมสุข
นั่งเตียงตั้งมุกเขมศรี
ขัดดาบศิลาประดามี
เช่นผีเช่นไหวไสยมนต์
      ศึกมาประชิดเมืองเคื่องขุ่น
ตีดาบซูลมุนก็ฉ้อฉล
ดาบนี้เหล็กนี้ พิธีกล
ไพร่เอยประชาชนสิบสองเฟื้อง
      สู้ศึกยุทธศาสตร์ปรารถนา
ทะแกล้วทหารกล้าก็หน้าเหลือง
คุดของอั้งไปทั้งเมือง
ขัดเคื่องขายดาบคาบศิลา
      เฟื้องนี้ภริยาလာโหม
เฟื้องนั้นมุงกระโจมแฝกฝา
เฟื้องนี้โถเถาเก่าชรา
เฟื้องนั้นซื้อกาน้ำชาร้อน
      นครบาลยืมบานขอส่วนแบ่ง
ชรรมาธิกรณ์ ร้องแรงสะท้อนถอน
เฟื้องนี้ขอเกิดลูกซื้อฟูกนอน
โกษาไกรสร ก็โตกา
      ขอกูเกิดกูเป็นผู้เฒ่า
เฟื้องเก่าแสนเก่าก็มีค่า
ดาบนี้ตีขายได้ราคา
ขายมาแบ่งบ้างเป็นอย่างไร
      อนุชิตราชา ฉ่าฉาว
เออมึงจะเหม็นคาวนี้ไฉน .

โอหนอพ้อหนอย่าอิงไป
เฟื่องหนึ่งจะได้ไหมมาแบ่งปัน"

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 27)

จากบทร้อยกรองข้างต้น ไพบุลย์ วงษ์เทศ ชี้ให้เห็นถึงการทำงานที่ทุจริตของเจ้าหน้าที่ราชการ ที่นำเอาเงินภาษีของประชาชนมาใช้จ่ายส่วนตัว โดยไม่สนใจถึงความอยากลำบากของประชาชนที่เป็นเจ้าของเงินเหล่านั้น

คมทวน คันชนู ได้กล่าวถึงรัฐบาลที่เป็นความหวังของประชาชนด้วยเช่นกัน ในบทร้อยกรองชื่อ "รุ่งกินเมือง" คมทวน ใช้ "รุ่ง" เป็นสัญลักษณ์แทนความหวังของประชาชน รุ่งกินเมืองจึงหมายถึง รัฐบาลชุดใหม่ที่น่าจะเป็นความหวังของประชาชนในการเป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญขึ้น แต่กลับกลายเป็นรัฐบาลที่บริหารงานไม่เป็นและทำให้สังคมไทยในทุก ๆ ด้านเสื่อมโทรมลง โดย คมทวน ได้ใช้สีทั้ง 7 สีของรุ่งกินน้ำเป็นสัญลักษณ์แทนกลุ่มคน และ สถาบันสำคัญ ๆ ของประเทศที่ควรจะเป็นความหวัง และกำลังสำคัญแก่สังคม แต่กลับสร้างความเสื่อมให้กับสังคม โดยใช้สีแสดงเป็นตัวแทนของข้าราชการไทย ดังนี้

“สายใยไล่ซัดสยดสยอง	แม่คลุมยัดครอง
เป็นเขตทั่วแคว้นแผ่นสยาม	
สมญาค่าชื่อลือนาม	"เช้าชามเย็นชาม"
งานหนักผลักใส่ไปมา	
เห็นคนจนเหมือนกับหมา	ดาสีดาสา
ถูกขู่ตะคอกสำเนียง	
แก่งแย่งแบ่งชั้น , กรรเชียง	ขึ้นหมอกเมฆเมียง
หลบมุ่มมูมมามลามเลีย	
ตัวเอ้เอ๊กเขนกนาบเมีย	เปิดแฟ้มมาเฟีย
อะหา! ข้าราชการ	
ยิ่งโตยิ่งโตใหญ่ปาน	ประหนึ่งคัคณานต์
ยี่ดอกอวดอ้างบารมี	
ใครส่งใครส่วยภาษี	ละซี ละซี
เสพได้ใครเล่าเสี่ยงดู	
หัวแหวนแม่ค่าตราตรู	ไว้เรือนรับชู
จ๊กเจ็ดจลวยด้วยไต	

ราชสีห์ลีลาเกล้าไกร	อันสัตว์อาศัย-
สิ้นป่าเจ้าป่าอาศัย	
ซึ่งห้วยเวหนล้นบรร-	ณาการเนืองนันต์
ขาดดินก็ดินแดโดย	
ผู้นำนั่งชมลมโชย	ขาดชนชาติโอย
ทั้งวงศ์จรงเวีย-เยียไฉน?	
สั่งสมสายสนกลใน	ปฏิสนธิ์กลไก
เพื่อเป็นปีกป้องครองนาน	
อะหา ! ข้าราชการ	สายใยไพศาล
กลับแผ่กระหวัดรัดคอ	
สืบพันธุ์สันดานดงทร-	พีไฉดโลดรอย
โตขึ้นเพื่อฆ่าผู้ขุน	
หัวซบหลบใต้ใบบุญ	เจ้าเล่ห์เนารคุณ
บ่เคยค้อมคู้ผู้คน	
แลปลิ้นกินเมืองมาน	ต่อพงษ์ทรงพล
คือแสบแสนวันนี่"	

(คมทวน คันธนู . 2532 : 140-141)

ผู้แต่งใช้สีแสดแทนข้าราชการไทยเพราะต้องการให้ชื่อสีแสดพ้องกับคำว่า "แสบ" ดังในบทร้อยกรองที่ว่า "คือแสบแสนวันนี่" ที่สามารถสื่อถึงพฤติกรรมของข้าราชการไทยที่ไม่ตั้งใจทำงานในหน้าที่อย่างแท้จริง ทำตัวยิ่งใหญ่ และชอบดูถูกคนจน อีกทั้งทุจริตโกงกินบ้านเมืองอีกด้วย สัญลักษณ์รัฐ ของ คมทวน คันธนู นี้สามารถชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมทรามของสังคมในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี

2.1.3 แนวคิดต่อระบอบการปกครอง

เหตุการณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เมื่อประเทศเปลี่ยนผู้นำมาเป็นจอมพลถนอม กิตติขจร แม้จะเป็นนายกที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ก็ยังคงใช้รัฐธรรมนูญคนเดิมๆที่เคยร่วมรัฐบาลกันมา และในเวลาต่อมา "จอมพลถนอม กิตติขจร ก็ทำการปฏิวัติตนเองในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ล้มล้างรัฐธรรมนูญรัฐสภา คณะรัฐมนตรี พรรคการเมือง รวมทั้งจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน หันกลับมาใช้อำนาจการปกครองประเทศในระบบเผด็จการดั้งเดิม" (ซิลวี ฮอล-ลิงก์ . 2537 : 63) การที่ประชาชนถูกรอบงำด้วยระบอบเผด็จการที่ยาวนาน ทำให้ประชาชนเริ่มเบื่อหน่ายในระบอบการปกครอง ดังบทร้อยกรองเรื่อง "หนทางแห่งหอยทาก" ดังนี้

“ในญักรกนั้นมีทาง
 เปลี้ยวอ้างว้างไร้คนเดิน
 ทางน้อยจึงหาเงิน
 เป็นเงางามระวามไว้
 รอว่าสักวันหนึ่ง
 ซึ่งตะวันอันอำไพ
 จะเกี่ยววกราดและฟาดไฟ
 ประลัยหญาลงย่อยยับ
 เมื่อนั้นแหละเงินงาม
 รวีงามจะตามจับ
 เพชรผกายจะฉายวิบ
 ชับเงินยวงแห่งช่วงทาง
 และทากน้อยจะถมเนื้อ
 เพื่อภาวะแห่งผู้สร้าง
 ระเหิดหายละลายร้าง
 อย่างเคยเคยทุกคราวครั้ง
 ทางนั้นจึงปรากฏ
 ทอดไปจรดที่ใจหวัง
 ตราบใดที่หญาบัง
 ก็บังใจที่ไขว่คว้า
 การเกิดต้องเจ็บปวด
 ต้องร้าวรวดและทรมาน
 ในสายฝนมีสายฟ้า
 ในผาที่บมีถ้ำทอง
 มาเกิดมาทุกข์ยาก
 มานับมากกับเพื่อนพ้อง
 อย่าวังเลยรังรอง
 จะเรื่องไรในชีพนี
 ก้าวแรกที่เราอย่าง
 จะสร้างทางในทุกที่

ป่าเถื่อนในรัฐพี
ยังมีไว้รอให้เดิน"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2533 : 106-107)

จากบทร้อยกรองข้างต้น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แสดงความผิดหวังเกี่ยวกับพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยที่เป็นไปอย่างเชื่องช้า เหมือนกับการก้าวเดินของหอยทากที่ต้องเจอกับอุปสรรคอยู่ตลอดเวลา แต่กวีก็ยังคงมีความหวังว่าสักวันหนึ่งประชาชนต้องรวมพลังกันทำให้ประชาธิปไตยสามารถพัฒนาขึ้นมาได้อีกครั้ง

เมื่อคนในสังคมรู้สึกเบื่อหน่ายกับระบบการปกครองแบบเผด็จการ เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองที่ทุจริต และสภาพสังคมที่อยู่ในช่วงขั้วยากมากแพง บังคับเหล่านี้ทำให้ประชาชนต้องการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่เป็นชนวนสำคัญทำให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ขึ้น ในช่วงที่มีกระแสแห่งความต้องการสังคมใหม่ กวีก็ได้สร้างสรรค์ร้อยกรองที่มีเนื้อหาในการปลุกเร้าให้ประชาชนลุกขึ้นสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของตน และล้มล้างรัฐบาลเผด็จการ ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "อารมณ์กับความหลับไหล" และ "เมื่อคุณมีชีวิตอยู่" เช่น

"สวัสดิ์เขียนเขียนเหงาเศร้าสงบ

ทุกชีวิตเป็นศพเสียแล้วหรือ ?

อ๊ะ, ระเบิดบอดไม้กระไรระเบิด

ใครคือคนทำความสำคัญ

บอดไม้ไปทั้งนัคนเรศ

ฤอาเพศเกิดเรื่องจะเคืองเข็ญ

ประชาชนทำไมพูดไม่เป็น

ลมพัดไม่ยกกะเหินกลับรุ่มร้อน"

(ไพบูลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 175)

"เมื่อคุณมีชีวิต

ดูเหมือนดูเหมือนคุณจะได้ชีวิตมาจากความไม่มีแก่นสาร

สมัยที่เป็นทารก

คุณยังว่างเปล่า

ความรับผิดชอบของคุณอยู่ที่ความไม่เดียงสา

เมื่อคุณเริ่มสงสัยตนเอง

สัญญาณแรกจะเริ่มเตือนให้คุณนึกถึงการอยู่รอด
 ถ้าคุณสำนึกในการเกิดมาเป็นมนุษย์
 คุณจะเริ่มแสวงหาเป้าหมายการมีอยู่
 ในยุคสมัยเดียวกัน
 คุณเริ่มมองเห็นผู้คนมากมาย
 เริ่มแสดงความสัมพันธ์นอกขอบเขต นอกเหนือการควบคุม
 ไกลออกไปสู่กระแสคลื่นของมหาชน
 คุณจึงรู้จักกับปัญหา
 รู้จักกับความอยุติธรรม รู้จักกับการเอารัดเอาเปรียบ
 รู้จักกับการแสวงหาผลประโยชน์
 รู้จักกับการขูดรีด
 และคุณก็รู้จักกับอีกหลายสิ่งหลายอย่าง
 จนบางครั้งคุณรู้สึกตามไม่ทัน
 แล้วคุณก็ตัดสินใจ
 มันขึ้นอยู่กับว่า คุณยืนอยู่ในฐานะไหน
 คุณให้ความสำคัญกับปัญหามากเพียงใด
 ขอบเขตความสำนึกในการเกิดมาเป็นมนุษย์ของคุณกว้างเพียงใด
 สิ่งที่มีอยู่ก่อนกำหนดคุณ
 หรือคุณเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากสิ่งที่มีอยู่ก่อน
 ใช้มันเป็นองค์ประกอบในการเลือก ก่อนตัดสินใจ
 และถ้าคุณก้าวไปข้างหน้า คุณก็ก้าวไปเลย
 คุณตัดสินใจได้ครั้งเดียว”

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 35)

จากบทร้อยกรองข้างต้น ไพบุลย์ วงษ์เทศ พยายามอธิบายแก่ประชาชนว่าอย่างวาง
 เดยต่อพฤติกรรมอันทุจริตของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เพราะจะทำให้บ้านเมืองเกิดความเสียหาย
 ในขณะที่ วิสา คัญทัพ ได้เขียนร้อยกรองปลุกกระดมให้ประชาชนลุกขึ้นต่อสู้กับการเอารัดเอาเปรียบ
 ของชนชั้นปกครอง และมีจิตสำนึกร่วมกันที่จะทำให้การปกครองในประเทศเจริญก้าวหน้าขึ้น จะ
 เห็นได้ว่ากระแสความต้องการการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และล้มล้างรัฐบาลเผด็จการมีมากขึ้น
 จนประชาชนออกมาเรียกร้องประชาธิปไตย และบานปลายใหญ่โตเป็นเหตุการณ์สงครามกลางเมือง
 ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ในที่สุด

2.1.4 แนวคิดต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน

การทุจริตอย่างแพร่หลายในทุกวงราชการในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จึงส่งผลให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในยุคนี้ยากแค้น และมีคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำมากกว่าในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "ความน่าเฟอะของรัฐบาลนับตั้งแต่รัฐบาลถนอม-ประภาส ปกครองประเทศมา ประชาชนมีแต่ความสิ้นเนื้อประดาตัวมากยิ่งขึ้น คนส่วนน้อยสบาย ในขณะที่คนส่วนใหญ่ยากจนข้นแค้น ราคาสินค้าถีบตัวสูง ความเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลนับวันมีแต่จะลดน้อยถอยลง" (วิทยากร เชียงกูล . 2546 : 128)

ดังนั้นนอกจากวีจะกล่าวถึงพฤติกรรมอันทุจริตของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองแล้ว ยังได้สะท้อนถึงความทุกข์ยาก และอดอยากของประชาชนที่เกิดจากความคดโกงของผู้นำประเทศ และนายทุน พร้อมทั้งเตือนให้ผู้นำประเทศเข้าใจถึงบทบาทที่แท้จริงของตน ว่าการเป็นผู้นำคือผู้ที่ต้องทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ไม่ใช่การวางอำนาจ หรือการทะเลาะกันเอง ซึ่งเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ ดังในบทร้อยกรองของ จ่าง แซ่ตั้ง ชื่อ "คนทุกข์ยากในประเทศ" และ "แห่นางแมวขอฝน" และ "แห่นางแมวขอฝน" ตามลำดับ ดังนี้

"คนทุกข์ยากในประเทศ

แบ่งอาหารของฉันให้ฉันบ้าง
แบ่งความอบอุ่นคืนฉันบ้าง
จ่ายค่าแรงของฉันคืนมา
ค่าแรงที่พวกท่านโกงฉันไป"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2513 : 94)

"อย่าลืมนอก ลูกสาวโตโตเร่งให้มีลูก
ทั้งข้าวก็ให้ถูก อื่นอื่นก็อย่าให้แพง
เลิกทำตาแดงแดงโกรธเคืองใครเลย
เมื่อผู้ปกครองประเทศให้ดี
เป็นผู้ปกครองประเทศให้ดี"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2513 : 105)

"ข้าวสาร ข้าวสุก
คุณทำไมไม่ยอมมาหาฉัน

หลายวันที่ผ่านมา
 คุณห่างไกลจากฉัน
 คุณห่างฉันเพื่ออยู่ร้านค้ามากมาย
 ความอดอยากของฉันมีอยู่หลายวัน"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2513 : 105)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จ่าง แซ่ตั้ง แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่ขาดแคลน เพราะประชาชนได้ค่าแรงงาน หรือค่าผลผลิตทางการเกษตรได้ในราคาที่ต่ำ ในขณะที่สินค้ามีราคาสูง โดยชี้ให้เห็นด้วยว่าประชาชนที่เดือดร้อนไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเลย

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ความเป็นอยู่ของประชาชนก็ยังไม่ดีขึ้น แม้ว่าประชาชนจะได้รับชัยชนะ และทำให้ประเทศไทยได้ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอีกครั้ง แต่โดยทั่วไปแล้ว "อาจกล่าวได้ว่าแทบไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยทางภาครัฐบาล ทั้งกลุ่มบุคคลและนโยบาย โดยเฉพาะภาคข้าราชการ ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญของรัฐยังไม่กระทบกระเทือนอะไรเลย" (วิทยากร เชียงกูล . 2546 : 156) เมื่อเวลาผ่านไปความภาคภูมิใจในชัยชนะของประชาชนจึงถูกแทนที่ด้วยความผิดหวังที่สังคม และการเมืองของไทยไม่ได้ก้าวหน้าไปอย่างแท้จริง ประกอบกับปัญหาเศรษฐกิจที่รุนแรง "ด้วยการขึ้นราคาน้ำมันดิบของกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันเพื่อส่งออก (โอเปค) ทำให้เกิดปัญหาน้ำมันแพง และเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา นอกจากนั้นราคาสินค้าอุปโภคบริโภคได้ถีบตัวสูงขึ้นอย่างมากจากการขึ้นราคาน้ำมัน" (ลิขิต ซีรเวดิน . 2547 : 204) ปัญหาซึ่งเริ่มก่อตัวมามากอยู่แล้วจึงยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ดังที่ จ่าง แซ่ตั้ง ได้กล่าวถึงการขึ้นราคาสินค้าในยุคนั้น ในบทร้อยกรอง ชื่อ "พวกเขาปล้นประชาชนทั้งประเทศ" ดังนี้

“ก่อนนั้น พวกโจรปล้นประเทศอยู่ในยามนั้น
 ไข่เค็มฟองหนึ่งฉันทซื้อมากินข้าวได้ในราคา 75 สตางค์
 เดียวนี้พวกโจรกลุ่มนั้นจากไปแล้ว
 เดียวนี้ไข่เค็มฟองหนึ่งฉันทต้องซื้อในราคา 1050 สตางค์
 ก่อนนั้นพวกโจรปล้นประเทศอยู่ในยามนั้น
 ตะปูที่ฉันทซื้อมาเพื่อตอกไม้ทำบ้าน
 ฉันทซื้อได้ในราคากิโลละ 5 บาท
 เดียวนี้พวกโจรกลุ่มนั้นจากไปแล้ว
 เดียวนี้ตะปูฉันทต้องซื้อในราคากิโลละ 15 บาท
 สินค้าทุกอย่างขึ้นราคาอีก 3 เท่าหรือต้องมากกว่านั้น
 ก่อนนั้นโจรกลุ่มนั้นจากหายไป

แต่เดี๋ยวนี้โจรกลุ่มใหม่กลุ่มใหญ่มีเกิดขึ้นในประเทศ
พวกเขากำลังปล้นประชาชนทั่วประเทศ"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2517 : 144)

ความคิดของ จ่าง แซ่ตั้ง สะท้อนความคิดของประชาชนในยุคหนึ่งที่เริ่มเสื่อมศรัทธาใน
รัฐบาลชุดใหม่ที่ไม่สามารถบริหารประเทศให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ อีกทั้งหลังเหตุการณ์
14 ตุลา เครื่องอุปโภคบริโภคกลับแพงขึ้นกว่าเดิม จ่าง แซ่ตั้ง ได้เปรียบเทียบว่าเหตุการณ์ 14 ตุลา
เป็นเพียงการไล่โจรปล้นประเทศกลุ่มเก่า เพื่อได้มาซึ่งโจรปล้นประเทศกลุ่มใหม่เท่านั้น

บทร้อยกรองได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะที่บ้านเมืองขายสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภคใน
ราคาแพงที่ขึ้น ในขณะที่ประชาชนยังมีรายได้ต่ำ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาภาวะหนี้สินที่
เกิดขึ้นแก่เกษตรกรไทย ดังที่กวีร่วมสมัยสะท้อนไว้ในบทร้อยกรอง เรื่อง "พิโรชวาทัง" และ
"ขอทานบรรดาศักดิ์" ดังนี้

“ไร่นี้ข้าวโพดหน่อโหดร้าย

ท่านเจ้าขาซื้อขายไม่ฟังเสียง

สู้เพลิงมิพอยังดาซังเอียง

จะเถียงหรือก็ทำแต่ด่าทอ

เหน้อยยามาทังปีฉะนี้เอ๋ย

โดนเลยซีวีฉะนี้หนอ

ขายผักเผาถ่านปลุกปานปอ

ไม่พอค่าข้าวสารให้หลานชาย

พ่อค้าพระยาเลี้ยงเสลี่ยงนั่ง

อิฉันปวดหลังยังไม่หาย

พ่อหมอเอ๋ยเส้นพลิกกระดูกกาย

ตรวจเถิดยายมีเบี้ยพอเสี่ยยา

แรงแค้นแน่นในหัวใจน้อย

จะกินเผือกกินกลอยก็เกิดถ้า

น้ำพริกจิ้มกระถินฉันชินชา

เถิดรักษาอิฉันให้บรรเทา

ปุนหมากปากแห้งแพงนักหนา

อนาถจิตอนิจจาจะตายเปล่า

มีร่างเหมือนไรไม่มีเงา
 มีปากปากเปล่าก็เท่านั้น
 หาเข็มในกองค้ายังหาง่าย
 หาเบี้ยประทังกายสิเกินฝัน
 อรุณจะหยุดออกรุ้งยัน
 สำแดงเสียงสั่นสั่นประชาชน"

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 41-42)

“พวกข้าเป็นคนไม่ซี้เกียจ
 อ่ยายมออย่าเยียดเป็นซี้ข้า
 ทำนาทำไร่ได้แต่หนี้
 หัวปีท่ายปีดอกเบ็ญเต็มบ่า
 มีเงินเขาเรียกว่าลูกพี่
 ข้ามีแต่หนี้เขาเรียกลูกหมา
 ร้องขอจนคอแสบลิ้นสาก
 กระเพาะร้องโครกครากไปมา
 ใครเล่าจะเข้าใจชาวนา
 ต้องขอข้าวคนแปลกหน้าจนหน้าเอ๋ยแห้งแล้ง”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 34)

ความเป็นอยู่ที่ไม่ดีขึ้น และคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ของประชาชนหลังการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธากับรัฐบาลชุดใหม่มากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐบาลอย่างเห็นได้ชัด จนมีการสูญเสียชีวิตผู้คนอย่างมากภายในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

2.1.5 แนวคิดต่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญที่สร้างความสะเทือนใจให้แก่ประชาชนทั่วประเทศ ดังนั้นเหตุการณ์นี้จึงเป็นแรงบันดาลใจในสำคัญให้กวีสร้างสรรค์ผลงานร้อยกรองขึ้น แนวคิดของกวีต่อเหตุการณ์ 14 ตุลา มักเป็นแนวคิดที่แสดงความภาคภูมิใจในชัยชนะของประชาชน เพราะแม้เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จะเป็นเหตุการณ์นองเลือดที่น่าเศร้าสลด แต่ชัยชนะของประชาชนที่ได้รับภายหลังการสูญเสียก็สร้างความรู้สึกปิติยินดีให้กับประชาชนคนไทยเป็นอย่างมาก

ความสูญเสียที่น่าสลดใจจริงอยู่ แต่สิ่งที่ได้มาก็มากมหาศาลสิ่งที่ได้มากก็คือจิตใจอันเฟื่องฟูของประชาชนชาวไทยที่เริ่มเห็นพลังอันแท้จริงของตนในการเป็นผู้กำหนดประวัติศาสตร์ มิใช่เป็นผู้ต่ำต้อยหน้าถูกโขกสับอย่างเคย ประชาชนเริ่มรู้ว่าประเทศชาติของตน อำนาจอธิปไตยเป็นของตน มิใช่ของคนกลุ่มหนึ่งพวกหนึ่ง ดังนั้น แม้น้ำตาจะยังนองหน้าอยู่แต่ประชาชนก็ไซโยโห่ร้องอย่างปิติยินดี เมื่อทราบข่าวว่าผู้เผด็จการทั้งสามชนชั่วของ และครอบครัวออกจากประเทศไปแล้ว

(วิทยากร เชียงกุล . 2546 : 148)

ดังนั้นภายหลังจากที่ประชาชนได้รับชัยชนะคนทั้งชาติจึงมีความรู้สึกร่วมกันอย่างหนึ่ง คือ ความอึดอ้อม และภาคภูมิใจที่สามารถต่อสู้อย่างกล้าหาญจนสามารถเรียกร้องประชาธิปไตยกลับคืนมาได้ ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่า ประชาชนคือผู้ที่เป็นเจ้าของประเทศอย่างแท้จริง ดังที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้เขียนบทร้อยกรองที่ชื่อ “เพียงความเคลื่อนไหว” เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ และพลังอันยิ่งใหญ่ของประชาชน ดังนี้

“ชั่วเหยี่ยวกระหับปีกกลางเปลวแดด

ร้อนที่แผดก็ผ่นเพลาพระเวหา

พอใบไม้ไหวพลกริกกริกมา

ก็รู้ว่าวันนี้มีลมมาก

เพียงกระเพื่อมเลื้อมรับวับวับไหว

ก็รู้ว่าน้ำใสไช้กระจก

เพียงแวงดาวคูนันหวั่นสะทก

ก็รู้ว่าในหัวอกมีหัวใจ

ไซ้ประตูดิ่งผูกถูกกระซก

เสียงแห่งความทุกข์ยากก็ยิ่งใหญ่

สว่างแวงแปลบพร่ามาไรไร

ก็รู้ว่าทางยังพอมี

มือที่กำมัดซื้อจนชุ่มเหงื่อ

ก็ร้อนเหลือเดือดเนื้อถนัตถนี่

กระหืดหอบฮวบล้มแต่ละที

ก็ยังดีที่ได้สู้ได้สู้รัส

นิ้วกระดิกกระเตี้ยได้พอให้เห็น

เรี่ยวแรงที่แฝงเร้นก็ปรากฏ

ยอดหญ้าแยงหินแยกหยัดระซด

เกียรตยศแห่งหญ้าก็ระยับ

สีสืบปีเป่าโล่งตลอดย่าน
 สีสืบล้านไม่เคยขยับเขยื้อน
 ดินเป็นทรายไม้เป็นหินจนหักพับ
 ดับและหลับตลอดถ้วนทั้งตาใจ
 นกอยู่ฟ้านกหากไม่เห็นฟ้า
 ปลาอยู่น้ำย่อมปลาเห็นน้ำไม่
 ไล่เดือนไม่เห็นดินว่าฉันใด
 นอนย่อมไร้ดวงตา رؤ้อจม
 ฉันทันความเปื่อยเน่าเป็นของแน่
 ย่อมเกิดแก่ความนิ่งทุกสิ่งสม
 แต่วันหนึ่งความเนาในเปลือกตม
 ก็ผุดพรายให้ชมซึ่งดอกบัว
 และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ
 เป็นความมงดความงามใช้ความชั่ว
 มันอาจขุ่นอาจข้นอาจหม่นมัว
 แต่ก็เริ่มจะเป็นตัวจะเป็นตน
 พอเสียงร่ำร้องประกาศกล้า
 ก็รู้ว่าวันพระมาอีกหน
 พอปิ่นเปรี้ยวแปลบไปในมลฑล
 ก็รู้ว่าประชาชนจะชิงชัย"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2533 : 50-51)

จากบทร้อยกรองข้างต้น ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่าแม้ประชาชนจะมีกำลังน้อย และมีสิทธิ์
 มีเสียงในสังคมน้อยเสมอมา แต่หากเมื่อใดที่ทั้งหมด "เคลื่อนไหว" ลุกขึ้นต่อสู้รวมตัวกันก็จะ
 สามารถเอาชนะทุกสิ่งได้ ซึ่งก็วิสามานย์ใช้คำได้อย่างน่าประทับใจ และทำให้เกิดความรู้สึกร่วมใน
 บทร้อยกรองได้เป็นอย่างดี

จากชัยชนะจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทำให้มีบทร้อยกรองที่แสดงถึงความ
 ภาคภูมิใจในชัยชนะของพลังของคนหนุ่มสาว ดังที่ วิสา คัญทัพ กล่าวถึงความกล้าหาญ และความ
 เสียสละของนักศึกษา จนทำให้ประชาชนได้รับชัยชนะไว้ได้อย่างน่าประทับใจ ดังในบทร้อยกรอง
 ชื่อ "คำประกาศของคนรุ่นใหม่" ดังนี้

“คนรุ่นใหม่ประกาศก้องลั่นกลองรบ

ก่อนจะพลบตะวันรอนลงอ่อนแสง
 เฮ้ย-กูคนรุ่นใหม่หวาดระแวง
 จะชูธงวิ้งแขง-จงเตรียมตัว
 คำประกาศของคนรุ่นใหม่ในวันนี้
 จะทำดีทำรบ-ให้มึงสยบหัว
 ให้แสนป็นยีนผงาด-กูไม่หวาดไม่กลัว
 กูจะเข่นคนชั่ว-ไม่มีกลัวตาย
 เฮ้อ-พรงนี้ตักดินา-มึงจะล่าถอย
 นายทุนสกุลถ่อย-มึงจะฉิบหาย
 เลือดและเลือดรินล้าง-ให้มันแหลกละลาย
 คนรุ่นใหม่จะพลีกายเพื่อมวลชน”

(วิสา คัญทัพ . 2533 : 79)

วิสา คัญทัพ ถือเป็นวีรชน 14 ตุลา คนหนึ่งที่อยู่ในเหตุการณ์จริง และเป็น 1 ในตัวประกันทั้ง 13 คนที่ถูกรัฐบาลจับกุมตัวไปก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา ดังนั้นเมื่อ วิสา คัญทัพ เขียนบทร้อยกรองจึงสามารถถ่ายทอดเรื่องราว และอารมณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลา ได้อย่างใกล้ชิด

นักเขียนในยุค 14 ตุลา จะเป็นผู้ทำกิจกรรมทางการเมืองด้วย นักเขียนเหล่านี้จึงเขียนบทร้อยกรองโดยยืนอยู่ข้างนิสิตนักศึกษาและคนหนุ่มสาวที่ต่อสู้ร่วมกันในยุคหนึ่ง เนื้อหาของบทร้อยกรอง 14 ตุลา จึงมีลักษณะกล่าววิพากษ์รัฐบาลและประกาศชัยชนะที่ได้รับหลังเหตุการณ์ต่อสู้จบสิ้นลง แต่ จ่าง แซ่ตั้ง เป็นกวีที่อยู่นอกรั้วมหาวิทยาลัย และใช้สายตามองดูเหตุการณ์อย่างคนกลาง ดังนั้นบทร้อยกรองของเขาจึงกล่าวถึงเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 อย่างไม่เข้าข้างฝ่ายใด ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง “น้ำตา” และ “ทุกคนต้องการมีประชาธิปไตย” ดังนี้

“น้ำตาของคนทุกข์ยากเพราะสงคราม

ก็คือบทเพลงของคนทำสงคราม
 ทุกวันนี้ฉันนั่งดูคนสร้างบทละครอย่างนี้ขึ้นมา
 จิตใจคนทำสงครามมันเป็นอย่างไร
 ทำไมทนดูความทุกข์ยากของคนอื่นได้
 ฉันนั่งดูอยู่อย่างนี้เป็นธุระของฉันหรือ
 แล้วธุระของโลกคืออะไร
 เมื่อฉากรบผ่านไป

จากความทุกข์ยากของคนก็ตามมา
แล้วมันก็ผ่านไป
เหมือนเมฆบนท้องฟ้าลอยผ่านไป
แต่ฉันก็ยังเห็นคนนั้นเอาเหรียญกล้าหาญ
ประดับให้กับคนฆ่าคน
ทั้งทั้งที่ยังมีคนทุกข์ยากที่มีน้ำตามาเยือนพวกเขา
ไม่เพียงที่ตาเท่านั้นยังเยือนที่หัวใจของพวกเขา"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2513 : 20-21)

"ถึงศตวรรษที่ 20 แล้วกิ่งพุทธรูปแล้ว
เรายังเรียนกันไม่รู้จักจบ
อยู่กันร่วมกันด้วยดีไม่ได้
วัตถุนั้นก็สร้างสรรค์ก้าวหน้ามากขึ้น
แต่จิตใจนั้นไม่ได้สร้างสังคมของคนให้ติงามกันเลย
ปัญญาคนนั้นกว้างไกลถึงแผ่นดินดวงจันทร์
แต่สังคมของคนบนพื้นดินไม่มีอะไรดีขึ้น
ปากตะโกนต้องการประชาธิปไตยเพื่อมีไว้ร่วมกัน
แต่มีชีวิตที่ไม่เคยมีจริยธรรม คุณธรรมกันเลย
มีแต่จะสร้างอภิสิทธิ์ในหมู่คน
ประชาชนก็ไม่ทำหน้าที่ของตัวเองด้วยดี
ผู้ปกครองประเทศก็ไม่ทำหน้าที่ของตัวเองด้วยดี
ต่างก็แย่งผลประโยชน์กันเมื่อขัดผลประโยชน์กัน
ก็เริ่มกันตายกันมากมาย
ในวันที่ 14 ตุลาคม 1973
ในกลางเมืองหลวงของประเทศ
จึงฆ่ากันตายมากมาย
ต่อมาอีกหลายวันประชาชนต้องการผลประโยชน์
ผู้ปกครองประเทศต้องการผลประโยชน์ต่างก็ไม่ยอมให้แก่กัน
ก็ฆ่ากันตายนับไม่ถ้วน"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2513 : 134-136)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จ่าง แซ่ตั้ง ได้ชี้ให้เห็นถึงความโหดร้ายของสงครามว่ามีแต่ผลเสียตามมา เช่น ความสูญเสีย และความอดอยาก ผู้แต่งมองว่าเป็นเพราะความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ทั้ง 2 ฝ่าย ฝ่ายประชาชนต้องการอีกอย่าง ฝ่ายรัฐบาลต้องการอีกอย่าง ทั้งที่ทั้ง 2 ฝ่ายไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองให้ดีพอ แต่กลับโยนความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองให้กับอีกฝ่าย จนขัดแย้งบานปลายฆ่าฟันกันตายมากมาย ผู้แต่งยังได้กล่าวอีกด้วยว่าเมื่อประชาชนเป็นฝ่ายชนะก็โยนความผิดให้เป็นของผู้นำประเทศฝ่ายเดียว ทั้งที่ความจริงทั้งประชาชนและรัฐบาลล้วนก็มีความโลภและเห็นแก่ตัวด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย จึงได้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้น แนวคิดของจ่างนี้นับได้ว่าเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาที่วางตัวเป็นกลางอย่างยิ่ง

2.1.6 แนวคิดต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

เหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ได้มีการนำกำลังทหารและตำรวจเข้าปิดล้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมีการต่อสู้ด้วยอาวุธปืนจนมีนักศึกษาประชาชนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก กวีที่ได้รับรู้เหตุการณ์จึงสร้างสรรค์บทร้อยกรองด้วยความรู้สึกเศร้าสะเทือนในที่ต้องสูญเสียเพื่อนร่วมอุดมการณ์ อนาคตที่คนไทยต้องฆ่าฟันกันเอง และมองการกระทำของเหล่าทหารและตำรวจที่ใช้อาวุธและกำลังฆ่าเล่นชีวิตนักศึกษาว่าเป็นเรื่องไร้มนุษยธรรมเป็นอย่างยิ่ง ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง “ความในใจครั้งสุดท้าย” และ “ยุคทมิฬ” ดังนี้

“เมื่อใจร้ายขยายแนวเป็นแถวเนื่อง

ขนัดเนืองนองดินดูสิ้นหวัง
 มันทูป็นขึ้นหมายสลายพลัง
 คำนก็ยั้งนิ่งก็ยั้งแต่ขังคุก
 โดยสภาพคับแค้นทุกแดนด้าว
 ฉันจึงแปรความปวดร้าวขึ้นปลอบปลุก
 ขณะไฟไหม้ลามและไหมลุก
 จะรอเสพแต่สุขได้ฉันใด
 สุภาษิตบทเก่าเราเตือนว่า
 ฟันต่อฟันดาต่อดาต้องกล้าใส่
 มันใช้ปืนเราต้องปืนใช้คืนไป
 ป่วยการหวังวางใจกับขุนโจร”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 86)

“ไว้ไว้เวหวาลาหก

มากด้วยผู้สิ้นสะทกเหน็ดหน้าย

ชุบชิบเมืองนี้มากผีพราย
 ธรรมพ่ายอธรรมณานี้
 เดินเห็นก็เหมือนเดินบนหุบเหว
 ร่วงหล่นแหลกเหลวเสียทุกที่
 หยัดยีนก็เหมือนยังจะฝังซี-
 วิตม้วยไม่มีวิญญาณผาน
 เขามีกระบองก็ของเขา
 เวมีมือเปล่าแม่แกร่งกล้า
 น้ำน้อยหนึ่งนั้นอันตราย
 เพลิงเผายอมผลาญเพราะน้ำน้อย
 ลูกไก่อยู่ในกำมือจะหือหา
 รังแต่ตายวายชีวล้มผล็อย
 ไม่มีลมหายใจแผ่นดินคอย
 หญ้าแพรกมดตะนอยเป็นตั้งนี้"

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 55-56)

จากบทร้อยกรองข้างต้น กวีได้แสดงให้เห็นถึงความโหดร้ายของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ทำร้ายนักศึกษาและประชาชนที่มีกำลังน้อยกว่าและไม่มีอาวุธ จึงต้องพ่ายแพ้และบาดเจ็บล้มตาย เป็นจำนวนมาก

ความเศร้าเสียใจของประชาชนต่อเหตุการณ์การสูญเสียชีวิตครั้งนี้มีมาก และรุนแรงกว่า ความสูญเสียเมื่อครั้ง 14 ตุลา เพราะนอกจากชีวิตของนักศึกษาผู้บริสุทธิ์จะถูกทำลายลงไปแล้ว ระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนได้ต่อสู้เรียกร้องกันมาก็สิ้นสุดลงด้วยเหตุการณ์นี้ จึงนับเป็นการ แสดงให้เห็นถึงสภาพความล่มสลายของพลังนักศึกษา และประชาชนอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นร้อยกรอง ในยุคนี้จึงแสดงให้เห็นถึงภาพความตาย และความพ่ายแพ้ของเหล่านิสิตนักศึกษาไว้อย่างน่าเศร้า สลดใจ ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "ผีบุญ" และ "ตุลารำพึง" ดังนี้

“แล้วกลับมาพร้อมทะเลแล้วทวยหาญ

บรรดาข้าพนักงานก็คลาศล่ำ
 ประทับปิ่นเปรี๊ยะปรางตั้งข้าข้า
 ผีบุญคว่ำลัมร่างกลางกอไม้
 หมิ่นเกล้าใจกล้า ตะลุยราบ
 คนเข็ญเลือดอาบชโลมไหล

สุดสิ้นสำเสียงสำเนียงใด
ปลายผาลคันไถก็ปักดิน"

(ไพบูลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 53)

"เกิดขึ้นคราวสิ้นเพื่อน	สูญสลาย
ฝังรากลงลึกขยาย	แผ่เขยื้อน
ยิ่งผ่านยิ่งพรายฉาย	โชติช่วง
วันซึ่งความบริสุทธิ์เปื้อน	เลือดป้ายสีฉาน
พลัวพลัวใบไม้ร่วง	ลงดิน
ระดะลมหนาวพาน	พัดต้อง
หอบเมฆหอบฝูงทมิฬ	มามีด
บดแตกบังตัวก้อง	กระหึ่มกระหายน"

(คมทวน คันธนู . 2532 : 41)

เหตุการณ์ความรุนแรงในครั้งนี้เป็นปรากฏการณ์ที่คนไทยต้องมาขัดแย้งกันเองซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม โดยมีที่มาของเหตุการณ์คล้ายคลึงกัน คือเกิดจากความขัดแย้งกันของภาครัฐบาลกับภาคประชาชน ดังนั้นกลุ่มคนที่ขัดแย้งกันจึงเป็นคนกลุ่มเดิม กับเมื่อครั้งเหตุการณ์ 14 ตุลาคม นั้นเอง ดังที่ไพบูลย์ วงษ์เทศ ได้ตั้งข้อสังเกตว่ากลุ่มคนที่ถูกสั่งให้มาสังหารจัดการกับเหล่านักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม นี้เป็นคนกลุ่มเดียวกับที่เคยฆ่านักศึกษาประชาชนมาแล้วในเหตุการณ์ 14 ตุลา ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "ตันมะขาม" ดังนี้

“ตันมะขามสนามหลวงวงแหง
ชิมเศร้าเหมือนชีวินสิ้นศรี
แม้มีอะไรเหมือนไม่มี
อสูรบาดฟาดพินาศยับ
สุธาแยกแตกเด่นเป็นเสียงเล่า
อรุณเช้าเคยชื่นชรอับ
แรงกระฟือปักปีบสะพริบพับ
กองกระดูกถมทับ ธรณินทร์
สุธาทงมิได้กองกรวดก้อน
สาครไม่มีสายกระแสนินธุ์

แผ่นดินเดือดเลือดหลังชะโลมดิน
 แม่น้ำรินน้ำตาต่างสาคร
 เมฆมืดมัวม่นหม่นสลัว
 หมอกมัวบังม่านบรรจถรณ์
 บัลลังก์เลือดทูนร้านรานรอน
 ฆาตกรหน้าเก่าเงาทมิฬ”

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 56-57)

แม้ว่าเหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นี้จะเป็นผลแห่งความพ่ายแพ้ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของบรรดานิสิตนักศึกษา แต่นักศึกษาบางกลุ่มที่มีชีวิตรอดจากเหตุการณ์ครั้งนี้ก็ยังมีพลังใจในการต่อสู้ และพร้อมที่จะเดินหน้าสู้กับรัฐบาลเผด็จการต่อไป ดังที่ คมทวน คันธนู ได้กล่าวไว้ในบทร้อยกรอง เรื่อง “คืนวันแห่งพายุฝน” ของตนเองว่า

“จำได้ไหมในวันที่แดดดับ	ดินก็อับลมก็อึดเมฆคลุมหัว
ฟ้าคำรณฝนคำรามจุดความกลัว	เย็นยะเยือกทั้งตัวทั้งหัวใจ
ช่างความมืดยืดยาวต่างหนาวสั่น	ยังฝืนยิ้มให้กันไม่หวั่นไหว
บนสายดาลัยนข้าวดอกกลั่นดอกไม้	โรยลงเชื่อมสายใยแห่งไมตรี
ลมพายุยังพัดฝนซัดสาด	ต่างคนต่างฉลาดมื่ออาจหนี
ยิ่งสะท้านยิ่งทอดท้อยิ่งรอรี้	ยิ่งมืดทึบทุกทุกที่ทุกทิศทาง
ดาต่อดาต้องกันสร้างฝันใฝ่	ใจต่อใจกระจ่างแจ้งจุดแสงสว่าง
มืดต่อมืดเกาะกุมกวาดหลุมพราง	เท้าต่อเท้าก้าวอย่างหนทางยาว
เมื่อเรากล้าฝ่าลมพายุร้าย	วิ่งฝ่าสายฝนกระหน่ำฝ่าความหนาว
ทอศรัทธาโชติช่วงเหนือดวงดาว	ที่ละก้าวทีละก้าวโดยพระนาง
ทั้งหมดคือวิญญูณผสานผืนนี้	หลอมความรักซึ่มลึกและสูงส่ง
เป็นสัมพันธ์พรายเพริศบรรเจิดบรรจง	ฝังทามความมั่นคงมิคลายคลอน
โน่นเห็นไหมเมฆดำกำลังเคลื่อน	ฟ้าเย็นนี้ยังเหมือนเมื่อเย็นก่อน
พายุฝนแผ่เงาไม่ขาดตอน	ขณะแดดรอรอนอยู่ร่าไร
กระชับมือให้มั่นกว่าวันเก่า	ถึงทางเท้าทอดย่ำล้วนหนามหน่อ
เมื่อยังมีอีกมากความยากไร้	หน้าที่เราต้องก้าวไปแม้เปียกปอน”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 26-27)

จากบทร้อยกรองข้างต้น ผู้เขียนได้แสดงความเชิดชูในความกล้าหาญของนักศึกษาและประชาชน และให้กำลังใจนักศึกษาและประชาชนว่า แม้ว่าการต่อสู้ครั้งนี้จะมีอุปสรรค และพบกับความพ่ายแพ้ แต่หากประชาชนทุกคนมีความสามัคคีก็จะสามารถก้าวเดินผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้

จากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ความเกลียดชังรัฐบาลทำให้นักศึกษาประชาชนหลายคนหันไปเข้าพวกกับฝ่ายตรงข้ามของรัฐบาลในขณะนั้น คือการเข้าป่าไปร่วมมือกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งรัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ก็มีมาตรการในการปราบปรามเหล่าคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง “ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครอง 28 มาตราโดยเฉพาะมาตรา 21 ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับมาตราที่ 17 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” (มันทนา โบชา . 2541 : 130) เพื่อให้การกวาดล้างคอมมิวนิสต์เป็นอย่างสะดวกและไม่ขัดต่อกฎหมาย ซึ่งยิ่งทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เกิดความไม่พอใจในการกระทำที่รุนแรงของรัฐบาลมากยิ่งขึ้น ดังที่ไพบุลย์ วงษ์เทศ ซึ่งในขณะนั้นทำงานเป็นนักหนังสือพิมพ์แต่ “หนังสือพิมพ์ประชาชาติรายวันที่เขามีตำแหน่งเป็นหัวหน้าข่าวต้องถูกปิดหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม” (สำนักพิมพ์การเวก . 2521 : 1) ได้กล่าวถึงสังคมในขณะนั้นว่าคนไม่ดีเจริญรุ่งเรืองในขณะที่คนดีต้องหนีหายเข้าป่าไป ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “ยุคทมิฬ” ดังนี้

“ภูตผีปีศาจผองดก้อง
เปรตกรีดเสียงร้องคะนองกล้า
พระนครรอนยับอัปรา
ยักษ์ฉีกเนื้อห่าทะโมนโจร
ปรัชญาเมธีลีหาย
คงแต่ควายโคค่างปางโหน
วัชพืช รื่นไร เรือน โลง
ออกค่างเดินโขนอวดศักดิ์ดา”

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 59)

ก็มีหลายคนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เป็นนักศึกษาคนหนึ่งที่ร่วมกระบวนกรการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยมาโดยตลอด และในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จิรพันธ์ พิตร์ปริชา ก็เป็นคนหนึ่งในกระบวนกรนักศึกษาที่หนีเข้าป่าไปร่วมมือกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และได้ถ่ายทอดความรู้สึกเศร้าเสียใจที่ได้รับ ความพ่ายแพ้ในเหตุการณ์ 6 ตุลา และบอกเล่าถึงชีวิตของนักศึกษาที่เข้ามาอยู่ในป่าที่ต้องใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย และอุทิศตนโดยการเป็นครูสอนหนังสือให้แก่เด็กที่ด้อยโอกาสเพราะอยู่ในชนบทที่ห่างไกลไว้ในเรื่อง “ความในใจจากภูเขา” ดังนี้

“คว่ำก็คว่ำน้ำเหลวในแห้วห้วย หวังจะช่วยมวลชนพ้นถูกพร่ำ
 หวังอิสระอธิปไตยไทยคืนมา หากก้มหน้าร้องขอ รอนจนาตยา
 สันติวิธี พุดตีกี่แล้ว ไร้รีแวงที่วาดหวังห่างจุดหมาย
 ยิ่งประท้วงยิ่งปะทะ อันตราย ทั้งลวงล่อทั้งทำร้ายประชาชน
 บทพิสูจน์ที่ละบทยอดจารึก คังหัวใจที่ตึกแค้นเข้มข้น
 เห็นเพื่อนล้มเลือดปรีที่ละคน เห็นแล้วหนทางใด...ไซ้! ทางเดียว
 สลัดเสียดนิมพิมพาทกรรม ลืมความหลังหลอกหลอนเล็กแผลเหลียว
 ย้ายจุดยืนมากระชับจับคันเคียว และแน่นเหนียวกับจุดใหม่ด้วยใจเรา
 ตัดสินใจจากนครก่อนจะสาย มุ่งจุดหมายไกลสุดกู่สู่ขุนเขา
 เดิมศรัทธาเต็มหัวใจแห่งวัยเยาว์ ใครว่าเขลาก็ไม่ขลาดแค่ครึ่งทาง
 นิ้วเรียวนี้แหละจะแตกให้แตกกร้าน สมทบงานฐานที่มั่นร่วมสรรค์สร้าง
 เหนียวไกได้ไม่พรั่นขวัญไม่จาง จักทอดร่างแทนถนนหนทางนี้
 วันเดือนปีที่ลิขิตชีวิตใหม่ การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ได้คลายคลี่
 ดอกไม้ขาวพราวป่าเปลี่ยวเขียวขจี ย่อมเกิดมีหลังร้อนแล้งแห่งวารวัน
 ได้รู้รสแห่งความยากที่อยากรู้ ความเป็นอยู่ของผู้คนที่ทนกลั้น
 ถูกเค้นขมขูดฆ่าสารพัน สะเทือนขวัญสุดจะพร่ำเป็นคำกลอน
 คือบทเรียนล้ำลึกนำศึกษา จึงจดจำล้ำค่าอุทาหรณ์
 ทุกหยาดเหงื่อรินหยดทุกบทตอน ยามหนุนนอนนอนดินกินผักกูด
 เสื่อขาดเก่าเอามาปะลายสวย อาบน้ำห้วยปลุกกล้วยแดงออกแรงสู้
 ทั้งจักสานงานตำข้าวคราวเรียนรู้ เลี้ยงไก่หมูพอมีกินไม่สิ้นแรง
 และมวลชนบนดอยคอยครูสอน เขาเราร้อนต้อนรับสร้างทับให้
 เปิดโรงเรียนเขียนอ่านเพื่อการณ้ไกล ได้อาศัยนักศึกษามาประจำ
 งานครูดั่งตีมีด้าแต่ลำบาก ยังยุ่งยากมากเรื่องน่าเคืองขำ
 ไม่อาจท้อ เมื่อทบทวนควรต้องทำ เด็กตาตำไม่ควรโตอย่างโง่งม
 ภาระใหม่ในป่าทำสำนึก บางครั้งตึกบางคราวขัดมีขึ้นขม
 แต่ชีวิตลิขิตมาทำคลี้นลม ผู้ต้องสมศักดิ์ศรีที่เดิมพัน
 (ตรงทางแยกที่ทำทนาย “นายทุนน้อย” มีแต่รอยล้มแล้วลุกเพียรปลุกปั้น
 สักวันหนึ่งถึงศึกหนัก คงสักวัน หวังจะฟันฝ่าไปให้ล่วงพ้น)”

(จิรนนท์ พิตรปรีชา . 2534 : 34-35)

จิรนนท์ พิตรปรีชา ได้กล่าวถึงประสบการณ์ชีวิตในครั้งนั้นว่า “ประสบการณ์แห่งการต่อสู้ของดิฉัน ก็มีอาจหลบเลี่ยงความพ่ายแพ้ไปได้ และเมื่อผ่านพ้นสมรภูมิในใจโดยโดดเดี่ยว

อ้างอ้างถึงที่สุดแล้ว ดิฉันก็ยิ่งตระหนักถึงความจำเป็นและคุณค่าของการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน ความรู้สึกกับเพื่อนมนุษย์” (จิรพันธ์ พิตรปรีชา . 2534 : 1)

แม้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 จะเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองครั้งใหญ่ของประเทศไทยเหมือนกัน แต่มีที่มาและจุดจบในเหตุการณ์ที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จะมีการเสียเลือดเนื้อของบรรดาวีระชนมากมาย แต่มันก็แลกมาด้วยชัยชนะของประชาชนเช่นกัน ดังนั้นร้อยกรองที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จึงมีน้ำเสียงแสดงความภาคภูมิใจในชัยชนะจากการเรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งต่างจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่พลังนักศึกษาในช่วง 14 ตุลาคม 2516 ได้ถูกปราบปรามด้วยกำลังจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และจากเหตุการณ์นี้ทำให้ประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการ ความพ่ายแพ้ของประชาชน และกระบวนการศึกษาคั้งนี้มาพร้อม ๆ กับเหตุการณ์ที่คนไทยต้องมาฆ่าฟันกันเอง จนทำให้นักศึกษาเป็นจำนวนมากต้องจบชีวิตลง เนื้อหาในบทร้อยกรองช่วง 6 ตุลา จึงเต็มไปด้วยความโศกเศร้า และสิ้นหวังอย่างแท้จริง ดังนั้นกวีจึงสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ทั้ง 2 แยกต่างหาก

2.2 แนวคิดเรื่องสถาบันการศึกษา

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นักเขียนที่พยายามตั้งข้อสังเกตถึงความไม่ได้มาตรฐานของสถาบันการศึกษา และสร้างแนวคิดที่แปลกใหม่ให้กับวงการร้อยกรองไทย นั่นคือ วิทยากร เชียงกูล กับบทร้อยกรองชื่อ “เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน” ซึ่งชี้ให้เห็นถึงระบบการศึกษาที่ไร้ประสิทธิภาพ และไม่ได้ให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง จากการตั้งข้อสังเกตนี้ ทำให้หลายฝ่ายตื่นตัวในการพัฒนาการศึกษาไทยให้ดีขึ้น นักศึกษาพยายามปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเองให้อื้อประโยชน์ต่อบ้านเมือง จนกลายเป็นกลไกสำคัญของการเมืองไทยของยุคนี้ในเวลาต่อมา

นักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้พูดถึงเรื่องการศึกษามากขึ้น โดยมองเห็นว่ารูปแบบการศึกษาในประเทศไทยเป็นแบบที่หละหลวม และควรได้รับการปรับปรุงในหลายด้าน จึงสะท้อนออกมาเป็นบทร้อยกรองที่กล่าวถึงสถาบันการศึกษาใน 3 ส่วนหลักด้วยกัน คือ ระบบการศึกษา ครู-อาจารย์ และนักศึกษา ซึ่งสามารถอธิบายโดยละเอียดได้ดังนี้

2.2.1 แนวคิดต่อระบบการศึกษา

ความกังขาเรื่องระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยนับเป็นสิ่งที่มีความมาตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ซึ่งวิทยากร เชียงกูล ได้ประกาศความคิดของเขาเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่หละหลวม และไม่ได้ให้ความรู้อันแท้จริงแก่นักศึกษา นอกจากใบปริญญาบัตรที่เป็นเครื่องประกาศคุณวุฒิเท่านั้น ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน” ที่ว่า

“ดอกหางนกยูงสีแดงฉาน	บานอยู่เต็มฟากสวรรค์
คนเดินผ่านไปมากัน	เขาดันค้นหาสิ่งใด

ปัญญาמיชายที่นี้หรือ	จะแย่งซื้อได้ที่ไหน
อย่างที่ไก่อหรรุหาราคาเท่าใด	จะให้พ่อชายนามาแลกเอา
ฉันมาฉันเห็นฉันแพ้	ยินแต่เสียงตำว่าโง่เขลา
เพลงที่นี้ไม่หวานเหมือนบ้านเรา	ใครไม่เข้าถึงพอเขาเยาะเหยียด
นี้จะให้อะไรกันบ้างไหม	มหาวิทยาลัยใหญ่โตเหวี่ยง
แม้ท่านมีอาจให้อะไรเลย	วานนิ่งเฉยอย่าปนอย่างโว้ยวาย
ฉันเขาว์ฉันเขลาฉันทิ้ง	ฉันจึงมาหาความหมาย
ฉันหวังเก็บอะไรไปมากมาย	สุดท้ายให้กระดาษฉันแผ่นเดียว
มีจริงหนอสถาบันอันกว้างขวาง	ปล่อยฉันอ้างว่างขับเดี่ยว
เดินหาซื้อปัญญาจนหน้าเขียว	เที่ยวมาเที่ยวไปไม่รู้วัน
ดอกหางนกยูงสีแดงฉาน	บานอยู่เต็มฟากสวรรค์
เกินพอให้เจ้าแบ่งปัน	จงเก็บกันอย่าเดินผ่านเลยไป!"

(วิทยากร เชียงกุล . 2541 : 158)

จากความคิดของ วิทยากร เชียงกุล นี้ทำให้ “คนหนุ่มสาวที่คิดว่าตนต้องการความหมายจากมหาวิทยาลัยมากกว่าไปปริญญาเริ่มเกาะตัวกันเป็นกลุ่มก้อนเพื่อศึกษาสังคม และทำกิจกรรมมากขึ้น” (วิสา คัญทัพ . 2546 : 83) จากจุดนี้เองที่พลังของนักศึกษาเริ่มเคลื่อนไหวและแสดงบทบาทเพื่อประโยชน์ของสังคม

กวีในยุคนี้จะมองว่าการศึกษาในระบบปิดของมหาวิทยาลัยไม่ได้ให้องค์ความรู้ที่แท้จริงแก่นักศึกษา ปลูกฝังให้นักศึกษามีนิสัยเหยียดหยิ่งในความรู้ที่ตนมี และดูถูกเหยียดหยามคนที่ต่ำต้อยกว่า นอกจากนี้ก็วิงมองว่าสถานศึกษาเป็นสถานที่สอนวิธีการชิงดีชิงเด่น และการเอาวัดเอาเปรียบผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์และความอยู่รอดในสังคมของตนเอง แนวคิดเช่นนี้ทำให้นักศึกษาหลายคนในยุคนั้นลาออกจากสถาบันการศึกษา และออกไปเรียนรู้ชีวิตจริง ๆ โดยการสร้างประโยชน์ให้แก่ชนบทห่างไกลที่ถูกทอดทิ้งบทร้อยกรองที่กล่าวถึงระบบการศึกษาได้แก่บทร้อยกรองเรื่อง “หมายเหตุจากประชาชนถึงประชาชน” “และแล้วก็เลื่อนไป” และ “ดอกไม้ไม่เอยากบาน” ตามลำดับ ดังนี้

“เราสั่งสอนเขาอบรมเขาบ่มเพาะ

ด้วยน้ำเสียงอันเสนาะไพเราะลั่น

ถ้าก้มหน้าเอาตัวรอด-เออยอดคน

ไปเป็นนายประชาชนให้ชื่นใจ

ผมก็เหมือนผ้าขาว-ขาวกระดาษ

เมื่อสีแค้นสวาด-กับอดโบ
 ผมฟูมฟายฝันเพื่อน-ผมเหมือนไฟ
 ผมมมฉายหลงไปไม่เป็นคน
 พอเรียนจบหลักสูตรการศึกษา
 ก็เห็นคนเป็นหมาสรูปผล
 ซี่ควายหรือสบายเท่าซี่คน
 เขียบหัวประชาชนสนุกดี”

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 92)

“มหาวิทยาลัยในก้าวแรก

อาจผิดแผกแปลกมากหลากหลายความหมาย
 เมื่อไม่ต้องตรงฝัน...อันตราย
 มันก็คล้ายแคบแท้แค่เรือนจำ
 สี-สาดศรีสูงศักดิ์รักด้วยเลือด
 พร้อมจะเดือดพล่านไหลยามไครย่า
 อีกบางครั้งแอบเห็นเป็นสีดำ
 เมื่อย้ำจิตสำนึกได้ตรึงตรอง”

(จิระนนท์ พิศรปรีชา . 2543 : 12)

“เราเห็นดเหน้อยกับ “ที่นี่” เต็มที่แล้ว

อารมณ์เริ่มทอแววอยากร้องไห้
 ร้อน ร้อน ร้อน เราช้อนไฟ
 ไฟแห่งหัวใจมันมอดเชื้อ
 นี้และนั้นก็เท่านั้นการรับผิดชอบ
 ไร้แม้กระทั่งคนปลอบอาหารเอื้อ
 ความว่าเหว่หนาวเหน็บเจ็บเนื้อ
 เหงาแล้วก็เปื้อ-เหน้อยอารมณ์”

(ชมจันทร์ . 2533 : 40)

นอกจากนี้ก็จะแสดงความเบื่อหน่ายต่อระบบการศึกษา และนำมาถ่ายทอดเป็นบท ร้อยกรองแล้ว กวียังได้ชี้ให้เห็นถึงอันตรายจากค่านิยมของคนในสังคมไทยที่ชื่นชมคนมีการศึกษา และใช้ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์การตัดสินคุณค่าของคน แทนที่จะมองกันที่ความดีภายในจิตใจ ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “ถึงบัณฑิต” ของ คมทวน คันธนู ดังนี้

“แต่ละข้ามแต่ละชั้นของบัณฑิต

ทุกอย่างก้าวกว่าพิชิตล้วนยากเข็ญ
แต่ละช่วงแต่ละฉากล้วนยากเย็น
ทุกก้าวย่างกว่าจะเป็นแทบวายปราน
ซึ่งสังคมเสียงเคืองและโสโครก
พร้อมสับไซกใครใครที่ไม่ผ่าน
ค่านิยมปริญญาเหมือนปรากฏการ
คอยแบ่งงานแบ่งเหวี่ยงแห่งเชื้อชน
ก็เหวี่ยงโคลนของใครนั่นไหลหลัง
อยู่เบื้องหลังความสำเร็จอันผลัดผล
เหวี่ยงซึ่งสร้างทางให้หลายหลายคน
ขึ้นหอคอยคอยปล้นเหวี่ยงคนกิน
สำหรับเธอถึงต้นถึงบัณฑิต
หากความคิดแคบคับหวังทรัพย์สิน
รักษาตัวตามตำราจนชาชิน
กระชกเลือดกำซาบล้นเหลือโอชะ
จึงบัณฑิตทรรราชย์มีกลาดเกลื่อน
เสื่อครูยเบื่อนจมปลักความกักขะ
อนาคตข้างหน้าล้วนภาวะ
เธอต้องกวาดกองขยะให้สังคม
แต่ละวารแต่ละวันของบัณฑิต
ต้องทำลายอภิสิทธิ์ที่สั่งสม
แต่ละก้าวแต่ละย่างต้องล้างล้ม
ความโสมมทั้งหมดด้วยมือเธอ

(คมทวน คันธนู . 2532 : 65-66)

จากบทร้อยกรองข้างต้น คมทวน คันธนู ได้กล่าวถึงค่านิยมของสังคมไทยที่นิยมผู้มีการศึกษามากกว่าคนดี จนทำให้ผู้มีการศึกษาหลงลืมตนว่าควรรำเรียนมาเพื่อทำงานรับใช้สังคม มิใช่ นำความรู้ที่นั่นมาใช้ในการเอาเปรียบคนที่มีความรู้น้อยกว่า หรือแบ่งชนชั้นดูถูกคนที่มีความรู้ด้อยกว่าตนเอง คมทวน คันธนู จึงเขียนบทร้อยกรองเตือนให้บัณฑิตทั้งหลายเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง อย่างเหลือในอำนาจความรู้ของตน และควรนำความรู้ที่ได้เรียนมามาใช้ เพื่อให้บ้านเมืองเกิดความเรียบร้อยสงบสุข

2.2.2 แนวคิดต่อครู-อาจารย์

สาเหตุหนึ่ง que การศึกษาในยุคนี้ถูกมองว่าขาดประสิทธิภาพ เพราะหน่วยงานทางการศึกษาไม่ได้พยายามอย่างแท้จริงที่จะพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสู่สังคม ดังนั้น บุคคลที่ต้องรับผิดชอบโดยตรง คือ ครู-อาจารย์ ที่จำเป็นต้องพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาให้ดีขึ้น ดังที่ ชรรค์ชัย บุนปาน ได้ใช้บทร้อยกรองเป็นสื่อกลางบอกแก่ผู้ประกอบอาชีพครูว่าต้องช่วยกันพัฒนาเด็กในสังคมให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เพราะในยุคที่เต็มไปด้วยสงครามกลางเมือง สิ่งที่สำคัญที่สุดที่สังคมต้องการ คือ ผู้ใหญ่ที่ดี ซึ่งต้องมีรากฐานมากจากการอบรมปณิธานมาจากครู-อาจารย์ในสถานศึกษา เช่นในบทร้อยกรอง เรื่อง "ทุกข์ที่แผดผลาญ" ดังนี้

"หากจะขออะไรกันได้บ้าง	หนึ่งขอให้วางความผาดโผน
สองจงหยิบยื่นความอ่อนโยน	สามอย่าเป็นโจรในร่างครู
ครูเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับเด็ก	เด็กเล็กเล็กเป็นสิ่งเดียวที่เหลืออยู่
เป็นสิ่งเดียวที่ต่างคนต่างรู้	หวังจะให้กอบกู้สิ่งที่เสียไป
ยุคเราไร้ความหวังในวันนี้	ความหวังไม่มีที่ผู้ใหญ่
ถ้าเส้นจากปลายดินสอสะกิดใจ	ก็อาจหวังว่าจะได้ผู้ใหญ่ดี"

(ชรรค์ชัย บุนปาน . 2534 : 90)

จะเห็นได้ว่ากวีหมดศรัทธาในคุณธรรมของคนร่วมยุคเดียวกันแล้ว จึงได้แต่ฝากความหวังไว้กับครู ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างคนในรุ่นต่อไปให้เป็นคนดีกว่าในยุคนี้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าอาชีพครูยังเป็นอาชีพที่มีความหมายและเป็นความหวังสำคัญของคนในยุคนั้น

2.2.3 แนวคิดต่อนิสิต-นักศึกษา

นิสิตนักศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ถือได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญทางสังคมการเมืองและทัศนคติของประชาชนเป็นอย่างมาก

วิสา คัญทัพ (2546 : 93-94) กล่าวว่า ช่วงนี้นับเป็นปีแห่งการประกาศความเกรียงไกรของพลังนักศึกษาอย่างแท้จริง หลังจากที่ต่อล้มลุกคลุกคลานและใช้เวลาสร้างตัวนานเป็นทศวรรษ ความสำเร็จหลังจากการตั้งไปจนถึงที่ก้าวเดินได้ด้วยตัวเองนี้ ได้สร้างแรงดึงดูดความไว้

เนื้อเชื่อใจจากประชาชนได้มาก หน้าทีของนักศึกษาในฐานะพลังร่วมแสดงตัวชัดเจนขึ้นมาก ซึ่งดูเหมือนจะกลายเป็นกลุ่มอิทธิพลที่เป็นพลังในการต่อรองกับอำนาจรัฐได้เป็นกลุ่มแรกในช่วงทศวรรษนี้ ในขณะที่เดียวกัน ขบวนการนักศึกษาก็กลายเป็นที่เฟื่องมืองของบุคคลหลายฝ่าย บ้างก็เป็นหวังว่านักศึกษาจะสามารถรักษาความดีงามที่ทำได้ตลอดไปหรือไม่ บ้างก็เป็นหวังว่านักศึกษาจะกลายเป็นเครื่องมือของผู้แสวงหาอำนาจทางการเมืองบางกลุ่ม ในท้ายที่สุดกระแสความสนใจของบุคคลทั่วไปในสังคมให้ความสำคัญกับกลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นอย่างมาก

กวีร่วมสมัยจึงอดไม่ได้ที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกลุ่มนิสิตนักศึกษาซึ่งถือว่ามี ความสำคัญต่อกลไกของสังคมเป็นอย่างมาก โดยกวีแต่ละคนมองพฤติกรรมของเหล่านักศึกษาใน มุมมองที่ต่างกันออกไป โดยสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

2.2.3.1 มองนักศึกษาในแง่ลบ

แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดที่เริ่มมีมาตั้งแต่ปลายช่วงปี พ.ศ. 2500-2510

เมื่อวิทยากร เชียงกูล ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการใช้ชีวิตไร้สาระของบรรดานักศึกษาไทย หลังจากนั้นก็มีกวีร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมอันไม่ชอบของนักศึกษาจำนวนมาก กวีกลุ่มนี้ "นิยมแสดงทัศนะคติติเตียนนักศึกษาที่มกมายอยู่กับชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อไร้สาระ และแสดงความไม่พอใจต่อสภาพเสื่อมทรุดของสังคมไทยซึ่งเต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวง อภิสิทธิ์ชน อำนาจเผด็จการมีช่องว่างระหว่างการเมืองกับสังคม ช่องว่างระหว่างชนชั้น และต่อต้านเศรษฐกิจแบบทุนนิยม" (สุมาลี วีระวงศ์; และคนอื่น ๆ . 2544 : 16)

สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวถึงค่านิยมของนักศึกษาที่นิยมวัฒนธรรมของตะวันตก และดูถูกวัฒนธรรมไทยว่าเป็นของล้าสมัย อีกทั้งนักศึกษามักคิดว่าการศึกษาทำให้ตัวเองยิ่งใหญ่ ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วตนเองไม่ได้มีสติปัญญา หรือคุณค่ามากพอที่จะช่วยในการพัฒนาสังคมเลย ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "แหล่งสามหา" ดังนี้

"บ้ายศรีจากอังกฤษ	แกะเป็นนิสิตนักศึกษา
ใหญ่โตมโหฬาร	อยู่ในมหาวิทยาลัย
โอ้อวดว่ามีความรู้	เฮ้ย...ตัวกูผู้ยิ่งใหญ่
เสาะหามาในเมืองไทย	ก็ไม่ได้เท่าตัวกู
ฤษี น้ำลายสอ	รอขอด้วงและขออู๋
ไทร โยค ฤ สู้ TO	SIR , WITH LOVE อันเลิศลอย
... ..	... ..
... ..	... ..
โง่เง่าและต่ำต้อย	อันตรวย
เป่าปี่ใส่หูควาย	อาจบ้า

จึงเก็บปากกาขาย
ติดกระຈับปีห้า (อยู่ที่)

ไม่จ- นานา
ท่าข้างวังหลวง"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 53)

สุจิตต์ วงษ์เทศ ใช้ภาษาต่างประเทศในการประชดประชันถึงการนิยมวัฒนธรรมตะวันตกของนิสิตนักศึกษา และใช้ถ้อยคำที่ค่อนข้างรุนแรงเพื่อแสดงถึงความเกลียดชังในพฤติกรรมอันไร้แก่นสารของบรรดานักศึกษา โดยได้กล่าวถึงท้ายของบทร้อยกรองไว้อีกด้วยว่าการออกมาดักเตือนนักศึกษาของกวีก็ไม่ต่างอะไรกับ "เป่าปี่ใส่หูควาย" เท่านั้น

นอกจากการตำหนิพฤติกรรมของบรรดานักศึกษาในยุคนั้นแล้ว กวีหลายคนยังพยายามบอกแก่นักศึกษาถึงแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคม และดักเตือนมิให้ใช้ชีวิตอย่างประมาทเพราะลำพองในวิชาความรู้ที่ตนมี ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "มรรคาที่ควรเดิน" และ "ปณิธานหนุ่มสาว" ดังนี้

"เออ, นักเรียนมหาวิทยาลัย ปรา รณาแห่งหัวใจมีแก่นสาร

เธอหวังเป็นบัณฑิตอันธพาล	ภาพย์กานท์บทนี้เชิญผ่านดา
ชีวิตคนต้องเคลื่อนไหวได้	เท่าที่แรงหัวใจปรารถนา
ขณะเดียวควรเห็นราคา	เห็นค่าในความเป็นคน
พ่อแม่มีฐานะเป็นพ่อ	เป็นลูกอย่าเลือกส่ออูกุล
ชีวิตมีสิทธิ์สัปดน	สัปดีกับชนชั้นเกลอ
ใครมาก่อนเกิดก่อนยอมเป็นพี่	สำนึก (หวิ) ก่อน (กล้วย) ไว้เสมอ
เมื่อชั่วพ่ออูกูกูบาเธอ	แม่กูกูเปรอแก่แม่กู
ชีวิตเป็นดั่งนั้นภราดา	ถ้าโลกนี้ปรารถนาจะยืนอยู่
จะเคลื่อนไหวจะขึ้นสวรรค์จะลงรู	เธอต้องรู้และเห็นความเป็นไป
เธออาจมาจากสวรรค์อันหยดย้อย	หรือต่ำต้อยจากนรกหมกไหม้
คนมาก่อนยอมให้อภัย	เพียงเธอเคลื่อนไหวถูกหนทาง"

(ขรรค์ชัย บุนปาน . 2534 : 108-109)

"ชายหนุ่มจูงมือกับหญิงสาว

จูงมือกันก้าวสู่หนไหน
เพียงหลงทางที่ไม่มีทางไป
หรือสร้างสรรค์บันไดไกลถึงฟ้า

...นี่คือคำตอบ
ชีวิตที่มอบไว้แก้ปัญหา
ต้องสู้ ต้องทำ รับคำท้า
เบื้องหน้าคืออะไรไม่พรั่นเลย"

(จิรนนท์ พิตรปรีชา . 2534 : 27)

จากบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า นักเขียนมักเป็นรุ่นพี่นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มองเห็นโลกมากกว่า จึงได้ออกมาตักเตือนนิสิตรุ่นน้องด้วยความห่วงใย โดยแนะนำรุ่นน้องให้มีความเคารพรุ่นพี่ ไม่ทำตัวเป็นอันธพาล และให้เข้มแข็งในการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ

2.2.3.2 มองนักศึกษาในแง่บวก

เนื่องจากนักศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 มีรวมตัวกันเป็นปีกแผ่นในนาม ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย "ทำให้เยาวชนไทยได้ตระหนักถึงบทบาทและศักยภาพของตน เริ่มตั้งคำถามต่อความไม่ก้าวหน้าทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทย และท้ายที่สุดก็ได้ข้อสรุปว่าหากปราศจากเสียจากสิทธิเสรีภาพและการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้วการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมก็เป็นไปได้ยาก" (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2545 : 22-23) และนี่คือที่มาของการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และระบอบประชาธิปไตย ที่ทำให้นิสิตนักศึกษาคือวีรบุรุษในสายตาของประชาชน

จากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุการณ์ที่นิสิต-นักศึกษา และประชาชนปะทะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลจนล้มตายเป็นจำนวนมาก การใช้มาตรการที่เด็ดขาดไร้ความปรานีของรัฐบาล จอมพลถนอม กิตติขจร ทำให้ประชาชนทั่วประเทศเกิดความรู้สึกต่อต้านและเกลียดชังรัฐบาลมากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกันก็หันมาเห็นใจบรรดาแก่นนำนักศึกษามากขึ้นเช่นเดียวกัน ความตายและการบาดเจ็บของเหล่านักศึกษา กลายเป็นการสูญเสียของคนทั้งประเทศ โดยนักเขียนหลายคนได้กล่าวถึงชีวิตของนักศึกษาที่สูญเสียไปอย่างอาลัย และยกย่องถึงความกล้าหาญของเหล่านักศึกษาที่ยอมสละชีวิตเพื่อชาติ จนสามารถเรียกร้องประชาธิปไตยกลับคืนมาให้ประชาชนได้ ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "กาลามสูตรสมัย" และ "บาดแผลและไฟ" ดังนี้

"กลใดกรรชากแก้ว	กับมือ
น้ำปริ่มริมหยดกล	แกลไกล
สะท้อนนิตสะกิดถือ	ถล่ำหก
ควรระคองแก้วไว้	ระวัง
ฤาชะตามาดกตต้อง	แต่वार นี้เวย
คลาดเคล็ดคลาดเคราะห์ขลัง	ขัดข้อง

กรรมบถกตบั้งการ
ผมผ่าเสี้ยวเส้นพ้อง

กิจถูก
ปิดผาฯ"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2545 : 56)

"เสมือนไฟไหม้พินคินลมหนาว ขณะดาวบางดวงใกล้ร่วงหาย
พิราบเพลิงเริงจันทร์เริ่มผันร้าย ปีกหุบลู่แหลกสลายลงย่อยยับ
เหลือแต่พิษแผลอยู่มิรู้เหือด ยิ่งเย็นเยียบยิ่งเดือดมิรู้ดับ
ยิ่งร้าวรานยิ่งร้อนรมมิรู้ลับ ขยายตัวตอนหลังมิรู้ตัว"

(คมทวน คันธนู . 2532 : 91)

ความสูญเสียทรัพย์สินและชีวิตของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่น่าเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง "แต่สิ่งที่ได้มามากมายมหาศาลก็คือจิตใจอันเฟื่องฟูของประชาชนชาวไทยที่เริ่มเห็นพลังอันแท้จริงของตนในการเป็นผู้กำหนดประวัติศาสตร์ มิใช่เป็นผู้ด้อยหน้าถูกโขกสับอย่างที่เคยเป็น" (วิทยากร เชียงกุล . 2546 : 148) ซึ่งความอึดเอมในชัยชนะของประชาชนนี้เอง ทำให้นักศึกษาซึ่งเป็นแกนนำในการต่อสู้ครั้งนี้ได้รับการยกย่องถึงความกล้าหาญ และความมีอุดมการณ์ กวีหลายคนได้กล่าวถึงเหล่านักศึกษาด้วยน้ำเสียงชื่นชม ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "จากเพื่อนถึงเพื่อน" และ "การลุกขึ้นของมวลชน" ดังนี้

"หลอมความคิดข้ามไปด้วยใจมุ่ง
เพื่อนเดินเข้าช่วยพยุงอย่าถล่า
ขบวนการนักศึกษาต้องฝ่าฝ่า
ล้างอธรรมทั้งหลายให้วายว้าง
เมื่อล้มแล้วก็ต้องลุกขึ้นสู้ใหม่
เปิดประตูหัวใจเปิดให้กว้าง
มองให้ตรงตรงให้แนวถึงแนวทาง
ก้องเอียงข้างเข้าหาประชาชน
กลับมาจากหัวใจจงไปได้
แบกภาระหน้าที่อันเข้มขัน

มันใจเถิดยังมีใครอีกหลายคน
ก้าวไปตามท้องถนนที่ “เซอ” เดิน”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 50)

“พ่อ

ลูกต้องมองออกไปสู่มวลชน ไปสู่คนนอกเมือง
ชานา ชาวไร่ กรรมกร ลูกจ้าง
และคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ
มีโอกาสรู้ซึ่งถึงเบื้องหลังความเลวร้าย
นักเรียน นิสิตนักศึกษา เป็นลูก
จึงต้องนำคน เป็นตัวเร่ง
และเป็นผู้ที่พร้อมจะให้เลือดไหลริน
เพื่อความยุติธรรม
เยาวชนในสังคมด้อยพัฒนา
ไม่มีโอกาสตั้งหน้าตั้งตาเรียนมากนัก
ยกเว้นแต่ลูกจะคิดเอาตัวรอด
เหมือนผู้นำประเทศบางคน”

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 38)

นอกจากนี้นักเขียนร่วมสมัยยังได้ย้ำเตือนไปถึงนิสิตนักศึกษาที่กำลังอยู่ในวัย
หนุ่มสาว ให้เข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่อันสำคัญที่ตนควรกระทำเพื่อเป็นกำลังสำคัญให้แก่
ประเทศชาติและประชาชนอีกด้วย ดังนี้

“ดอกไม้	ดอกไม้จะบาน
บริสุทธิ์กล้าหาญ	จะบานในใจ
สีขาว	หนุ่มสาวจะไผ่
แนวแน่แก้ไข	จุดไฟศรัทธา
เรียนรู้	ต่อสู้มายา
ก้าวไปข้างหน้า	เข้าหามวลชน
ชีวิต	อุทิศยอมตน
ฝ่าความสับสน	เพื่อผลประชา

ดอกไม้	บานให้คุณค่า
จงบานซ้ำซ้ำ	แต่ว่ายั่งยืน
ที่นี่	และที่อื่นอื่น
ดอกไม้สดชื่น	ยืนให้มวลชน"

(จิรพันธ์ พิตรปรีชา . 2534 : 19)

จากบทร้อยกรอง ชื่อ "ดอกไม้จะบาน" ของจิรพันธ์ พิตรปรีชา ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจมุ่งหวังที่หนุ่มสาวจะบำเพ็ญตนต่อมวลชนได้อย่างชัดเจน

2.3 แนวคิดเรื่องโลกและชีวิต

แนวคิดที่โดดเด่นและสำคัญเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ปรากฏในบทร้อยกรองช่วงนี้ มักเป็นเรื่องที่สะท้อนถึงการเข่นฆ่าและทำลายล้างกันเองของมวลมนุษยย์ เนื่องจากในขณะนั้นบ้านเมืองเกิดเหตุการณ์ที่คนในชาติต้องฆ่าฟันกันเองถึง 2 ครั้ง นั่นคือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความสะเทือนใจ และเศร้าสลดใจให้กับคนทั้งประเทศ กวีร่วมสมัยในยุคนี้จึงเขียนบทร้อยกรองเพื่อแสดงแนวคิดต่อ 2 เหตุการณ์นี้ ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "ชีวิต" ดังนี้

“เมื่อคนคนหนึ่งฝังศพตัวเองไว้กับร่างกายของตน
 คนนั้นถึงเวลาชีวิตจะหมด ตอนสุดท้ายคงไม่เหลืออะไรอีก
 ชีวิตที่ยังมีในวันนี้
 ชีวิตยังมีอะไรอีก
 ดูสงครามฆ่าคนของคนยังไม่หมด
 ดูลูกกระสุนปืนแต่งงานมีลูกมีหลานต่อไป
 ดูลูกกระบิเปิดปรมาณูแต่งงานมีลูกมีหลานเต็มโลก
 มนุษย์เมื่อไรจะยุติสงครามกันเสียที!
 เมื่อไหร่มนุษย์จะไม่ถูกทอทั้งด้วยมนุษย์เอง
 ความทุกข์ยากของคนไม่ต้องมีอีกในยุคนี้อีกต่อไป
 หวังว่าคนคนหนึ่งมีแต่ชีวิตเท่านั้นที่อยู่ในร่างกายของตน
 คนนั้นถึงเวลาชีวิตจะหมด ตอนสุดท้ายคงมีชีวิตเหลืออีก
 ชีวิตที่ยังมีในวันนี้
 ชีวิตยังมีอีก
 เวลานั้น

คงไม่ต้องดู
 สงครามฆ่าคนของคน
 ไม่มีลูกกระสุนปืน แต่งงานมีลูกมีหลาน
 ไม่มีระเบิดปรมาณู แต่งงานมีลูกหลานเต็มโลก
 ไม่มีมนุษย์สงคราม
 มนุษย์ไม่ทอดทิ้งมนุษย์
 ความทุกข์ยากของคนไม่มี
 คนคนหนึ่ง มีแต่ชีวิตที่อยู่ในร่างกายของตน
 เมื่อถึงเวลาชีวิตจะหมด ตอนสุดท้ายชีวิตมีเหลืออีก
 "ชีวิตยังคงมีอยู่"

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2517 : 76-78)

จ่าง แซ่ตั้ง แสดงแนวคิดในบทร้อยกรองที่ต่อต้านการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ และแสดงความคิดเห็นว่าการใช้ความรุนแรงไม่ใช่แนวทางในการแก้ปัญหาของประเทศ

คมทวน คันธนู แสดงให้เห็นถึงกำเนิดของมนุษย์แต่ต้นจนวิวัฒนาการมาเรื่อย ๆ จนเริ่มมีการสร้างที่อยู่อาศัย รู้จักล่าสัตว์เป็นอาหาร และสร้างวัฒนธรรม แต่เมื่อมนุษย์เราเจริญมากขึ้นกลับหันมาฆ่าฟันกันเอง ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "เมฆหมอกแห่งมนุษย์" ดังนี้

เกิดอยู่คู่โลกหล้า	เลื่อนไหล
จากสัตว์เซลเดียวขยาย	ขยับเขยื้อน
สู่สัตว์ซึ่งอาศัย	สมองสั่ง
เปิดปากเป็นถ้อยเอื้อน	เอ๋ยกัน
เดี่ยวโดดก็พรั่งพร้อม	รวมพล
ที่พักเริ่มผายผัน	ฟังถ้า
เศษไม้เศษไร่ชน	ถูขัด
แลพบไฟแพรวล้า	ลูกโพลง
อึมห่านในเนื้อสัตว์	สมบุรณ์
เริ่มแยกเริ่มยกโขยง	โยกย้าย
เหนือได้ตกออกศูนย์	สูตรต่อ
เป็นเผ่าเป็นพื้นข้าย	เขตตัว
เสาะหาใบไม้ห่อ	หุ้มหนัง
จับคู่เป็นครอบครัว	อะคร้าว

ธรรมชาติถูกใช้ยัง	ชีพอยู่
ก้าวผ่านละก้าวก้าว	เกิดผล
มีอาจมีเอื้อมหลู่	ลบผี
บรรพบุรุษเวียนวน	เช่นไหว
เกิดหัวหมุ่นาดี	ต่อทัพ
ยุคแห่งความเหี้ยมโกล	โผล่กลืน
ถึงยุคยากแค้นคับ	เคืองเข็ญ
อาวุธหันคมคืน	เช่นฆ่า
เผ่าพันธุ์เริ่มบำเพ็ญ	ผลาญเผ่า
นักรบคือผู้กล้า	แกร่งเกิน
กำเนิดมนุษย์ล้วนเปล่า	เปลือยมา
คนพ่ายคนผลเยิน	ยับสิ้น
ผู้ชนะประทับตรา	ตริ่งสนิท
เป็นทาสมิให้ตื่น	สะดวงตาย"

(คมทวน คันธนู . 2532 : 125-126)

จากบทร้อยกรองข้างต้น ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่าความเจริญที่มนุษย์พัฒนาตัวเองมานานหลายร้อยหลายพันปีนั้นจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากในที่สุดเรากลับเติบโตขึ้นมาเพื่อมุ่งทำลายล้างเผ่าพันธุ์เดียวกัน

เมื่อทวิพบว่าสังคมในขณะนั้นมีแต่ความแตกแยก ทวีจึงพยายามมองถึงสาเหตุของความขัดแย้ง และการใช้กำลังของมวลมนุษย์ไปต่าง ๆ กัน วิสา คัญทัพ ตั้งข้อสังเกตว่าคนในสังคมเมืองต่างสนใจแต่ตัวเอง และไม่สนใจคนรอบข้าง ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "อิสรภาพ" ดังนี้

“มองออกไปข้างนอก

เห็นแสงไฟเรืองรอง

แต่ไม่เห็นขอบฟ้าและดวงดาว

พบตัวเองสะท้อนวาบไหวในกระจก

นั่งที่นี้ไม่รู้ว่าจะข้างนอกเป็นอย่างไร

คงจะสว่างไสวอยู่บ้าง

ฉันเห็นแต่ตัวฉัน

และคนสวมเสื้อดำอ่านหนังสือ

เราหันหน้าไปคนละทาง

มีใครอีกคนเดินไปเดินมาอย่างใช้ความคิด
 เขาคงเบื่อและไม่มีอะไรจะทำ
 ถอนหายใจหนักแน่นเป็นบางครั้ง
 ยัมเพลงเบาเบา
 เสียงสุดท้ายที่ได้ยินคือเสียงทักทายของจิ้งจก
 สัตว์เล็กเล็กในพงหญ้าและเสียงน้ำไหล"

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 10)

"เราอาจจะพูดกันรู้เรื่องเท่าที่พูด
 แต่ความหมายจริงแท้ลึกลงไปกว่านั้น
 เราไม่เข้าใจกันเลย
 เราอาจอยู่ร่วมยุคสมัยเดียวกัน
 ร่วมรับความรู้สึกและรู้สึกหลากหลายคล้ายกัน
 แต่เราก็กังปิดบังและซ่อนเร้นอยู่มากมายเหมือนกัน
 เราพูดว่า เราใจกว้าง
 นั้นหมายความว่าในแง่กลับกันมากกว่า
 เราเป็นนักตีความ นักนิยาม และนักจำกัดความตัวเอง
 เราารู้ใจทุกคน
 ปิดบังอะไรกันไว้มากมายนักหรือ
 เราจึงต้องมาเสียเวลาอยู่กับการทำความเข้าใจผู้คน
 เรามักจะมองเห็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นแต่ละวันเป็นเรื่องธรรมดา
 แล้วพยายามสร้างความเป็นอยู่ของตัวในอีกลักษณะหนึ่ง
 ซึ่งเข้าใจว่าสูงส่งและแปลกจากมนุษย์ธรรมดา
 ทุกวันนี้ภูมิอากาศอาจทำให้คนเป็นบ้าได้ตลอดเวลา
 ความบ้าอาจเป็นความสุขที่สุด
 เมื่อเรารู้สึกเช่นนั้น เราจึงพยายามทำอะไรให้บ้า
 เราเสียเวลาพูดคุยกันวันละมากมาย
 เสียเวลาแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
 เสียเวลาหวาดระแวงผู้เป็นอมิตร
 เราขบคิดกันถึงสิ่งเหล่านี้บ้างหรือไม่"

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 10)

จากบทร้อยกรองข้างต้น วิสา คัญทัพ ตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อคนในสังคมพุดจาและเข้าใจกันน้อยลง ความเห็นอกเห็นใจและการยื่นมือเข้าช่วยเหลือผู้อื่นก็น้อยลงตามมา นี่จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนขาดความเป็นมิตรกันแต่ต้น นอกจากนี้ วิสา คัญทัพ ยังต้องการการชี้ให้เห็นว่าปัญหาของความขัดแย้งของมนุษย์เกิดจากการที่เราไม่ยอมรับฟังความคิดของคนอื่น ไม่พูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีให้แก่กัน และมองเห็นแต่ความทุกข์ร้อนของตัวเองเพียงฝ่ายเดียว

ส่วน จ่าง แซ่ตั้ง ให้เหตุผลของสังคมที่ขัดแย้งว่ามนุษย์นั้นมีความโลภเป็นพื้นฐานของจิตใจ และอยากได้ในสิ่งต่าง ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด แม้ว่าสิ่งที่ตนประสงค์จะได้มานั้นจะต้องแลกมาด้วยการทำลายผู้อื่นก็ตาม ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "ความอยาก" ดังนี้

“ชีวิตของคน ฉันได้เห็นมาแล้ว 40 ปี

วันนี้ฉันนั่งดู ฉันก็เห็นอย่างนั้น
ไม่พ้นที่ต้องขึ้นกับความอยาก
เพียงแต่อยากมากอยากน้อย
มีจะอยากหรือไม่มีจะอยาก
บ้างก็อยากมากจนทำลายผู้อื่น
บ้างก็อยากน้อยสงบงดงาม
บ้างก็มีความอยากตั้งสัตว์
บ้างก็มีความอยากตั้งดอกไม้”

(จ่าง แซ่ตั้ง .2517 : 69-70)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จ่าง แซ่ตั้ง ได้อธิบายถึงสาเหตุของความขัดแย้งของมนุษย์ว่า ความโลภหรือความต้องการที่แตกต่างกันของมนุษย์นี้เอง ที่เป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ขัดแย้งและฆ่าฟันกันเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ

เหตุการณ์นองเลือดที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเบื่อหน่ายในความเสื่อมทรามในจิตใจมนุษย์ และสับสนว่าตนเองจะดำเนินชีวิตไปอย่างไร ท่ามกลางสังคมที่มีแต่มนุษย์ที่ตั้งตนเป็นศัตรูกัน ซึ่งก็วิหลายคนได้ชี้แนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อให้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังในบทร้อยกรองที่ชื่อ “คนมีชีวิตอยู่อย่างง่ายง่ายเกิด” ของ จ่าง แซ่ตั้ง ดังนี้

“คนมีชีวิตอยู่อย่างง่ายง่ายเกิด มีชีวิตอยู่อย่างง่ายง่ายเกิด

คนมีชีวิตอยู่กับคนอื่นด้วยกัน ก็หวังดีต่อกัน

พึ่งพาด้วยดีต่อกัน

คนมีชีวิตอยู่อย่างง่ายง่ายเกิด มีชีวิตอยู่อย่างง่ายง่ายเกิด

เมื่อคนอื่นสบาย ส่วนรวมสบาย ทุกคนก็สบาย
 คนอร่อยด้วยอาหาร คนงดงามด้วยแต่งกาย
 คนสงบสบายด้วยการอยู่อย่างง่ายง่าย
 สนุกสุขใจด้วยการมีชีวิตอยู่อย่างธรรมดา”

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2517 : 195)

จ่าง แซ่ตั้ง แนะนำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความสุขจากการใช้ชีวิตแบบ
 ธรรมดาไม่ต้องดิ้นรนไขว่คว้าจนเกินไป ซึ่งตรงกับหลักการดำเนินชีวิตของลัทธิเต๋าที่เขานับถือ

นอกจากนี้ ไพบูลย์ วงษ์เทศ ได้ปลุกเร้าให้คนสู้ชีวิตแนะนำให้คนอย่ายอมแพ้โชคชะตา
 และต้องมีพลังที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้กับชีวิตอย่างเข้มแข็ง คนที่มีกำลังใจที่ดีเท่านั้นจึงจะสามารถอยู่ใน
 สังคมที่เลวร้ายในขณะนั้นได้ ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง “ปริเทวนาการ” ดังนี้

“ลมเย็น—แผ่วผิว—มารินรีน
 กลับคืน , ความคิด—ของกูใหม่
 เหวียงดวง—ซาตา—ไปไกลไกล
 ปลอบใจ , ไม่เชื่อ—ทุกเนื้อความ
 คนเรา—คราวจะตาย—เสี่ยงได้หรือ
 ปวดสะตือ , ถึงที่—ก็ต้องหาม
 ดวงยังดี , ทำมะเร็ง—มาลูกลาม
 เทียงคืน—ยังเล่นกล้ำม , ได้ซำบาย
 มีชีวิต , ต้องอยู่—สู้ชีวิต
 ค่อยค่อยคิด , ค่อยค่อยค้า , ค่อยค่อยขาย
 เกิดมา—ชาติหนึ่ง , เป็นชาย
 ด้านอายุ , นั้นแล—วีรกรรม”

(ไพบูลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 147-148)

กวีในยุคนี้มักเขียนบทร้อยกรองที่มีเนื้อหาให้กำลังใจประชาชนให้มีกำลังใจในการต่อสู้
 และดำเนินชีวิตต่อไป เพื่อให้คนไม่ย่อท้อท่ามกลางสภาพบ้านเมืองที่วุ่นวาย และมีสงครามกลาง
 เมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง “ด้านพายุ” และ “ในสวนโลก” ดังนี้

“ทุกย่านหย่อมหญ้าที่่างเหยียบ ไซ้ปูพรมราบเรียบให้เหยียบยำ
 ล้วนหนามคมหินแข็งคอยแทงตำ ทั้งผงฝุ่นหมุ่นคล้ากระหน่ำวน
 ไม่มีใครไม่เคยไม่คิดพลาด ไม่มีใครไม่เคยขลาดมาแต่ต้น
 เมื่อมีเมฆย่อมมีความมืดมน หลังพายุผ่านพ้นจึงสร้างซา
 แต่เธอที่หาญกล้าสู้พายุ ด้วยใจมุ่งมั่นโหมฟันฝ่า
 ประสานใจ , ประสานตน , ประสานตา ก็รู้ว่าเธอจะชนะมัน”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 25)

“เห็นไหม
 โนน มะลิผลิพร้อมหอมเบาบาง สายดอกไม้ในสวนขวัญบานสลับ
 กล้วยไม้แขวนระย้าย้อยเป็นสร้อยสวน นี้ บังพรางน้ำพร้อยลอยช่อพริ้ม
 ชบาสีหลากหลายระบายริม กุหลาบล้วนยามแย้มแก้มกลีบนิ่ม
 ทานตะวันดาวเรืองเหลืองสว่าง ชมพูพิมพ์พวงชมพูงามตรุดตา
 ประทัดดาวพราวไสวณйна ม่วงช้องนางเข้มสีทิวคำ
 คือผู้คนหลากหลายในสวนโลก แพรสีพุกทรรักษา ฟ้า ชมพู
 ก้าวแห่งชีพแต่ละก้าวเท่าที่รู้ มีสุขโศกที่เห็นและเป็นอยู่
 คือหาญสู้ชีวิต โลก โชคชะตา”

(ชมจันทร์ . 2533 : 92)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จะเห็นว่ากวีพยายามแนะนำให้อ่านมองโลก และชีวิตในทางที่
 สวยงามขึ้น เพื่อจะได้ลืมเหตุการณ์เลวร้ายที่เกิดขึ้นและมีพลังใจในการลุกขึ้นสู้ชีวิตต่อไป โดยให้
 ความหวังว่าหากเราลุกขึ้นสู้กับปัญหาต่าง ๆ สังคมที่เสื่อมทรามในปัจจุบันจะดีขึ้นได้

2.4 แนวคิดเรื่องชาตินิยม

บทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้ ชี้ให้เห็นสภาพของสังคมไทยที่เป็นยุคทุนนิยม
 การขยายตัวของระบบทุนนิยมนี้ ทำให้กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก “กลุ่มธุรกิจที่มี
 ความสำคัญคือ กลุ่มภาคอุตสาหกรรม การค้า และบริการต่าง ๆ ซึ่งต่างชาติมีส่วนในการครอง
 ตลาดมาก คือ ในธุรกิจภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 50 เป็นของชาวต่างชาติ ส่วนภาคการค้าและ
 บริการร้อยละ 51 เป็นของธุรกิจต่างชาติ” (สุจิต บุญบงการ . 2542 : 202) ในเรื่องนี้ คมทวน
 คันธนู ได้กล่าวตำหนิภาครัฐบาลที่อนุญาตให้ต่างชาติเข้ามาผูกขาดการลงทุนค้าขายในเมืองไทยโดย
 ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันกับนักธุรกิจชาวต่างชาติ ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “รุ่งกินเมือง” ดังนี้

ขุนยักษ์เจ้า	จักรวรรดิข
ขุนเงินตรา	แต่งให้
ขุนเจ็ดซัด	กำซาบ
ขุนถั่วหนั้	เทพเสย
ตายลากแล้ว	รศ.
ปิดยิงเผย	ผ้าไส้
แบมือขอ	ผูกขาด
ลิ้นแลบไล่	กระหวัดเสย”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 146)

ขุนยักษ์นั้นเป็นสัญลักษณ์แทนชาติจักรวรรดินิยม ที่มีอำนาจแผ่กระจายครอบคลุมไปทั่วภูมิภาคเอเชียในขณะนั้น คมทวน คันธนู ชี้ให้เห็นว่านักธุรกิจให้ผลประโยชน์แก่ขุนหรือผู้มีอำนาจ ซึ่งน่าจะหมายถึงข้าราชการและนักการเมืองในขณะนั้นเพื่อให้เปิดทางให้ตนเข้ามาทำธุรกิจแบบผูกขาดในสินค้าบางประเภท ซึ่งผู้แต่งมีน้ำเสียงไม่พอใจในการกระทำนั้น โดยได้ตำหนิว่ารัฐบาลไทยเป็นมิตรกับชาติจักรวรรดินิยมเพราะต้องการผลประโยชน์

บทร้อยกรองแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในขณะนั้นยังยอมรับความช่วยเหลือด้านเงินกู้จากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งแม้จะดูเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศที่ชาติมหาอำนาจนำเงินมาช่วยเหลือค้ำจุนประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย แต่มันก็กลายเป็นพันธะทางใจที่คนไทยต้องเป็นหนี้บุญคุณประเทศมหาอำนาจ รู้สึกว่าหากนักธุรกิจชาวต่างชาติเรียกร้องข้อเสนอด่าง ๆ ที่ประเทศไทยจะต้องเสียผลประโยชน์ทางการค้าตั้ง เช่นที่วิสา คัญทัพ ได้เสนอแนวคิดเพื่อเดือนสติผู้นำของประเทศในขณะนั้นว่า การที่ชาติจักรวรรดินิยมเสนอตัวเข้ามาช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศเพราะต้องการให้เราตกเป็นรัฐภายอยู่ภายใต้บังคับการของพวกเขา ไม่ใช่ต้องการช่วยเหลือจากใจจริง ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “พลับพลาไชย” ดังนี้

“แล้วเขาก็ตกเป็นเหยื่อของมัน

ตกเป็นเหยื่อของปีศาจผิวขาวผู้ทำตัวเป็นนักบุญ
 คุณจะมีวกล่าวโทษแก่กันและกันอยู่ทำไม
 อเมริกากำลังเล่นเกม
 เกมที่ชื่อ “การแสวงหารัฐชาติบังการ” ยังไงล่ะ
 คนขายชาติกลุ่มหนึ่งกำลังทำตัวเป็นทาสผู้ซื่อสัตย์
 พวกเขา กำลังรอเวลาที่จะกลับเข้ามาเผด็จการอีกครั้ง
 จงสังเกตดูพฤติกรรมก่อนที่จะพบกับความเป็นรูปธรรม

มาทำความเข้าใจกับศัตรูของเรากันเถิด
จงสำรวจจุดกองทัพของคุณเอง
ทำให้มันแข็งแกร่งประดุจผนังทองแดงกำแพงเหล็ก
การทำตัวเป็นเสือน้ำลายไม่ใช่ยุทธศาสตร์ คุณต้องยอมรับ"

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 43)

วิสา คัญทัพ แนะนำให้รัฐบาลหยุดพูดและหันมากระทำในสิ่งอันจำเป็นที่จะทำให้เกิดโครงสร้างเศรษฐกิจไทย เติบโตมั่นคงด้วยตนเอง และการที่วิสา คัญทัพ ได้ทำนายว่ามีคนกลุ่มหนึ่งเตรียมจะกลับมายึดอำนาจเบ็ดเสร็จทางการเมืองเหมือนในยุคของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น ก็เป็นจริงในเวลาต่อมา เมื่อ จอมพลประภาส จารุเสถียร ร่วมมือกับ จอมพลถนอม กิตติขจร ยกเลิกรัฐธรรมนูญทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในอำนาจการปกครองแบบเผด็จการอีกครั้งหนึ่ง

การที่ชาวตะวันตกนำสินค้าและบริการต่างๆเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทยเป็นการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกใหม่ ๆ หลังไหลเข้ามาเป็นจำนวนมาก นักเขียนมองเห็นว่าวัฒนธรรมตะวันตกบางอย่างเป็นสิ่งมอมเมาให้คนหนุ่มสาวมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำลง ดังที่ โยธิน มหายุทธนา (2517 : 165) ได้กล่าวไว้ว่า

ประชาชนถูกมอมเมาโดยพวกฝรั่งตะวันตกโดยเฉพาะอเมริกันที่ต้องการให้คนไทยเลิกคิดพัฒนาประเทศ หันมาลุ่มหลงกับความระเริงสุข ถ้าถามต่อไปว่า ทำไมพวกนั้นจึงไม่ต้องทำงานและทำไมพวกอเมริกันจึงมอมเมาคนไทย คำตอบก็คงจะเกี่ยวเนื่องแตกแยกออกไปทุกที ปัญหาต่างๆเกี่ยวข้อกันหมด ตั้งแต่ข้าวสารที่กรอกหม้อในบ้านของศิลปิน ไปจนถึงสนธิสัญญาชื้อาโตทีเดียว

กวีหลายคนได้สะท้อนถึงวัฒนธรรมตะวันตกอันเสื่อมทรามที่เข้ามาคุกคามชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของคนไทย ดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวถึงค่านิยมที่คนไทยมองเห็นเมืองนิวยอร์กหรือประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเมืองต้นแบบ และพยายามดำเนินชีวิตตามแบบชาวตะวันตก ทำกรุงเทพฯให้เป็นนิวยอร์ก จนล้มการดำเนินชีวิตแบบไทยตามวิถีของชาวพุทธ ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง "อยุธยา" ดังนี้

"New York ยศยิ่งฟ้า	ยิ่งดิน ยิ่งฤา
อำนาจพระเจ้าพระ	ล่อนจ้อน
Empire States (is) in	U.S. – A. พ้อ
ทองทาบทองซอนด้วย	ดอกทอง

Bangkok ยศยิ่งโก้
 อำนาจหลวงพ่อบอง
 เมืองนอก New York ดิน
 ทองทาบทองที่ดองล้าง

ยิ่งกิน ยิ่งนอน
 วัดร้าง
 แดนส่วน นี้พ้อ
 กลิ่นทอง"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 24)

นอกจากนี้ สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวประชดประชันคนไทยที่หลงชื่นชมในวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าวัฒนธรรมไทย ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "ไปตามเพลง" ดังนี้

"นิทรศการว่าด้วย
 ไนมหานครานต์
 พร้อมกับแสดงงาน
 ตดฝรั่งดั่งซาโต้
 เศษสเปอรร้องเรียกกล่อม
 ไม้เซ็ดตุตฝรั่งยก
 รัวรัวระดมรก
 หน้าแม่คางคกเพ้อ

ดิรัจฉาน
 เกลื่อนโก้
 ชีฝรั่ง
 ขึ้นด้าวแดนสยาม
 สกปรก
 เย็นเย้อ
 รูโสตร
 พุดเพียงเกรี"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 35)

จากบทร้อยกรองข้างต้นผู้แต่งได้กล่าวถึงคนไทยที่ชื่นชมในวัฒนธรรมตะวันตกด้วยน้ำเสียงประชดประชัน ว่าชื่นชมของทุกอย่างที่เป็นตะวันตก แม้ว่าของสิ่งนั้นจะไม่มีค่า ดังบทร้อยกรองบาทที่ว่า "ไม้เซ็ดตุตฝรั่งยก เย็นเย้อ" เป็นต้น ซึ่งการใช้ถ้อยคำกล่าวขาดที่รุนแรงเช่นนี้ กระทบอารมณ์ความรู้สึกผู้อ่านอย่างยิ่ง

วัฒนธรรมตะวันตกคุกคามเข้ามาในชีวิตประจำวันของคนไทยโดยที่คนไทยไม่ทันรู้ตัว รวมถึงในเรื่องการแต่งกาย และการใช้ภาษา ดังเช่นที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ตั้งข้อสังเกตไว้ในบทร้อยกรอง เรื่อง "เสียงขลุ่ยกลับมาหากอไผ่" เช่น

"ยอมมียอมยอมแมน
 เสือนอกเนคไทปลอม

เหมือนยอม
 จับปิ้ง

2, 3, 4 รับหลอม
ลบ ๑, ๒, ๓, ทั้ง

เป็นเลข
กระต๊อบข้าเหลือ"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2533 : 115)

ผู้แต่งกล่าวถึงความนิยมในการแต่งกายของคนไทยที่นิยมแต่งกายตามแบบชาวตะวันตก และการเขียนเลขที่คนไทยมักนิยมใช้เลขอารบิกมากกว่าเลขไทยด้วยน้ำเสียงไม่พอใจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างมาก จนทำให้คนไทยหลงลืมวัฒนธรรมไทยที่มีมาแต่โบราณ

2.5 แนวคิดเรื่องบทบาทของนักเขียนและสื่อมวลชน

นักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้มีความตื่นตัวในสำนึกและหน้าที่ของนักเขียนมากขึ้น ดังนั้นนักเขียนจึงเสนอสารออกมาในแนวทางเดียวกัน คือมีเนื้อหาเพื่อรับใช้ประชาชนและสังคม เหตุที่เป็นดังนี้เพราะกวีในยุคนี้มีความเชื่อว่าศิลปินต้องสร้างผลงานขึ้นเพื่อชีวิตและเพื่อประชาชน ผลงานนั้นจึงจะถือได้ว่าเป็นผลงานที่ทรงคุณค่าอย่างแท้จริง

โยธิน มหายุทธนา (2517 : 206) ได้กล่าวถึงศิลปะเพื่อประชาชนว่า ตามแนวทางศิลปะเพื่อประชาชนของเรานั้น การสร้างศิลปะเพื่อประชาชนก็คือการสร้างศิลปะที่ชื่อตรงต่อชีวิต ศิลปินจักต้องศึกษาชีวิตอย่างเจ็บจนลึกซึ่งถึงแก่นแท้ทุกแง่มุม มิใช่ศึกษาแต่อารมณ์เพื่อผิวนองตนเอง แต่ฝ่ายเดียว จนไม่ยอมลืมหามองชีวิตจริงของประชาชนในสังคม เมื่อได้ศึกษาชีวิตจริงอย่างชัดเจนจนแท้จริงเช่นนั้นแล้ว จึงสะท้อนถ่ายทอดออกมาอย่างตรงความเป็นจริง สะท้อนออกมาทั้งด้านความดีงาม และด้านอัปมงคลแล้วทราวมองชีวิต

ด้วยสำนึกในหน้าที่ของนักเขียนที่มีต่อสังคมนี้เอง ทำให้นักเขียนในยุคนี้ตื่นตัวในการสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านออกมาไม่ขาดสายในปริมาณมาก ได้ประกาศถึงบทบาทและความรับผิดชอบของตนในฐานะที่เป็นนักเขียนหนังสือไว้ด้วยในบทร้อยกรอง เรื่อง "ลูกยีน" และ "คำประกาศของคนถือปากกา" ดังนี้

“โดยพันธะหน้าที่ในปีหน้า	เรือจะพบคลื่นกล้า-เป็นไปได
ที่ปลายฟ้าอาจจักขาดหลักชัย	ในท่ามกลางทะเลไฟคือน้ำตา
แต่ด้วยความตั้งมั่นอันมาก , ไซ	เอาวิญญาณเป็นใบด้านคลื่นกล้า
เอาแรงกายเป็นลำเรือเพื่อพันธะ	มนตร์ปากกาคือหางเสือของเรือเรา
โดยพันธะ หน้าที่-น้องพี่เพื่อน	เรือจะเคลื่อนโดยลีลาจากท่าเก่า
โดยสัญญาณ-บทเพลง การเร่งเร้า	เรือจะเข้าสู่สายตานางฟ้าทะเล
อ้อมสายใยความผูกพันแห่งวรรณศิลป์	หวานเพลงพิณเมฆลามากล่อมเห่

ในฟองคลื่นปั่นป่วนและรวนเร
 อ้อมสายใจถึงทุกคนทนและสู้
 อุปสรรคลำบากการตรากตรำ

ผู้ร่อนเร่ด้วยหยาดเหงื่อพร้อมเพื่อทำ
 เพื่อจะกู้งานเบื้องหน้าก่อนฟ้าคำ
 เจ็บและจำยิ้มเท่าทันการหลอกหลวง”

(ชมจันทร์ . 2533 : 82-83)

“เหมือนแสงเทียนศรัทธาท่ามพายู
 ที่ไหม้คุประกายไฟโดยไม่พริ่น
 ขอส่งทางล้าง-ล้างวงอาชรม
 ตราบถึงวันแห่งมหาประชาชน
 มีอาจหลงตัวเลิศประเสริฐวิเศษ
 เพราะอยู่ได้ข้ายเขตของเหตุผล
 เหตุคือเพื่อปลอบปลุกผู้ทุกข์ทน
 และไม่ยอมจำนนเป็นผลลัพท์”

(คมทวน กัณฐ . 2532 : 52-53)

อีกเหตุผลหนึ่งที่กวีสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนมากขึ้นก็เนื่องมาจากบทร้อยกรองของกวี
 ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 มีบทบาทสำคัญต่อความคิดของมหาชนอย่างมาก เพราะเนื้อหาของบท
 ร้อยกรองมีพลังที่ทำให้คนในชาติเปลี่ยนความคิดและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ เมื่อบทร้อยกรองมี
 บทบาทสำคัญเช่นนี้คุณธรรมของนักเขียนจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก หากนักเขียนขาดจิตสำนึกอาจเขียน
 ในสิ่งที่ปลุกปั่นในสังคมเกิดความวุ่นวายได้ คมทวน กัณฐ จึงเขียนบทร้อยกรองออกมาเดือนเพื่อน
 ร่วมอาชีพเดียวกันว่าอย่าหลงว่าตัวเองเก่ง และควรรู้ว่าหน้าที่ที่แท้จริงของการเป็นนักเขียนคืออะไร
 ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง “คำดิ่ง” ดังนี้

“แผลงฤทธิ์ว้าวรอบรู้	เหลือหลาย
ดาเหยียดใจหยันหยาม	ปากเย้ย
ยิ่งเห็นยิ่งใจหาย	หดหู่
กูนี้แหละเว้ยเฮ้ย	อรหันต์
ดาวยังเด่นอยู่ได้	โดยแสง
กูเกิดกูผลัดัน	รอบด้าน
สรรพสิ่งบ่เคยแปลง	แปรรูป
กูเกิดกูลักบ้าน	เพราะกู

เขานั่งสร้างสถูปขึ้น	ครอบเขา
เอาอักษรอันหรุ	แต่งรัง
เอาอัตตะเอาเงา	ร้อยเงื่อน
ต่างกระดูกไว้ตั้ง	ต่างตน
คำเตือนจากเพื่อนด้วย	หวังดี
เมื่อรักการก่อถนน	ถนัดโน้น
อย่าเพื่อนอย่าयी	มนุษยชาติ
คนอาจมีเป้าโพ้น	บ่แยกกัน”

(คมทวน คันธนู . 2532 : 59)

ในยุคผู้นำเผด็จการพลเรือน นายธานีทร กฤษฎิเชียร นักเขียนนักหนังสือพิมพ์ก็ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพอย่างมาก ดังที่ สุมาลี วีระวงศ์ (2544 : 22) กล่าวว่า มีคำสั่งฉบับที่ 42 ที่เรียกกันว่า “ปร 42” ควบคุมเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ และประกาศรายชื่อหนังสือ “ต้องห้าม” 4 ฉบับระหว่าง 3 มีนาคม – 6 พฤศจิกายน 2523 รวมเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ห้ามผู้ใดมีได้ในความครอบครองจำนวน 315 รายการทำให้มีการฝังเผาทำลายวรรณกรรมเพื่อชีวิตนับล้านเล่ม และกลายเป็นหนังสือหายากจนทุกวันนี้

การที่สื่อถูกปิดกั้นจากรัฐบาลนี้เองทำให้นักเขียนร่วมสมัย ซึ่งถืออยู่ในฐานะสื่อเช่นเดียวกันเกิดความไม่พอใจใสความใจแคบของรัฐบาล และออกมาเขียนบทร้อยกรองตำหนิรัฐบาลเป็นจำนวนมาก ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง “แต่เพื่อนหนังสือพิมพ์” และ “ตำนาน” ดังนี้

“ณ ท่ามกลางกรงเล็บความเจ็บปวด

ฝูงสัตว์ความคิดแคบคอยแอบฆ่า

จึงคนล้มจมคว่ำเป็นธรรมดา

แต่แนวทางปากกาต้องหยัดยีน

กระหน่ำโหมเข้ามาเถิดพายุ

ประกายไฟจะปะทุเป็นทิวคลื่น

ขึ้นโอบล้อมหลอมไหม้เผาไถป็น

เราไม่มีทางอื่นเลือกอีกแล้ว”

(คมทวน คันธนู . 2535 : 53)

"ดั่งนกกน้อยคอยค้ำแต่หาข่าว
 เมื่อถึงคราวหมดสิ้นอายุขัย
 คร่ำครวญป่วนปั่นประหนึ่งใจ
 ขาดคอยแลงไหลมีเลือดรอย
 ร้องร่ำรำพันวันละรอบ
 หีนหอบหวนหาดาละห้อย
 อีต้อดอิ่งอำแต่สำออย
 ดั่งคอรอคอยแต่คืนมา
 ไม่มีลมหายใจให้ถ่ายถอน
 นกน้อยนั่งนอนกันถ้วนหน้า
 เจ้ามีปลายคมทวนแห่งปากกา
 เจ้าก็ฆ่าตัวตายด้วยปลายทวน"

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 109-110)

การที่รัฐบาลตรากฎหมายขึ้นมาจำกัดบทบาทของหนังสือพิมพ์เท่ากับเป็นการปิดกั้น
 อิสระภาพในการนำเสนอข่าวสารข้อเท็จจริงแก่ประชาชน "กฎหมายต่าง ๆ ที่ขัดกับความเป็น
 ประชาธิปไตย ขัดกับความเป็นอิสระได้มีอยู่ และเป็นทำนบอันยิ่งใหญ่ในการกีดกันการรังสรรค์งาน
 ของศิลปิน" (โยธิน มหายุทธนา .2517 : 147) ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่นักเขียนจะต่อต้านการ
 กระทำที่เป็นเผด็จการของรัฐบาลชุดนี้ อีกทั้งเหล่านักเขียนยังได้กล่าวตำหนิหนังสือพิมพ์บางฉบับที่
 เห็นแก่ค่าตอบแทนที่จะได้ และเขียนข่าวเพื่อเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาล ซึ่งเท่ากับเป็น
 นักหนังสือพิมพ์ที่ไร้จรรยาบรรณ ในบทร้อยกรอง ชื่อ "แต่เพื่อนหนังสือพิมพ์" และ "หมายเหตุจาก
 ประชาชนถึงประชาชน" ดังนี้

"แ่่นอกทำอวดอ้าง เห็นปิ่นในมือโจร ขายตัวทำไมกัน ศักดิ์ศรีอันเลิศเลอ รวมกวนก็ล้วนแก๊ง จับจ้องแต่อาจุม	พอเงินจ้างก็เงนงอน ยิ่งอ้าอึ้งตะลึงเออ! และขายมันทำไมเกลอ ช่างต่ำต้อยเหมือนโคลนตม กลุ่มอิแ่่งคะนองลม ที่เขาทิ้งไว้เรียทาง
---	--

เกิดมาแค่นั้นหนึ่ง
ถูกขุนจนลืมนาง

ไฉนจึงมาจิตจาง
และลืมนชื่อประชาชน”

(คมทวน คันทนู . 2532 : 62)

“หยุดก่อน-กาฝากหนังสือพิมพ์
หยุดใช้ปากกาที่ม-แทงฉัน
จะถือศีลศาสนยึดพระธรรม
เปรตอย่างกูเรียกกันไม่ได้การ”

(วิสา กัญทัพ . 2532 : 102)

สำนักแห่งนี้เองที่ทำให้นักเขียนพยายามที่จะสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพออกมาสู่ประชาชน และการสร้างสรรค์งานเขียนที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมนี้จึงเป็นสิ่งที่นักเขียนทุกคนต้องคำนึงถึง และยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

2.6 แนวคิดเรื่องสตรีไทย

ช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เป็นยุคที่ประชาชนให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมาก ผู้หญิงซึ่งถือเป็นเพศที่ได้รับโอกาส และสิทธิต่าง ๆ ทางสังคมน้อยกว่าผู้ชายมาตลอดในสังคมไทย จึงเริ่มออกมาแสดงบทบาทเพื่อเรียกร้องสิทธิที่ตนพึงได้รับเท่าเทียมกับชายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นกวีจึงได้กล่าวถึงบทบาทและสิทธิหน้าที่ของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไปตามทัศนะของตนกันอย่างหลากหลาย

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสตรีนี้จะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดตามเพศของกวีที่น่าเสนอ โดยกวีชายมักกล่าวตักเตือนผู้หญิงในยุคนี้ว่าได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกมากเกินไปทำให้เก่งกล้าจน “เกินงาม” ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายที่ล่อแหลม และการมีจริตมากจนขาดความเป็นกุลสตรีไทย ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “เพลงกลอนกล่อมเพื่อน” ดังนี้

“หันมาดูหนูหนูหนูวันรุ่น
สร้างชาติกันซุลมุนระริก
ช่างน่ารักนักหนากุมารี
จะสร้างพลเมืองอัปรีย์มาลันเมือง
ก็จะมีสร้างได้กระไรเล่า
นมแม่เพิ่งตั้งเต้าเดาะยกเครื่อง

ดูแม่แต่งพัสดราก็น่าเคือง
 มั่งเลื่องใหญ่โตมโหฬาร
 เหมือนกระท่อพรายพลุ่งกลางกรุงเทพ
 เขาก็น่าสมเสพต่างของหวาน
 วางทองหยิบสังขยาหน้ากุมาร
 ไม่คว่ำแตกใช้สันดานกุมารไทย
 งามนักแม่แต่ละนางหยิ่งกะหรี
 กะหรีหมายโสเภณีที่ขายใคร
 เขาก็หมายโสเภณีที่ขายใจ
 มิรู้การณ์สถานใดควร , "ไม่ควร"

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 119 – 120)

วิสา คัญทัพ เตือนให้หญิงไทยเลิกหมกหมุ่นแต่เรื่องความรัก หรือกามรมย์ และให้หันมาช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น เกษตรกรไทย โดยสอนให้หญิงไทยอย่าทรงตัวในการศึกษาของผู้หญิงไทยที่แม่จะได้รับการศึกษาสูงขึ้นกว่าในอดีตมาก แต่หากไม่มีชวานาประเทศชาติและคนในชาติก็อยู่ไม่ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นเราจึงต้องระลึกถึงบุญคุณของชวานาด้วย ดังในบทร้อยกรองเรื่อง "ดอกไม้คำปราศรัยของเคียวกับค้อน" เช่น

"หยุดก่อน สตรีสาวก่อนข้างสวย
 หยุดระทดระทวยหยุดกระสันต์
 เปิดดวงตากว้างไกลไปสักวัน
 แล้วลองหันไปหาชวานาไทย
 วันหนึ่งเคียวหายไปจากโลกนี้
 คุณจะทำค้อนก็อยู่ได้ไหม
 ปลาอยู่ได้ด้วยน้ำนั้นฉันใด
 ชวานาไทยก็สำคัญอยู่ฉันนั้น"

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 60)

กวียังมองว่าเพศหญิงเป็นเพศที่ไม่ได้ทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองเท่าที่ควร โดยที่คมทวน คันธนู ได้ชี้แนวทางให้ผู้หญิงยุคใหม่ได้เข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ที่ถูกต้องที่ผู้หญิงควรกระทำเพื่อสังคม ดังบทร้อยกรอง ชื่อ "มีแต่แรงเข้าไปรื้อด้วยมือเรา" ดังนี้

<p>"เราผู้หญิงผู้อยู่ในยุคใหม่ มีนิสัยสำหรับระดับประดา เราคือคนมิใช่เครื่องบำบัด เราเป็นโคมไฟที่ทาสนทุกขระทม เราเกิดมาเรามีเสรีภาพ เรามีเท้าเรามีมืออีกมากมาย เราแบกรับภาระไว้ครึ่งหล้า เราจะยืนหยัดผยองเพศของตน เราจะฝันเราจะฝ่าจะกล้าก้าว เราจะจัดทุกจุดเงื่อนที่เคลื่อนไหว จะปลดแอกตัวเองจะเร่งเร้า เรามีเสียงกู่ร้องซึ่งก้องดัง เราเหมือนเขาเราคือหญิงอันยิ่งใหญ่ มิใช่เกิดแต่กรรมที่กำกวม เราผู้หญิงต้องสู้เพื่อผู้หญิง เราจักต้องมีร้องขอมืออื้อ</p>	<p>เราไม่เป็นเราไม่ใช่ดอกไม้บัว ใจแจ่มกนเคลื่อนตาให้ใครชม เราต้องมีหัวใจอันเหมาะสม ที่คอยรองรับอารมณ์ให้ผู้ชาย ใครจะทำหยาบหยาบอย่าคิดหมาย ที่จะทำที่จะทลายทุกทุกคน เราแบกท้องแบกชะตามาแต่ต้น แต่จะยอมโน้มจ้านนสัจธรรม ทุกทุกด้านทุกทุกด้านเราจะยำ กฎที่ครอบเราจะคว่ำทุกทุกครั้ง เราจะดับความเศร้าด้วยความหวัง เรามีแรงมีพลังที่จะรวม มิใช่เขาที่ใครใครจะคอยสวม แต่จะร่วมหลายกรรมด้วยกำมือ กระแสน้ำมีเคยนิ่งมิใช่หรือ มีแต่แรงมีแต่เรือด้วยมือเรา"</p>
--	---

(คมทวน คันธนู . 2532 : 78-79)

จากบทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่า กวีชายโดยมาจะออกมาตักเตือนผู้หญิงยุคใหม่ให้เปลี่ยนพฤติกรรม เพราะมองว่าการที่ผู้หญิงทำตัวเป็นหญิงยุคใหม่เกินไปเป็นสิ่งไม่เหมาะสม

ส่วนกวีหญิงจะกล่าวถึงเพศของตนเองด้วยสายตาแตกต่างออกไป โดยมองว่าผู้หญิงมีการศึกษาและความสามารถมากกว่าในอดีต ซึ่งย่อมเป็นเรื่องถูกต้องที่ผู้หญิงจะมีสิทธิ์ที่ก้าวทันในสิ่งที่เพศหญิงควรได้รับเท่าเทียมกับเพศชาย สิ่งสำคัญที่ทำให้ความคิดและบทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไปคือการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้มีความมั่นใจในตัวเองมากยิ่งขึ้น ดังที่ชมจันทร์เขียนถึงตัวเอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของหญิงในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี ในบทร้อยกรอง ชื่อ "ฝันร้าย" และ "ชมจันทร์" ดังนี้

<p>"จากที่เป็นเด็กชนชนคนหนึ่ง สู่วันซึ่งเป็นสาวรุ่น-คนรุ่นใหม่ อุดมการณ์ฝันทั้งตัวและหัวใจ</p>	<p>โรจน์อยู่ในทุกก้าวอย่างยินดี</p>
--	-------------------------------------

มันอาจร้ายกระดังบางโอกาส
อายุมันกินดิบยี่สิบปี

บ่อยวางมาดยโส-โตเต็มที
เฟิงเป็นสาวปีนี่คือมัน"

(ชมจันทร์ . 2533 : 100)

"กับการเมืองเรื่องจัดซื้อฉันพอรู้ แต่ไม่สู้ถนัดด้านการคิดอ่าน
เกลียดคนที่ไม่เข้าใจดอกไม้บาน ชอบคนหวานแต่แกร่งสู้อยู่ภายใน
ฉันชื่อชมจันทร์ เป็นแม่ค้าขายผืนห้วนไหว
เรียงคำรักถักคำน้อยร้อยจากใจ ผากเอาไว้เป็นบรรณาแห่งอารมณ์"

(ชมจันทร์ . 2533 : 103)

บทร้อยกรองชื่อ "อหังการของดอกไม้" ของจิรนนท์ พิศรปริชา เป็นบทร้อยกรองที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของหญิงรุ่นใหม่ที่อยู่ทิศตัวเพื่อสังคมและอุดมการณ์ได้เป็นอย่างดี บทร้อยกรองนี้แสดงถึงความมั่นใจในพลังของเพศหญิงซึ่งผู้เขียนต้องการให้เพื่อนร่วมเพศเดียวกันลุกขึ้นมาทำความเข้าใจกับบทบาททางเพศของตนเสียใหม่ และกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าที่ผ่านมา โดยผู้เขียนใช้คำที่ปลุกเร้าความรู้สึก และสร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ดังนี้

"สตรีมีสองมือ

มันยึดถือในแก่นสาร

เกลียวเอ็นจักเป็นงาน

มิใช่ร้านหลงแพพรพรรณ

สตรีมีสองตีน

ไว้ป้ายปันความไฝฝืน

ยืนหยัดอยู่ร่วมกัน

มิหมายหมั่นกินแรงใคร

สตรีมีดวงตา

เพื่อเสาะหาชีวิตใหม่

มองโลกอย่างกว้างไกล

มิใช่คอยชม้อยชวน

สตรีมีดวงใจ

เป็นดวงไฟไม่ผันผวน

สร้างสมพลังมวล
 ด้วยเชอล้วนก็คือคน
 สตรีมีชีวิต
 ล้างรอยผิดด้วยเหตุผล
 คุณค่าเสรีชน
 มิใช่ปรนการมรณ์
 ดอกไม้มีหนามแหลม
 มิใช่แยมคอยคนชม
 บานไว้เพื่อสะสม
 ความอุดมแห่งผืนดิน!”

(จิรพันธ์ พิตรปรีชา . 2534 . 28-29)

จะเห็นได้ว่ากวีหญิงในยุคนี้มีความเข้าใจในบทบาทของตนเองที่มีต่อสังคมมากขึ้น และมีความภาคภูมิใจในความเป็นเพศหญิง ซึ่งต่างจากกวีหญิงในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ที่ยังคิดว่าเพศหญิงเป็นเพศที่เสียเปรียบในสังคมไทย

2.7 แนวคิดเรื่องความรัก

แนวคิดในเรื่องความรักมีจำนวนลดลงเป็นอย่างมากหากเทียบกับในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ซึ่งเป็นยุคทองของร้อยกรองพาฝัน เนื่องจากนักเขียนในยุคนี้มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมและการเมืองได้มากกว่ายุคที่ผ่านมา อีกทั้งสภาพบ้านเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 เต็มไปด้วยเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง ประชาชนต่างตื่นตัวกับเหตุการณ์บ้านเมืองกว่าที่เคยเป็นมาอย่างมาก “เป็นยุคที่มีการตื่นตัวทางด้านเสรีภาพและการแสดงออกทางการเมืองสูงมาก การเดินขบวน การนัดหยุดงาน การชุมนุมประท้วงแพร่หลายกว้างขวางทั่วประเทศ” (สุมาลี วีระวงศ์; และคนอื่น ๆ . 2544 : 17) ความตื่นตัวในเรื่องบทบาททางการเมืองนี้ทำให้ความนิยมในการสร้างสรรค์บทร้อยกรองในแนวพาฝันของกวีลดลง

การใช้บทร้อยกรองสื่อถึงความรักของกวีในในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะมีขอบเขตที่กว้างขวางกว่าช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 คือ ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องความรักหนุ่มสาวแต่เพียงอย่างเดียว แต่กล่าวถึงความรักที่เป็นสากลมากขึ้น เช่น ความรักของแม่ที่มีต่อลูก หรือความรักต่อเพื่อนมนุษย์

บทร้อยกรองที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับความรักระหว่างหนุ่มสาว มีจำนวนน้อยลงมากจากในบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 แม้จะได้รับความนิยมน้อยลง แต่ก็ยังคงได้รับการเขียนอย่างต่อเนื่องมาจากกวียุคที่แล้ว เช่น ชมจันทร์ ที่เขียนกลอนรักที่มีเนื้อหาที่เดิมเปี่ยมไปด้วยความศรัทธาในพลังของความรัก เป็นกลอนที่ใช้ถ้อยคำอ่อนหวาน โดยกวีมักให้ความรักมี

อิทธิพลเหนือจิตใจของตน หากผิดหวังในความรักก็จะจมอยู่ในความโศกเศร้าและโทษตัวเอง ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “คิดถึง” และ “อาจจะไป” ดังนี้

“ความคิดถึงมีมากอยากเห็นหน้า
 พอไปหากก็ไม่เห็นยังเป็นห่วง
 คิดก็เหมือนดาวดับเดือนลับดวง
 นี่เราล่องไปห้วงหาอวรณ์ใคร
 เขาไม่คิดถึงเราเขาก็ห่าง
 จึงอารมณ์อ้างว้างคว้างและไหว
 คนอ่อนท้อเริ่มจางพลังใจ
 อีกเมื่อไรหนอรุ่งจะรุ่งฟ้า
 ซิงช้าเอ๋ย แกว่งไกวใบไม้ร่วง
 คนไร้คนเป็นห่วงเปลี่ยนสีหน้า
 จากที่ยิ้มเป็นหมองทั้งสองตา
 ลึนเริ่มปราศหนักสำนึกลึกอารมณ์
 หวังทุกบ่อยเมื่อคอยเธอ...ที่นี่
 เธอคงมาวันนี้...ไหวแล้วขม
 เห็นด้านหลังคนอื่นหลงชื่นชม
 เจียนจะจมหวังน้ำตาพาน้อยใจ
 ตะวันเย็นเริ่มจางทางสีอ่อน
 แต่เราร้อนเสียจนทนไม่ได้
 จากแสงแดดตอนเย็นเป็นแสงไฟ
 เราก็ไม่สมหวังระหว่างคอย
 ความคิดถึงมีมากอยากเห็นหน้า
 พอไปหากก็ปล่อยเราให้เหงาหงอย
 คิดถึงมาก ไหว พ้อ ก็เลื่อนลอย
 เขาคงปล่อยเรากว้างฝันนิรันดร”

(ชมจันทร์ . 2533 : 14 – 15)

“อาจจะไปให้พ้นคนที่นี่
 แต่พ้นชะหน้าที่ทำไม่ได้
 เราก้าวมาด้วยตัวและหัวใจ

ที่จะให้จากกันมันยากนัก
 เคยถนอมความรู้สึกอันลึกซึ้ง
 นึกไม่ถึงจะต้องแยกถึงแตกหัก
 ถ้าจะตัดอารมณ์เชื่อว่าคือรัก
 ก็เลิกหักกันได้ต่อไปนี่
 ที่จุดไฟด้วยกันวันสุดท้าย
 คิดง่ายง่ายคือฝันอันหลงที
 อยากดับไฟศรัทธาชั่วตาปี
 และอยากลืมความดีที่อยากทำ
 ทางเบื้องหน้ายืดยาวและหนาวเหน็บ
 ความปวดเจ็บเริ่มจุ่มโถมกระหน่ำ
 อุปสรรคทำให้เราหนาวและซ้ำ
 คนช่างจำเริ่มวุ่นวายในความคิด"

(ชมจันทร์ . 2533 : 44 – 45)

ในขณะที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ เขียนบทร้อยกรองรักด้วยท่วงทำนองที่แข็งแกร่ง ซึ่งน่าจะได้รับ
 อิทธิพลการเขียนบทร้อยกรองมาจาก อังคาร กัลยาณพงศ์ ซึ่งเป็นกวีที่โดดเด่นในการเขียนกลอนรัก
 ด้วยท่วงทำนองเช่นนี้ ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ "โคลงศักดิ์สิทธิ์" ดังนี้

"สังขารสุจริตนี้	ขลังนัก
รักก่อนรู้ว่ารัก	ถูกผิด
ใครหยามสิกุจัก	อาฆาต
พยายามไว้ให้คิด	ตริกตรอง
น้องเอยนกกินม่น้อง	ปรานี
เสียงดุริยางค์ซอสี	โศกเศร้า
ฝันถึงจะเข้าพิธี	ศักดิ์สิทธิ์
เข้าบรู่ว่าเข้า	ตื่นเข้ายังฝัน
ปิดประตูเพื่อปิ่น	เสนาหา ฮะฮา
โอม อานมนต์มหาสา-	หัสแก้ว
ชื่อตรงมันคงบา-	รมีแม่ นะแม่
จวบคาบสองปีแล้ว	จักอุ้มเอาใจ

สัจจะนะแม่เจ้า	ประคุณเอ๋ย
มิว่าการณ์เปิดเผย	รับรู้
ชายใดผีลวงเลย	ชิงแม่ กูแม่
กูจะเกณฑ์ทัพสู้	ศึกน้องนานสมัย"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 7)

จากบทร้อยกรองข้างต้น สุจิตต์ วงษ์เทศ เขียนบทร้อยกรองด้วยน้ำเสียงที่มั่นใจในตัวเอง โดยแสดงความพยายามว่าไม่ว่าอย่างไรก็จะแย่งชิงผู้หญิงที่ตนรักมาได้ และแม้ว่าจะผิดหวังในความรัก ผู้เขียนก็จะต่อสู้กับความทุกข์และความเสียใจเนื่องจากความรักนั้น ดังในบทร้อยกรองเรื่อง "ผยอง" ดังนี้

"หัวใจกูจะวาย	เสียให้ได้ทุกนาที
รอเวลาปรานี	โลกนี้เหมือนไร้เวลา
อันอกคิดถึง	เพชรน้ำหนึ่งในโลกา
ไหนเล่าจะมา	บิดเบือนหัวใจกัน
หิวข้าวก็เสพข้าว	ยัดเวลาไปอาสัญ
หิวเสนหานั้น	จะให้เสพอะไรฤา
เออ...กูก็รู้ดี	ชีวิตนี้นานนักหรือ
ชั่วพายุกระพือ	ชีวิตก็ไปตามลม
ถ้าเงินบาทหมด	หิวจนไส้ขดไส้ขม
กูหรือจะยอมก้ม	กราบขอก้างปลา
ผิตนาก็ขอให้	ตายเสียด้วยเสนหา
แต่ขอเวลา	กูสร้างโลก...ก่อนตาย"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 15)

จากบทร้อยกรองข้างต้น สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้พรรณนาถึงอารมณ์ที่ผิดหวังในความรักว่า จะยอมตายด้วยแรงเสน่ห่า แต่จะไม่ยอมก้มกราบขอใครกิน และยังได้กล่าวไว้ในบาทสุดท้ายของบทร้อยกรองว่าหากต้องตายด้วยความรักขอสร้างโลกอนุสรณ์แห่งความดีไว้ในโลกก่อนตายเสียก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมั่นใจในความสามารถของผู้แต่งได้อย่างชัดเจน

กวีในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้ ให้ความสำคัญกับการเขียนบทร้อยกรองที่มุ่งเน้นถ่ายทอดอารมณ์ส่วนตัวน้อยลง และหันมาสนใจเสนอแนวคิดเพื่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น ดังนั้น กวี

ที่มองเห็นถึงความฉาบฉวยของความรักแบบหนุ่มสาว และได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความรักที่กว้างขวางกว่าเรื่องความรักหนุ่มสาวเพียงอย่างเดียว ซึ่งในเหตุการณ์บ้านเมืองที่คนไทยฉ่ำพินกันเองในช่วง พ.ศ. 2511-2520 ทำให้กวีเขียนบทร้อยกรองเรียกร้องให้คนมีความรัก ความเมตตาแก่เพื่อนมนุษย์ ซึ่งเป็นความรักที่มีต่อสังคมส่วนรวม และเรียกร้องให้คนในสังคมเสียสละมากขึ้น ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง “ฉันมันเป็นคน” ดังนี้

“ฉันต้องการไต่ยืมคนส่วนรวม

ร้องบทเพลงเพื่อประโยชน์ติงามของส่วนรวม

ฉันต้องการไต่ยืมเสียงเพลงของคนส่วนรวม

เป็นเสียงเพลงที่ดังงาม

ฉันขออวยพร คน

คนมากมาย ที่มีชีวิตอยู่ร่วมกัน

ด้วยความหวังดีต่อกัน เป็นประโยชน์ดีต่อกัน

เห็นคนทำนามีผลเก็บเกี่ยวด้วยกัน

เห็นต้นข้าวชูช่อ

สูงเทียมเมฆเต็มท้องนา

เหนือขึ้นฝุ่นละออง

ฉันต้องการเห็นรวงข้าวเรียงรำ

กระพือปีกบิน กระพือปีกร้องรำ

อยู่กลางแสงแดดดังงาม

ไม่ถูกผูกมัด เริงรำสุขสันติ

คนต้องการอย่างนั้น

มีความรู้สึกสุขสบาย

เป็นความหวังที่ชีวิต

มีเพียงเท่านั้น.”

(จ่าง แซ่ตั้ง . 2517 : 13-14)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จ่าง แซ่ตั้ง แสดงให้เห็นถึงความต้องการของกวีที่อยากให้คนในสังคมมีความรักให้แก่กัน มีความหวังดีต่อกันเพื่อให้สังคมสงบสุข นอกจากนี้ จ่าง แซ่ตั้ง ยังได้เขียนบทร้อยกรองที่แสดงให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก ในบทร้อยกรองที่ ชื่อ “จะเป็นอื่นไปไม่ได้” ดังนี้

"ยามเช้า	ดอกไม้
แสงแดดฉายมา	ก็ดอกไม้
ยามสาย	ดอกไม้
แสงแดดพักฉาย	ก็ดอกไม้
ดอกไม้ออกดอก	ก็ดอกไม้
ดอกไม้แห้งเหี่ยวร่วงหล่น	ก็ดอกไม้
ยามเช้า	ก็เด็กคนนั้น
แสงแดดฉายมา	ก็เด็กคนนั้น
ยามสาย	เด็กคนนั้น
แสงแดดฉายมา	ก็เด็กคนนั้น
เด็กคนนั้นจะเติบโต	ก็เด็กคนนั้น
เด็กคนนั้นจะทำอะไรอะไร	ก็เป็นเด็กคนนั้น
ลูกแม่ก็เป็นลูกแม่	จะเป็นอะไรอื่นไปไม่ได้"

(จำง แซ่ตั้ง . 2517 : 187)

จำง แซ่ตั้ง ได้กล่าวถึงความรักของแม่ว่าเป็นความรักที่บริสุทธิ์ และปราศจากเงื่อนไข แม้ว่าเด็กคนนั้นจะเปลี่ยนแปลง และเติบโตขึ้นมาเป็นอย่างไร เด็กคนนั้นก็ยังเป็นลูกที่แม่รักอยู่เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแง่มุมการมองความรักที่หลากหลายมากขึ้นในยุคนี้

2.8 แนวคิดเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์

ความคิดของนักเขียนเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้จึงผิดแผกไปจากช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 โดยสิ้นเชิง ชัยชนะของประชาชนหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 นักเขียนมีอิสระทางความคิดมากขึ้น จึงเริ่มมีแนวความคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์แตกต่างออกไป

กวีในช่วง พ.ศ. 2511-2520 มักแสดงความสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ที่ได้ทรงดูแลบ้านเมือง และประชาชนให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข โดยกวียังเขียนโดยใช้แนวคิดตามแบบวรรณคดีโบราณทุกประการ คือ ยกย่องพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นสมมุติเทพ ดังนั้นบทร้อยกรองที่ใช้ในการเฉลิมพระเกียรติในลักษณะนี้ กษัตริย์จะถูกยกยอให้มีคุณสมบัติดั่งามเหนือมนุษย์ทั่วไป เพื่อแสดงถึงบุญญาธิการของพระองค์ที่มีเหนือคนสามัญ ดังที่ สุกจิตต์ วงษ์เทศ ได้เขียนอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาไว้ในบทร้อยกรองชื่อ "อาศิรวาท" ดังนี้

“พระพุทธเจ้าข้าเอ๋ย	กลืนสุคนธมาลัย
ดลบจิตรดตาใจ	มหิมหาวโนทยาน
กระจัดกระจายไปจังหวัด	ทุกช่องชฎคูหาละหาน
ทั้งทุ่งท่าทุกลำธาร	พระพุทธเจ้าข้าเอ๋ยฯ
พระพุทธเจ้าข้าเอ๋ย	พระรัศมีพระสุริย์ศรี
พระราชวงศ์พระจักรี	พระรัศมีพระสุริย์ศรี
เพียงพระนารายณ์พระอวตาร	พระแก้วสรพิษผยอง
ไอ้ พระร่มโพธิ์ทอง	พระพุทธเจ้าข้าเอ๋ยฯ
พระพุทธเจ้าข้าเอ๋ย	วันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ 5 ธันวาคม	อัญเชิญพระรัตนตรัย
พรพระพุทธพระชนม์ฉนำ	พรพระธรรมพระสุขพระทัย
พรพระสงฆ์พระผ่องใส	พระพุทธเจ้าข้าเอ๋ยฯ”

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 3)

ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ประชาชนเริ่มมีความรู้สึกถึงสิทธิ และความเท่าเทียมระหว่างบุคคลมากขึ้น ดังนั้นความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นเทพหรือเจ้าชีวิตจึงค่อย ๆ หดไป เหลือแต่ความรู้สึกรักและซาบซึ้งในพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์ที่พระองค์ท่านทรงทำให้แก่ประชาชนคนไทย เช่นในบทร้อยกรอง เรื่อง “ร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติ” ดังนี้

ประเทศไทยไว้พระองค์พระทรงชัย	“ประเทศไทยเป็นประเทศดั่งใจน
แมกไม้ใหญ่น้อยสีจะหงอยเหงา	ประเทศไทยเสมือนมีดม้วนน
จะเกิดเกณฑ์โศกศัลย์ทุกชั้นชน	ดอยดงพงเขาสีจะหมองหม่น
ใครจักเป็นปทีปส่องหทัย	จะทนทุกข์โถมทับทวี
ใครจักเป็นขวัญฟ้าประชาชี	ใครจักเป็นดวงไฟสุริย์ศรี
พระเสด็จแดนชลสถลมารค	ใครจักรวมดวงฤดีราษฎร์
เสด็จขึ้นภูศิขรินทร	ทรงดรากรตราฎาย่อฤท้อถอน
ทุกทิศทุ่งถ้ำทุกตำบล	เสด็จลงพระนครทวารวดี
ทุกที่ที่พระจะนิวัติ	ทุกหนทุกแห่งทุกจังหวัด
	แน่นขนัดมากหน้ามาประนม”

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 7-8)

ดังนั้นร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติส่วนมากในยุคนี้จะเขียนถึงพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ท่านเป็นมณูษย์ธรรมดาคนหนึ่ง โดยชี้ให้เห็นถึงงานที่พระองค์ทรงทำเพื่อประชาชนอย่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

นอกจากนี้ยังมีกวีบางส่วนที่มีแนวคิดต่อต้านระบบศักดินา นักเขียนที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้จุดประกายความคิดในเรื่องความเอาใจเปรียบของชนชั้นศักดินา คือ จิตร ภูมิศักดิ์ เขาได้เขียนหนังสือชื่อ "โฉมหน้าศักดินาไทย" เพื่อเปิดโปงถึงความเอาใจเปรียบของชนชั้นสูง ดังเนื้อหาตอนหนึ่งในหนังสือ ที่เขียนถึงพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่กฎขี้ทาส และตั้งกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินว่า "พระบรมไตรโลกนาถมีเงินใช้มีข้าวกินก็โดยการใช้ทาสจำนวนมากโฬกรทำงานในที่ดิน นั่นคือกษัตริย์ในยุคทาส แล้วตั้งกฎหมายศักดินาขึ้นโก้ ๆ เพื่อปลอบใจพวกทาส" (จิตร ภูมิศักดิ์ . 2537 : 140)

ความคิดที่ถ่ายทอดผ่านหนังสือ "โฉมหน้าศักดินาไทย" ของ จิตร ภูมิศักดิ์ มีอิทธิพลอย่างมากในการแสดงออกทางความคิดของนักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ดังนั้นกวีในยุคนี้จึงเริ่มวิพากษ์วิจารณ์ถึงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังเช่นในบทร้อยกรอง ชื่อ "วัง" และ "เงื่อมเงาชะงะงักง่า" ดังนี้

<p>“ปราสาทราชวังจรัสแจ่ม มโหรีดุริยางค์อยู่ข้างใน มีรัฐบุรุษขุกเขี้ยวใครเป็นทุกข์ เสียงฆ้องเสียงสังข์ก็กังวาน</p>	<p>จันทร์แรมก็แต่เรื่องโรจน์ไสว สนมนางสรวลใสสำราญบาน เสพสุขแสนสุขเสี้ยวสรวาน คำหวานกล่อมขับเพราะจับใจ”</p>
---	--

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2521 : 34-35)

<p>“อยากกินก็เก็บกัก จังกอบเผือกอบเกิน เรียกใช้กวีขุบ เอ็งนั่นจงพรรณนา เหนือสิ้นทั้งโลกสาม ใครที่เป็นจอมเขียร ทุกแหล่งถล่มแล้ว ผ่านฝนและพันไฟ ซิบซิบซึ่งศัพท์แสง ลือเลื่องด้วยเลิศเลอ</p>	<p>ประกาศชักเป็นอันเชิญ บำรุงยศสวรรรยา กระดุกดุกอยู่ดาดดา ประโคมเกียรติให้อาเกียรติ ขนานนามโดยแนบเนียน เป็นจอมเทพไพทไท เพราะกล้าแกลัวและเกริกไกร สลายแทบขุลิเชอ ประหลาดแปลงบำเรอเปรอ พิสุทธิ์ล้าตลอดเลา</p>
---	---

งามถ้วนประดุจแห่ง
ออกอรรถประจงเอา

และกล้องแก้งประหนึ่งเกลา
ประจำจารประจอบแจ"

(คมทวน คันธนู . 2535 : 131-132)

จากบทร้อยกรองข้างต้น จะเห็นได้ว่ากวีได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงความที่ไม่เป็นธรรมของการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเป็นการปกครองของไทยในอดีต

2.9 แนวคิดเรื่องสถาบันศาสนา

จากการศึกษาบทร้อยกรองที่กล่าวถึงสถาบันศาสนาในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะพบว่าความเลื่อมใสศรัทธาที่คนไทยมีต่อพระพุทธศาสนาเสื่อมถอยลงไปอย่างมาก กวีจึงเขียนบทร้อยกรองเพื่อตำหนิคนในสังคมที่ละเลยพระพุทธศาสนา และมีค่านิยมในเรื่องวัตถุมากขึ้น จึงคิดแต่การแข่งขันกอบโกยผลประโยชน์เข้าหาตนเอง จนลืมที่จะเข้าวัดปฏิบัติธรรม และตั้งตนให้อยู่ในคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา กวีจึงแสดงความผิดหวังที่พระพุทธศาสนาเสื่อมลงไว้ในบทร้อยกรอง ชื่อ "อยุธยา" เช่น

"Bangkok ยศยิ่งโก้	ยิ่งกิน ยิ่งนอน
อำนาจหลวงพ้อของ	วัดร้าง
เมืองนอก New York ดิน	แดนส่วน นี้พ้อ
ทองทาบทองที่ต้องล้าง	กลืนทอง"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 24)

จากตัวอย่างข้างต้น สุจิตต์ วงษ์เทศ แสดงความผิดหวังที่คนไทยนิยมในวัฒนธรรมตะวันตก จนละเลยการเข้าวัด ทำบุญ ปฏิบัติธรรม ปล่อยให้ "วัดร้าง" ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนไทยให้ความสำคัญกับพระพุทธศานาน้อยลง

แม้ว่านักเขียนตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเสื่อมถอยของพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังยกย่องเชิดชูหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าดั้งเดิม ดังเช่นที่ ขรรค์ชัย บุนปาน ให้ความสำคัญกับข้อธรรมะทางพระพุทธศาสนาโดยยังกล่าวถึงความสำคัญของกฎไตรลักษณ์ และยังคงกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาจะยังคงอยู่ถ้าพระสงฆ์ไม่หย่อนในพระธรรมวินัย และจิตใจของคนที่ต่ำทรามลง ดังนั้นจะสังเกตได้ว่ากวีมุ่งตำหนิเฉพาะบุคคลที่ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมลง แต่ยังคงยกย่องศรัทธาต่อพระพุทธโอวาทดั้งเดิม เช่นในบทร้อยกรอง เรื่อง "เทศน์สองธรรมมาสน์" ดังนี้

“ไตรลักษณ์เริ่มต้นที่	ทุกขัง นะพ้อ
ทุกข์สุขเป็นอนิจจัง	จำไว้
ไปสู่อนัตตตาทัง	เหียนสุด ท้ายพ้อ
รำลึกตริกตราให้	ถ่องถ้วนทวนเห็นฯ
ธรรมะสยามภาคโพ้น	พันแสง จริงพ้อ
ถูกตถาคคตบ์แคลง	เคลือบถ้อย
สงฆ์สมมติบัดนี้แสดง	อะไรเล่า ตรองพ้อ
ใจพระใจคนด้อย	ต่ำเตี้ยเสมอตีนฯ”

(ขรรค์ชัย บุนปาน . 2534 : 119)

สภาพของบ้านเมืองที่เกิดจลาจล และสงครามกลางเมืองในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นเหตุให้กวีเกิดความสลดใจที่เห็นคนไทยฆ่าฟันกันเองอย่างไร้ความปราณี ซึ่งกวีเห็นว่าเกิดจากประชาชนและผู้นำของประเทศขาดสำนึกอันดีทางศีลธรรม กวีจึงได้แสดงความผิดหวังออกมาทางบทร้อยกรอง ดังที่ ไพบุลย์ วงษ์เทศ ได้เขียนบทร้อยกรองตำหนิผู้นำของประเทศที่ไม่ใส่ใจในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และมุ่งแต่หาความสุขความมั่งมีใส่ตัว ดังในบทร้อยกรอง ชื่อ “พิโรธวาทัง” ดังนี้

“ไต่ไต่ในโลกล้วน	อนิจจัง
คงแต่กูอยู่ยัง	หยัดฟ้า
ปุมเปือกปะการัง	รกโลก
หอยโข่งหอยขมซัดซ้า	หมดเชื้อหับหายฯ
อรหันต์อรหันต์นั้น	บริณีพ พานพ้อ
สังฆพจน์สังฆทิพย์	ฝากถ้อย
อกุศลกรรมบถมีสิบ	ประการกล่าว
อริยสังขรณ์้อย	สี่เนื่อนำสารฯ”

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ . 2515 : 38-39)

จากบทร้อยกรองข้างต้น ไพบุลย์ วงษ์เทศ ต้องการชี้ให้เห็นว่าผู้นำประเทศในขณะนั้นที่พยายามที่จะอยู่ในอำนาจให้นานที่สุด โดยไม่เข้าใจในกฎอนิจจังของพระพุทธศาสนาว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งบุคคลที่คิดเช่นนั้นก็เป็นเพียง “ปุมเปือกปะการัง” ที่

ไร้ค่าของชาติบ้านเมือง อีกทั้งยังชี้ให้เห็นว่าเมื่อพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายปรินิพพานไปแล้วพระธรรมคำสอนที่เคยเป็นของมีค่าของพระพุทธศาสนิกชนก็ด้อยค่าและถูกหลงลืมไป

บทบาทของพระสงฆ์เป็นอีกสิ่ง que สร้างความเคลือบแคลงและสั่นคลอนความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีพระสงฆ์รูปหนึ่งออกมาเคลื่อนไหวเพื่อช่วยทหารต่อสู้กับประชาชน ดังที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ในบทร้อยกรองเรื่อง "วันฆ่านกพิราบ" ดังนี้

"เข้าดอกอกที่ละออยกไม้ฟาด

ดารดาษดับดินสิ้นแรงโผ

หมวกเหล็กทรายเรียงยี่นและปืนโต

หัวโล้นเหลืองเรื่องโรโผล่ผุดกลาง"

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ . 2533 : 61)

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงพระกิตติวุฒโฆนพลภิกขุพระสงฆ์ที่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองด้วยน้ำเสียงตำหนิ ในจดหมายจากคุกของเสงี่ยม แจ่มดวง ที่เป็นอดีตจำเลยในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ในตอนหนึ่งได้กล่าวถึงพระสงฆ์รูปนี้ว่า "ผู้ที่หนีรอดออกไปทางแม่น้ำเจ้าพระยาและท่าพระจันทร์จะถูกกวาดจับมานอนถอดเสื้อบนพื้นถนนรตาดยงข้างวัดมหาตุ ที่มี กิตติวุฒโฆนพลภิกขุ คอยช่วยดูแลไม่ให้ใครเล็ดลอดไปได้ หลังจากนั้นจะถูกส่งไปจองจำยั้งที่ต่างๆ" (ป่วย อึ้งภากรณ์ . 2544 : 95)

2.10 แนวคิดเรื่องธรรมชาติ

แนวคิดเรื่องธรรมชาติในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้มีความแตกต่างไปจากยุคก่อนที่นำความบริสุทธิ์ ความสวยงามของธรรมชาติมาสัมพันธ์กับชีวิตและสังคม หรือ ใช้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์แทนผู้คนในสังคม โดยนักเขียนยุคนี้มักจะใช้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ ในการสื่อถึงแนวคิดสำคัญที่ผู้เขียนต้องการสื่อมากกว่าที่จะมุ่งชมธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ดังในบทร้อยกรองเรื่อง "น้ำตาคลอ" ดังนี้

"เช้าวันหนึ่งแดดพรายประกายกล้า เขียวใบข้าวในนาระริกไหว

ลมอ่อนอ่อนนวนนวนหวานใบผ่านใบ

บ้างเป็นรวงใหม่ใหม่ก็อ่อนรวง

เราเดินเลียบริมนาตาเจิดแสง

อารมณ์แผ่ความสุขทุกท่าท่วง

นี่อกยาร้อยเวลาไว้เป็นไยยวง

แล้วเก็บถ่วงกับศิลาไต้วาริ

วันคงหยุดวันด้วยกันในวันกระจ่าง

และคงค้างแรงดาววันอันจรัส

น้ำคงไหลในนาในนาข้าวดำปี	ลมระรี่ใบข้าวส่ายร้ายระบำ
นกร้องเพลงท้องฟ้ากลางอากาศ	ปลาว่ายวาดไหวร่างอย่างขึ้นฉำ
ปูไต่คันขอบนามาริมน้ำ	โลกหลากจำหลากสีหลากสีลา
แต่นั้นมันเหตุการณ์ผ่านมาแล้ว	ถึงวันนี้เหลือเพียงแววในสีหน้า
ความรู้สึกกร้านโลกโซคชะตา	เราพบว่าข้าวหัวใจโบสีดำ
ดำเพราะแดดความหน่ายในชีวิต	ดำเพราะสิทธิ์-หน้าที่ ทวีกระหน้า
ดำเพราะความเหนื่อยหอบและบอบช้ำ	คนช่างจำน้ำตาคลอเพราะท้อแล้ว"

(ชมจันทร์ . 2533 : 42-43)

ชมจันทร์ บรรยายถึงภาพของท้องทุ่งนาที่เต็มไปด้วยสรรพชีวิตได้อย่างมีชีวิตชีวา และได้กล่าวสรุปแนวคิดสำคัญที่ต้องการนำเสนอไว้ในร้อยกรองบทสุดท้าย ทำให้ผู้อ่านได้ทราบว่ "ข้าว" ในบทร้อยกรองนี้ เป็นสัญลักษณ์ แทนชาวนา ซึ่งเป็นชนชั้นกรรมชีพที่ต้องทำงานอย่างหนัก และถูกกดขี่ข่มเหงจนบอบช้ำทั้งทางร่างกายและจิตใจเสมอ ส่วน คมทวน คันธนู ใช้ธรรมชาติที่ให้บรรยากาศหมองมัวเป็นสัญลักษณ์แทนสังคมไทยในขณะนั้น และพยายามปลุกใจให้ผู้อ่านมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมเช่นนี้ต่อไป ในบทร้อยกรอง ชื่อ "ตำนานพายุ" ดังนี้

“โผ้นเบื้องหน้าป่าเขาทอดเงาครีมี
 แดดสีทึมทอดตัวสลัวสลด
 ทางที่ทอดถึงเปลี่ยวถึงเคี้ยวคด
 ไซ้ที่เธอจะรันทตทอดอาลัย
 เมื่อสังคมเสียงเคิ่งและโสโครก
 ความเศร้าโศกมิใช่เครื่องปลดเปลื้องได้
 ถ้าเธอกล้าฝ่าฟันโดยมันใจ
 เธอก็ก้าวต่อไปโดยไม่ท้อ”

(คมทวน คันธนู . 2535 : 24)

การที่นักเขียนในยุคนี้นำเอาธรรมชาติมาใช้ในการนำเสนอแนวคิดสำคัญในบทร้อยกรอง แทนที่จะเน้นในการใช้เสียงและคำพรรณนาความงามของธรรมชาติเพียงอย่างเดียวอย่างที่เคยนิยมทำมาในอดีต แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของเหล่านักเขียนที่เปลี่ยนแปลงไป โดยนักเขียนจะสร้างสรรค์ผลงานโดยเน้นแนวคิดที่สร้างสรรค์สังคมมากยิ่งขึ้น แทนที่จะเขียนบทร้อยกรองที่เน้นเพียงความไพเราะของเสียงและคำ ยุคนี้จึงถือเป็นยุคที่ศิลปะเพื่อชีวิตเพื่อประชาชนรุ่งเรืองอย่างแท้จริง

2.11 แนวคิดเรื่องศิลปะและวรรณคดี

นักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้มีความรู้สึกชื่นชมต่อศิลปะไทยเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับกวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 แต่แนวคิดเกี่ยวกับวรรณคดีของกวีในยุคนี้มีความคิดแตกต่างจากในยุคที่แล้วโดยสิ้นเชิง เพราะกวีในยุคที่แล้วจะมองวรรณคดีด้วยสายตาชื่นชม แต่กวีในยุคนี้จะมองวรรณคดีในแง่ลบมากขึ้น โดยสามารถแบ่งแนวคิดเรื่องศิลปะและวรรณคดีได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.11.1 แนวคิดเรื่องศิลปะ

อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นนักเขียนที่มีความรักความชื่นชมในศิลปวัฒนธรรมไทยโดดเด่นในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 เป็นอย่างมาก ซึ่งมีอิทธิพลต่องานเขียนของ สัจจิตต์ วงษ์เทศ นักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ทั้งด้านรูปแบบและแนวคิด ไม่ว่าจะเป็นความชื่นชมในศิลปะไทย และความคิดที่ต่อต้านวัฒนธรรมตะวันตก และ ดังที่ สัจจิตต์ วงษ์เทศ ได้บรรยายถึงความงามของบ้านทรงไทย และความไพเราะของดนตรีไทย จากบทร้อยกรอง เรื่อง “ตามเพลง” ดังนี้

“เรือนปั้นหยาดฟ้าเพ็ญแสงระย้ามหิม

สง่าริมคลองออกดอกโสน

หน้าต่างกลอนผอนภาพระนาบโพธิ์

ยอดน้ำค้างเจดีย์โสภาสวรรณ

แก้วพิรุณกรุ่นกรายกระจายกลิ่น

มหาหงส์ส่งถวิลสุทธาสวรรค์

เคล้ามูหน่ายปรายแปะกระแจะจันทร์

จับแพพรพรรณสีไพลไหมมณี

ตรงชานกลางหว่างเรือนเมื่อเดือนสังข์

วิเวกวังเวงวัมกระจับปี

แล้วเสภา สองไม้ มโหรี

ข้าเจ้าหงส์ เจริญศรี ดำเนินทราย

(สัจจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 36)

สัจจิตต์ วงษ์เทศ ยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าในปัจจุบันศิลปะไทยโบราณอันมีค่ามากมาย ไม่ได้รับการดูแลรักษาจากคนในชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่เท่าที่ควร ดังในบทร้อยกรองเรื่อง “บางตอนจากกล่อมลานสกา” ดังนี้

“เห็นพระเจดีย์ใหญ่กลางตลาด กลประกาศศาสนาอันยิ่งใหญ่

ยอดเจดีย์ชื่อบริศนาใจ

โพ้น นิพพานาลัยนะนรชน

หอมกลิ่นทมลพดมาแผ้วแผ้ว พิกุลแก้วก็มาหอมให้ฉงน
 ว่าปัจจุบันนั้นรับแต่สัปดน เทศบาลจุผลพระยามาร
 อันแผ่นดินกรุงปาดลีบุตร ยังกว้างไกลไปสู่ตมหาศาล
 ทัศนาศาลาเทศบาล มาเบียดเบียนยัดทะนานพระเจดีย์"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 47)

จากบทร้อยกรองข้างต้น สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าพระเจดีย์ซึ่งเป็น
 สถาปัตยกรรมไทยที่งดงาม กลับถูกบดบังความงามด้วยศาลาเทศบาลซึ่งเป็นสถาปัตยกรรม
 สมัยใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ใส่ใจในศิลปะไทยของคนในชาติได้อย่างชัดเจน

2.11.2 แนวคิดเรื่องวรรณคดี

ทางด้านวรรณคดีนักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะได้รับอิทธิพลการเขียน
 วรรณกรรมแนวเพื่อชีวิตเพื่อประชาชนมาจาก จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นอย่างมาก ดังนั้น นักเขียนในยุคนี้
 จึงมองวรรณคดีโบราณด้วยสายตาที่ต่างกันออกไปจากนักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 อย่าง
 สิ้นเชิง คือ มองว่าวรรณคดีโบราณนั้นเป็นสิ่งไม่มีสาระประโยชน์ เพราะถูกสร้างขึ้นเพียงเพื่อเป็น
 เครื่องมือในการประกาศคุณความดีของพระมหากษัตริย์ และเป็นเครื่องบันเทิงของชนชั้นสูงในยุค
 นั้นซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องรัก ใครหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมวลชนมิได้ ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง
 "ดาบก็ดาบ มีดก็มีด ทวนก็ทวน ปืนก็ปืน" ดังนี้

“ดูกร สหายเอ๋ย

เกลอเอ๋ย ภูเสียดใจ
 ใครกันไม่จริงใจ
 ข้างนอกไสข้างในกลวง
 คำพูดที่เพื่อนพริ้ง
 แต่ละคำมันซ้ำทรวง
 เพื่อนรักเพื่อนทักท้วง
 หรือเพื่อนควงกระบองดี
 เมาเถิดถ้าต้องการ
 เออ – ภูค่านวรรณคดี
 มอมเมาประชาชาติ
 เพื่อศักดิ์ศรีศักดิ์นา
 นี๊วดีก็เอาไว้
 นี๊วไหนร้ายเอาให้หมา

เลือกดูด้วยวิจา
รณญาณประชาชน"

(วิสา คัญทัพ . 2532 : 87)

วรรณคดีไทยในยุคนี้มักถูกดำเนินเรื่องเนื้อหาที่วนเวียนอยู่แต่เรื่องรักใคร่ ดังที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้เขียนบทร้อยกรองเพื่อประชดประชันวรรณคดีโบราณว่ามักเสนอแต่เรื่องความรัก ความงามของสตรี และกามารมณ์ โดยที่ไม่ได้นำเสนอสิ่งที่ให้แก่สารอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านใน บทร้อยกรอง ชื่อ "น้ำท่วมทุ่ง" ดังนี้

"แก้มย้วยตั้งเกลี้ยย้อม	เรณู
ลูบนิ้มแล้วนวด	กับแก้ม
แก้มเจ้ากระเจิงพรุ	พรายเสน่ห์
เพียงสนิทพิศสนัดแย้ม	เยียมทำจักรวาล
ลัถยัมรุจิเรศเยื้อง	ระยิบระยับ
รอยนาริ้ววเนื้อพับ	นึ่งพริ้ม
ประจงจูบลัถยัมกับ	กายทิพย์
ทิพย์กอดทิพย์เกลือกยัม	เกลือกเข้ายาใจ
อ้า สวาเอียงเสน่ห์ให้	หอมหัว ใจเอย
ดรีภพกูปกลัว	ดราบพลัง
รันแรงระรัวตัว	ดรีโลก
รักยับรับบั้ง	บ้ายายสินหา
เส้นผมเส้นหนึ่งกล้า	เป็นโชค
เกลือกกับเกศาไศก	สอดสร้อย
ผมหอมอกกุโบก	บุญแบ่ง
เสพทิพย์ลิปไปร้อย	โลกร้อยแผ่นดิน
สิ้นโลกกูปรู	สิ้นรัก
สิ้นแผ่นดินบ่พัก	จูบเจ้า
รักแล้วบ่รู้จัก	รังเกียจ
เกลียดบ่อาจเกลียดเกล้า	เกลียดแก้วประการใด"

(สุจิตต์ วงษ์เทศ . 2534 : 9)

แนวความคิดของนักเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นักเขียนนิยมตัดสินคุณค่าของวรรณกรรมโดยเน้นความสำคัญของเนื้อหาว่าต้องมีคุณค่าต่อมวลชน เป็นสำคัญ

แนวคิดของบทร้อยกรองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 มีการเปลี่ยนแปลงต่างไปจาก ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 อย่างเห็นได้ชัดคือร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 มีแนวคิดเรื่อง ความรักในปริมาณที่ลดลงอย่างมากเพราะเป็นช่วงที่รัฐบาลไทยให้อิสระในการสร้างสรรค์วรรณกรรม แนวการเมือง อีกทั้งยังเป็นช่วงที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง ดังนั้นแนวคิดในเรื่องสังคม และการเมืองมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะมีแนวคิดที่ หลากหลายขึ้นกว่าในยุคที่แล้ว คือมีแนวคิดเกี่ยวกับความสำนึกในบทบาทของนักเขียนและ สื่อมวลชน และแนวคิดเกี่ยวกับสตรีเพิ่มขึ้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ปริญญานิพนธ์เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 : การศึกษาเชิงวิเคราะห์" เป็นงานวิจัยเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของร้อยกรองไทยทั้งในด้านรูปแบบและแนวคิดในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 โดยผู้วิจัยทำการศึกษาวรรณกรรมร้อยกรองที่มีการรวมเล่มจำหน่าย และเป็นบทร้อยกรองที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละช่วงยุคสมัยได้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาร้อยกรองทั้งหมดจำนวน 20 เล่ม ดังรายงานสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ต่อไปนี้

สรุปผล

ในการศึกษาบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500 – 2520 สามารถแบ่งบทร้อยกรองตามระยะเวลาได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 และช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 โดยวิเคราะห์ร้อยกรอง 2 ด้าน คือ ด้านรูปแบบและแนวคิด จากการศึกษาร้อยกรองด้านรูปแบบในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 พบว่า

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ผู้แต่งนิยมใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ 5 ชนิด โดยเรียงลำดับตามความนิยมในการแต่ง ดังนี้

1. กลอน
2. กาพย์
3. กลอนเปล่า
4. โคลง
5. บทร้อยกรองพื้นบ้าน

ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ผู้แต่งนิยมใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ 7 ชนิด โดยเรียงลำดับตามความนิยมในการแต่ง ดังนี้

1. กาพย์
2. กลอน
3. โคลง
4. บทร้อยกรองพื้นบ้าน
5. กลอนเปล่า
6. กลบท
7. ฉันท์

ส่วนการศึกษาร้อยกรองด้านแนวคิดในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 ปรากฏแนวคิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ปรากฏแนวคิด 9 แนวคิด โดยเรียงลำดับตามความนิยมในการเสนอแนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องความรัก
2. แนวคิดเรื่องธรรมชาติ
3. แนวคิดเรื่องสถาบันการศึกษา
4. แนวคิดเรื่องสถาบันศาสนา
5. แนวคิดเรื่องโลกและชีวิต
6. แนวคิดเรื่องศิลปะและวรรณคดี
7. แนวคิดเรื่องสังคมและการเมือง
8. แนวคิดเรื่องชาตินิยม
9. แนวคิดเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์

ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ปรากฏแนวคิด 11 แนวคิด โดยเรียงลำดับตามความนิยมในการเสนอแนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องสังคมและการเมือง
2. แนวคิดเรื่องสถาบันการศึกษา
3. แนวคิดเรื่องโลกและชีวิต
4. แนวคิดเรื่องชาตินิยม
5. แนวคิดเรื่องบทบาทของนักเขียนและสื่อมวลชน
6. แนวคิดเรื่องสตรีไทย
7. แนวคิดเรื่องความรัก
8. แนวคิดเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์
9. แนวคิดเรื่องสถาบันศาสนา
10. แนวคิดเรื่องธรรมชาติ
11. แนวคิดเรื่องศิลปะและวรรณคดี

จากการศึกษาบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 พบว่า ร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะมีความหลากหลายมากกว่าร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ทั้งในด้านรูปแบบและแนวคิด โดยในด้านรูปแบบของร้อยกรองในปี พ.ศ. 2511-2520 มีรูปแบบฉันทลักษณ์ประเภทฉันทน์เพิ่มขึ้น และมีการใช้กลบทในการแต่งร้อยกรองเพื่อแสดงความสามารถของผู้แต่ง ส่วนด้านแนวคิดร้อยกรองในปี พ.ศ. 2511-2520 มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องบทบาทของนักเขียนสื่อมวลชนและแนวคิดเรื่องสตรีไทยเพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

ช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 ร้อยกรองไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 ร้อยกรองแนวพาฝันเจริญสูงสุด นักเขียนส่วนมากพากันเขียนบทร้อยกรองรำพันถึงเรื่องความรักของหนุ่มสาว จนพัฒนามาถึงช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ที่ถือได้ว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมร้อยกรองเพื่อชีวิตแนวสังคมนิยม มีบทร้อยกรองทั้งเก่าและใหม่ได้รับการตีพิมพ์เป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 และวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ที่เกิดเหตุปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างนิสิต นักศึกษา และประชาชน กับ ทหารและตำรวจ จนประเทศไทยต้องสูญเสียทรัพย์สินและชีวิตประชาชนไปเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์ทั้ง 2 ครั้งเป็นแรงบันดาลใจหนึ่งที่ทำให้ นักเขียนต่างผลิตผลงานออกมามากมาย โดยลักษณะของร้อยกรองทั้ง 2 ช่วงมีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520

ด้านฉันทลักษณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 จะมีความนิยมในการแต่งกลอนสุภาพมากที่สุด ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับร้อยกรองแนวพาฝันที่กำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น กวีส่วนใหญ่ยังแต่งบทร้อยกรองโดยยึดขนบธรรมเนียมของฉันทลักษณ์โบราณอย่างเคร่งครัด มีเพียง อังคาร กัลยาณพงศ์ เท่านั้นที่นิยมเขียนกลอนโดยไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ โดยกลอนของ อังคาร กัลยาณพงศ์ จะมีจำนวนคำในวรรคเพียง 5-7 คำ มีท่วงทำนองใกล้เคียงกับกาพย์ยานี 11 บทร้อยกรองของ อังคาร กัลยาณพงศ์ จึงสร้างความแปลกใหม่ให้แก่วงการวรรณกรรมไทย และเป็นวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก ความกล้าที่จะสร้างสรรค์รูปแบบร้อยกรองให้แตกต่างจากรูปแบบของบทร้อยกรองโบราณ ของ อังคาร กัลยาณพงศ์ นี้มีอิทธิพลอย่างมากกับนักเขียนในรุ่นต่อมา ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นี้นิยมใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ที่แต่งได้ง่ายไม่ซับซ้อน เช่น กลอน กาพย์ โคลง ร้อยกรองพื้นบ้าน เป็นต้น

เมื่อเข้าสู่ช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ฉันทลักษณ์ที่เป็นที่นิยมมากที่สุดคือ กาพย์ยานี 11 เพราะเหมาะสมแก่สถานการณ์ในช่วงนั้นที่ประชาชนในประเทศมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง กวีร่วมสมัยส่วนมากมักเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วย จึงต้องเลือกใช้ฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองที่ถ่ายทอดได้ให้เข้าใจง่ายและรวดเร็ว นอกจากกาพย์แล้วกวีในยุคนี้ยังนิยมใช้บทร้อยกรองพื้นบ้านในการถ่ายทอดความคิดอย่างแพร่หลาย ซึ่งเป็นอิทธิพลมาจากกวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 คือ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่เริ่มใช้บทร้อยกรองพื้นบ้าน จุดประสงค์เพื่อให้บทร้อยกรองสามารถเข้าถึงประชาชนในชนชั้นล่างมากขึ้น บทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นี้กวีจะคลายความเคร่งครัดในฉันทลักษณ์โบราณลงมาก โดยเฉพาะในเรื่องจำนวนคำในวรรคของบทร้อยกรอง ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ได้รับโดยตรงจากกวีในยุคที่แล้วคือ อังคาร กัลยาณพงศ์ นอกจากนั้นบทร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ยังมีการใช้รูปแบบที่มีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 เช่น ฉันท์ กลบท เป็นต้น

ร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 จะมีความพิถีพิถันในการประดิษฐ์ถ้อยคำและโวหารในการนำเสนอให้ไพเราะอ่อนหวาน ตามแบบของขนบการแต่งร้อยกรองไทยแต่เดิมมา ในขณะที่ร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นักเขียนส่วนมากจะมุ่งเน้นในการนำเสนอแนวคิดสำคัญมากกว่าเรื่องของรูปแบบที่ใช้ในการนำเสนอ ดังนั้นร้อยกรองในยุคนี้จึงค่อนข้างกระด้าง สื่อสารตรงไปตรงมา ทำให้ร้อยกรองขาดความละเอียดอ่อนไปมาก ยกเว้นแต่กวีบางคนที่เป็นกวีมา ยาวนานคาบเกี่ยวทั้ง 2 ยุค เช่น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่เคยได้รับอิทธิพลจากการบรรจงคัดสรร ถ้อยคำให้บทร้อยกรองมีเสียงและท่วงทำนองที่ไพเราะจากช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 เมื่อเขาสร้างงาน รูปแบบต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 ได้พัฒนาการเขียนมุ่งเน้นการแสดงความคิด ซึ่งเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สามารถแสดงแนวคิดอันโดดเด่นในร้อยกรอง โดยคงความไพเราะของท่วงทำนองของ ร้อยกรองไว้ได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาวิจัยพบว่า กวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 จะใช้เลือกใช้รูปแบบใด ๆ ในบทร้อยกรองเพื่อเน้นให้เกิดความไพเราะ และเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับเนื้อหาเป็นสำคัญ เช่น ใช้ กลอนสุภาพแต่งกลอนรัก หรือ ใช้โคลงแต่งร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ส่วน กวีในในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะนิยมนำรูปแบบมาใช้เป็นเครื่องมือในการนำเสนอแนวคิด เช่น คม ทวน คันธนู นำเอา "กลบทเสื่อซอเนียบ" มาใช้แต่งบทร้อยกรองเพื่อให้สัมพันธ์กับแนวคิดที่ต่อว่า รัฐบาลที่ปิดบังเรื่องทุจริตต่อประชาชน เป็นต้น

2. ความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520

แนวคิดของนักเขียนทั้ง 2 ยุค จะเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมของสังคม ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นักเขียนไม่ได้รับอิสระในการเสนอความคิดเห็นต่อสังคมส่วนรวมเท่าไรนัก ดังนั้นแนวคิดของนักเขียนยุคนี้จึงมักนำเรื่องราวหรืออารมณ์ที่เป็นส่วนตัวมาเล่าเรื่องที่เป็นแก่นสาร ต่อสังคมส่วนรวม เช่น การเล่าเรื่องราวชีวิตของตนเอง หรือการพำพรณาถึงคนรัก ดังนั้นบท ร้อยกรองในยุคนี้จึงมีแนวคิดเรื่องความรักของคนหนุ่มสาวโดดเด่นที่สุด นอกจากนี้นักเขียนยุคนี้จะมีแนวคิดต่อสิ่งต่าง ๆ ในสังคมรอบตัวในเชิงบวก ไม่ว่าจะเป็น สถาบันศาสนา สถาบัน พระมหากษัตริย์ หรือสถาบันการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเทศไทยในสมัยของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และไม่รู้สึกรำคาญตนเองตกอยู่ในสภาพถูกเอารัดเอาเปรียบ แม้ว่า จะต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองเผด็จการทหาร กวียุคนี้จึงไม่มองสังคมในแง่ลบเท่าไรนัก

นักเขียนที่มีแนวความคิดที่แตกต่างจากนักเขียนร่วมยุคในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 อย่างชัดเจนคือ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่แม้จะเป็นนักเขียนในยุคที่รัฐบาลปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการแสดง ความคิดความเห็นเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล แต่ จิตร ภูมิศักดิ์ ก็กลับเขียนบทร้อยกรอง โจมตีรัฐบาล และมีแนวคิดในการต่อต้านระบอบเผด็จการตลอดเวลา จิตร ภูมิศักดิ์ มองว่ารัฐบาล เผด็จการกดขี่ประชาชน และพยายามใช้บทร้อยกรองในการปลุกกระดมให้ประชาชนลุกขึ้นต่อต้าน

อำนาจรัฐ โดยแนวคิดที่ปรากฏออกมานั้นมีความเป็นสังคมนิยมค่อนข้างสูง จิตร ภูมิศักดิ์ จึงถูกจับกุมในข้อหานักโทษทางการเมือง และถูกกำจัดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐในเวลาต่อมา การเขียนบทร้อยกรองเพื่อรับใช้มวลชนของ จิตร ภูมิศักดิ์ นี้เองที่เป็นต้นแบบของวรรณกรรมแนวเพื่อชีวิตและเพื่อประชาชนที่แพร่หลายในยุคต่อมา

ช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 นักเขียนได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนบทร้อยกรอง จากปรากฏการณ์ทางการเมืองอย่าง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 เป็นสำคัญ ภาพของเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อาวุธสงครามทำร้ายนักศึกษาและประชาชน ทำให้กวีที่เป็นคนร่วมยุคสมัย ที่ทราบเหตุการณ์หรืออาจเป็นส่วนหนึ่งในเหตุการณ์ เกิดความรู้สึกสะเทือนใจ และเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนประเทศชาติอย่างมาก อีกทั้งยังเกิดความเกลียดชังรัฐบาลและผู้นำประเทศในขณะนั้น แนวคิดที่กวีในยุคนี้สะท้อนออกมาเป็นจำนวนมากที่สุดจึงเป็นแนวคิดเรื่องสังคมและการเมือง กวีจะดำเนินถึง พฤติกรรมทุจริตและการทำงานที่ไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาล สะท้อนสภาพสังคมที่เลวร้าย และแสดงความรู้สึกหมดศรัทธาในคุณความดีที่เคยมีอยู่ในตัวมนุษย์ จะเห็นได้ว่ากวีในช่วงปี พ.ศ. 2511-2520 จะเขียนร้อยกรองโดยมองออกไปที่สังคมนรอบตัวแล้ววิพากษ์วิจารณ์ มากกว่าที่จะสนใจแต่อารมณ์ของตัวเองเหมือนกวีในช่วงปี พ.ศ. 2500-2510 นั้นอาจเป็นเพราะกวีในยุคนี้มีเสรีในการแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์บ้านเมืองได้มากกว่ากวีในยุคที่ผ่านมา

ในช่วงระยะเวลานี้เป็นช่วงที่มีแต่เหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองเกิดขึ้นติดต่อกัน เหตุการณ์ที่น่าเศร้าสลดนี้ทำให้กวีมีทัศนคติในการมองสถานบันต่าง ๆ หรือตัวบุคคลในสังคมในแง่ลบมากกว่าแง่บวก นักเขียนยุคนี้จะเขียนบทร้อยกรองในแนววิพากษ์วิจารณ์ด้วยถ้อยคำรุนแรง ต่อว่าบุคคลที่เป็นผู้นำของประเทศ รวมถึงสะท้อนภาพอันอัปลักษณ์ของสังคมในขณะนั้นออกมา เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเขียนในยุคนี้มีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของนักเขียนมากขึ้นว่าผลงานร้อยกรองที่เขียนออกมานั้นจะต้องมีเนื้อหาที่สร้างสรรค์ และสร้างสำนึกที่ดีแก่สังคม

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น เรื่องสั้น บทกวี หรือนวนิยาย ในช่วงเวลาเดียวกับที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา คือในช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 เพื่อพิจารณาว่าวรรณกรรมประเภทอื่นมีการเปลี่ยนแปลง อ่อนไหวไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมืองไปในทิศทางเดียวกับวรรณกรรมร้อยกรองหรือไม่ และมีการเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อยกว่าวรรณกรรมร้อยกรองที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแล้วประการใด การศึกษานี้จะทำให้เราเข้าใจถึงแนวทางของการเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและผู้ที่จะศึกษาในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมไทยในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2521). ลิลิตยวนพ่าย. กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสภา.
- . (2526). ศิลาจารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร..
- กอบกุล อิงคฺุทานนท์. (ม.ป.ป.). ศัพท์วรรณกรรม. กรุงเทพฯ: รักอักษร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). วรรณสารวิจารณ์ เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กำชัย ทองหล่อ. (2525). หลักภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.
- กุลทรัพย์ รุ่งฤดี; และคนอื่น ๆ. (2528). นิราศกรุงเก่า. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
รุ่งแสงการพิมพ์.
- กุลลาบ มัลลิกะมาส. (2516). คติชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สมาคมภาษาและหนังสือ
แห่งประเทศไทย.
- โกชัย สาริกบุตร. (2517). การวิเคราะห์กลบทในกวีนิพนธ์ไทย. ปรินญาณิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ขรรค์ชัย บุนปาน. (2546). ฟ้าแลบแปลิบเดียว. กรุงเทพฯ: มติชน.
- คมทวน คันธนู. (2532). นาฏกรรมบนลานกว้าง. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ.
- . (2545). วรรณวิเคราะห์ ตำนาน จันท์ลักษณะ กับหลักการใหม่. กรุงเทพฯ:
สุขภาพใจ.
- คำนูน ลีทิสมาน. (2541). 14 ตุลา ฉบับสามัญชน. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- แคน สาลิกา. (2544). วาระสุดท้ายแห่งชีวิต จิตร ภูมิศักดิ์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ:
สาลิกา.
- . (2542). เปลือยป่าแดง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สาลิกา.
- จ่าง แซ่ตั้ง. (2517). ภาพพจน์ที่ผ่านมา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญกิจ.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2524). ความใฝ่ฝันแสงงาม. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- . (2543). โฉมหน้าศักดินาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- จิตรลดา สุวัตติกุล. (2526). วรรณกรรมไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. (2534). ใบไม้ที่หายไป. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ชมจันทร์. (2533). มิเหมือนแม่น้ำอันใดเลย. กรุงเทพฯ: เดินทอง.
- ชัยสิริ สุขทวนิช. (2524). วรรณกรรมการเมืองไทย 14 ตุลา 2516 – 6 ตุลา 2519 รากเหง้า ,
การก่อเกิด , การเติบโตและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2519). การเมือง – การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (พ.ศ. 2411-2475).
กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ชลธิรา กลัดอยู่. (2518). ส่องไทย. กรุงเทพฯ: สารศึกษาการพิมพ์.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2522). เบิกฟ้าวรรณกรรม. กรุงเทพฯ: สารศึกษาการพิมพ์.
- . (2530). ผองถ้อยร้อยเรียง. กรุงเทพฯ: ปลายตะเพียน.
- ชวณ เพชรแก้ว. (2523). ร้อยกรองสมัยใหม่ (ชุดวรรณกรรมปัจจุบัน อันดับ 1). พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.
- ชิลวี ของลิงกำ. (2537). การเมืองการปกครองไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ภูมิบัณฑิตการพิมพ์.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2537). สังคมไทย. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.
- ทองทูล ทองน้อย. (2539). การวิเคราะห์บทบาทของร้อยกรองที่มีต่อสังคมไทย. ปรินญา
นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2539). วรรณกรรมในชีวิต : ชีวิตในวรรณกรรม. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.
- ัญญา ัญญามาศ. (2539). ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรม. กรุงเทพฯ: นาค.
- ัญญา สังขพันธานนท์. (2539). วรรณกรรมวิจารณ์. กรุงเทพฯ: นาค.
- นภาลัย (ฤกษ์ชนะ)สุวรรณธาดา. (2531). ดอกไม้ใกล้หมอน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- นรินทร์เบตร์ (อิน). (2510). โคลงนิราศนรินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 19. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- นัยนา สุธีธรรม. (2518). ฉันทลักษณ์ไทยร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ในระดับ
มัธยมศึกษาตอนปลาย. ปรินญานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ
: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- นิตยา กาจญะวรรณ. (2534). วรรณกรรมอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- นิภา บางยี่ขัน. (2534). เพลงพร. กรุงเทพฯ: เพลงวรรณ.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2543). คำหยาด. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: เกี้ยว-เกล้าพิมพ์การ.
- . (ม.ป.ป.). ดั่งนั้นฉันจึงเขียน. กรุงเทพฯ: ก.ไก่.
- . (2533). เพียงความเคลื่อนไหว. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ก.ไก่.
- . (2545). อนุทิน 14 ตุลา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เกี้ยว-เกล้าพิมพ์การ.
- นฤมิตร สอดสุข. (2543). สังคมไทยในโลกหนังสือ : จากยุคปฏิวัติ 2475 ถึงยุคโลกาภิวัตน์
และการพัฒนาแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.
- บุญเหลือ เทพสุวรรณ, มล. (2517). วิเคราะห์สุวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- . (2544). ภาษาไทยวิชาที่ถูกลืม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2536). แลลอดวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์.

- บุษบา สิ้นสนบูรณ. (2524). ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2520-2522). ปรินิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต. (การปกครอง).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- บำรุง สุวรรณรัตน์. (2520). วิเคราะห์การใช้วรรณกรรมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงภายในประเทศรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (ถ่ายเอกสาร).
- ปรมาภรณ์ ลิ้มเลิศเสถียร. (2539). ร้อยกรองของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ : วจนลีลากับความคิดของกวี. ปรินิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ถ่ายเอกสาร).
- ป่วย อังภาภรณ์ และคนอื่น ๆ. (2544). จาก 14 ถึง 6 ตุลาคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ประเมิน เชียงเถียร. (2522). วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (ถ่ายเอกสาร).
- ประวุฒิ ศรีมันตะ. (2545). คู่มือประวัติและมรดกทางวัฒนธรรมของ จิตร ภูมิศักดิ์. กรุงเทพฯ: ดาลกุด.
- เปลื้อง ณ นคร. (2523). ประวัติวรรณคดี สำหรับนักศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- เปลื้อง ณ นคร และ ปราณี บุญชุ่ม. (2533). ประวัติวรรณคดี 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2523). ความคิดทางการเมืองสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พาสโก.
- พิทยา เจริญสุวรรณ. (2520). ศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของ อังคาร กัลยาณพงศ์. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิบูลศักดิ์ ละครพล. (2522). บทกวีแห่งความรัก. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- ไพฑูรย์ ธัญญา. (2538). ปราบกฎการแห่งวรรณกรรม. ปทุมธานี: นาค.
- ไพบูลย์ วงษ์เทศ. (2515). ความคิดสีขาว. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- (2521). หมายเหตุร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: การเวก.
- ไพศาล วิสาโล และส. ศิวรักษ์. (2539). 6 ตุลาคมจารึก ความทรงจำ ความหวังและบทเรียน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

- น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม. (2536). *วรรณกรรมนิราศ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มะเนาะ ยูเด็น. (2541). *ข้ามขอบฟ้า*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ภิรมณ์ แสนอิสระ. (2523). *จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบบรัฐสภา พ.ศ. 2501-2506*. ปรินูฎยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ภิญโญ กองทอง. (2544). *วรรคทองของชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- มัทนา ไบชา. (2534). *วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในนวนิยายของนักเขียนสตรีช่วง 6 ตุลาคม 2519-23 กุมภาพันธ์ 2534*. ปรินูฎยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2527). *ภาษาไทย 2 การประพันธ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- โยธิน มหายุทธนา. (2517). *กวีการเมือง*. เชียงใหม่: แนวร่วมนักศึกษาเชียงใหม่.
- รงค์ วงษ์สวรรค์. (2544). *นิทานนายกรัฐมนตรีนรี*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- รัชนิกร เศรษฐรัฐ. (2532). *โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- รัฐจวน อินทรกำแหง. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ดันอ้อแกรมมี.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์.
- ริอุส. (2530?). *มาร์กซ ฉบับการ์ตูน*. กรุงเทพฯ: สุขนาการพิมพ์.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2543). *อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- (2544). *ศาสตร์และศิลป์แห่งวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาสน์.
- (2541). *25 ปี 14 ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลาลิขิต ธีรเวคิน. (2547). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วราภรณ์ บำรุงกุล. (2542). *ร้อยกรอง*. กรุงเทพฯ: บริษัท ดันอ้อ 1999 จำกัด.
- (ม.ป.ป.). *ร้อยกรอง เล่ม 2*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- วัฒน์ บุญจับ. (2544). *ครรกลองร้อยกรองไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- วัลยา วิวัฒน์ศร. (2538). *วรรณวินิจ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย นภารัศมี. (2546). *หลายชีวิต จิตร ภูมิศักดิ์*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.

- วิชาญ สว่างพงศ์. (2520). การวิเคราะห์ค่านิยมจากวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ (ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง รัชกาลที่ 3). ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิทยา สิหบุตร. (2535). บทบาททางการเมืองของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2513-2524. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิทยากร เชียงกุล. (2546). ขบวนการนักศึกษาไทย จาก 2547-14 ตุลาคม 2516. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- (2542). งานคัดสรรในรอบ 30 ปีของวิทยากร เชียงกุล. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.
- (2541). จันจึงมาหาความหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- วิภา กงกะนันท์. (2533). วรรณคดีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิสา คัญทัพ. (2532). เราจะฝ่าข้ามไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พिरาบ.
- ส.ศิวรักษ์; และคนอื่น ๆ. (2526). รอยต่อแห่งยุคสมัย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- สถาพร นาสารีย์. (2546). บทร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สามเนตรกลั่น. (2500). นิราศพระแท่นดงรัง. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2539). วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง.
- สินธุ์ชัย สุขสว่าง. (2520). วิเคราะห์วรรณกรรมของจำง แซ่ตั้ง. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- (2541). ภาษาไทย 4 วรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ; และขรรค์ชัยบุญปาน. (2534). ภูเป็นนิสิตนักศึกษา ชุด ปากกาพาลุย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- สุภา ทิวถนอม. (2515). วิเคราะห์กลอนเพลงยาวสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2199 ถึง พ.ศ. 2310) และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 ถึง พ.ศ. 2411). ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาพร มากแจ้ง. (2535). กวีนิพนธ์ไทย 1. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์.
- สุมาลี วีระวงศ์. (2546). ภาษาและวรรณกรรมไม่เคยตาย. กรุงเทพฯ: เซทไฟร์พรินติ้ง จำกัด.
- สุมาลี วีระวงศ์; และคนอื่น ๆ. (2544). กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย : บทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์. กรุงเทพฯ: ศยาม.

- สุรพงษ์ ยิ้มละมัย. (2545). *วรรณกรรมศึกษา*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. (2548). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- เสนีย์ วิลาวรรณ. (2509). *หลักและการใช้ภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อังคาร กัลยาณพงศ์. (2522). *กวีนิพนธ์*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.
- อวยพร มิลินทางกูร. (2519). *ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2501*. ปริญญาณิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2522). *สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุรพาสานส์.
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. (2531). *หลักภาษาไทย อักษรวิธี วจิวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เอมอร ชิตตะโสภณ. (2521). *โลกแห่งวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- Graham Hongh. (2532). *ว่าด้วยหลักวรรณคดีวิจารณ์*. แปลโดย นฤมล กาญจนทัต. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- Craige J. Reynolds. (2534). *จิตร ภูมิศักดิ์และโฉมหน้าของศักดินาไทยในปัจจุบัน*. แปลโดย อัญชลี สุสายัณห์. กรุงเทพฯ: อักษรสาส์น

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	สิริมาศ อนันตะยา
วันเดือนปีเกิด	15 สิงหาคม 2522
สถานที่เกิด	เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	612/15 หมู่2 หมู่บ้านเพิ่มสินโครงการ1 ซอย1/1 แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย
พ.ศ. 2540	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย
พ.ศ. 2544	ปริญญาตรี การศึกษามหาบัณฑิต (เอกภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (บางเขน)
พ.ศ. 2549	ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (เอกภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ